

25796-2600

INSTYTUT TURYSTYKI

LECH A. DĘBSKI

**GÓRSKIE
OSADNICTWO
WCZASOWE**

WARSZAWA 1975

INSTYTUT TURYSTYKI

LECH ANDRZEJ DĘBSKI

**BUDOWNICTWO WZASOWE
ZASADY LOKALIZACJI
I ELEMENTY KSZTAŁTOWANIA
ARCHITEKTONICZNEGO**

Część II

**GÓRSKIE
OSADNICTWO
WZASOWE**

WARSZAWA 1975

Recenzent:
Jerzy Samujłło

Redaktor:
Anna Wolicka

Opracowanie graficzne:
Ewa Nowaczyk

Opracowanie techniczne:
Marian Milejczak, Bohdan Janicki

2600

INSTYTUT TURYSTYKI – Pracownia Wydawnicza, ul. Marliniego 9a
tel. 44-61-67, 44-63-47 – 02-511 Warszawa

Reklamodruk MP, Poznań, 1059/off./75 n. 500 – Cena 55,– zł

SPIS TREŚCI

	Strona
Od autora	5
WPROWADZENIE	
Tereny o dominującej gospodarce turystycznej	7
Rozdział I	
WYBRANE PROBLEMY OGÓLNE ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO STREFY GÓRSKIEJ	
- Przyrodnicze oraz infrastrukturalne przesłanki programu i lokalizacji budownictwa wczasowego ..	11
- Regionalny układ komunikacyjny a problem drogi "karpacko-sudeckiej"	19
Rozdział II	
TYPOLOGIA GÓRSKIEGO OSADNICTWA W CZASOWEGO	
- Osadnictwo wczasowe na nowych terenach	33
- Osadnictwo wczasowe jako kontynuacja tradycyjnego osadnictwa rolniczego	37
- Stosowane kryteria klasyfikacji górskiego osadnictwa wczasowego	39
- Propozycje klasyfikacji górskiego osadnictwa wczasowego	46
Rozdział III	
WSIE GÓRALSKIE I WIOSKI WAKACYJNE	
- Tradycyjne wsie góralskie	51
- Folklorystyczne wsie góralskie	53
- Wakacyjne wioski "drugich domów"	54
- Wioski kolonijne	57
Rozdział IV	
OSIEDLA W CZASOWE: UZDROWISKA /WCZASOWISKA, ZDROJOWISKA/ I ZIMOWISKA /STACJE NARCIARSKIE/	
- Wczasowiska - stacje klimatyczne	69
- Zdrojowiska - ośrodki leczniczo-rehabilitacyjne	71
- Zimowiska - stacje narciarskie: megastruktury i zespoły obiektów	72

Rozdział V

MIASTEczKA WczASOWE

- Miasteczka o charakterze stacji klimatycznej ... 113
- Miasteczka o charakterze kurortu 116
- Miasteczka o charakterze stacji narciarskiej ... 119

Rozdział VI

AGLOMERACJE WczASOWE

- Aglomeracja tradycyjna - zwarta, pasmowa 135
- Aglomeracja na nowych terenach, rozproszona, gniazdowa 138
- Aglomeracja integrująca górskie osadnictwo wczasowe na tradycyjnych i nowych terenach - łańcuchowa 150
- Analiza porównawcza 165

Rozdział VII

SPECYFIKA ROZWIĄZAŃ ARCHITEKTONICZNYCH GÓRSKICH OBIEKTÓW WczASOWYCH

- Rozpiętość standardu i wielkości - obiekty hotelarskie o lokalizacji odosobnionej i lokalizacji grupowej 169
- Integracja przestrzenna - od obiektów indywidualnych łączonych zadaszonymi ciągami pieszymi do obiektów wieloużytkowych, megastruktur 190
- Problemy przedłużania sezonu zimowego w górach i uniezależniania sportów zimowych od warunków klimatycznych i fizjograficznych 206

ZAKOŃCZENIE

- Intensywność wykorzystania obszarów górskich na cele turystyczne - problem chłonności terenu ośrodków wczasowych 211

- BIBLIOGRAFIA 219

Od autora

"Górskie osadnictwo wczasowe" wraz z opublikowaną w ubiegłym roku pracą "Nadmorskie aglomeracje wczasowe" oraz przygotowywanym do druku opracowaniem: "Nadjeziernie ośrodki wczasowe" stanowić będzie całość szerzej pomyślanej rozprawy: "Budownictwo wczasowe - zasady lokalizacji i elementy kształtowania architektonicznego".

Zamiarem autora jest wskazać w tej rozprawie na ważniejsze czynniki lokalizacyjne, które powinny być brane pod uwagę na etapie sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego stref i obszarów turystycznych oraz poszczególnych ośrodków osadnictwa wczasowego, a ponadto — na wybrane elementy kształtowania architektonicznego stanowiące o specyfice budownictwa wczasowego w trzech głównych geograficznych strefach wypoczynkowego nurtu turystycznego.

Mimo znacznej objętości, trzytomowa rozprawa nie rości sobie pretensji do wyczerpania tematu. W intencji autora stanowić powinna pierwszy, w miarę kompleksowy szkic funkcjonalno-przestrzennego kształtowania zabudowy ośrodków wczasowych. Pracami uzupełniającymi wiedzę o przedstawionym przedmiocie badań są wcześniejsze publikacje autora^{1/}.

1/ Lech A. Dębski: "Programowanie i lokalizacja urządzeń turystycznych" - wyd. Instytutu Turystyki, W-wa 1974, ss. 250 oraz Lech A. Dębski: "Miejskie zakłady hotelarskie - elementy kształtowania architektonicznego" - wyd. Instytutu Turystyki, W-wa 1975, ss. 260.

Jako materiału analitycznego do konstruowania uogólniających wniosków użyto wybranych realizacji i projektów ze światowego budownictwa turystycznego oraz krajowych rozwiązań, głównie projektowanych. W uzasadnionych przypadkach posłużono się przykładami budownictwa o pokrewnym charakterze.

Wydanie pracy w trzech odrębnych częściach spowodowało, że zakończenie podsumowujące wszystkie dokonane w rozprawie spostrzeżenia zamieszczone zostanie w części trzeciej.

W P R O W A D Z E N I E

Tereny o dominującej gospodarce turystycznej

Strefa górską jest drugą co do intensywności zagospodarowania turystycznego strefą geograficzną na świecie, a w Polsce także drugą co do wielkości zajmowanego obszaru^{1/}. Obserwując stale narastające procesy zmian w strukturze rodzajowej ruchu turystycznego na świecie i wykorzystujące się możliwości dalszego inwestowania w najbardziej konkurencyjnej strefie nadmorskiej, spodziewać się można dalszego wzrostu zainteresowania organizowaniem pobytów wypoczynkowych w górach. Dla zaspokojenia zapotrzebowania społecznego niezbędne będzie stałe rozszerzanie bazy materialnej. Rodzi to obawy, by proces zagospodarowywania niewielkich obszarowo terenów górskich nie wymknął się spod kontroli planowej działalności inwestycyjnej, by nie przerodził się w żywiołowy proces eksploatacji środowiska przyrodniczego, przekreślający jego główne atrakcje. Że nie są to obawy płonne, świadczą liczne przykłady zdewastowanych działalnością budowlaną terenów w krajach alpejskich i, niestety, w Polsce.^{2/}

1/ Pierwszą jest strefa nadmorska. Proponowany przez autora sposób zagospodarowania turystycznego tej najmniejszej obszarowo, a najintensywniej zagospodarowanej strefy omówił autor w I części "Budownictwa wczasowego", w pracy "Nadmorskie aglomeracje wczasowe" /Wyd. Instytut Turystyki, W-wa 1974/.

2/ Np. Zakopane.

Porównując strefę nadmorską i górską stwierdzić trzeba, że, w przeciwieństwie do dość jednorodnego w swoim charakterze wczasowego ruchu turystycznego w pasie nadmorskim, ruch turystyczny w strefie górskiej ma bardzo złożoną strukturę. Poza wiodącym nurtem wczasowym występuje także zbliżony doń nurt wczasów leczniczych /i profilaktycznych/ oraz pokaźny - zwłaszcza w niektórych regionach - nurt krajoznawczy i nabierający w ostatnich latach cech masowości nurt specjalistyczny /narciarstwo, taternictwo/. Biorąc dodatkowo pod uwagę styczne w Polsce do strefy gór i podgórze położenie pasa zurbanizowanego, liczyć się także trzeba z coraz liczniejszym ruchem świątecznym. Rozwój każdego z wymienionych nurtów wymaga określonego zagospodarowania terenu. Złożoność przytoczonej struktury rodzajowej ruchu turystycznego, rządzącego się zróżnicowanymi prawami, komplikuje i tak już trudną sytuację w dysponowaniu ograniczonymi dobrami górskich terenów rekreacyjnych. Konieczność zaspokojenia potrzeb ruchu turystycznego w strefie gór i podgórzy zmusi zatem do realizacji kilkudziesięciu nowych ośrodków, niezależnie od oczywistej potrzeby rozbudowy wielu starych. Wybór terenów do lokalizacji nowego budownictwa, poprzedzony kompleksowym badaniem środowiska przyrodniczego, powinien określić które i jak wielkie tereny należy przeznaczyć w pierwszym rzędzie na potrzeby gospodarki turystycznej. Kwestią dalszą będzie ustalenie struktury projektowanej wczasowej sieci osadniczej oraz dobór właściwych modeli urbanistyczno-architektonicznego zagospodarowania.

Stwierdzić trzeba, że strefa górska w Polsce jest niewspółmiernie mała w stosunku do zainteresowania, jakie budzi wśród coraz liczniejszych rzesz turystów. Nie są to zresztą jedyni zainteresowani. Eksploatacją strefy górskiej zajmuje się od dawna rolnictwo, a od połowy ubie-

głęgo stulecia także przemysł, głównie wydobywczy: węgla kamiennego, ropy naftowej i gazu ziemnego, kamienia budowlanego itp. Prowadzi to do przemieszania przestrzennego terenów o różnorodnych funkcjach, bądź, co gorsza, do nakładania się wielu funkcji na tym samym terenie^{1/}. Jeszcze inne, a zkolwiek zgoła odmiennego rodzaju utrudnienie w prawidłowym zagospodarowaniu strefy górskiej stwarza przebieg granicy państwowej.

W tej trudnej i złożonej sytuacji, celem zapewnienia maksymalnych efektów społecznych, konieczna jest wyraźna segregacja przestrzenna obszarów wg istniejącej lub postulowanej funkcji. Wyodrębnienie terenów przemysłowych jest stosunkowo łatwe, o wiele trudniejsze jest pogodzenie sprzecznych niejednokrotnie interesów rolnictwa i turystyki. Zajmujący się przez lat kilkadziesiąt problematyką turystycznego zagospodarowania gór prof. J. Chmielewski postulował dla terenów wypoczynkowych pierwszeństwo usług na rzecz regeneracji sił człowieka przed działalnością produkcyjną^{2/}. Takie postulaty pociągają niekiedy za sobą zbyt daleko idącą i szkodliwą, całkowitą eliminację rolnictwa z niektórych rejonów górskich^{3/}. W wyniku poczynionych ostatnio na świecie obserwacji przyjąć można założenie, że najwłaściwszą formą zagospodarowania gór jest region, w którym dominuje gospodarka turystyczna.

1/ Np. w rejonie aglomeracji wałbrzyskiej.

2/ Wg artykułu A. Skoczka: "Niektóre elementy organizacji przestrzennej ruchu wypoczynkowego na terenach atrakcyjnych pod względem krajobrazu". Teka Komisji Urbanistyki i Architektury t. II, Kraków 1968.

3/ Przykłady niektórych rejonów w Alpach szwajcarskich i francuskich.

Określenie - "gospodarka turystyczna" wymaga tu krótkiego choćby omówienia.

Wydawane w kraju słowniki i encyklopedie ekonomiczne^{1/} dzielą gospodarkę np. na miejską, rolną, etc. Z kolei gospodarka miejska dzieli się na gospodarkę komunalną i mieszkaniową. Do tej pierwszej kwalifikowano tradycyjnie działalność gospodnią, t.j. usługi świadczone przez podstawową w obsłudze ruchu turystycznego grupę urządzeń hotelarskich. Jak natomiast zakwalifikować działalność gospodarczą, która poza tradycyjnym świadczeniem "przyjęcia w gościnę" rezerwuje na swoje potrzeby wielkie pola terenu wolnego od zabudowy i kultur rolnych?^{2/} Mamy zatem - jak się wydaje - do czynienia z nowym zjawiskiem pozarolniczego i pozaprzemysłowego użytkowania terenów, zjawiskiem dla którego określenia proponujemy stosować termin "gospodarka turystyczna".

1/ Np. "Mały Słownik Ekonomiczny". PWG, W-wa 1958,
"Mała Encyklopedia Ekonomiczna". PWE, W-wa 1974

2/ Chodzi o tereny narolnarskie.

Rozdział I

WYBRANE PROBLEMY OGÓLNE ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO STREFY GÓRSKIEJ

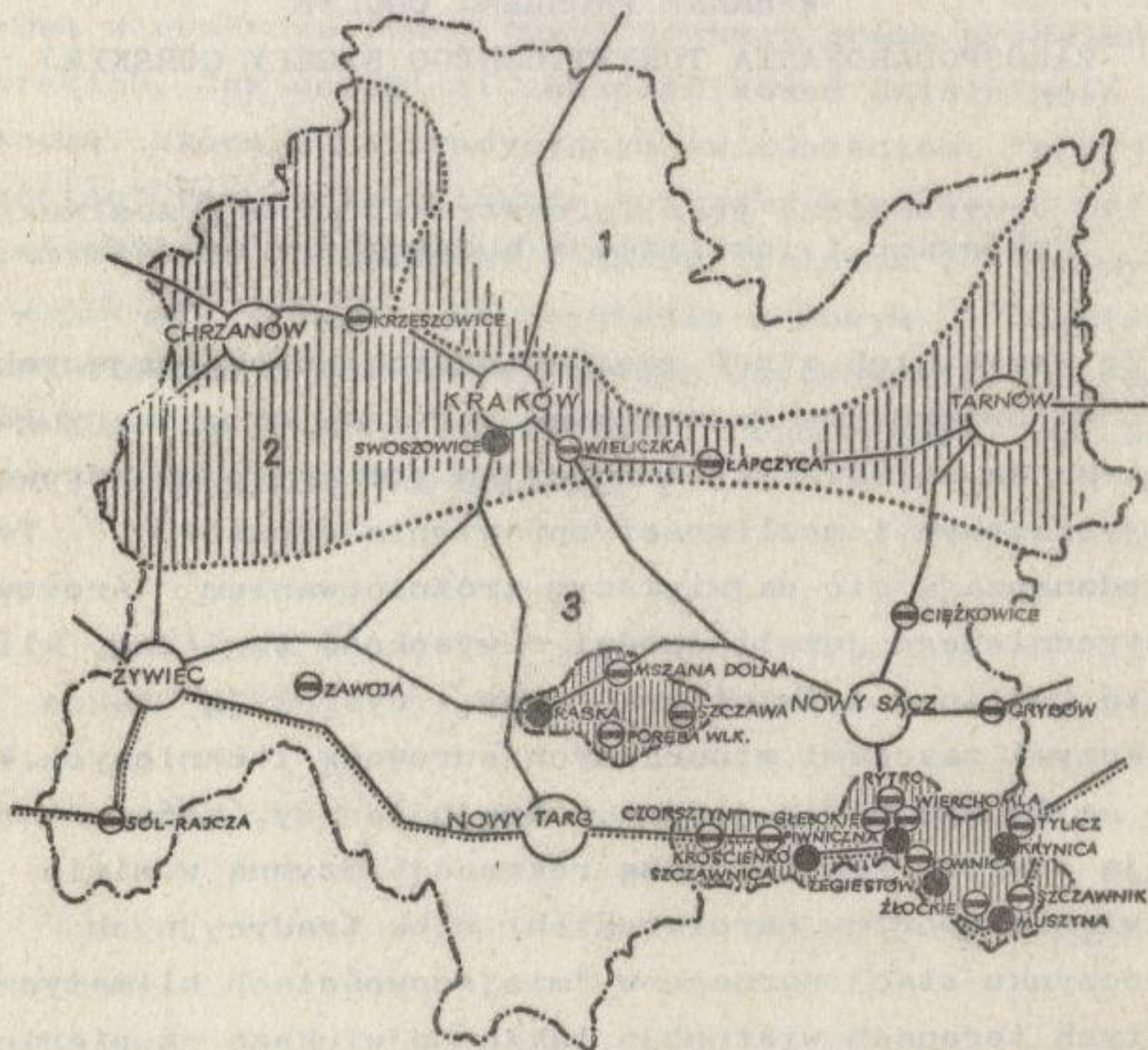
1. Przyrodnicze oraz infrastrukturalne przesłanki programu i lokalizacji budownictwa wczasowego

Ze wszystkich stref geograficznych odpowiadających potrzebom budownictwa wczasowego w Polsce - obszary gór i pogórza są najbardziej atrakcyjne pod względem zdrowotnym, krajobrazowym i możliwości uprawiania sportów^{1/}. Tereny te odznaczają się największym zróżnicowaniem środowiska przyrodniczego jeżeli chodzi o wysokość względną, klimat, szatę roślinną i świat zwierzęcy; dysponują także największymi zasobami mineralnych surowców leczniczych. W sumie są to właściwie jedyne w kraju tereny, które umożliwiają szeroko praktykowaną rekreację czynną w zimie /uprawianie sportów narciarskich/ obok tradycyjnych form wypoczynku stacjonarnego w "miejscowościach klimatycznych". Na tych terenach występuje także największe skupienie ośrodków lecznictwa balneologicznego /przykładem mogą być większe zespoły miejscowości uzdrowiskowych w województwie krakowskim - patrz rys. 1/.

Należy także uwzględnić fakt, że położenie Polski jest zdecydowanie nizinne. Jej średnie wyniesienie ponad

1/ Pozostałe strefy to nadmorska i nizinna, głównie pojezierze.

UZDROWISKA W REGIONIE KRAKOWSKIM

OBSZARY UZDROWISKOWE
 UZDROWISKA ISTNIEJĄCE
 UZDROWISKA POTENCJALNE
 DROGA KARPACKA

AGLOMERACJE MIEJSKO-PRZEMYSŁOWE
 OŚRODKI PODREGIONALNE
 NAJWAŻNIEJSZE DROGI KOŁOWE

STREFY O DOMINACJI FUNKCJI :

- 1. ROLNEJ
- 2. PRZEMYSŁOWEJ
- 3. GOSPODARKI GÓRSKIEJ

poziom morza wynosi 173 m. Wysokość 300 m n.p.m., od której rozpoczynają się wyżyny, góry i pogórza, przekracza jedynie 8,7% terenu^{1/}, wysokość 500 metrów n.p.m., którą można uznać za dolną granicę strefy górskiej, przekracza jedynie 3% terenu^{2/}. Dodać także trzeba, że wymienione 3 % obszaru uszczuplają jeszcze tereny zainwestowania miejsko-przemysłowego /przykłady w tekście/ oraz wyłączone tereny stosunkowo licznych w strefie górskiej parków narodowych i rezerwatów przyrody.

Strefę tę cechują także nieduże wysokości bezwzględne. Poza wyraźnie wyodrębniającym się masywem Tatr, sięgającym 2.555 m n.p.m. /Gerlach/, inne masywy górskie w Karpatach polskich nie przekraczają na ogół 1.500 m /wyjątek stanowi Babia Góra - 1.725 m n.p.m./. W Sudetach wysokości te są jeszcze mniejsze /najwyższe wzniesienia: Śnieżka 1.602 m, Śnieżnik 1.425 m n.p.m./. Większość zatem terenów górskich pozostających do dyspozycji budownictwa wczasowego położona jest w granicach 500 - 1.000 m n.p.m. w Sudetach i do 1.300 m n.p.m. w Karpatach. Jeżeli odnieśliśmy te wysokości do występujących w kraju naturalnych pięter roślinnych, okaże się, że odpowiadają one z grubsza piętru dolnoreglowemu, które stanowi bór bukowo-jodłowy. Informacja ta jest o tyle ważna, że lokalizacja stacji narciarskich, położonych nawet w wyższych partiach gór, zmusza niemal zawsze do znacznej wycinki istniejącego drzewostanu w celu np. realizacji tras zjazdowych.

1/ Dla ścisłości: poza wymienionymi terenami wyżyn, gór i pogórza wysokość 300 m przekraczają: Wieżyca /329 m n.p.m./ na Kartuzach, Góra Dylewska /312 m n.p.m./ na Pojezierzu Iławskim oraz Góra Szeska /309 m n.p.m./ na Pojezierzu Ełckim.

2/ Na terenie wyżyn wysokość tę przekraczają: Łysica /612 m n.p.m./ w Górach Świętokrzyskich oraz Góra Zamkowa /504 m n.p.m./ w Jurze Krakowsko-Częstochowskiej.

Wyniesienie ponad poziom morza stanowi o jeszcze innej istotnej dla planowania inwestycji wczasowych przesłance - jest nią średnia trwałość pokrywy śnieżnej. Przyjmuje się na ogół, że dla ośrodków wczasowych, czynnych w sezonie zimowym, czas zalegania pokrywy śnieżnej nie powinien być mniejszy niż 90 dni w roku. Jeśli uwzględnić ten czynnik, to - z wyjątkiem najbardziej na wschód położonego Beskidu Niskiego i Bieszczad - potencjalne tereny budownictwa wczasowego w górach ulegają dalszemu uszczupleniu. Innym czynnikiem, który także musi być uwzględniany, zwłaszcza przy lokalizacji ośrodków-stacji narciarskich, jest wiążący się z zaleganiem pokrywy śnieżnej czynnik górzystości /zasięg terenów wg stopnia górzystości i zalegania pokrywy śnieżnej w Karpatach polskich pokazano na rys. nr 2/.

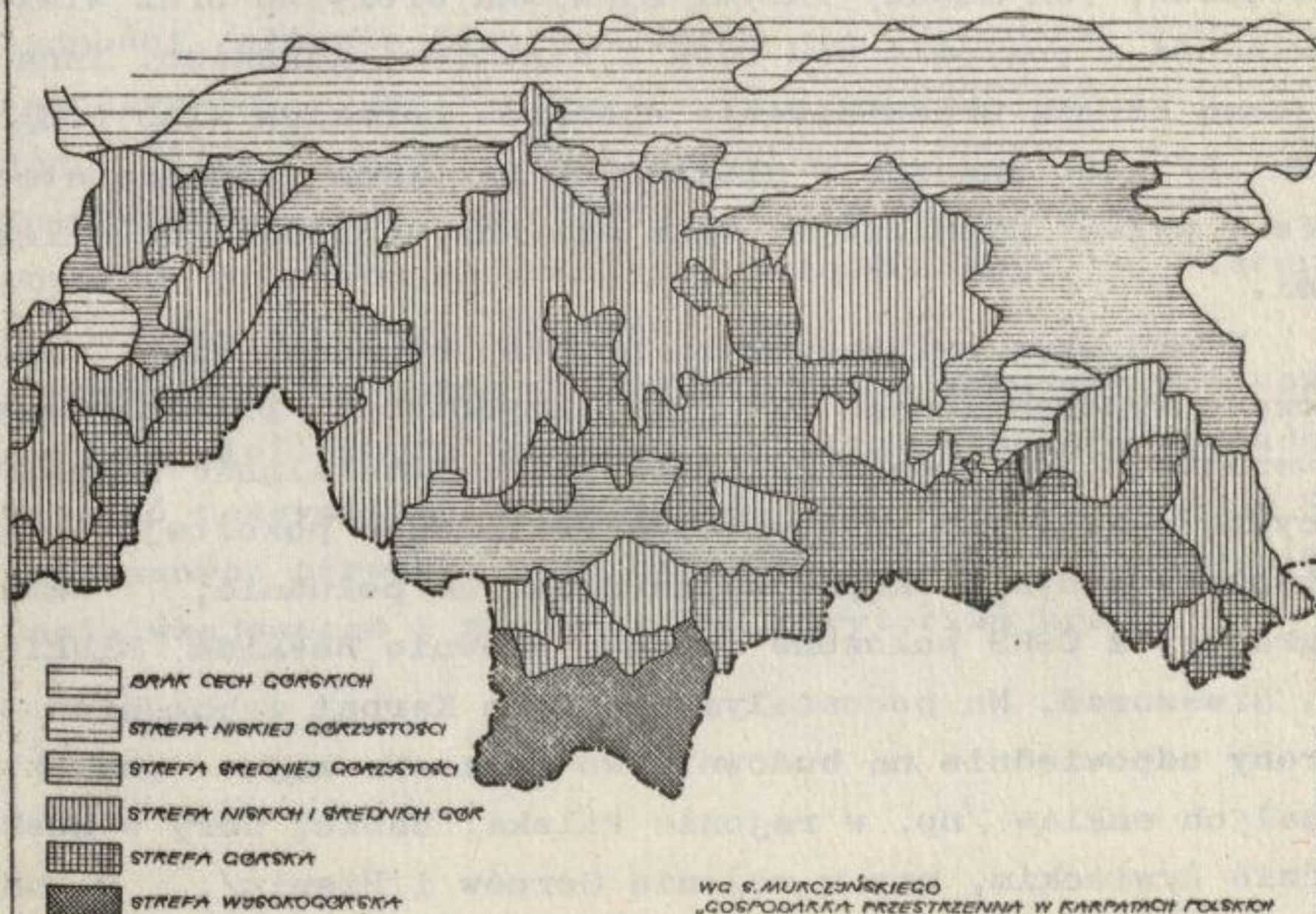
Jeszcze inny ważki czynnik, który należy uwzględnić w planowaniu, to wiatry /np. osobliwością Karpat zachodnich są wiatry halne mające znaczny wpływ na cykliczne zmiany pogody/ i nasłonecznienie. To ostatnie jest w regionach górskich w okresie lata stosunkowo małe, za to w zimie największe. Wiązanie go z konfiguracją pionową terenu pozwala z kolei wyodrębnić tereny o dobrym nasłonecznieniu, najbardziej wskazane dla osadnictwa wczasowego. Aby prawidłowo oceniać warunki klimatyczne należy sporządzać oceny kompleksowe, ujmujące łącznie wymienione wyżej czynniki: temperaturę, wilgotność powietrza, nasłonecznienie, cyrkulację wiatrów i konfigurację pionową.

Poza geograficzno-przyrodniczymi przesłankami zagospodarowania turystycznego, równie ważne są przesłanki wynikające z aktualnego, utrwalonego na gruncie stanu zainwestowania. Ze względu na istniejące różnice i płynące stąd odmienne wnioski, region karpacki i sudecki traktować należy odrębnie.

ŚREDNIA TRWAŁOŚCI POKRYWY ŚNIEŻNEJ (WG W. MILATY)

KARTOGRAM GÓRZYSTOŚCI TERENU WOJ. KRAKOWSKIEGO (WG A. RZYMKOWSKIEGO)

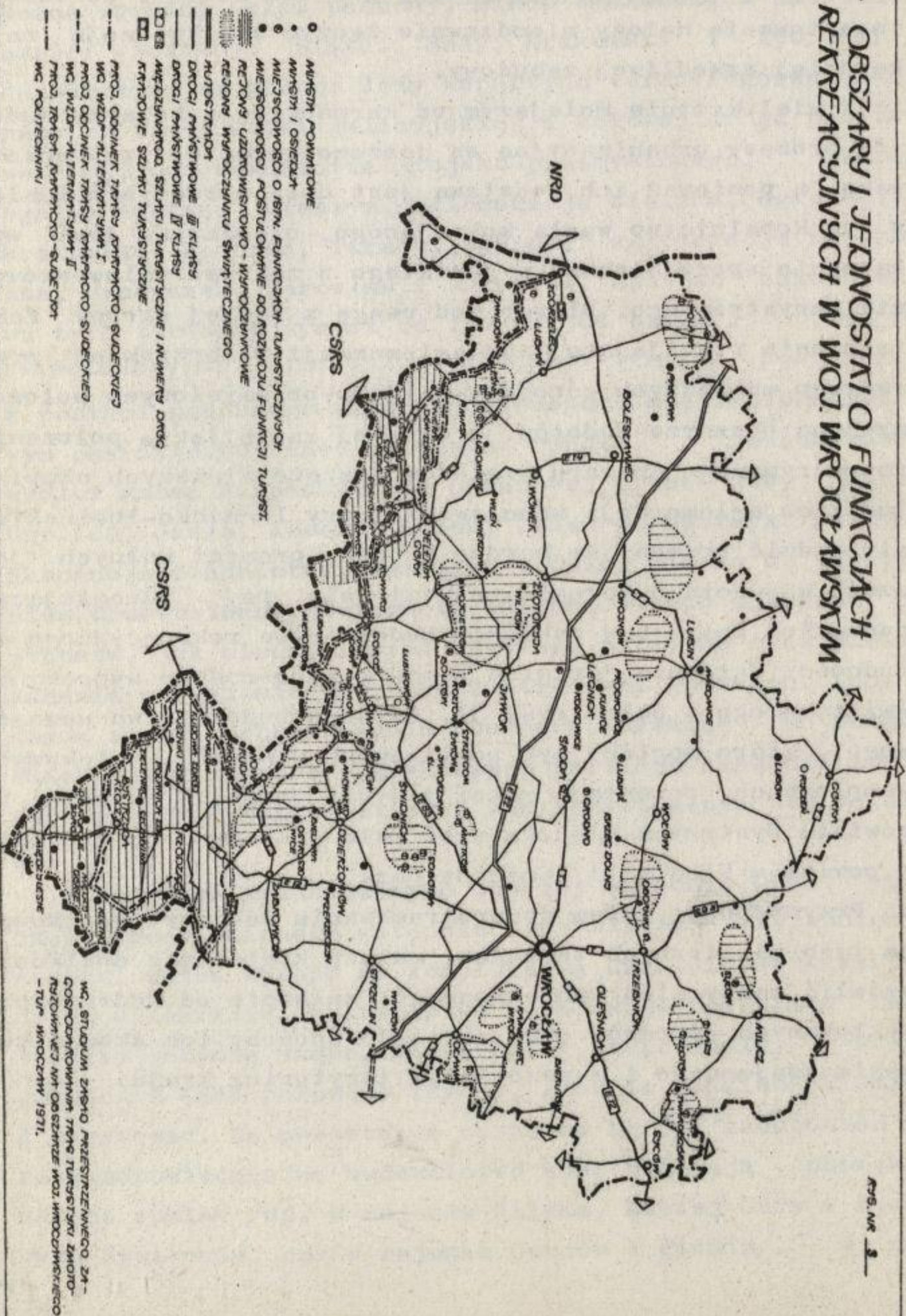
W sposobie zainwestowania regionu karpackiego dostrzec można wyraźny układ pasmowy, nieco zakłócony w zachodniej części /Beskidy: Śląski, Mały, Krakowski i Żywiecki /. Najbardziej na północ leży wsparty o teren Pogórza, naniżany na trasę kolei galicyjskiej i kołowej drogi państwowej E-22 pas osadnictwa miejsko-przemysłowego, którego ogniska tworzą: Cieszyn, aglomeracja bielska, aglomeracja krakowska, Bochnia, Tarnów, Dębica, aglomeracja rzeszowska, Przeworsk, Jarosław i Przemyśl. Gęstość zaludnienia na tych terenach wynosi od 150 do 500 os/km². Ten pas osiedleńczy ma w partii wschodniej wyraźne powtórzenie w postaci podobnego pasa osadniczego o miejsko-przemysłowym charakterze, choć mniejszej randze, rozlokowanego wzdłuż kolei karpackiej od Limanowej przez Nowy Sącz, Gorlice, Jasło, Krosno, Sanok, Lesko do Ustrzyk Dolnych. Ekspansja osadnictwa, związana w dużej mierze z trzebieeniem drzewostanu, pociągnęła za sobą szereg ujemnych następstw, jak między innymi zjawiska erozyjne oraz wielkie wahania w poziomie wód rzek i strumieni górskich. Inną ujemną stroną urbanizowania obszarów górskich /lub podgórskich/ jest znaczne w niektórych partiach skażenie atmosfery pyłami dymnicowymi oraz zanieczyszczenie wód ściekami.

Z przyczyn wyłuszczonych powyżej odpadnie więc spora część wyodrębnionego wstępnie czynnikami przyrodniczymi terenu. W ten sposób na kompleksową działalność inwestycyjną w zakresie budownictwa czasowego pozostają faktycznie jedynie skąpe, najbardziej na południe, wzdłuż granicy z CSRS położone tereny, głównie Beskidu Niskiego i Bieszczad. Na pozostałym obszarze Karpat zachodnich tereny odpowiednie na budownictwo czasowe mają charakter małych enklaw /np. w rejonie Piłska, Babiej Góry w Beskidzie Żywieckim, czy w rejonie Gorców i Pienin/. W naj-

wartościowszym dla turystyki obszarze Tatr niekontrolowane procesy urbanistyczne poszły już tak daleko, że dalsze inwestowanie należy nieodzownie łączyć z likwidacją najbardziej szkodliwej zabudowy.

W wielokrotnie mniejszym od karpackiego obszarze Sudetów procesy urbanizacyjne są jeszcze bardziej zaawansowane, a ponieważ ich podstawą jest duże uprzemysłowienie, w tym kopalnictwo węgla koksującego, nieodzowne jest wyłączenie sporego obszaru górskiego z zakresu zainwestowania turystycznego. Biorąc pod uwagę z jednej strony fakt istnienia rozwijającej się aglomeracji wałbrzyskiej oraz szeregu mniejszych ośrodków miejsko-przemysłowych położonych na obszarze Sudetów, z drugiej zaś bliskie położenie rozpatrywanego obszaru względem jeszcze większych skupisk ludzkich aglomeracji wrocławskiej czy legnicko-lubińskiej, stwierdzić trzeba, że bardzo znaczny procent wolnych jeszcze w Sudetach terenów znajduje się pod wzrastającym naciskiem potrzeb w zakresie budownictwa rekreacyjnego dla ludności /głównie "drugich domów" i ośrodków wypoczynku świątecznego - patrz rys. 3/. Na cele budownictwa wczasowego, które mogłoby być realizowane w nowych, większych kompleksach, pozostają zatem jedynie tereny w obrębie b. powiatu Bystrzyca Kłodzka oraz małe enklawy na terenie b. powiatów Kłodzko i Kamienna Góra.

Przystępując zatem do programowania zabudowy wczasowej na tych nielicznych terenach, należy koniecznie dokładnie ustalić maksymalną ich chłonność, zależnie od rodzaju projektowanych ośrodków oraz określić sposoby ich skomunikowania wzajemnego i z pozostałym terytorium kraju.

2. Regionalny układ komunikacyjny a problem drogi "karpacko-sudeckiej"

Przestrzenny układ dróg w regionach górskich wiązał się zawsze integralnie z układem dolin, usytuowaniem kotlin i przełęczy - stąd charakterystyczny dolinowo-przełęczowy przebieg dróg w strefie Alp, Karpat czy wreszcie Kaukazu. Historycznie ukształtowane szlaki komunikacji kołowej służyły do możliwie nieskomplikowanego, łatwego tranzytu towarów pomiędzy obszarami, które oddzielone były masywami górskimi. Obszar gór nie stanowił sam przez się dostatecznie atrakcyjnego gospodarzo terenu, aby zatrzymywać bądź przyciągać ruch osobowy z zewnątrz. Można nawet powiedzieć, iż biorąc pod uwagę okresowo znaczną migrację ludności górskiej na tereny nizinne obserwować można było ruch wprawdzie mały, ale o kierunku odwrotnym - ku dolinom.

Istotne zmiany w sposobie trasowania dróg w górach, polegające na częściowym porzuceniu dolin rzecznych, przyniósł dziewiętnastowieczny postęp techniczny, umożliwiający pokonywanie pionowych przeszkód na trasie za pomocą tuneli i mostów o wielkich rozpiętościach. Zbiegł się on w czasie z początkiem zainteresowania górami jako strefą rekreacyjną, uzdrowiskową. Pierwsze większe kapitały napływające z zewnątrz, spoza regionu, lokowane były w budownictwie uzdrowiskowo-pensjonatowym. Jego lokalizacja wiązała się z osadnictwem tradycyjnym, nie wymagało ono zatem budowy nowych połączeń drogowych, a jedynie modernizacji już istniejących. Dopiero ostatnie dziesięciolecie - zwłaszcza okres po roku 1955 - przyniosły wzmagającą się stale falę nowych inwestycji wczasowych, o innych z gruntu założeniach. Inwestycje te, grupowane przestrzennie w

postaci wiosek, osiedli lub miasteczek o charakterze stacji narciarskiej, służyć już miały nie nielicznej, starszej i często chorowanej klienteli, lecz licznym rzeszom ludzi młodych i wysportowanych. Lokalizacja takich ośrodków osadnictwa wozasowego wiąże się, w przeciwieństwie do osadnictwa tradycyjnego, z terenami położonymi wysoko w górach, o dobrych warunkach śniegowych, lecz całkowicie pozabawionych wszelkiej infrastruktury, w tym również dróg. Zaszła zatem konieczność realizacji nowych tras kołowych, i to jako inwestycji wyprzedzających pozostałe, otwierających niejako front robót budowlanych. Roboty drogowe nie ograniczały się jedynie do budowy nowych odcinków dróg o charakterze docelowym. Następstwem wzmożonego ruchu kołowego na trasach magistralnych, doprowadzających ruch spoza regionu, była konieczność poprawy parametrów technicznych wielu dróg istniejących, usprawnienia ich przebiegu poprzez realizację skrótów i objazdów wokół terenów zurbanizowanych. Skutkiem tego rodzaju działalności inwestycyjnej ukształtował się charakterystyczny dla regionów górskich system trójstopniowy: pierwszy - dróg przełotowych i doprowadzających ruch turystyczny na teren regionu, drugi - posilkujący drogi magistralne układ dróg lokalnych łączących magistrale z ośrodkami-węzłami rozrządowymi, służącymi równocześnie za bazy zaopatrzenia, i wreszcie trzeci - układ dróg doprowadzających do stacji narciarskich. Jak na tle tej prawidłowości rysuje się znany projekt drogi "karpacko-sudeckiej" ?

Koncepcja tego projektu nie jest nowa. Pierwszy zamysł zrealizowania drogi o podobnym przebiegu, ograniczonej do terenu karpackiego międzywojennej Polski, powstał jeszcze w połowie lat trzydziestych^{1/}. Droga "karpacka" - jak ją

^{1/} Wg koncepcji Biura Planowania Regionalnego Ziemi Górskich.

wtedy ochrzczone - miała mieć układ styczny do granicy państwa, zaczynać się w rejonie Cieszyna i poprzez Żywiec, Orawę, Podhale, dolinę Popradu, Beskidy Środkowe, Bieszczady, Gorgany sięgać doliny Czeremoszu. Projektowany przebieg trasy krzyżował się pod kątem 90° z istniejącymi szlakami drogowymi. Nowa droga wprowadzać miała ruch kołowy na tereny dotychczas niedostępne dla komunikacji kołowej /samochodowej/. Jej realizacja miała zapewnić "dostęp do rezerwatów przyrody, terenów łowieckich, ośrodków muzealnictwa regionalnego"^{1/}, a poprzez pasmową zabudowę wczasową doprowadzić do gospodarczego ożywienia regionu. Jej parametry techniczne miały wprawdzie odbiegać od parametrów autostrad, ale miały być znacznie wyższe od tych, którym odpowiadały ówczesne drogi w Polsce. Postulowany przebieg trasy pokazano na rys. 4.

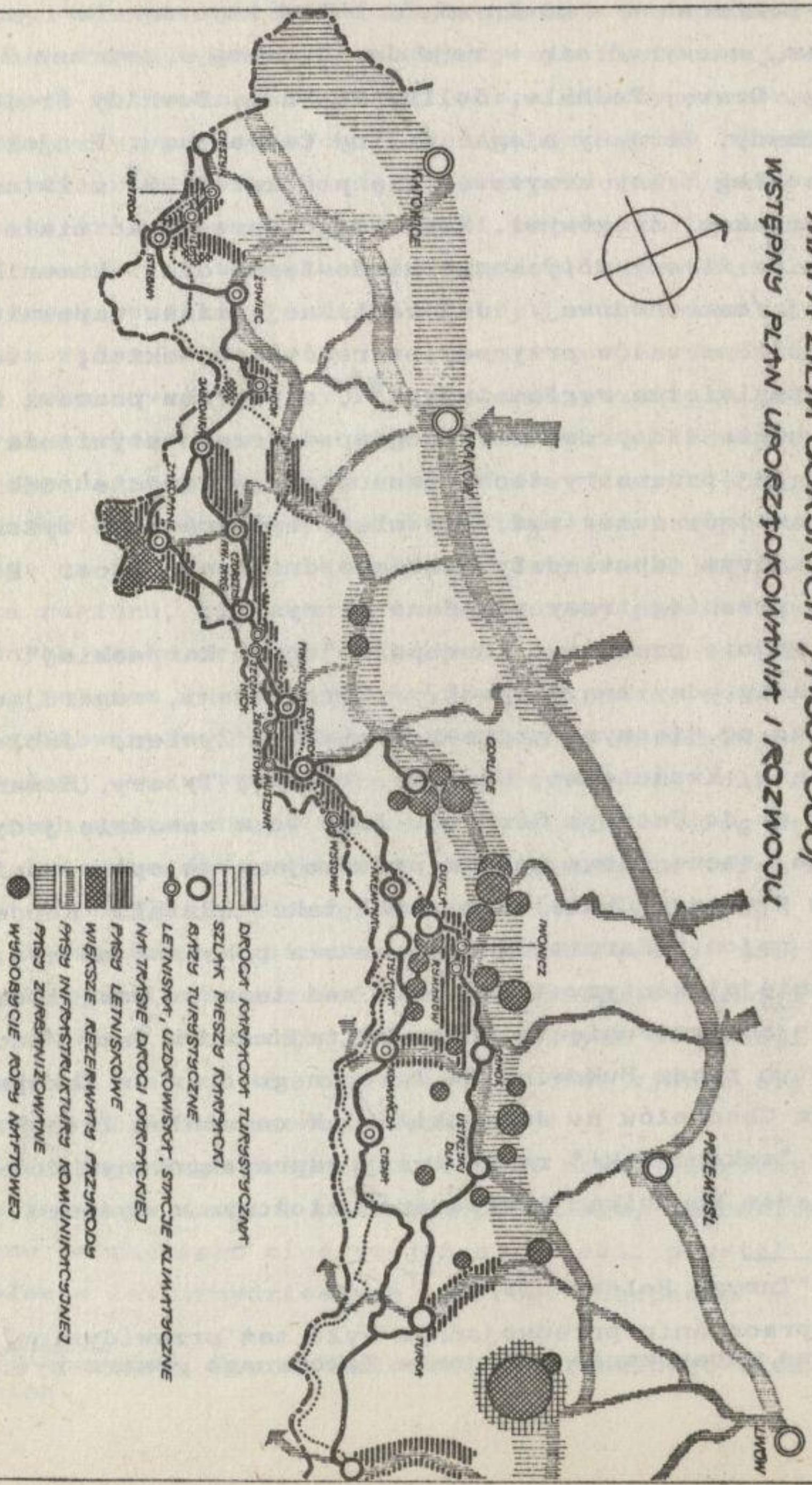
Po wojnie prace nad koncepcją "drogi karpackiej" kontynuował między innymi prof. J. Chmielewski, sugerując jej przebieg od Cieszyna poprzez Koniaków, Żywiec, Jabłonkę, Nowy Targ, Krośnice, Muszynę, Wysową, Tylawę, Komańczę, Łupków aż do Ustrzyk Górnych. Jest to w zasadzie jedynie bardziej szczegółowa wersja przedwojennego opracowania, w którym profesor Chmielewski brał także udział. Koncepcję dróg w rejonie Karpat wg tego autora pokazano na rys. 5.

Późniejsi kontynuatorzy prac nad tematem poszli dalej, proponując przesunięcie trasy bliżej masywu Tatr /odcinki Czorsztyn przez Bukowinę do Zakopanego oraz z Zakopanego poprzez Chochołów do Jabłonki/^{2/}. W ostatnich latach wzrasta "zakopiański" rejon trasy zaprojektowanym dodatkowo układem komunikacji mieszanej złożonym z systemu dróg

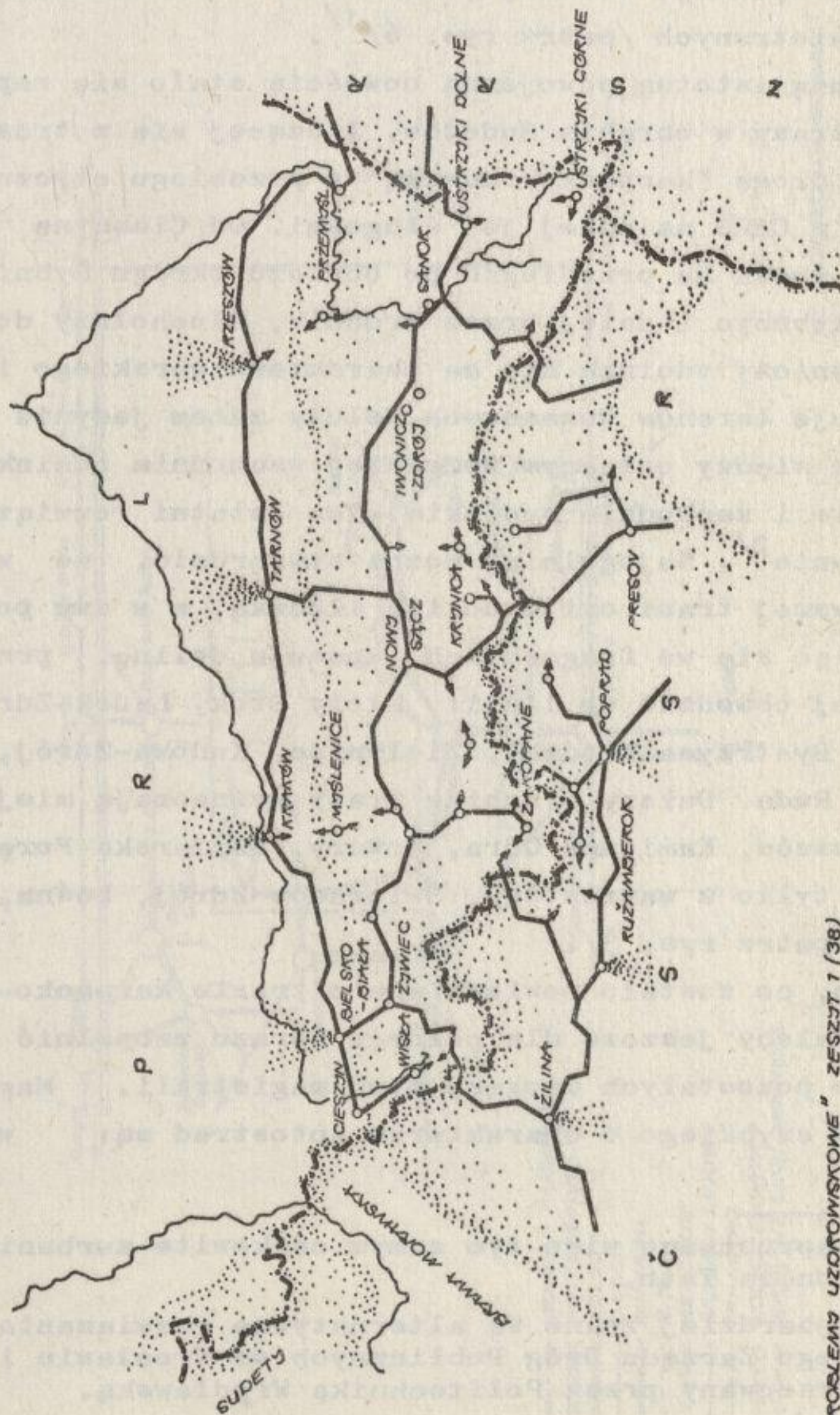
1/ Wg "Turystyka Polski" IV/38.

2/ W opracowaniu przedwojennym było też przewidywane podobne odbarwienie w rejonie Zakopanego /patrz rys. 4/.

MAPA ZIEM GÓRSKICH /1:500 000/ WSTĘPNY PLAN UPORZĄDKOWANIA I ROZWOJU

SCHEMAT KIERUNKOWY GŁÓWNEGO ZESPOŁONEGO UKŁADU TRAS KOMUNIKACJI LĄDOWYCH NA OBSZARZE CZĘŚCI PÓŁNOCNEJ KARPAT

kołowych /z uwzględnieniem zakończenia autostrady Kraków-Zakopane parkingiem w Szaflarach/, kolei, minirailu, SKMu, kolei zębatej, tramwaju, aerobusu i różnorodnych wyciągów napowietrznych /patrz rys. 6/^{1/}.

Inną istotną, powojenną nowością stało się zaprojektowanie trasy w obrębie Sudetów, łączącej się z trasą karpaczką w drogę "karpacko-sudecką" o przebiegu stykowym do granicy z CSRS na całej jej długości. Od Cieszyna projektowana trasa ma przebiegać po obrzeżu okręgu Rybnickiego aż do Głuboczyc i dalej przez Prudnik, Głucholazy do Paozkowa. Wymieniony odcinek nie ma charakteru górskiego i nie obsługuje terenów wczasowych, służy zatem jedynie jako łącznik między opisanym wcześniej wschodnim odcinkiem karpackim i zachodnim sudeckim. Ten ostatni rozwiązano alternatywnie^{2/}. Najogólniej można stwierdzić, że w wersji pierwszej trasa omija dolinę Kłodzką, a w dwu pozostałych, różniąc się we fragmentach, opasuje dolinę, przebiegając po jej obwodzie wg linii: Złoty Stok, Łądek-Zdrój, Stronie, Bystrzyca Kłodzka, Zieloniec, Kudowa-Zdrój, Radków, Nowa Ruda. Dalszy przebieg trasy wyznaczają miejscowości: Mieroszów, Kamienna Góra, Kowary, Szklarska Poręba /w jednym tylko z wariantów/, Świeradów Zdrój, Leśna, Zgorzelec /patrz rys. 3/.

To, co zostało powiedziane o trasie karpacko-sudeckiej, należałoby jeszcze dla pełnego obrazu uzupełnić informacją o pozostałych drogach typu magistrali. Magistralami ruchu szybkiego o charakterze autostrad są: wspomniana

1/ Zaaprobowano więc tym samym całkowite zurbanizowanie podnóża Tatr.

2/ Najbardziej znane są alternatywne rozwiązania Wojewódzkiego Zarządu Dróg Publicznych we Wrocławiu i wariant opracowany przez Politechnikę Wrocławską.

uprzednio w tekście droga dwujezdniowa Kraków-Myślenice-Zakopane, kończona aktualnie droga Katowice-Wisła o podobnych parametrach technicznych oraz "proponowana autostrada do Pragi, biegnąca równolegle do osi Sudetów od Zgorzelca, przez Lubiąż, Jelenią Górę, Wałbrzych, Kłodzko"^{1/}.

Przedstawiona pokrótce koncepcja, zrealizowana we fragmentach /np. tzw. "pętla bieszczadzka"/, ma zatem długą tradycję, sporo wariantów i bogatą literaturę, w której ocena jest na ogół jednoznacznie pozytywna. Czy rzeczywiście jednak sprawa jest tak całkiem bezdyskusyjna? Wydaje się, że nie. Upływ czasu i obserwacja funkcjonowania zrealizowanych odcinków pozwalają - zdaniem autora - na zweryfikowanie niektórych wcześniejszych opinii.

Porównanie sposobów kształtowania układów tras magistralnych np. w Alpach francuskich i na terenie naszych Karpat czy Sudetów /pamiętając o różnicach w wielkości obszaru i wysokości/ wykazuje istotne różnice. We Francji autostrady albo kanalizują dalekobieżny ruch tranzytowy, albo doprowadzają wielkie jego potoki do ośrodków rozrządowo-zaopatrzeniowych /np. Grenoble/. W Polsce najbardziej zaawansowana w realizacji trasa o zbliżonych do wymienionych dróg parametrach kończy się na terenie miejscowości Wisła, ośrodka wczasowego /czy wczasowo-leczniczego, o ile włączyć do tworzącego się układu osadniczego Wisła-Ustroń dzielnicę Zawodzie/. Następuje zatem wyraźna kolizja, wynikająca z nałożenia się dwu różnych funkcji - stacjonarnego wypoczynku i masowego weekendu często o charakterze sportowym. Także przebieg projektowanej trasy

1/. Wg: Studium zasad przestrzennego zagospodarowania tras turystyki zmotoryzowanej na obszarze województwa wrocławskiego. TUP, Wrocław 1971.

przelotowej karpacko-sudeckiej o podwyższonych parametrach technicznych, prowadzącej często grzbietami górskimi /lub w nieznacznym od nich oddaleniu/, od granicy z NRD aż do granicy z ZSRR nie ma właściwie precedensu. Już to chociażby stwierdzenie może budzić uzasadnione obawy co do słuszności przyjętej koncepcji.

Pasma Karpat i pasmo Sudetów w obrębie granic kraju - o ile wyłączymy o wiele niższy i stosunkowo mało zróżnicowany obszar Pogórza Karpackiego i Przedgórze Sudeckiego - ma niewielką głębokość, na ogół w przedziale 20-35 km. Granica państwowa z Czechosłowacją przebiega, z małymi wyjątkami, po linii grzbietów górskich /w przypadku Karpat w Bieszczadach, Beskidzie Niskim, Tatrach, a w Górach Żłotyńskich, Kamiennych i Karkonoszach - w przypadku Sudetów/, realizacja zatem nowej trasy - jak np. brakującego odcinka w Beskidzie Niskim wg linii Krynica-Wysoka-Ożenna-Barwinek-Komańcza-Baligród, miałaby miejsce na terenach najbardziej atrakcyjnych dla osadnictwa wczasowego - najwyższych i najdalej odsuniętych od podkarpackiego pasma zurbanizowanego. Ułatwiłaby także penetrację pasma górskiego o najmniej 15 km dochodzącej głębokości - udostępniając je znacznej i w sposób niekontrolowany wzrastającej liczbie turystów zmotoryzowanych. Do czego prowadzi budowa szlaków przelotowych obserwować można obecnie na przykładzie pętli bieszczadzkiej w pełni sezonu letniego, gdy dwukierunkowy ruch przekracza wszelkie dopuszczalne normy. Pozostając przy omawianym fragmencie trasy - wydaje się, że należy zrezygnować z jego realizacji. Beskid Niski może i powinien stać się miejscem skoncentrowanego budownictwa wczasowego, ale dojazdy do nowych ośrodków powinny być realizowane w postaci ślepo kończących się dróg doprowadzających ruch kołowy z istniejącej już trasy :

Lesko-Sanok-Rymanów-Dukla-Gorlice^{1/}. Długość takich dróg nie przekroczyłaby 20 km, a miejscowości, w których byłyby one podłączone do trasy głównej, powinny się przekształcić w ośrodki rozrządowo-zaopatrzeniowe. Należy także, poprzez właściwe zagospodarowanie istniejącej już trasy, doprowadzić do przekształcenia jej w drogę krajoznawczą. Przemawia za tym zresztą i to, że zgrupowane są przy niej miejscowości atrakcyjne dla przejeżdżających tranzytem zmotoryzowanych turystów, jak np. Symbark, Dukla, Sanok^{2/}. Układ komunikacyjny w Sudetach wydaje się wystarczająco - jak na potrzeby ruchu turystycznego - wykształcony. Dalejsze realizacje powinny, poza uzasadnioną przebudową dróg przelotowych pn-łd, ograniczyć się jedynie do budowy podejść lokalnych do noworealizowanych ośrodków, a w żadnym wypadku nie powinno się realizować opasującego Kotlinę Kłodzką obejścia drogowego. Za poniechaniem budowy takiej "pętli" kłodzkiej /czy środkowo-sudeckiej, jak kto woli / przemawia także dobrze przygotowany i szeroko uzasadniony rozwój Zielenca, a zwłaszcza kompleksu wczasowego u stóp Śnieżnika^{3/}. Przebieg projektowanej trasy, ułatwiająco dostęp do tych miejscowości szerokim rzeszom "przelotnych" turystów zmotoryzowanych zakłóciłby jedynie ich funkcję wypoczynkową.

-
- 1/ Podobne myśli zawiera wykonane w Instytucie Turystyki przez zespół w składzie: O.Chmielewski, A.Gotowt-Jezińska, Ł.Juraszyński, B.Kubiec opracowanie pt. "Bieszczady".
 - 2/ W bogatej literaturze przedmiotu autorowi udało się natrafić na głos solidaryzujący się z wyłożonym wyżej poglądem - patrz "Architektura" nr 12/73.
 - 3/ Wg koncepcji opracowanej w Instytucie Turystyki przez zespół w składzie: O.Chmielewski, B.Kubiec, W.Lecho-wicz i A.Ziemilski - część I "Polska stacja sportów zimowych - koncepcja modułarna" oraz część II "Śnieżnik-Kotlina Kłodzka - plan zagospodarowania turystycznego" /to ostatnie opracowanie przy udziale B.Węgiełka/.

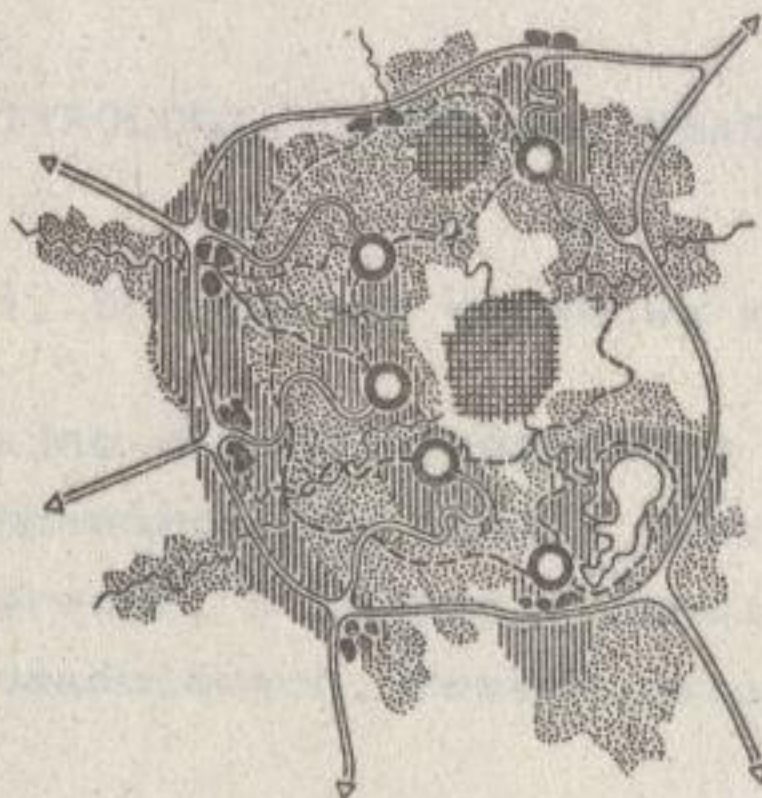
Reasumując rozważania dotyczące układu sieciowego dróg w strefie górskiej, można zaproponować następujące wnioski:

1. Zbędne jest kontynuowanie budowy trasy karpacko-sudeckiej wg sugerowanej linii przebiegu jako drogi tranzytowej o podwyższonych parametrach technicznych.
2. Funkcję krajoznawczą trasy tranzytowej powinna przyjąć - poprzez odpowiednie zagospodarowanie - istniejąca trasa biegnąca u stóp pasa głównych wzniesień w Karpatach /linia: Ustrzyki-Sanok-Gorlice-Nowy Sącz- Limanowa-Rabka-Żywiec-Bielsko Biala-Cieszyn/ i w Sudetach /linia: Nysa-Kłodzko-Wałbrzych-Jelenia Góra-Lubań/. Oddzieli się w ten sposób w miarę czytelnie strefę zainteresowania ruchu krajoznawczego od obszarów wczasowych.
3. Od wymienionej trasy na dotychczas najmniej zainwestowanym odcinku Beskidu Niskiego należy pobrać wybiegające ku granicy z CSRS drogi doprowadzające ruch i zaopatrzenie i przy nich lokalizować nowe ośrodki.
4. Przyjąć zasadę ogólną, że drogi kołowe przebiegają po terenach położonych niżej u stóp wzniesień - w dolinach lub przełęczach. Tereny wyższe, na stokach, przeznaczony należy pod zabudowę wczasową. Grzbiety niższych wzniesień mogą służyć do wyznaczania turystycznych szlaków pieszych.
5. Połączenia równoleżnikowe między poszczególnymi, blisko siebie położonymi ośrodkami w Beskidach powinny zapewnić jedynie turystyczne szlaki piesze styczne do granicy państwa. Połączenia rozdzielonych grzbietami górskimi ośrodków w Sudetach - szlaki piesze i wyciągi

linowe prowadzące poprzez znaczniejsze, oiekawe wido-
kowo szczyty.

Praktykowane sposoby łączenia ośrodków wozasowych w
górach w zależności od ukształtowania pionowego terenu po-
kazano na schematach - patrz rys. 7.

SCHEMATY PODSTAWOWYCH TYPÓW UKŁADÓW PRZESTRZENNYCH ZESPOŁÓW WZIASOWISK I UZDROWISK W STREFIE GÓRSKIEJ

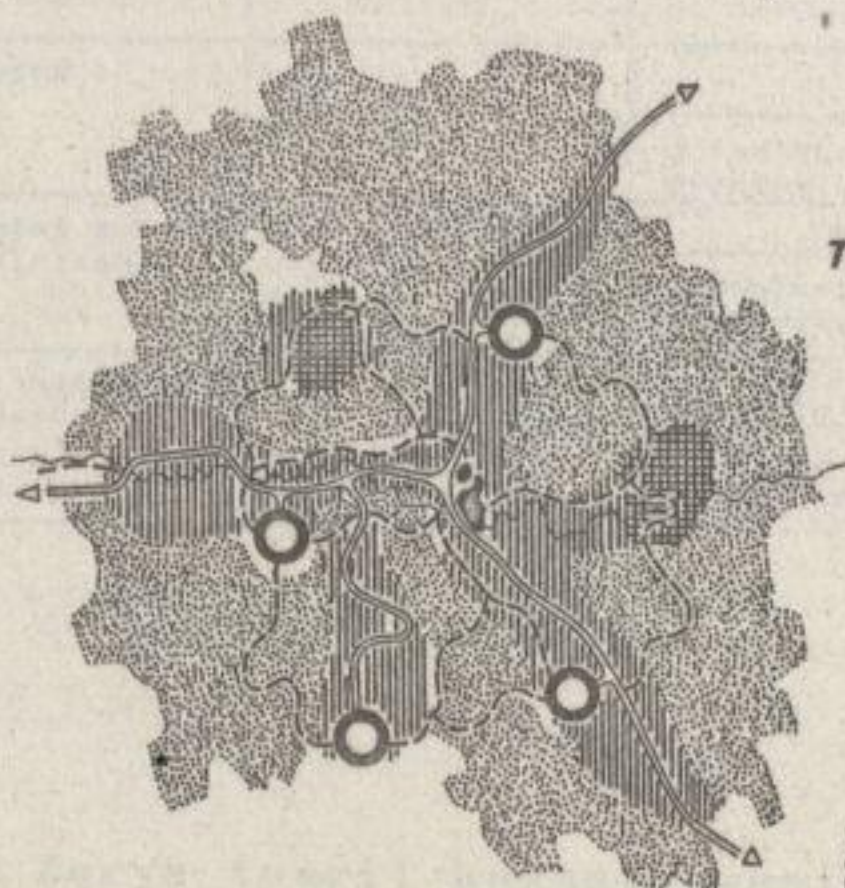

TYP ZAMKNIĘTY

TYP PASMOWY

- OŚRODKI OSADNICTWA
- OŚRODKI WZIASOWO-UZDROWISKOWE
- OBSZARY KULMINACJI TERENOWEJ
- TERENY ZALEŚIONE - REKREACYJNE
- DROGI KOŁOWE
- PIESZE SZLAKI TURYSTYCZNE
- TER. POTENCJALNEJ EKSPANSJI BUDOWLANEJ

TYP OTWARTY

OPRACOWAŁ:
DR, MOR INŻ., MOR LECH A. DEBSKI
W OPIRACIU O „ARCHITEKTURA”
6/7/8 - 1972.

Rozdział II

TYPOLOGIA GÓRSKIEGO OSADNICTWA WZASOWEGO

1. Osadnictwo wczasowe na nowych terenach

Opierają się na wyróżnikach takich jak wielkość /stopień skoncentrowania miejsc pracy/ i funkcja /podstawowe rodzaje pracy/, B.Malisz dokonał typologicznego podziału układów osadniczych. Przedstawia się on następująco^{1/}:

Klasyfikacja układów osadniczych

Tabela nr 1

Układy osadnicze		Zróżnicowanie wg podstawowego podziału pracy			
		pierwotne oparte na:		wtórne - oparte na przemysle przetwórczym	trzeciego rzędu - oparte na działalności usługowej
		rolnictwie	kopalnictwie		
Zróżnicowanie wg stopnia złożoności	elementarne	gospodarstwo rolne	osada przy kopalni /szybie/	osada przemysłowa	zasięg wędrówek do pracy do pojedynczego obiektu usługowego
	1				
	proste	wieś	osiedle górnicze	miasto	
	2			o dominancji przemysłowej	o dominancji usługowej
	złożone	wieś z przysiółkami	system osadnictwa związany z pojedynczym złożem surowców	aglomeracja miejska	
	3			o dominancji przemysłowej	o dominancji usługowej
	wielokrotnie złożone	konglomerat wsi	konurbacja		
	4		o dominancji górniczej	o dominancji przemysłowej	o dominancji usługowej

^{1/} B.Malisz: Zarys teorii kształtowania układów osadniczych. Arkady 1966.

O ile zatem chcielibyśmy zakwalifikować będące przedmiotem naszych rozważań górskie układy osadnicze do określonych wyżej grup rodzajowych — pozostałyby jedynie dwie możliwości ich sklasyfikowania — jako miast i jako aglomeracji o dominancie usługowej.

Czy odpowiedź taka może zadowalać? Chyba nie. Mankament ten dostrzegał jak się zdaje i sam autor cytowanej pracy; także A. Ziemiński^{1/} zwrócił uwagę na fakt, że osadnictwo rekreacyjne nie pasuje do żadnego z trzech typów układów. Nie rozwinął wszakże zagadnienia szerzej, mając inny przedmiot rozważań na względzie.

Wracając do przytoczonej klasyfikacji — wydaje się, że osadnictwo wczasowe jest reprezentowane już na szczeblu układów elementarnych. By nie być gołosłownym — na górskich terenach penetracji wczasowej, eksploatowanych tylko turystycznie /partie turni wysokogórskich/, usytuowane są obiekty turystyczne, które odpowiadać mogą w układach rolniczych — gospodarstwu rolnym, a w układach opartych na kopalnictwie — osadom przykopalnianym. Są to wysokogórskie satelitarne stacje narciarskie łączone niekiedy z górnymi stacjami kolei linowych. Usytuowane w stacjach obiekty mieszkalne-schroniska mają często obsługę stale zamieszkałą w obiekcie /tzw. "rodzinną"/. Sposób pracy personelu jest w pewnym sensie zbliżony do rolniczego. Poza bowiem zatrudnionymi wewnątrz obiektu, inni pracownicy, wyspecjalizowani w konserwacji i obsłudze technicznej, np. wyciągów i zjazdowych tras narciarskich, oraz w przewodnictwie, udają się do miejsc pracy położonych poza obreębem zabudowy stacji, leżących — tak jak w rolnictwie — w ob-

1/ A. Ziemiński: Stacje sportów zimowych w krajach alpejskich. Instytut Turystyki, Warszawa 1973.

szarze określonego zainteresowania /w zasięgu użytkowa-
nych przez wczasowiczów terenów narciarskich/. Mimo tak
dużego podobieństwa do układów przyjętych przez B.Malisza,
trudno wszakże sklasyfikować satelitarne stacje narciar-
skie jako elementarne układy trzeciego rzędu. O ile bowiem
np. zespół gospodarstw indywidualnych tworzy w efekcie
wieś, o tyle każda stacja działa wyraźnie w odosobnieniu
przestrzennym /acz w powiązaniu funkcjonalnym z ośrodkiem
wyższego rzędu/ i trudno wyobrazić sobie, by zespół takich
stacji mógł stanowić np. osiedle wczasowe. Także elementy
składowe stacji nie powtarzają się w osiedlach i miastecz-
kach wakacyjnych. "Rodzinne" schroniska, ewentualnie ho-
tele wysokogórskie, zmieniają się w apartamentowce^{1/}, ho-
tele wczasowe itd. Jest to także wyraźnie element osadni-
czy, a nie, jak formułuje Malisz, "zasięg wędrówek do pra-
cy do pojedynczego obiektu usługowego". Okazuje się w ten
sposób, iż nie ma możliwości zakwalifikowania rozpatrywa-
nego układu wg klasyfikacji zamieszczonej w cytowanej ta-
beli.

Wyższym typem osadnictwa wczasowego niż wspomniane sa-
telitarne stacje narciarskie są wioski wakacyjne oraz zi-
mowiska, występujące w dwu dalszych postaciach - megastru-
ktur i zespołów /osiedli/ wczasowych /głównie wczasów i
sportów zimowych/. Te układy osadnicze, realizowane kom-
pleksowo jako wspólne zadania inwestycyjne na nowych te-
renach, trudno zaliczyć do którejkolwiek z proponowanych
w klasyfikacji grup typologicznych. Użytkowanie ich ma

1/ Nazwą "apartamentowiec" autor określa budynek mieszkal-
ny grupujący sprzedawane, wydzierżawiane lub odnajmowa-
ne na cele wypoczynkowe mieszkania o różnej strukturze,
na ogół od pięciu do jednego pokoju + kuchnia i łazien-
ka

często charakter wyraźnie sezonowy, a regułą są wielkie wahania sezonowe liczby wczasowiczów. Znane są przykłady wiosek kolonijnych i zawieszających działalność w pewnych okresach roku, znane są też przykłady wiosek "drugich domów", gdzie brak jakiejkolwiek obsługi, gdyż obiekty stanowią indywidualną własność użytkowników, którzy obsługują się sami i sami zaopatrują się w potrzebne do życia artykuły. Nie występuje zatem w ogóle problem "wędrowek do pracy", aczkolwiek ośrodek ma charakter usługowy.

Następny etap to układ prosty trzeciego rzędu, inaczej miasto o dominancie usługowej. Nawet w odniesieniu do kilkudziesięciotysięcznych miast wczasowych trudno mówić o dominancie, wówczas, gdy żaden profil zatrudnienia poza usługami nie jest właściwie reprezentowany. Ponadto zrealizowany na terenie miasta ośrodek ogólnousługowy ma zupełnie inny charakter niż w pozostałych, tradycyjnie kształtowanych "miastach pracy", służy raczej przyjezdnym spoza regionu niż stałym mieszkańcom. Nie można też o nim powiedzieć, że w swym układzie "charakteryzuje się formą wieloboku wklęsłego"^{1/}, że ma charakterystyczny typ rozgwiezdy wynikły z faktu, że drogi z miejsc zamieszkania, rozproszonych w stosunku do skoncentrowanych w zasadzie miejsc pracy, układają się w postaci promienistej. Wędrowki z miejsc zamieszkania ludności związanej z obsługą miasteczka wczasowego przybierają raczej, tak jak w przypadku satelitarnych stacji narciarskich, kierunki odśrodkowe - do położonych obrzeżnie urządzeń rekreacyjnych, terenów zjazdowych i baz zaopatrzenia. Układ ma zatem, tak

1/ B. Malisz: Zarys teorii kształtowania układów osadniczych. Arkady 1966.

jak uprzednio /i jak w przypadku klasycznych wsi/, formę wieloboku wypukłego.

I wreszcie aglomeracje wczasowe - układy złożone o dominancie usługowej. Pewnych analogii można się w tym przypadku doszukać raczej do aglomeracji wiejskich /wieś z przysiółkami/ niż miejskich. Decyduje tu nie tylko znaczenie mniejsza skala niż w aglomeracjach miejskich, ale również fakt, że zdecydowana większość miejsc pracy leży w ośrodkach peryferyjnych, a nie w ośrodku centralnym. Uzasadnieniem jest obrzeżne usytuowanie stacji satelitarnych, wiosek wakacyjnych, osiedli i megastruktur wczasowych, często korzystających z usług personelu zamieszkałego na stałe w ośrodku centralnym, stanowiącym węzeł rozrządowy ruchu turystycznego i bazę zaopatrzenia dla całego rozpatrywanego układu.

2. Osadnictwo wczasowe jako kontynuacja tradycyjnego osadnictwa rolniczego

Wszystko, co powiedziano wyżej, odnosi się do układów osadniczych realizowanych na nowych terenach, uzupełniających niejako tradycyjną, w oparciu o rolniczo-pasterski profil pracy ukształtowaną sieć osadniczą. Ten coraz bardziej upowszechniający się sposób inwestowania nie wyczerpuje wszakże rozległego programu inwestycji wczasowych, które prowadzone są także w oparciu o wcześniej wykształcony model osadniczy.

W takim przypadku - poczynając od najmniejszych jednostek - mieć możemy do czynienia z gospodarstwem rolnym, które będzie zarazem zakładem usługowym o formie pensjonatu. W zależności od sezonu jedna bądź druga funkcja ulega nasileniu /np. prace rolne w okresie wiosenno-letnim, a świadczenia pensjonatowe w okresie zimowym/. Można to

także odnieść do całych wsi góralskich, których dawną rolniczą funkcję w krańcowych przypadkach nawet zanika całkowicie /proces wyludniania się lub zmiany charakteru pracy we wsiach górskich następuje w całej Europie/.

W przypadku miast i aglomeracji miejskich o funkcjach wczasowych stwierdzić można niemal pełne pokrywanie się układów z określonymi w cytowanej na wstępie klasyfikacji. Faktycznie są to jedynie ośrodki o dominancie usługowej, przy czym poza tą funkcją wiodącą występują także funkcje pomocnicze, na przykład administracyjne, handlowe, komunikacyjne a nawet przemysłowe.

Reasumując te rozważania stwierdzić można, że właśnie w strefie górskiej najszybciej daje o sobie znać nowy, przybierający stale na sile proces przemian historycznie ukształtowanych układów osadniczych. W efekcie powstaje nowa sieć osadnicza, bazująca w części na tradycyjnym osadnictwie górskim, służącym wszakże w coraz to większej mierze nowym funkcjom, a w części na nowym osadnictwie wczasowym. Ograniczeniu - i to niekiedy znacznemu - ulega produkcja rolna. Narciarskie użytkowanie stoków wymaga zawsze likwidacji wszelkich opłotowań, zadrzewień /jak uprawy sadownicze/, często wyburzenia istniejącej zabudowy rolniczej i niwelacji terenu. Prowadzi do znacznych ograniczeń praw własnościowych, a w konsekwencji do komunalizacji gruntów intensywnie użytkowanych rekreacyjnie. W pewnym więc sensie gospodarka rolna zastępowana jest gospodarką turystyczną, a zróżnicowana pod względem miejsca pracy dawna sieć osadnicza - nową, jednorodnie usługową siecią ośrodków wczasowych. Użyte wcześniej w tekście określenia "wioska", "osiedle", "miasteczko" oznaczają zawsze ośrodek usług wczasowych i rekreacyjno-sportowych i wyróżniają jedynie odrębne sposoby kształtowania przestrzennego i architektonicznego, wynikłe z różnic w u-

kształtowaniu fizjograficznym terenu, na którym zostały zrealizowane, różnic pojemności oraz różnic w wyborze usług dla gości weekendowych.

3. Stosowane kryteria klasyfikacji górskiego osadnictwa wczasowego

W literaturze przedmiotu brak rozważań obejmujących swym zasięgiem całość osadnictwa wczasowego w górach. Pewne czynione wcześniej próby obejmowały jedynie "stacje narciarskie", tzn. różnorakie formy osadnictwa wczasowego na nowych terenach o przewadze zimowych funkcji rekreacyjno-sportowych. Objęty badaniami obszar nie wykroczył z reguły poza wyselekcjonowane realizacje alpejskie. Dla lepszej orientacji podajemy poniżej /z małymi skrótami/ jedno z ostatnich opracowań, których wyniki wydają się najbardziej wiarygodne^{1/}.

1/ Wg "Werk" 1/1971.

TYPOLOGIA STACJI NARCIARSKICH
wg opracowania Szwa Joerkego Federalnego Instytutu Technicznego /"Verk" 1/1971/

l.p.	Nazwa - lokalizacja stacji	Wybie- żenie pomiędzy poziomymi liniami	Integrator powstańca	Finanso- wanie budowy	Komunikacja zewnętrzna /dojazd/	Komunikacja wewnętrzna	Wyraz urbaniz- acyjny	Wyraz architekto- niczny	Standard sąsiedni	Ogólne wrażenie /odczucie gości/	Główne problemy	Wielkość i wyposażenie
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	Aminona Sur Sierre /Szwajcaria/	1.500	Indywidualni prywatni właściciele	Kapitał prywatny	Kolej do Sierre /Paryż- Mediolan/ lotnisko w Sitten do Genewy 2 godz. do Martigny 1/2 godz.	Pełna izola- cja ruchu kołowego od ruchu pie- szych	Wielkoc- zowne rozrzucone po terenie	Inspiracja architektury tybetańskiej	Zróżnicowa- ny z możli- wością eli- minacji wy- dzielenia	Wyszukany styl rekla- mowy jako szwajcarska linia	Sposób finansowa- nia wpływa na klimat tempo	6.000 miejsc nocle- gowych /24 wiekow- ce/, 5 kolejek li- nowych, 10 wyciągów narciarskich, szkoła narciarska, lodo- wisko, kryty pasaż handlowy
2	Anzere /Szwajcaria/	1.500	Połączenie wyszlusków liniowych prywatnej /znanej po- litycy, ekonomistki itp./	Spółka akcyjna	Jak wyżej do Genewy 21/2 godz. do Martigny 1 godz.	Pełna izola- cja ruchu kołowego od ruchu pie- szych	Uporządko- wane ze- spółki dom- ków-szara- sów	Naśladow- stwo bu- downictwa tradycyj- nego	Mieszkania własności- we - atak stała se- leksja gości	Odbierany kompleks apartamen- tów re- klamowych dla klien- tów amery- kańskiej /slogan: "Tak samo łatwo dos- tać się do Anzere jak w Góry Skalisty"/	Spekulacja gruntemi	6.000 miejsc nocle- gowych /17 wielkich "szaraśców"/, 600 a- partamentów, 4 hotele, 10 kolej- linowych i wyciągów narciarskich, szkoła narciarska, lodo- wisko, pływalnia
3	Superbruseon /Szwajcaria/	1.600	Młodzi mieszkańcy wsi krzesze- ni w kole- ktach nar- ciarstwa	Kapitał zagranic- zny /belgijski, francuski/ skł.	Kolej do le Chablais, samochód pocztowy do Brusa- Village, do Genewy 2 godz. do Martigny 1/2 godz.	Ruch pieszych nie oddzielo- ny od ruchu kołowego	Zróżnicowa- ny spo- sób zabu- dowy	Uniformiza- cja progra- mu podanego w zróżnicowa- nym "opa- kowaniu" architekto- nicznym	Wozasy rodzinne dostępne nawet dla gorzej "uposażo- nych" grup społecz- nych	Wozasy rodzinne wg sloganu reklamowe- go: "za 100 fr weekend rodzinny"	Integracja architektu- ry starej z nową, pozdrawiającą wyrazu	I faza: 500 miejsc noclegowych /hotele domy wozasowe/, dziś 3 wyciągi po pełnej rozbudowie, 20 ko- lelinowych i wy- ciągów narciarskich

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
4	Flumserberge /Szwajcaria/	1.400	Mieszkańcy istniejących - inicjatywa jednostek bez ogólnej koncepcji	Spekulacyjne podziały grup terenów wsi dają kapitał prywatny	Kolej do Flums, do Zurichu i do St. Gallen 1 1/2 godz.	Ulice ruchu wolnego do każdej par- celi	Zabudowania luźno roz- siane, prze- mieszane z istniejącą zabudową	Dość udany styl większy	Usportowle- ni przed- stawiciele grupy śro- dniej /middle class/	Duże za- gęszczenie zwiększa w okresie weekendu /napływ gości z Zurichu/	Zagubiono jakieś planowanie przestrzenne	3.600 miejsc nocle- gowych z tego: 1.500 w 250 domach wczasowych, 1.400 w domach klubowych, 700 w hotelach ére- dnich kategorii, 12 wyciągów kolei linowych, szkoła narciarska, stadion lodowy, tor sjazdowy /słalom/, tor sneozłazki
5	Hoch-Ybrig /Szwajcaria/	1.500	Inicjatywa osobistości ze świata polityki oraz kanto- nu Schwy- z zaintereso- wanego pod- niesieniem gospodarki niedorozwi- niętego re- jonu /inwe- stycja auto- nomiczna na lowszym ter- nie/	Spółka akcyjna "Hoch- Ybrig", opracowanie przez gminę i kanton	Kolej do Einsiedeln samochód pocztowy do Weglosen, do Zurichu 1 1/2 godz. do St. Gallen 1 1/2 godz.	W osiedlu wyłącznie ruch pieszych	Zgrupowanie wieżowców na terenie równinnym przy jeziorze	Oszczerne w wyrazie architekto- nicznym wieżowce	Różne grupy społeczne /brak po- działów we- wnętrznych epowodowany dość korzy- stnymi cenami - sytuacja już się zmienia/	Miejsce wypoczynku mieszkań- ców aglo- meracji /Zurichu/ - teren eventual- nej olim- piady	Realizacja wyłącznie mieszkań- własności- wych prowa- dzi do two- rzenia się selekcji grup społ. /cena jed- nostki mie- szkalnej 100.000 fr/	3.000 miejsc nocle- gowych w kilku schroniskach, hotelu, 100 prefabrykowanych domkach wypoczynko- wych 3-4 pokojowych, 9 kolei linowych i wyciągów, 30 km u- rządzonych zjazdów narciarskich, szkoła narciarska, lo- dowiska
6	Lenzerheide- Diessen /Szwajcaria/	1.500	Inicjatywa prywatnych przedsię- biorstw oraz władz gminy liczącej na ożywienie gospodarstwa poprzez rozwoj turystyki	Spółka akcyjna oraz gmi- na, która finansuje urządze- nie tere- nu /infra- struktura i udział w usłu- gach /	Kolej do Zurichu 2 1/2 godz. do Chur 1/2 godz.	Pełna izo- lacja ruchu pieszych od ruchu koło- wego /ten ostatni sprowadzony pod ziemię/	Wkomponowa- ne w zbrocze zespół bu- dynków o układzie linearnym	Wielka kuba- tura obiek- tów czyteln- nie podzie- lona na mniej szere części /ko- zystanie zwiększa skalę/	Duża podaż zróżnicowa- nych usług i komforto- wych miesz- kań przycią- ga bogatą klientelę indywidual- ną	Wielki ośrodek usługowy	Niepropor- cjonalnie duży rozwój usług zagra- za funkcji wypoczynko- wej uzdrowi- ska	3.000 miejsc nocle- gowych w: 400 dom- kach wypoczynkowych własnościowych, jed- nym hotelu o 180 miejscach, restaura- cja, centrum sklepo- we, 15 kolei lino- wych i wyciągów nar- ciarskich, 60 km zjazdów narciarskich szkoła narciarska, lodowiska, skiboby

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
7	Pragmbat /Włochy/	1.250	Planowanie regionalne zmienną funkcji opuszczonej wsi	Subwencje rządowe	Kolej do Tarantu do Rzymu 9 godz., do Mediolanu 1 1/2 godz.	Izolacja ruchu kołowego jedynie cząściowa /elegancje z parkingami/	Układ dawniej wsi został zachowany	Pierwotny wystrój architektury nie został zmieniony	Dominującą grupą społeczno-ekonomiczną	Osiadłe zabudowy /niezależny wystrój antyczny, nowe funkcje w nowych budynkach/	Ograniczona pojemność bez możliwości dalszej rozbudowy /ekskluzywność /	100 miejsc noclegowych w 13 starych adaptowanych domach wiejskich /"szynsach" / 1 wyciąg
8	Cervinia-Breuil	2.000	Intencja jednego przetrwania się w dzianach zblorow	Banki	Kolej do Chatillon lotnisko do Turynu 3 1/2 godz. do Turynu 2 1/2 godz.	Pełne oddzielenie ruchu kołowego od ruchu pieszych /garnie podziemie/	Zwarte układy nawiązujące do tradycji średnio-wiejskiej	Charakter zamieszkania	Górne warstwy społeczne bogate /	Przebudowy wystrój jednostek podkreśla status społeczny /zamieszkujących/	Izolacja "wyspy" dobrobytu od otoczenia	
9	Avoriaz /Francja/	1.800	Intencja właścicieli nieruchomości	Banki /kapitał belgijski, szwajcarski/	Kolej do Cluses, samochód do Marzine lotnisko do Geneva - Colmarin, do Paryża 7 godz. do Genewy 1 godz.	Ruch wyłączony pieszych i narciarzy /dojazd pod miejsce zamieszkania/	Układ przetrzany nawiązujący do formy terenu	Niekonwencjonalny wystrój architektury	Górne warstwy społeczne	Wystrój architektury nawiązujący do podkreślenia statusu społecznego zamieszkujących	Pełna selekcja gości na podstawie ich możliwości płatniczych	4.000 miejsc noclegowych głównie w domach własnościowych /rodzinnych/ oraz w hotelach, kolejkach do Marzine, szkółki narciarstwa, zaprzęgi saneczkowe, kuliści, lodowiska
10	La Daille /Francja/	1.500	Efekt planowania nowego centrum zabudowy w Val d'Isère, inwestycja autonomiczna	Subwencje rządowe	Kolej do Bourg St. Maurice lotnisko do Geneva - Colmarin do Genewy 3 1/2 godz. do Paryża 7 godz.	Pełna izolacja ruchu pieszych od ruchu kołowego	Obiekty powiązane w strukturze, świetlne wkomponowane w krajobraz górski	Wystrój architektury nawiązujący do charakteru otoczenia	Wysoki standard socjalny /brak miejsc dla turystyki rodzinnej/	Jak wyżej	Forma architektury nie wynika z funkcji. Jazda jeden ośrodek pobytu dla przedstawicieli społeczeństwa dobrobytu, kontrastuje z charakterem Val d'Isère	2.000 miejsc noclegowych w 600 małych domkach rodzinnych /Głównie 2-pokojowych/ oraz w hotelu o 30 pokojach, 10 wyciągów i kolei linowych, szkółka narciarska, pływalnia

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
12	Flaine /Francja/	1.600	Planowanie regionalne /usprawnienie trans-portu kolejki wiszącej - elementy prefabryk. umożliwiają zagospodarowanie/	Subwencje rządowe	Kolej do Cluzes, lotnisko Genf-Cointrin, do Paryża 7 godz., do Genewy 1 godz.	Oddzielenie ruchu pieszych od ruchu kołowego /częściowo podziemny/.	Układ przestrzenny "wielkiej skali"	Wyszukane formy /konstrukcja z betonu/	Górne warstwy społeczne	Jak wyżej	Możliwość odczytania koncepcji przestrzennych po całkowitym zakończeniu budowy. Brak możliwości dalszej rozbudowy	8.000 miejsc noclegowych, 10 wyciągów i kolei linowych, szkoła narciarska, lodowisko, skiboby, prywatna stacja TV
13	Méribel Plateau de Morel /Francja/	1.600	Planowanie regionalne /rozbudowa istniejącego uzdrowiska/		Kolej do Moutiers-Salines, lotnisko Genf-Cointrin, do Paryża 7 godz., do Genewy 1 1/2 godz.	Komunikacja kołowa styczna do ruchu pieszych	Przypadkowy układ powtarzający się elementy zagospod.	Pompatyczny styl "schroniskowy"	Dość duże przemysłowe grupy społeczne	Wiejski charakter	Pompatyczny wystój	10.000 miejsc noclegowych, 14 wyciągów i kolei linowych, szkoła narciarska, lodowisko, tereny wspinaczek wysokogórskich, park narodowy, terenowe łowieckie, szkoła pilotażu
14	Aime la Plagne /Francja/	2.100	Stacja satelitarna rozbudowywana planowo /pl.region./ Inwestycje autonomiczne /częściowo/		Kolej do Moutiers, lotnisko Genf-Cointrin, do Paryża 7 godz., do Genewy 2 godz.	Niezależny układ komunikacji pieszej /ulice handlowe/	Układ mega-struktury	Prefabrykowana mega-struktura	Różne grupy społeczne charakter sportowy	Miejski charakter życia w alpejskim otoczeniu	Z "miasta pracy" do "miasta wypoczynku"	30.000 miejsc noclegowych w całym La Plagne: w stacji głównej 4.500 po 1.500 w stacjach satelitarnych, 20 wyciągów kolejek, ulica handlowa w megastrukturze

Z opracowania Szwajcarskiego Federalnego Instytutu Technicznego wywnioskować można, że :

1. Większość zrealizowanych /lub będących w budowie/ analizowanych czasowych osiedli górskich leży na wysokości 1500-1600 m n.p.m. /8 na 13/.
2. Inicjatorem realizacji jest coraz częściej państwo, reprezentowane przez organy planowania regionalnego lub organy administracji terenowej /np. na szczeblu kantonu w Szwajcarii/, popierające niekiedy inicjatywę ludności miejscowej /8 przykładów/. Mniejszą rolę odgrywa niezorganizowana inicjatywa właścicieli gruntów, znikomą wręcz - działalność prywatnych przedsiębiorstw /1/.
3. Finansowanie zamierzeń inwestycyjnych odbywa się natomiast zarówno przez kapitał bankowy /w tym często zagraniczny/, kapitał prywatny powstały w wyniku spekulacji gruntowych, jak i kapitał spółek akcyjnych /1 przykład/. Coraz większa rola przypada wszakże kapitałowi państwowemu /4 przykłady/.
4. Położenie badanych ośrodków względem wielkich aglomeracji miejskich jest b.korzystne. Można z nich dojechać w ciągu 1-2¹/₂ godziny do Genewy, Zurichu, Mediolanu, Turynu.
5. Komunikacja wewnętrzna w wymienionych ośrodkach jest w ogromnej większości realizowana wg zasady całkowitego oddzielenia ruchu kołowego od ruchu pieszych /10 na 13 przykładów/. W ośrodkach stosowana jest niekiedy komunikacja zaprzęgami sanioowymi /jeżeli zagospodarowany teren jest bardziej rozległy/.
6. Standard socjalny wyróżnia grupy elity społecznej, dla której przeważnie realizuje się ośrodki, o których mo-

wa, stanowiące w przeważającej mierze zespoły apartamentowego budownictwa mieszkalnego, tzw. "trzecich domów"^{1/}. Najwyższym standardem odznacza się budownictwo 7 ośrodków, standardem średnim budownictwo 3 dalszych ośrodków, a jedynie 3 ośrodki budownictwa tzw. "rodzinnego" dostępne są dla gorzej uposażonych grup społecznych.

7. Problemy trapiące realizatorów są bardzo zróżnicowane. Ich lista obejmuje m.in.: powolne tempo realizacji, spekulacje gruntami, trudności zharmonizowania nowej architektury ze starą, tradycyjną, brak dobrego układu przestrzennego ośrodka, selekcję społeczną, przerosł usług towarzyszących /1/, niemożność dalszej rozbudowy, zbyt duży kontrast z otoczeniem prowadzący do szkodliwych napięć społecznych /"wyspa dobrobytu"/, możliwość odczytania koncepcji urbanistycznej dopiero po całkowitej realizacji ośrodka, pompatyczny wystrój architektoniczny i, co chyba najważniejsze - wielkomiejski charakter zabudowy, stwarzający wrażenie, że wczasowicz udaje się z "miasta pracy" do "miasta wypoczynku".
8. Zróżnicowana wielkość, mierzona pojemnością miejsc noclegowych, wskazuje na zróżnicowane formy ośrodków osadniczych - od małych, folklorystycznych "wiosek góralskich" /pojemność 100 m.n./ poprzez osiedla /2.000-4.500 m.n./, miasteczka wczasowe /6.000-10.000 m.n./, aż do aglomeracji wczasowych w rodzaju La Plagne, o łącznej pojemności wczasowej 30.000 m.n.

1/ Z francuskiego "résidence tertiaire". Drugimi domami - "résidences secondaires" są w takim wypadku mieszkania apartamentowe nad morzem.

9. Wyposażenie w zimowe urządzenia rekreacyjne wszędzie bardzo intensywne /już dla wioski o 100 m.n. zrealizowano wyciąg narciarski, dla ośrodków większych, np. o pojemności 3.000-4.500 m.n., średnio od 10 do 20 wyciągów !/. Poza wymienionymi wyciągami, z których wiele ma charakter kolei linowych, zawsze w ośrodku urządzona jest szkołka narciarska, lodowisko, często pływalnia kryta i skiboby.

Nieprecyzyjnie natomiast formułowane są odpowiedzi w przedmiocie wyrazu urbanistycznego /wkomponowania ośrodka w krajobraz górski/ i wyrazu architektonicznego. Zaprezentowane informacje nie wychodzą poza mało rzeczowe ogólności i nie mogą stanowić podstawy do przeprowadzenia dokładniejszej klasyfikacji rozpatrywanej bazy.

4. Propozycje klasyfikacji górskiego osadnictwa wczasowego

Przytoczonych z opracowania szwajcarskiego danych — niekiedy bardzo szczegółowych — nie można uznać za wystarczające na dokonanie dalej idącej klasyfikacji nawet samych tylko "stacji narciarskich". Rozszerzając przedmiot analizy na całą górską sieć osadniczą o funkcji wczasowej, w tym także w krajach socjalistycznych, za pierwsze, najważniejsze kryterium dalszego podziału uznać należy lokalizację ogólną, wiążącą nowo powstający ośrodek wczasowy ze starym układem osadniczym, względnie z terenami z dala odeń położonymi. Do dalszego podziału pierwszej grupy można bowiem częściowo zastosować cytowaną na wstępie niniejszego rozdziału klasyfikację; przy podziale grupy drugiej — jak wykazaliśmy — nie jest to możliwe.

Górskie osadnictwo ukształtowane na bazie osadnictwa rolniczego stanowią współcześnie ośrodki znajdujące się na różnym etapie przekształceń funkcjonalnych. Są to zatem niekiedy układy rolniczo-wczasowe, na ogół wszakże układy o dominującej lub wyłącznej funkcji usługowej związanej z różnymi formami rekreacji. Biorąc stopień zaawansowania rozwoju usług wczasowych za kryterium dalszego podziału, wyodrębnić można tradycyjne wsie góralskie, osiedla i miasteczka o dominancie usługowej i ośrodki pozostałe, wyłącznie usługowe. Ponieważ grupy drugiej - osadnictwa wczasowego na nowych terenach - w ogóle nie można dalej podzielić wg tego kryterium, wydaje się, że należy je na razie odrzucić i zastąpić odpowiedniejszym. Może nim być niewłaściwie w opracowaniu szwajcarskim potraktowany sposób rozplanowania przestrzennego i rozwiązań architektonicznych, łączący się z globalną pojemnością ośrodka. Dalszy podział obydwu grup byłby wtedy następujący:

1. Wioski - stanowiące aglomeracje indywidualnego: własnościowego, dzierżawnego lub częściowo odnajmowanego budownictwa rekreacyjnego, o pojemności dochodzącej do 1000 m.n.
2. Osiedla - dla których proponujemy odrębne nazewnictwo w obydwu grupach: "uzdrowiska" dla układu tradycyjnego /nazwa jest też tradycyjna/ oraz "zimowiska" /stacje sportów zimowych/ dla układu nowego - stanowiące na ogół pojedyncze zespoły obiektów hotelarskiego budownictwa blokowego /niekiedy w formie megastruktur/ o pojemności około 1.000-5.000 m.n.
3. Miasteczka, które wzorem osiedli w grupie układów tradycyjnych proponujemy określać tradycyjną nazwą "kurtortu", a w grupie układów nowych - nazwą miasteczka wczasowego. Pojemność obydwu rzędu 5.000-30.000 m.n.

4. Aglomeracje typu miejskiego, które w zależności od tworzących je elementów mogą przybierać formy:

- aglomeracji zwartej /pasmowej/ - wytworzonej z dolinnych układów powstałych na bazie tradycyjnego osadnictwa;
- aglomeracji rozproszonej /gniazdowej/ - wytworzonej z wysoko na ogół w górach położonych nowych osiedli i miasteczek czasowych, powiązanych funkcjonalnie w integralny zespół układami komunikacyjnymi kolei linowych, dróg kołowych, wyciągów i terenów narciarskich oraz wspólnymi urządzeniami towarzyszącymi /lotniska i bazy zaopatrzeniowe/;
- aglomeracji półzwartej - łańcuchowej, przybierającej formę trójstopniowego układu powiązań przestrzenno-funkcjonalnych: zespołu miejskiego utworzonego na bazie dawnego osadnictwa i zależnych odeń, lecz usytuowanych w przestrzennym oderwaniu miasteczek i osiedli czasowych, a niekiedy także przyporządkowanych tym ostatnim satelitarnych stacji narciarskich i urządzonych punktów widokowych /górne stacje kolei linowych/.

Teraz dopiero, stosując wtórnie, jako pomocnicze, kryterium wiodącej funkcji - można dodatkowo dokonać podziału wsi góralskich na: tradycyjne /o przewadze rolnictwa/ i folklorystyczne - wyłącznie czasowe, a wioski wakacyjnych na wioski "drugich domów" i wioski kolonijne. Podobnie podzielić można osiedla typu uzdrowiska na czasowiska /przewaga funkcji rekreacyjnych/ i zdrojowiska /przewaga funkcji leczniczych/^{1/}. Na tym się możliwości dal-

1/ Podobny, aczkolwiek mniej czytelny podział można zastosować w odniesieniu do miasteczek.

szych podziałów funkcjonalnych wyczerpują, można natomiast, stosując kryteria rozwiązania urbanistyczno-architektonicznego, podzielić zimowiska na megastruktury czasowe i zespoły czasowe. Dalsze, bardziej szczegółowe podziały na typy przestrzenne zostaną omówione w tekście^{1/}.

Proponowaną typologię górskiego osadnictwa czasowego w ujęciu syntetycznym przedstawia tabela nr 3.

1/ Dotyczy osiedli i miasteczek o charakterze stacji narciarskiej. Bardziej szczegółowe ich rozpatrywanie wynika z faktu, że, w przeciwieństwie do żywiołowo raczej ukształtowanej zabudowy tradycyjnych ośrodków klimatycznych, realizowane są w oparciu o kompleksowe plany zagospodarowania przestrzennego i stąd mają większą wartość poznawczą dla urbanistów i architektów zajmujących się wytyczaniem kierunków dalszej zabudowy czasowej w górach.

TYPOLOGIA GÓRSKIEGO OSADNICTWA WZASOWEGO

1. GÓRSKIE OSADNICTWO WZASOWE NA TERENACH TRADYCYJNEGO OSADNICTWA ROLNICZEGO	2. GÓRSKIE OSADNICTWO WZASOWE NA NOWYCH TERENACH
1.1. WIEŚ GÓRALSKA	2.1. WIOSKA WALECTYJNA
1.1.1. Tradycyjna wieś góralaska	2.1.1. Wioska "drugich domów"
Osadnictwo rolniczo-paster- skie uzupełnione funkcją wczasową /odnajem prywat- nych kwater/.	Osadnictwo rekreacyjne lud- ności realizowane w formie domków wypoczynkowych /"góralskich", "pasterkich", "szlasek" /na indywidual- nych parcelach.
1.2.1. Polklorystyczna "wieś góralaska"	2.1.1. Wioska kolonialna
Dawna ludność zostaje całkowi- cie wykwaterowana. Obiekty tra- dycyjnego budownictwa ludowego adaptowane na cele czasowe.	Zespół mniejszych obiektów hotelarskich typu bursy, do- mu wczasowego, domu dla dzieci, na określonym, wy- raźnie wyodrębnionym tere- nie, podlegających jednemu gestorowi.
1.2. UZDROWISKO	2.2. ZIMOWISKO /STACJA SPORTÓW ZIMOWYCH/
1.2.1. Wczasowisko /stacja klima- tyczna/	2.2.1. Megainfrastruktura wczasowa
1.2.2. Zdrojowisko /ośrodek leczniczo-rehabilitacyjny/ Osiedle budownictwa hotelar- skiego i zakładów przyrodo- leczniczych dla kuracjuszy uzupełnione niekiedy budow- nictwem szpitalnym.	Wielki, zazwyczaj rozczłonkowany obiekt budowlany, konglomerat wieloutytkowy /mieszkania apartamentowe, hotele wczasowe, pasaż sklepowe, lokale rozrywkowe, urządzenia rekreacyjne/.
1.3. MIASTECZKO WYPOCZYNKOWE	2.2.2. Zespół /osiedle wczasowe/ Zespół obiektów budownictwa blokowego: apartamentowców, hoteli wczasowych, hoteli krótkiego zatrzymania, urządzeń ogólnousług- owych i rekreacyjnych /sportów zimowych/.
Miasteczko wykształcone na bazie dawnej zabudowy wiejskiej. Ośrodek o wielu równoległych występujących funkcjach: stacji klimatycznej, zdrojowiska, ośrodka sportów zimowych, ośrodka administracji, węża rozrządowego ruchu turystycznego, bazy zaopatrzenia dla ośrodków satelitarnych. W zależności od tego, czy dominuje funkcja wczasowa czy lecznicza, przybiera charakter miasteczka - stacji klimatycznej lub kurortu.	2.3. MIASTECZKO O CHARAKTERZE STACJI NARCIARSKIEJ Wiązany od osiedla ośrodek osadniczy. Jego układ przestrzenny da- stę czytelnie podzielić na szereg mniejszych zespołów /np. central- ny i eventualnie wspomagające ośrodki ogólnousługowe, enklawy wczas- owego budownictwa hotelarskiego, enklawy rozproszonego indywidu- alnego budownictwa rekreacyjnego, towarzyszące budownictwo miesz- kalne ludności stale w miasteczku zamieszkałej /perennialnie pracowni- cy i jego rodziny/.
1.4. AGLOMERACJA TRADYCYJNA - ZWARTA	2.4. AGLOMERACJA NA NOWYCH TERENACH - ROZPROSZONA
Układ osadniczy skierowany przestrzennie, zazwyczaj o charakterze pasmowym, powstały z pierwotnie niezależnych przestrzeni wsi góralskich, wczasowisk, zdrojowisk, kurortów nantazanych na wspóln- ej magistralnej komunikacyjnej biegnącej w dolinie /droga kołowa, kolej elektryczna/.	Układ osadniczy skierowany funkcjonalnie, o charakterze enklawowym. Elementami składowymi są przestrzenie wyodrębnione miasteczka wczasowe, zimowiska, satelitarnie stacje narciarskie, wioski waka- cyjne. Powiązanie między większymi ośrodkami - drogami kołowymi, między pozostałymi - trasami kolei linowych o dużej przepustowości.
3. AGLOMERACJA INTEGRUJĄCA GÓRSKIE OSADNICTWO WZASOWE NA TRADYCYJNYCH I NOWYCH TERENACH OSADNICZYCH - PÓŁZWARTA, ŁAŃCUCHOWA	

Rozdział III

WSIE GÓRALSKIE I WIOSKI WAKACYJNE

1. Tradycyjne wsie góralskie

Wsie góralskie stanowią zespoły obiektów tradycyjnego budownictwa rolniczego /zagrodowego/. W piśmiennictwie krajowym na określenie tradycyjnych wsi góralskich o funkcji wczasowej przyjął się termin - "wioska turystyczna". Ze względu na to, że współczesne kompleksy rozproszonego budownictwa wczasowego w górach noszą zbliżoną nazwę wiosek wakacyjnych /a więc także turystycznych/, celem wyraźniejszego rozgraniczenia obydwu pojęć proponujemy nazwę użytą w tytule.

Wśród rolniczego osadnictwa góralskiego wyróżnić możemy, przyjmując jako kryterium stan zaawansowania rozwoju funkcji wczasowych, wsie tradycyjne oraz folklorystyczne, te ostatnie nie mające współcześnie żadnych związków z gospodarką rolną.

Wyludnianie się wsi góralskich, które następuje zarówno w Alpach, Karpatach jak i np. na Kaukazie, wyraźne jest zwłaszcza we wsiach położonych wyżej w górach, o gorszych warunkach glebowych i większych trudnościach związanych z uprawą /większe spadki/. Można zatem skonstatować, że proces odpływu ludności rolniczej w strefie górskiej ma charakter stosunkowo powszechny, a jego zróżnicowane zaawansowanie wynika zarówno z lokalnych warunków przyrodniczych jak i z konkurencyjności układów osadniczych o funkcjach przemysłowych lub usługowych. Ludność rolnicza,

która dotąd pozostała przy tradycyjnych zajęciach, ulega relatywnej pauperyzacji w stosunku do mieszkańców szybko rozwijających się regionów. Efektem takiego stanu jest stosunkowo niska produkcja rolna i zły stan jej bazy materialnej /w tym także obiektów mieszkalnych/. Pomijając mniejsze osady i wyżej położone przysiółki, ogromna większość wsi zajmuje pod stosunkowo zwartą zabudowę dna dolin, nie stając tym samym na przeszkodzie współczesnym funkcjom zimowej rekreacji ruchowej. Równocześnie wiejskie budownictwo w strefie górskiej ma wyjątkowo dużo walorów architektury ludowej wartych zachowania. Stwierdzono także, że dla zachowania równowagi ekologicznej w górach nieodzowne jest wręcz kontynuowanie prawidłowo postawionej gospodarki rolnej i leśnej. Stąd konieczność ożywienia gospodarczego regionów górskich. Drogi prowadzące do nakreślonego celu to odpowiednie ulgi podatkowe i subwencje rządowe; najracjonalniejsze jest wszakże dofinansowanie pośrednie - poprzez umożliwienie rolnikom świadczenia usług wczasowych. W ten sposób można stosunkowo łatwo uzyskać ogólnie dostępną bazę noclegowo-żywnościową /zwłaszcza dla wypoczynku rodzinnego/.

Niektóre z krajowych propozycji zagospodarowania wsi górskich idą dalej, w kierunku zrealizowania na ich terenie takich obiektów masowego zakwaterowania jak hotele i domy wczasowe oraz ogólnousługowych jak zespoły sklepowe i gastronomiczne, kina i biblioteki^{1/}. Wydaje się, że podobna urbanizacja przekreśla specyficzny charakter wsi i ostatecznie zamiast do rozwoju doprowadza do jej zagłady.

1/ Patrz artykuł Grażyny Kaczmarskiej: Wieś turystyczna w planach zagospodarowania przestrzennego. "Aura" 9/74.

Proponujemy zatem, by wybrane wsie góralskie adaptować do zmienionych potrzeb jedynie w ograniczonym zakresie, wprowadzając indywidualne budownictwo mieszkaniowe o zwiększonej powierzchni i wyższym standardzie wyposażenia sanitarnego. Adaptowane w podany sposób i dalej rozbudowywane wsie w pierwszym rzędzie powinny służyć letnikom, dlatego pożądane byłoby także realizowanie na ich terenie mniejszych kąpielisk lub basenów kąpielowych. Z zimowych urządzeń do rekreacji przewidywać można realizację lekkich wyciągów narciarskich /włokących/. Uzupełnieniem wyposażenia ogólnousługowego wsi powinny być sklepy artykułów spożywczych /na ogół istnieją/ i małe popularne jadalnie. Warunki właściwie pojętego odpoczynku powinno zapewniać ustronne położenie w stosunku do układu komunikacji dalekobieżnej, dobre nasłonecznienie i większe kompleksy leśne w bezpośrednim pobliżu.

2. Folklorystyczne wsie góralskie

Istniejącą zabudowę w osadach, na których terenie utrzymanie dotychczas zamieszkałej ludności jest niemożliwe lub niecelowe /brak uzasadnień ekonomicznych dla utrzymania rolnictwa, wyjątkowe warunki do uprawiania sportów zimowych/, o ile przedstawia wartości folklorystyczne, należy całkowicie adaptować na cele wczasowe. Podczas pobytu na terenie Abchazji autor miał możliwość zapoznać się z takimi koncepcjami kompleksowo pojętego zagospodarowania turystycznego wsi góralskich^{1/}. W myśl tych opracowań całkowicie wyludniające się wysokogórskie auley adaptuje się

1/ Wg opracowań Wsiesojuznoj Izuczno-Issledowatielnoj Laboratorii Turizma i Ekskursji w Suchumi.

do nowych potrzeb przy nie zmienionym wyglądzie zewnętrznym istniejącej zabudowy i przy tradycyjnym wyposażeniu wewnątrz /zachowuje się np. zbiorowe prysze, kurne chaty/. Współczesnym wyposażeniem są jedynie nowe urządzenia sanitarne i położone na uboczu lądowiska dla helikopterów, dowożących turystów z nisko położonych terenów właściwego, długoterminowego zatrzymania. W przeciwieństwie do przedstawionej koncepcji, we Włoszech znane są liczne przykłady adaptowania opuszczonych wiosek, przy całkowitej przebudowie wewnątrz /modernizacji/ i przy niezmienionym wystroju zewnętrznym obiektów. Niepełne układy urbanistyczne bywają niekiedy uzupełniane nowymi budynkami mieszkalnymi, dostosowanymi gabarytem i wyglądem do starego otoczenia. Zmodernizowane obiekty są sprzedawane indywidualnym nabywcom na "drugie domy". Ze względu na duże nakłady finansowe związane z adaptacją, stanowią ośrodki czasowe dla wyjątkowo bogatej klienteli.

W Polsce większe zespoły tradycyjnego budownictwa ludowego, uzupełnione przeniesionymi z innych terenów elementami zabytkowej architektury drewnianej /bo ten rodzaj budownictwa na wsi u nas przeważa/, mogłyby po odpowiednim zmodernizowaniu stanowić wysoce atrakcyjne ośrodki pobytowe, zwłaszcza dla klienteli zagranicznej.

3. Wakacyjne wioski "drugich domów"

Wioski wakacyjne stanowią zespoły najczęściej kilkudziesięciu, rzadziej stukilkudziesięciu obiektów mieszkalnych o łącznej pojemności od 100 do ok. 1000 m.n. Usytuowane są najczęściej w dość bliskiej odległości od większych ośrodków osadnictwa czasowego, z którymi łączą je drogi kołowe bądź koleje linowe /zdarza się, że i jeden

i drugi układ komunikacyjny/. Owa bliskość położenia w stosunku do większych ośrodków uzasadniona jest brakiem na terenie wiosek większych zespołów ogólnousługowych zwłaszcza placówek handlowych i obiektów rozrywkowych. Zależnie od sposobu użytkowania ośrodka, a po części od sposobu zabudowy, można podzielić wioski wakacyjne na wioski "drugich domów" i wioski kolonijne.

Wioski "drugich domów" stanowią ośrodki złożone z indywidualnych domków rekreacyjnych, które są drugimi lub nawet trzecimi mieszkaniami właściciela /użytkownika-dzierżawcy/. W krajach kapitalistycznych kompleksową realizację takich ośrodków prowadzą prywatne przedsiębiorstwa budowlane w oparciu o wcześniej opracowane projekty zagospodarowania przestrzennego, których integralną część stanowią projekty /zwykle jeden do dwu/ obiektów mieszkalnych i ogólnousługowych /pomieszczeń klubowych/. Środków finansowych na inwestycje dostarcza na ogół wcześniej utworzona spółka akcyjna. Po ukończeniu całości następuje z reguły sprzedaż poszczególnych domków indywidualnym nabywcom. Tak samo dzieje się w odniesieniu do obiektu ogólnousługowego /usługi gastronomiczne i klubowo-rozrywkowe z zapleczem gospodarczo-technicznym/.

Układ przestrzenny z reguły zapewnia bezpośredni dojazd kołowy do pojedynczych obiektów mieszkalnych. Obiekty te usytuowane są na indywidualnych parcelach nie wyodrębnionych wszakże wyraźnym wygradzeniem /np. opłotowaniem/. Zagospodarowanie parcel zielenią jest na ogół ujednoliconie, dostosowane do górskiego charakteru zieleni na terenach przyległych. Pojazdy właścicieli domów parkować mogą w uliczkach dojazdowych, znacznie rzadziej pod obiektem. Uzbrojenie terenu obejmuje, poza układem drogowym i ciągami pieszymi, podziemne sieci przesyłowe: wodociągową i kanalizacyjną oraz sieć elektroenergetyczną i oświetle-

nie; kuchenki w obiektach mieszkalnych są elektryczne lub na gaz propan-butan.

Obiekty mieszkalne realizuje się najczęściej jako obiekty o lekkiej, prefabrykowanej konstrukcji. Aby uniknąć kłopotów związanych z posadowieniem na stoku, często o znacznym spadku, stosuje się często konstrukcję słupową, na której wspiera się wyniesioną ponad poziom terenu podłogę kondygnacji parterowej. Jest to dość zasadnicza innowacja w stosunku do tradycyjnego budownictwa osad rolniczych, gdzie poza użyciem lokalnie dostępnych materiałów jak kamień i drewno i niektórymi formami architektury ludowej, podyktowanej lokalnymi warunkami klimatycznymi, nie zaobserwowano większego przystosowania zabudowy do terenu górskiego. Natomiast taka innowacja eliminuje kosztowne w warunkach górskich prace ziemne /wykopy i nasypy w celu uzyskania tarasu ziemnego/ oraz trudności związane z umocnieniem stoku, zawilgoceniem obiektu /problem odwodnienia terenów powyżej obiektu, zabezpieczenia przed zawilgoceniem zbędnych w tego rodzaju obiektach "piwnio ziemnych"/. Poza żelbetową konstrukcją słupową pozostałe materiały konstrukcyjne są na ogół prefabrykowanymi elementami drewnianymi, co umożliwia łatwy transport na miejsce budowy i szybki montaż /np. przykładowy zespół położony w l'Alpe d'Huez zmontowany został w ciągu 15 dni przez ekipę składającą się z 5 robotników/. Są to ważne czynniki ze względu na znaczny koszt utrudnionego w warunkach górskich transportu, duży koszt robocizny oderwanego od miejsca stałego zamieszkania zespołu pracowniczego i skrócony w tych warunkach klimatycznych sezon budowlany. Ze względów klimatycznych /odwodnienie/ konstrukcja ścienna bardzo często jest równocześnie konstrukcją dachową pokrytą eternitem. Aktualnie używa się także gotowych elementów z lekkich tworzyw sztucznych /np. wielo-

warstwowe elementy z poliestru wzmocnionego włóknem szklanym, ocieplone pianką poliuretanową/. Przykłady zarówno rozwiązań całego układu jak i rozwiązań architektonicznych pokazano na rysunkach 8, 9, 10, 11, 12, 13.

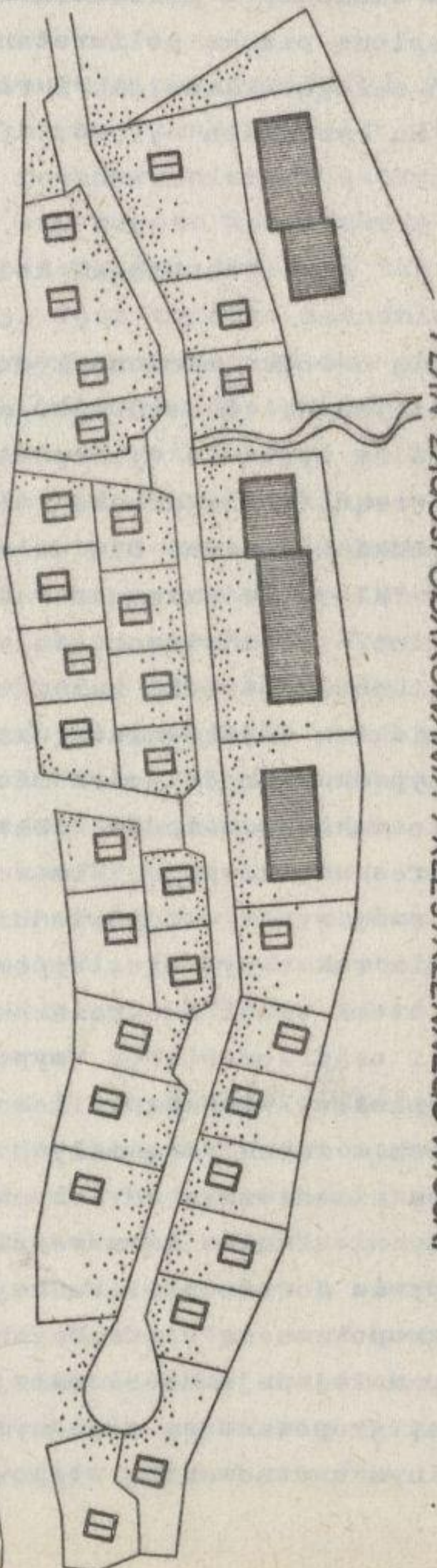
4. Wioski kolonijne

Stanowią ośrodki złożone z domów wczasowych o małej pojemności /od 6, 10 do 30, 40 m.n. w jednym obiekcie/. Usytuowane na wyraźnie wyodrębnionym terenie, mają jeden wspólny zarząd. W krajach kapitalistycznych są to najczęściej ośrodki kolonijne dla dzieci, rzadziej ośrodki klubowe /np. "Klubu Śródziemnomorskiego" we Francji, klubów narciarskich/. W państwach socjalistycznych z powodzeniem mogłyby stanowić ośrodki związkowych wczasów rodzinnych.

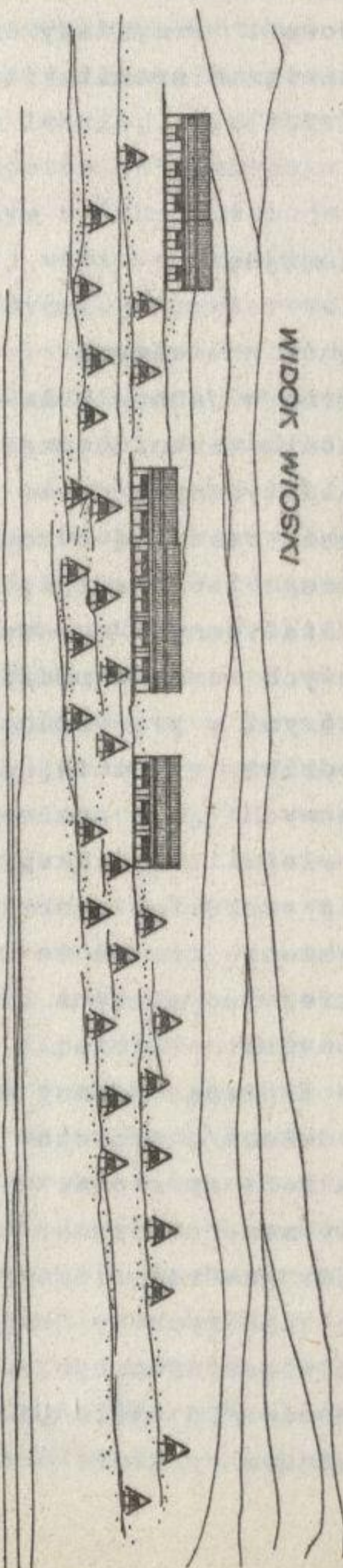
Poza wiekiem użytkowników, którymi w przeważającej liczbie przypadków są dzieci i młodzież, wyróżniającą cechą /np. w stosunku do osiedli wczasowych/ jest także dwusezonowy okres użytkowania. Zimowo-letni okres eksploatacji znajduje swój wyraz w odpowiednio szerokim asortymencie wyposażenia rekreacyjnego. Wyposażenie zimowe to zagospodarowane stoki szkółki narciarskiej zaopatrzone w wyciąg narciarski oraz lodowisko; wyposażenie letnie: otwarty basen /kąpielowy/ lub kąpielisko z plażą, tereny do gier zespołowych i zabaw /dla małych dzieci/, ponadto wykorzystywana niezależnie od sezonu hala sportowa.

Obiekty mieszkalne są z reguły monofunkcyjne, tj. stanowią jedynie dormitoria. Funkcje: gastronomiczna i rozrywkowa grupowane są w odrębnych większych obiektach. W wypadku małej pojemności całej wioski funkcje, o których mowa, grupowane są w jednym ośrodku ogólnousługowym o centralnym usytuowaniu, stanowiącym wyraźnie przestrzeń

WIOSKA WAKACYJNA
L'ALPE D'HUEZ - FRANCJA
PLAN Zagospodarowania Przestrzennego Wioski

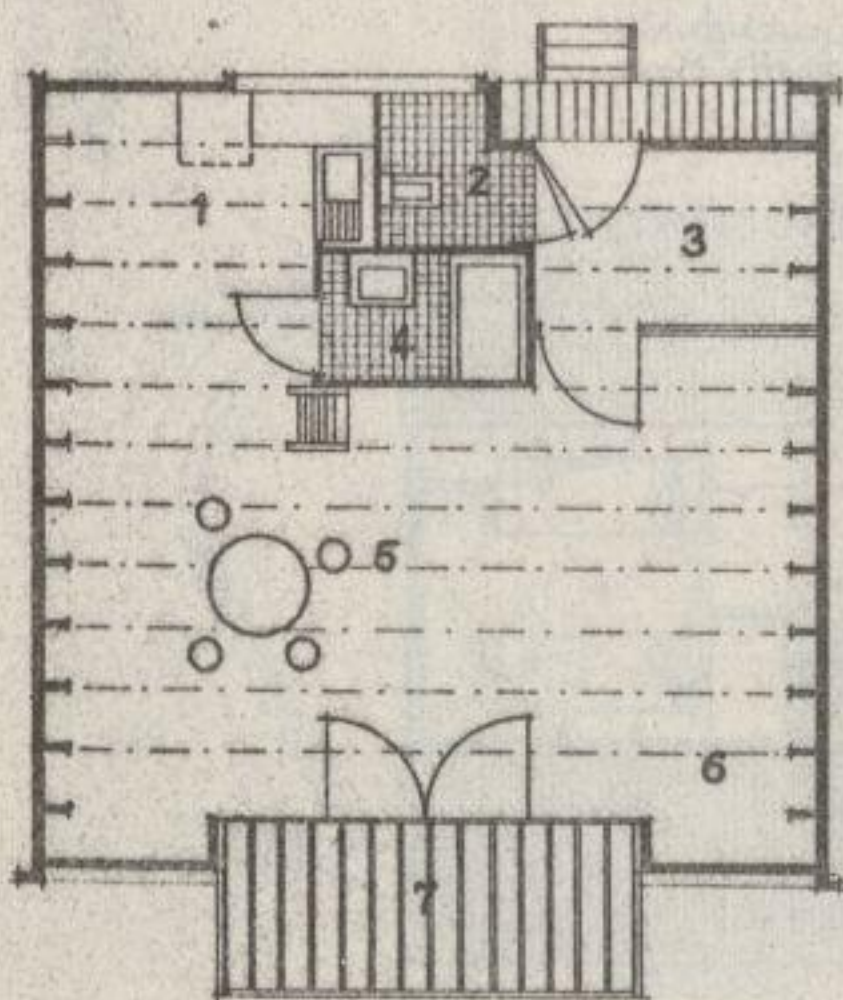
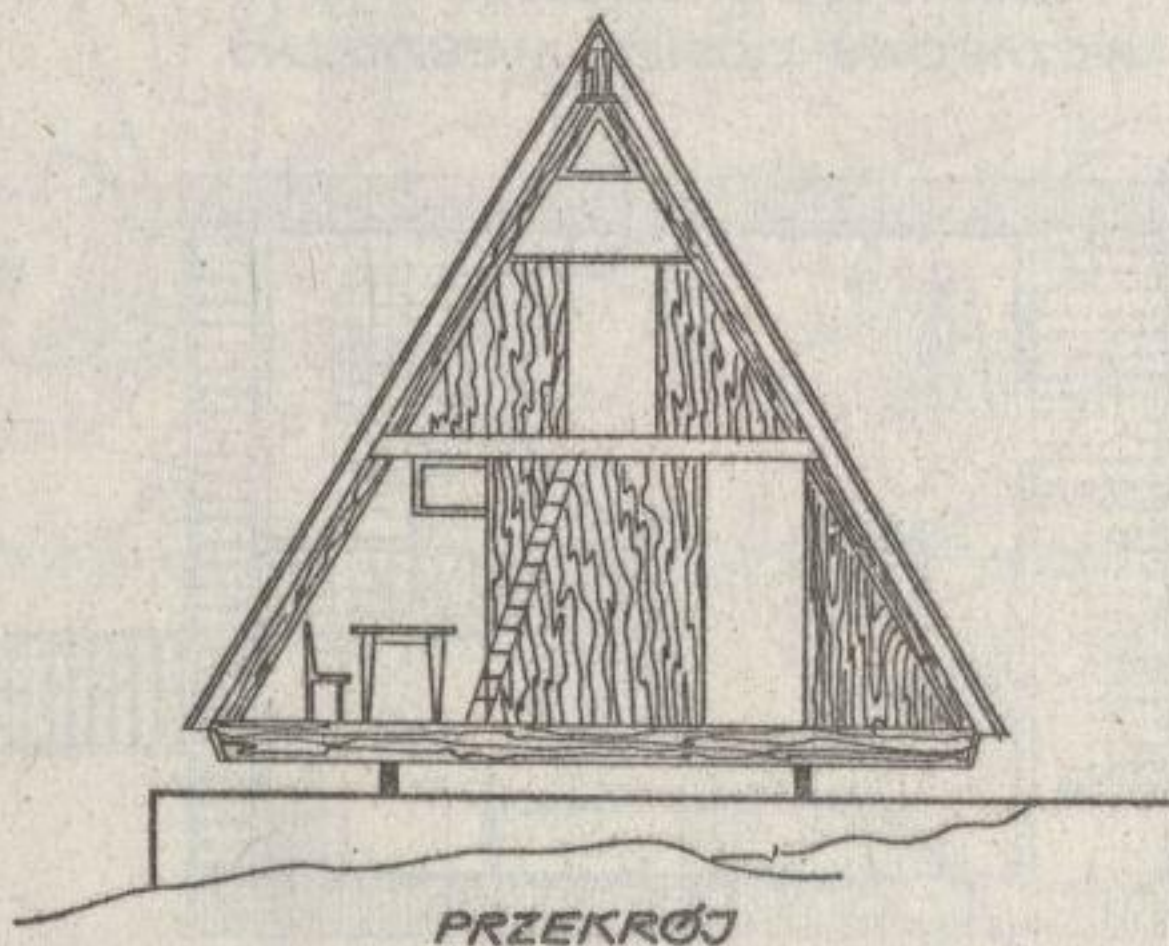

WIDOK WIOSKI

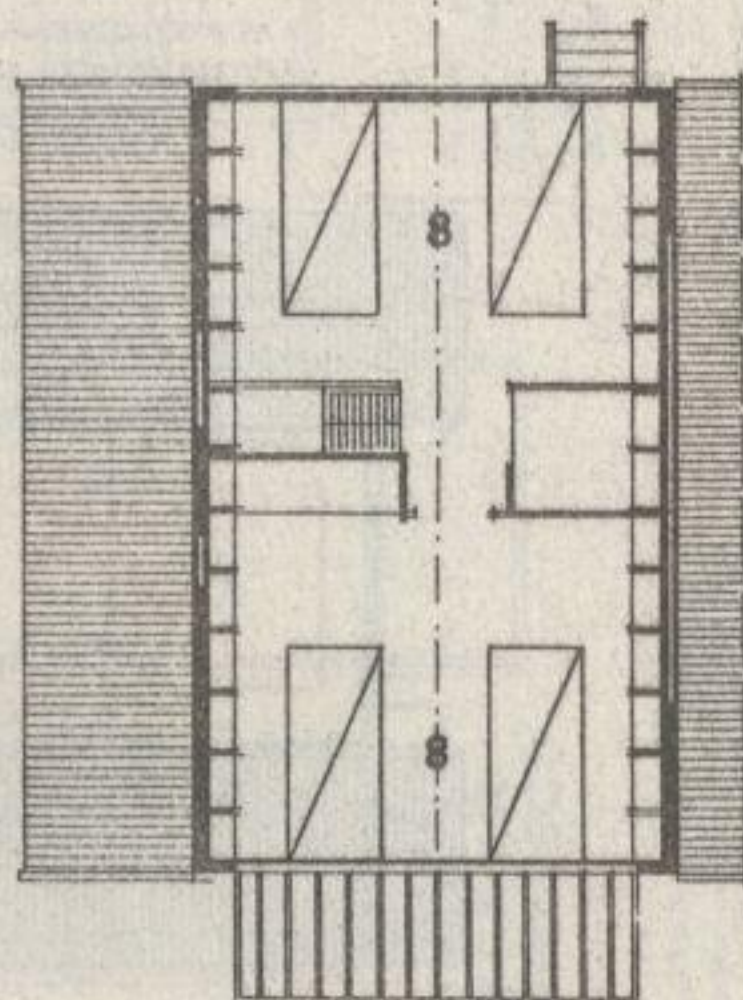

WG L'ARCHITECTURE D'AUJOURD'HUI - 112/64
OPRACOWANIE: DR. AGRAWAL, MICHEL LEONARD, DEBISKI

L'ALPE D'HUEZ /FRANCJA/ WCZASOWY DOMEK MIESZKALNY

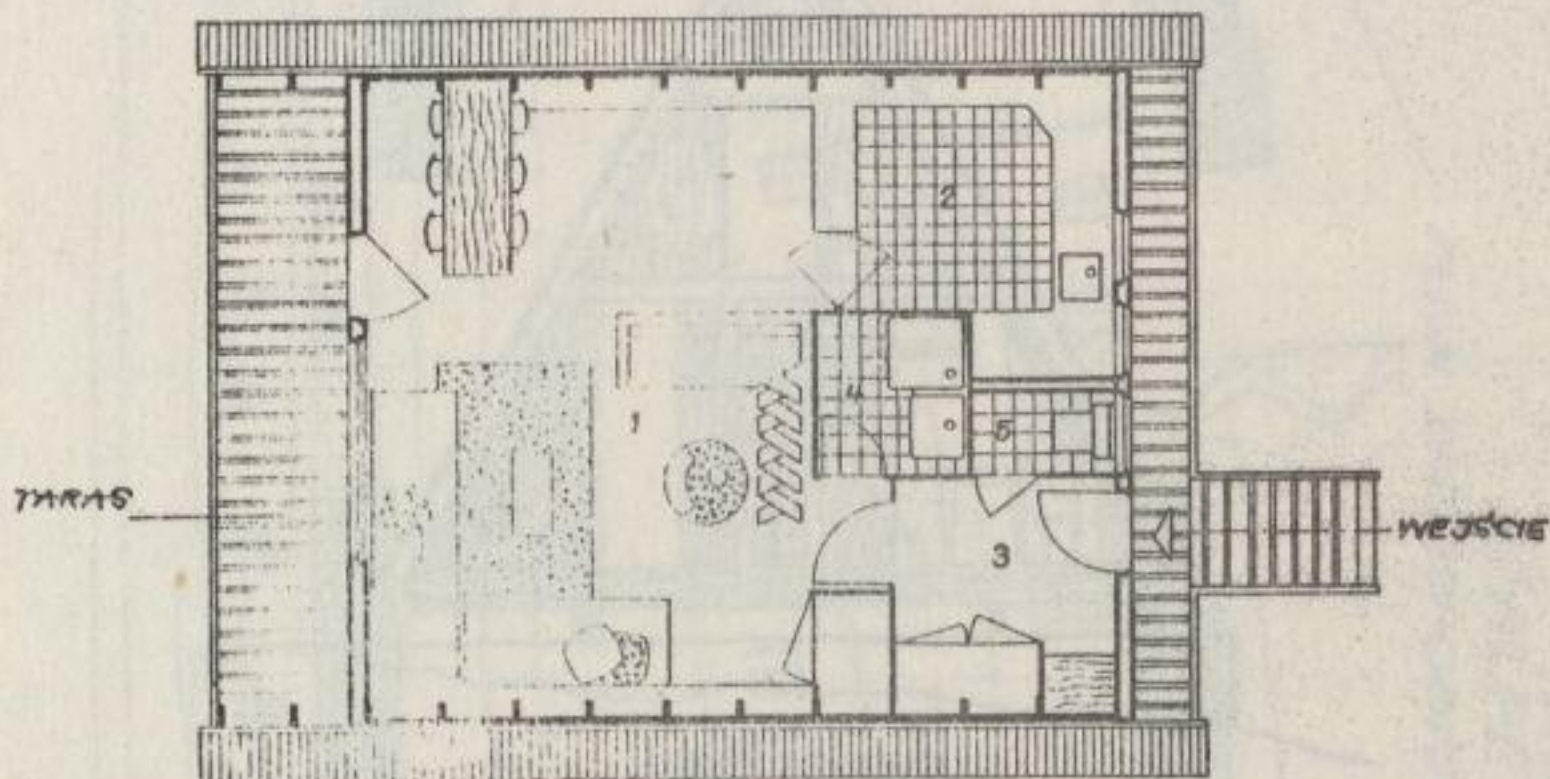
RZUT PARTERU

RZUT PIĘTRA

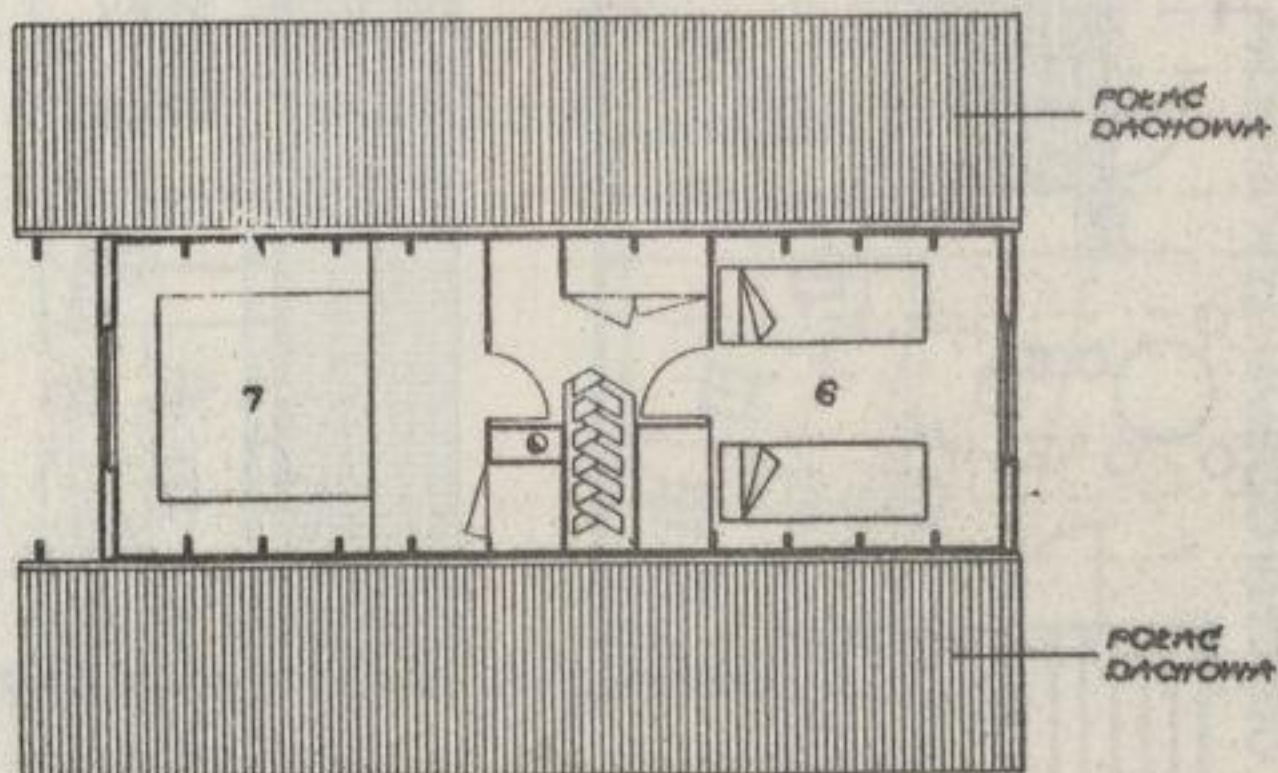
1. KUCHNIA 2. WC 3. HALL WEJŚCIOWY 4. ŁAZIENKA
5. POKÓJ DZIENNY 6. BAR 7. TARAS 8. POKÓJ SYPIALNY

ORCIÈRES - MERLETTE **WCZASOWY DOMEK MIESZKALNY**

RZUT PARTERU

1. POKÓJ DZIENNY 2. KUCHENKA
 3. PRZEDPOKÓJ 4. ŁAZIENKA 5. WC

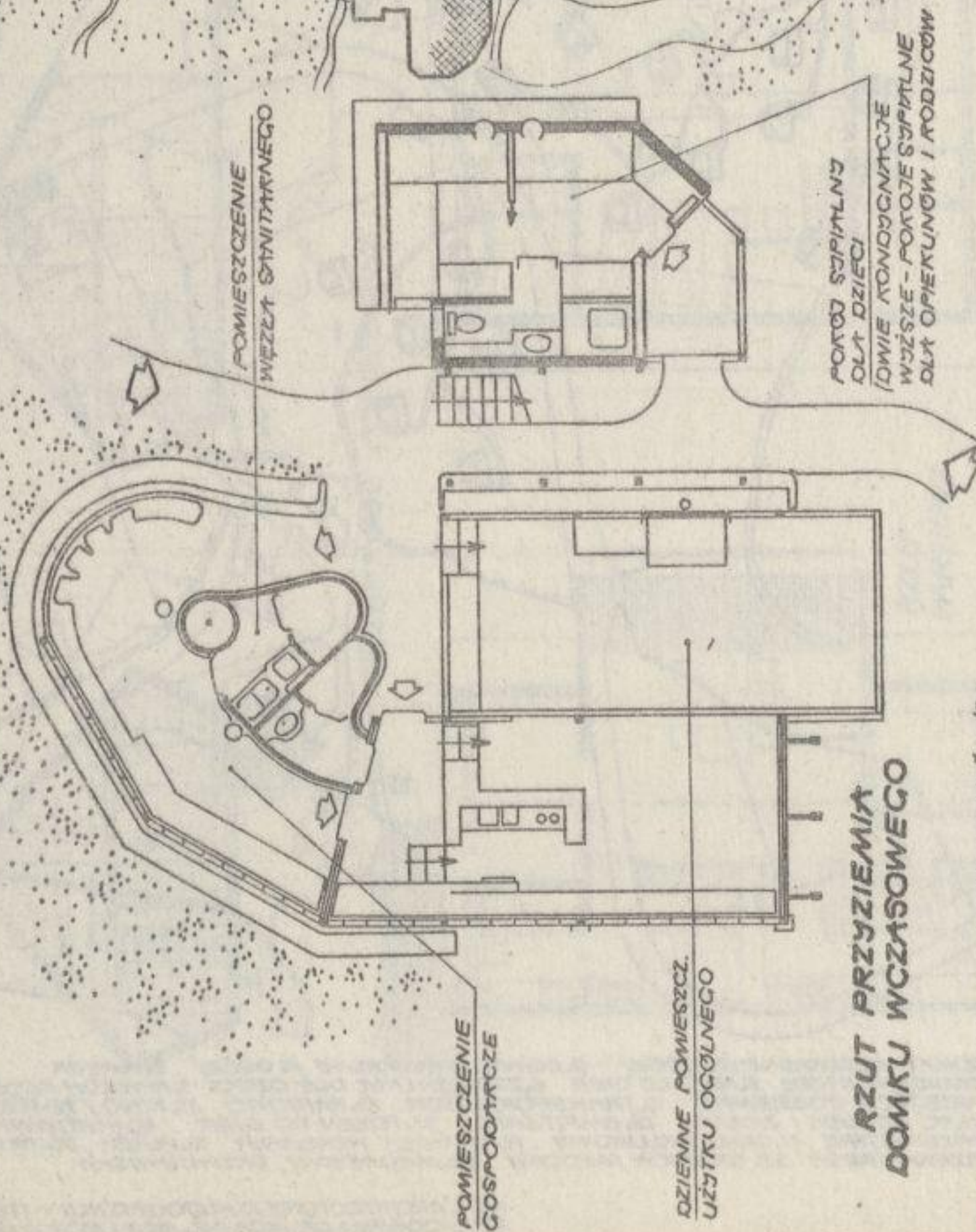

RZUT PIĘTRA

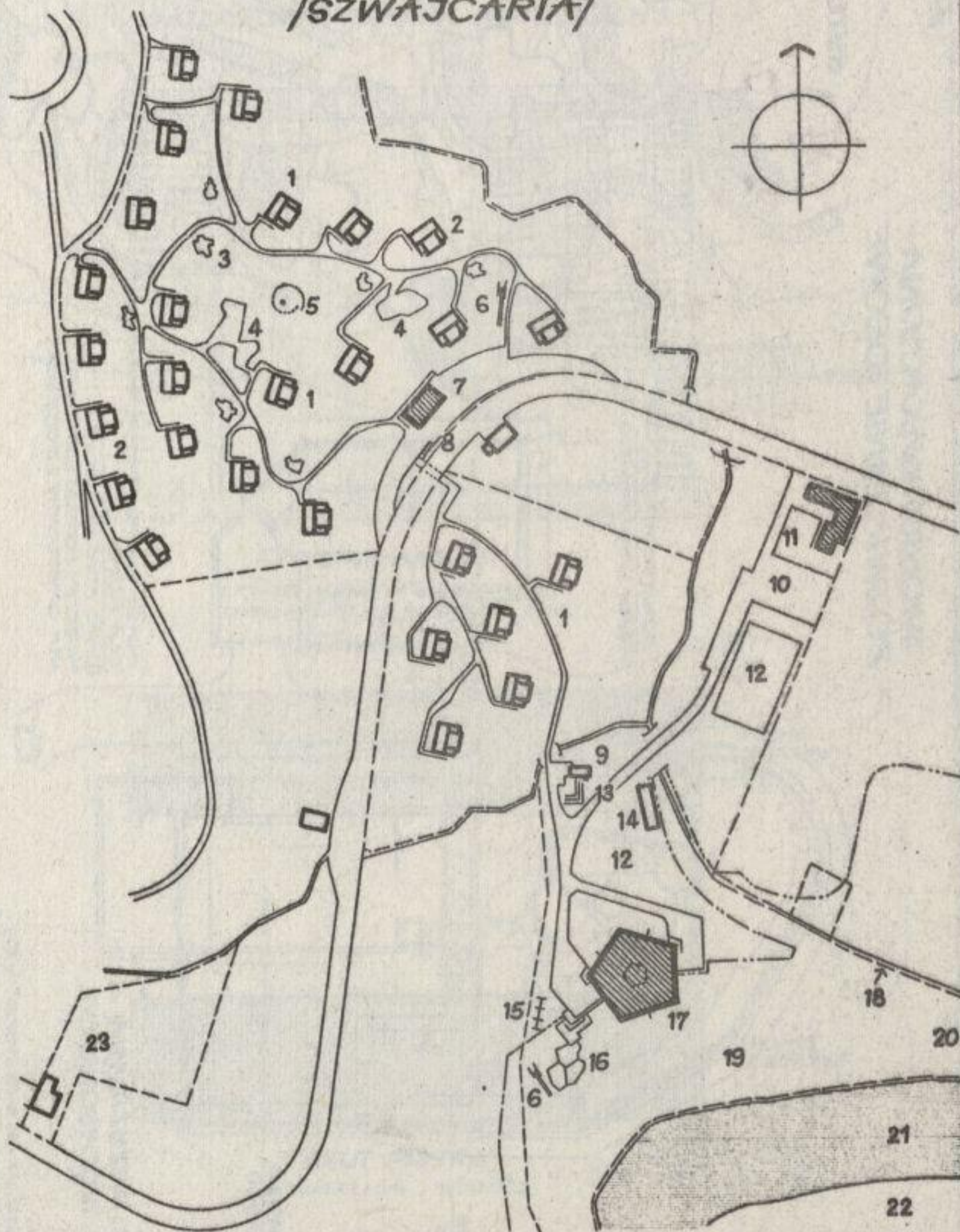
6. SYPIALNIA 7. POKÓJ

WIOSKA WĄDACYJNA - ROZWIĄZANIE IDEOWE

SYTUACJA

WIOSKA WAKACYJNA FORNASETTE DI MONTEGGIO /SZWAJCARIA/

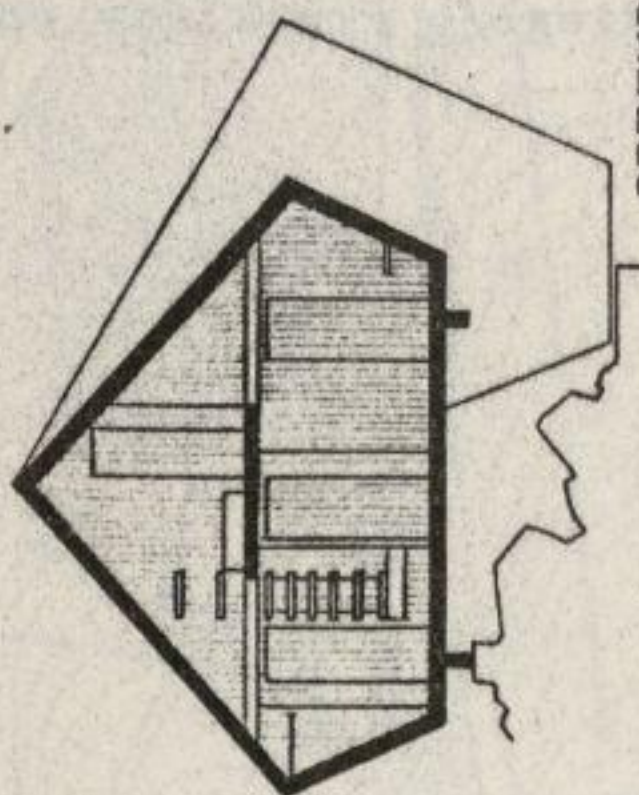
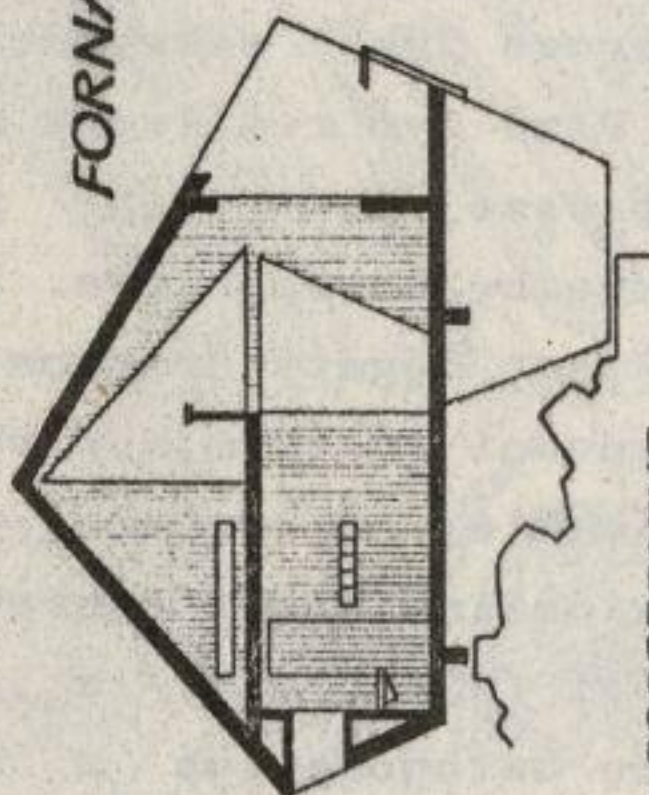

1. DOMKI MIESZKAŁNE /10 OSÓB/ 2. DOMKI MIESZKAŁNE /6 OSÓB/ 3. PIASEK
4. KAMIENNE STOŁY 5. PLAC DO GIER 6. ZJEŻDŻALNIA DLA DZIECI 7. PAWILON RECEPCJI
8. PRZEJŚCIE PODZIEMNE 9. TRANSFORMATOR 10. PARKING 11. KINO / TEATR LALEK
12. PLAC DO GIER I ZABAW 13. AMFITEATR 14. TEREN DO GIER 15. HUSTAWKI
16. PRZEPIETNIE 17. OBIEKT KLUBOWY 18. GRANICA WŁADANIA 19. PLAZA 20. PING-PONG
21. RZĘKA TRESA 22. GRANICA /WŁOCHY/ 23. MAGAZYN, SKŁADOWISKO

WG L'ARCHITECTURE D'AUJOURD'HUI - 112/64
OPRACOWAŁ: DR. MOR INŻ. MOR LECH A. OGIŃSKI

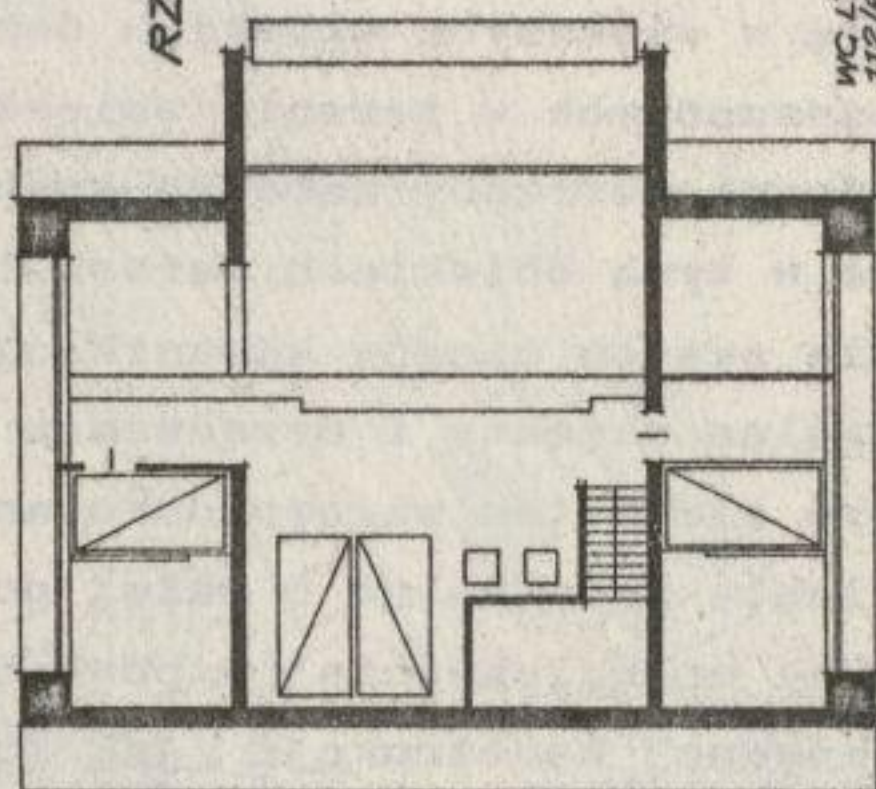
FORNASETTE DI MONTEGGIO /SZWAJCARIA/

WCZASOWY DOMEK
MIESZKALNY

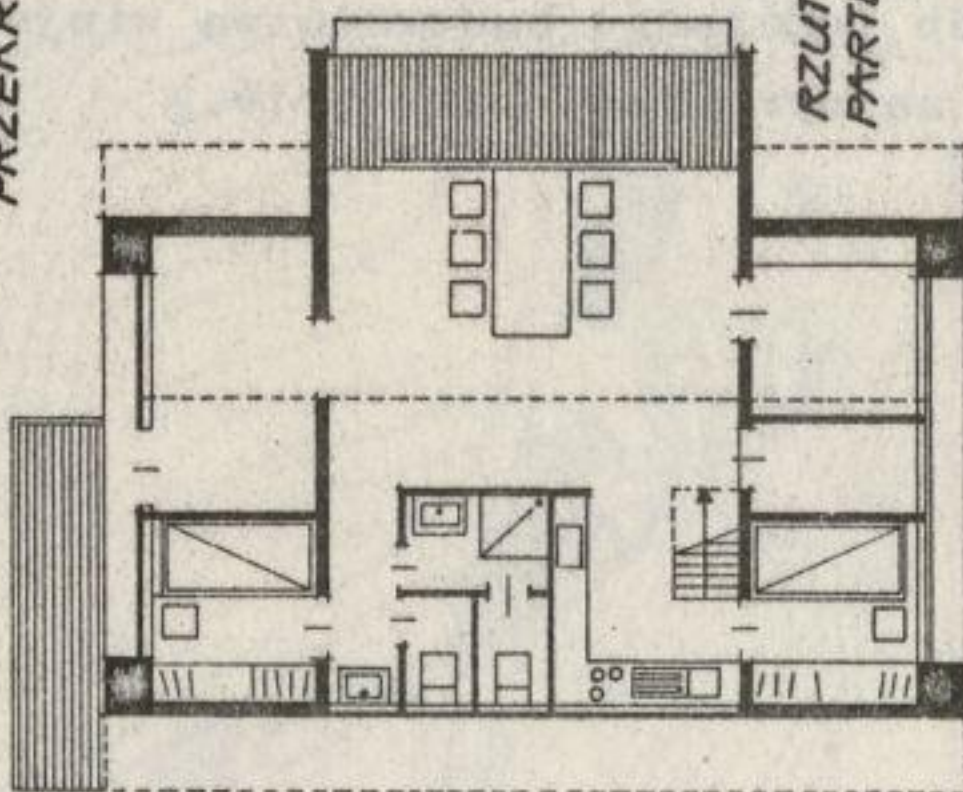

PRZEKROJE POPRZECZNE

RZUT PIĘTRA

RZUT
PARTERU

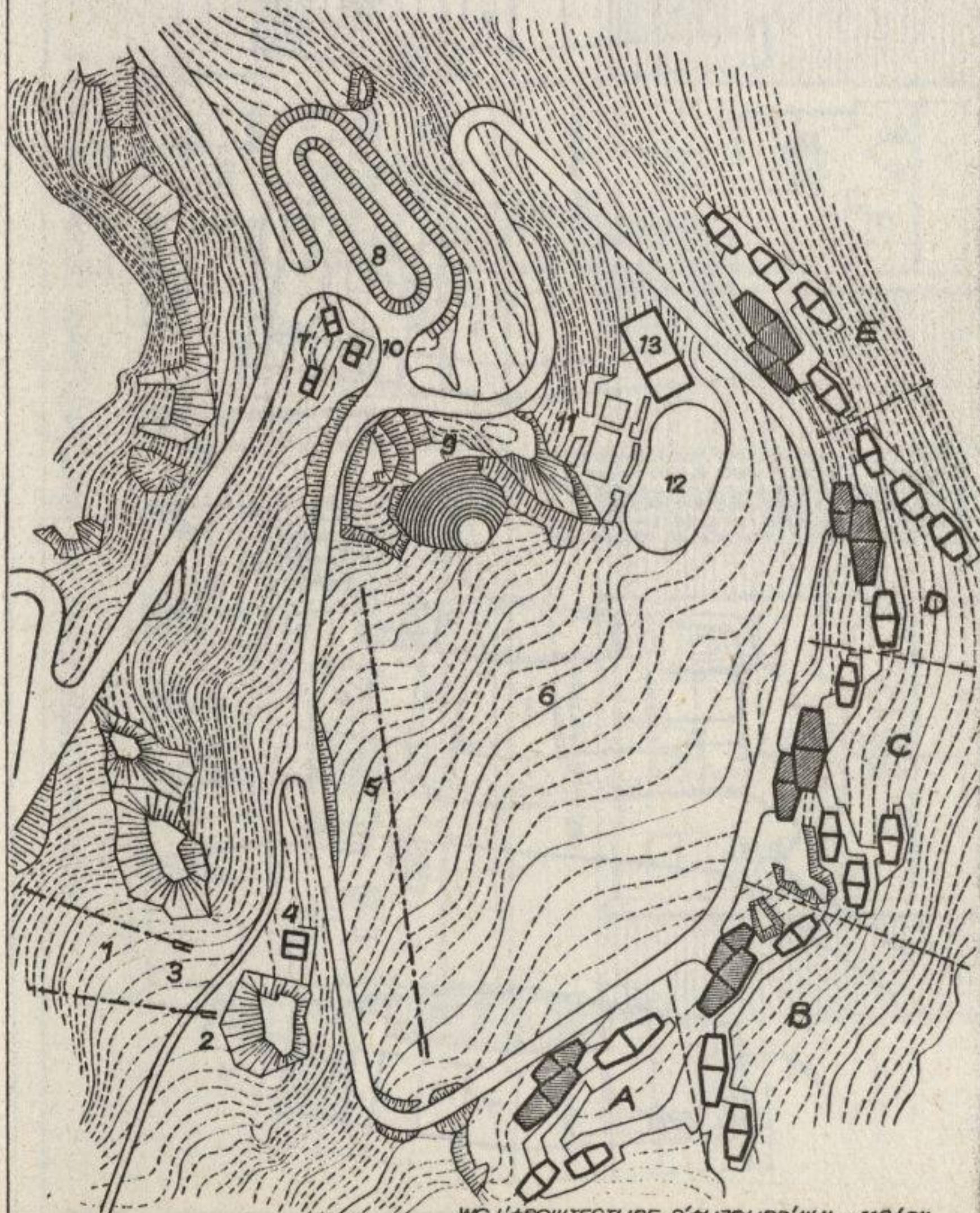
WC L'ARCHITECTURE D'AUJOURD'HUI
112/64 OPRACOWAŁ:
DR. MGR INŻ., MGR LECH A. DEBSKI

nie wyeksponowany zespół obiektów /np. gastronomiczny, klubowy/. W wypadku dużej pojemności /ok. 1.000 m.n./ funkcje, o których mowa, zostają rozdzielone na kilka obiektów, z których każdy obsługuje mniejszą grupę użytkowników, przebywających w wyraźnie wyodrębnionych przestrzeniach zespołów obiektów mieszkalnych. Komunikacja kołowa doprowadzona jest do wjazdu na teren, w bezpośrednim sąsiedztwie recepcji, gdzie znajdują się zbiorowe parkingi. Jedynie w większych wioskach dozwolony jest dojazd kołowy do rozrzuconych w terenie obiektów ogólnousługowych, ze względu na potrzeby zarówno gospodarcze jak i zakwaterowanego w tych obiektach personelu. Poza tym realizuje się jedynie system ciągów komunikacji pieszej łączących poszczególne obiekty i urządzenia rekreacyjno-sportowe. Pożądanym elementem zagospodarowania jest bogaty drzewostan.

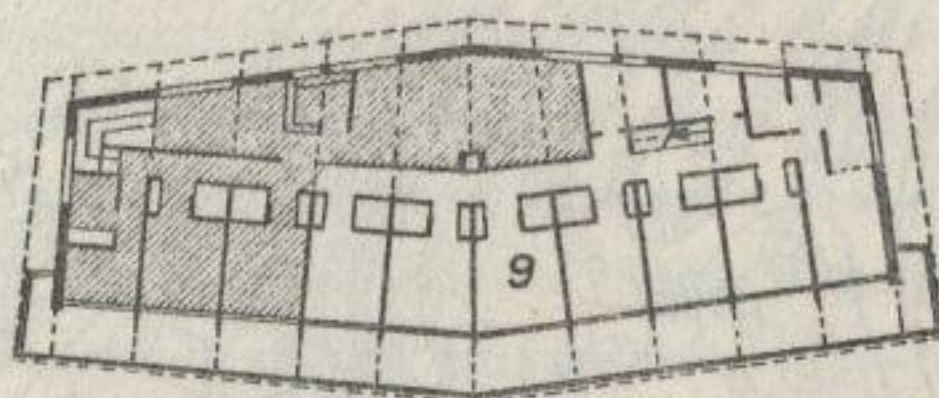
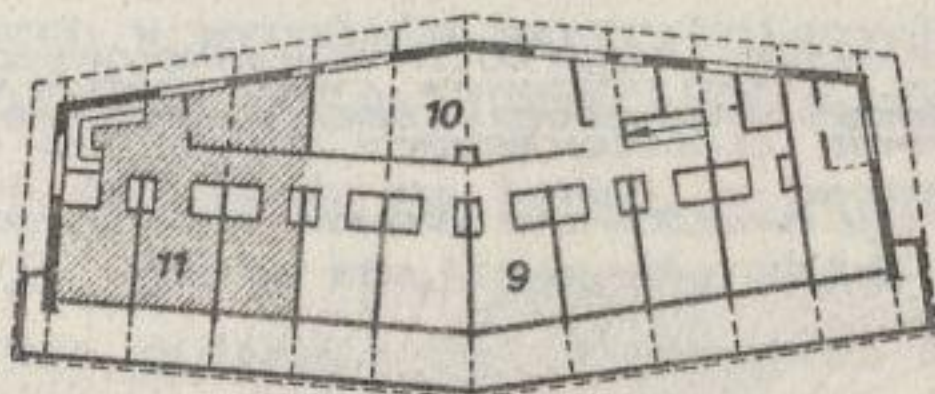
Obiekty mieszkalne o małej pojemności /6-15 m.n./ realizowane są najczęściej w postaci lekkiej, drewnianej, prefabrykowanej konstrukcji /jak indywidualne domki rekreacyjne/, obiekty o większej pojemności /20-40 m.n./ w postaci konstrukcji mieszanej /piwnice betonowe lub z kamienia, kondygnacje naziemne z drewna, w stylu nawiązującym do lokalnego budownictwa wiejskiego/. Przykłady pokazano na rysunkach 14, 15, 16.

WIOSKA WAKACYJNA SPORTÓW ZIMOWYCH /DLA DZIECI/ BACHAT BOULLOUD, CHAMROUSSE - FRANCJA

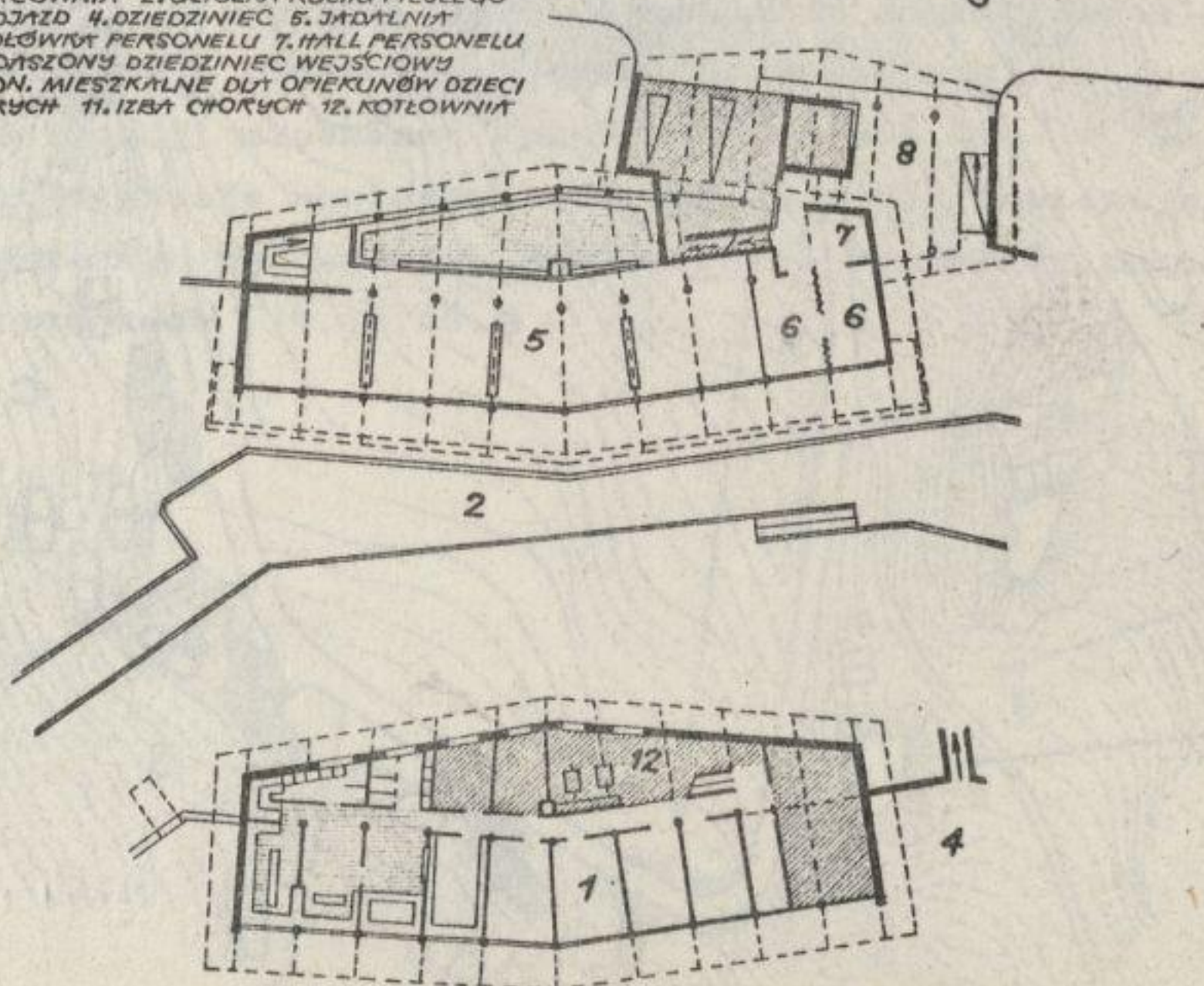
1. NARTOSTRADA 2. KOLEJKA LINOWA DO CENTRUM HANDLOWEGO
3. WYCIĄG NARCIARSKI 4. BIURO KIEROWNIKA 5. WYCIĄG SZKOŁKI NARCIARSKIEJ
6. STOK ZJAZDOWY SZKOŁKI NARCIARSKIEJ 7. OBIEKTY MIESZKALNE DLA PERSONELU
8. PARKING 9. AMFITEATR 10. PAWILON RECEPCJI 11. KĄPIELISKO 12. LODOWISKO
13. HALA SPORTOWA
A, B, C, D, E - ZESPOŁY FUNKCJONALNE OBIEKTÓW MIESZKALNYCH DLA DZIECI

BACHAT BOULOU D CHAMROUSSE
/FRANCJA/
WCZASOWY OBIEKT USŁUGOWY

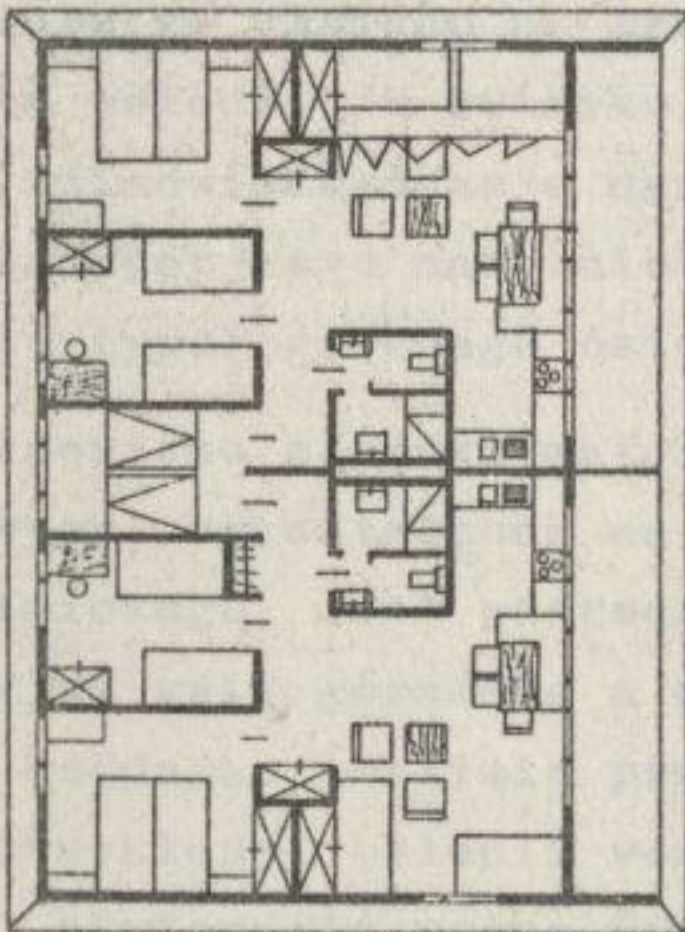
1. PRACOWNIA 2. ULICZKA RUCHU PIESZEGO
 3. PODJAZD 4. DZIEDZINIEC 5. JADALNIA
 6. STOŁOWNIA PERSONELU 7. HALL PERSONELU
 8. ZAŁĄSZONY DZIEDZINIEC WEJŚCIOWY
 9. JEDN. MIESZKALNE DLA OPIEKUNÓW DZIECI
 10. STRYCH 11. IZBA CHORYCH 12. KOTŁOWNIA

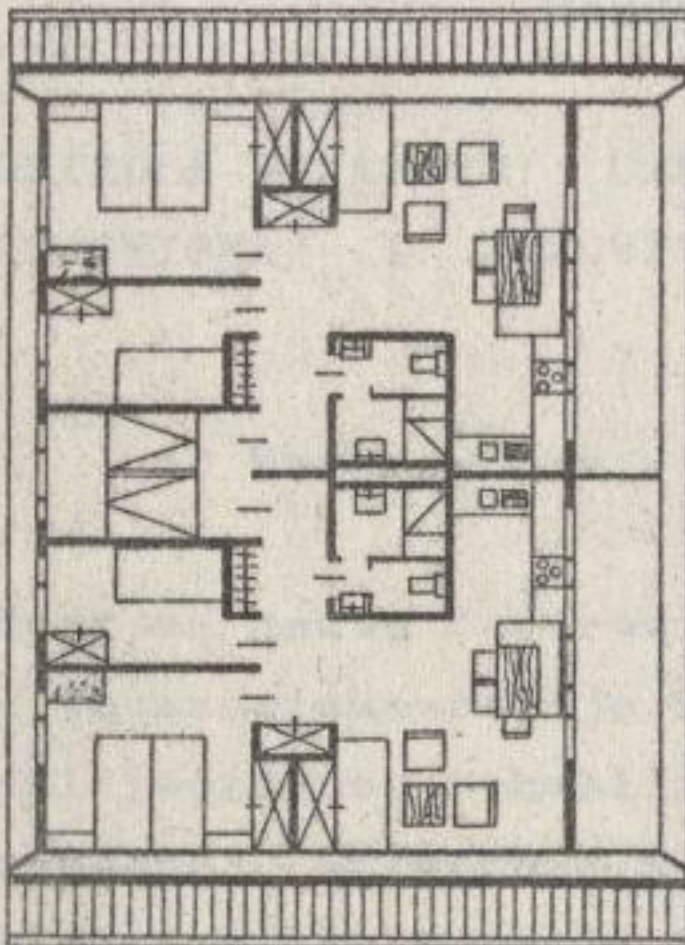
KOLONIJNY OBIEKT WZLĄSOWY (ROZW. IDEOWE)

rys. nr 16

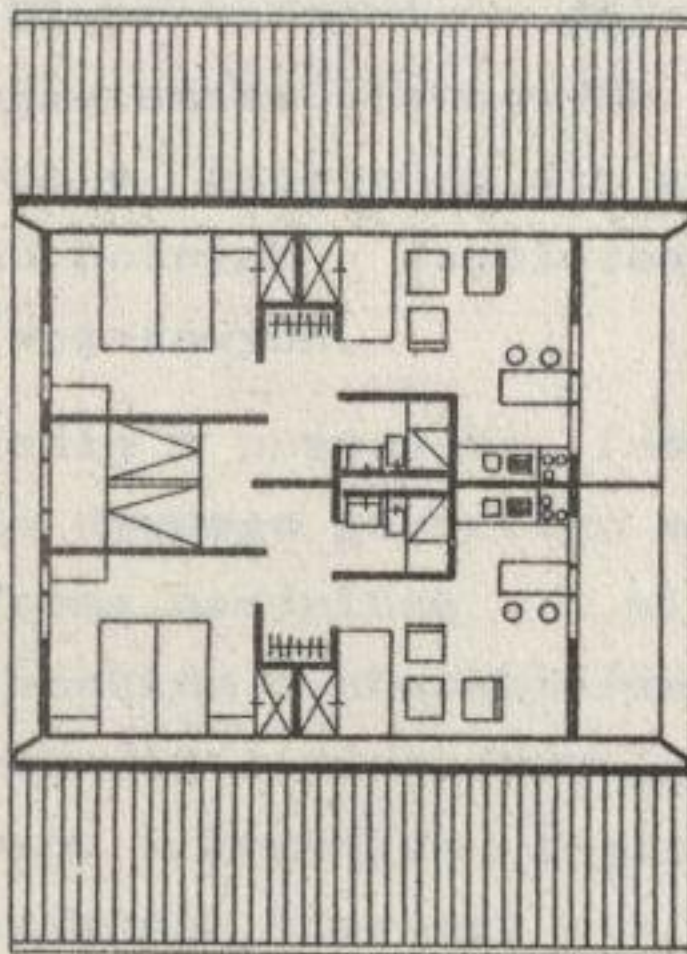
RZUT I PIĘTRA

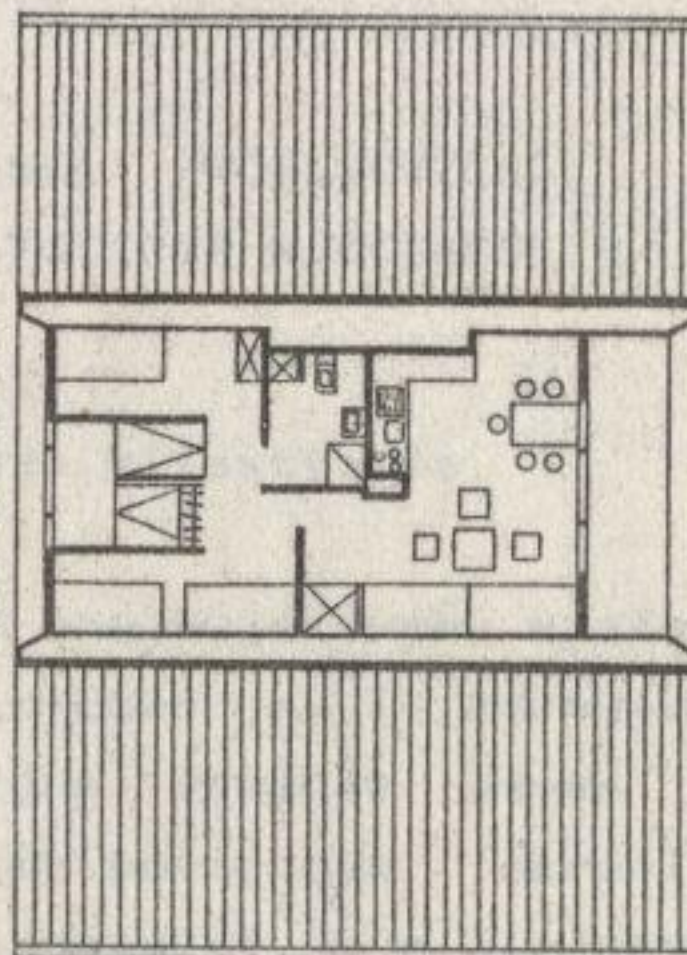
RZUT II PIĘTRA

RZUT III PIĘTRA

RZUT IV PIĘTRA

WG. WERA "8/74 OPRACOWAŁ: DR. MGR INŻ. MGR L. A. DEBSKI

Rozdział IV

OSIEDLA WZASOWE: UZDROWISKA /WZASOWISKA, ZDROJOWISKA/ I ZIMOWISKA /STACJE NARCIARSKIE/

1. Wczasowiska - stacje klimatyczne

Tradycyjna nazwa "uzdrowisko" obejmuje swym zasięgiem zarówno wczasowiska-stacje klimatyczne jak i zdrojowiska - ośrodki leczniczo-rehabilitacyjne. Obecnie używa się coraz częściej, zwłaszcza w języku potocznym, określenia "uzdrowisko" miast pojęcia "zdrojowisko". W niniejszym opracowaniu, ze względu na trudności prowadzenia dalszego podziału osiedli /w związku z pojawieniem się nowych form jak np. zimowiska-stacje narciarskie/, proponuje się adaptację tradycyjnego nazewnictwa do potrzeb współczesnego podziału typologicznego osiedli wczasowych.

Wczasowisko stanowi zatem osiedle o przewadze funkcji wczasowych, wykształcone na bazie dawnego górskiego osiedla rolniczego. Jest pośrednią formą osadniczą między tradycyjną wsią góralską a miasteczkiem o charakterze kurortu. Poddając analizie przestrzennej i programowej liczne przykłady osiedli wczasowych w górskich regionach Europy, stwierdzić można dwa zasadnicze kierunki realizacji. W Europie zachodniej ogromną większość nowych realizacji stanowią osiedla-stacje narciarskie, w państwach obozu socjalistycznego, a zwłaszcza w Polsce - osiedla o charakterze stacji klimatycznej. W dalszych zatem rozważaniach opierać się będziemy na przykładach krajowych.

Realizacja wczasowiska jest łatwiejsza i oczywiście tańsza od realizacji stacji narciarskiej. Odpada na ogół konieczność budowy wielokilometrowych dróg doprowadzających — cych, trasowanych z reguły w trudnych warunkach fizjograficznych. Odpada także konieczność utrzymywania ich pełnej przejezdności w okresie zimy, co przy dużych spadkach jezdnii i obfitych opadach atmosferycznych jest wysoce utrudnione i kosztowne. Zbędne okazują się także dłuższe przebiegi inżynierskich sieci przesyłowych: wodociągów, kanalizacyjnych, elektroenergetycznych, telekomunikacyjnych. Nieporównanie mniejsze jest także wyposażenie w urządzenia sportowo-rekreacyjne. Wyciągi są zazwyczaj krzesełkowe, a brak większych terenów narciarskich w ich pobliżu wskazuje, że głównymi ich użytkownikami są nie tyle narciarze, co raczej wczasowicze — turyści piesi.

Także obiekty wczasowe wznoszone w oparciu o wykształcony wcześniej układ drogowy, na terenach wolnych lecz bliskich terenom budownictwa mieszkalnego, różnią się od zabudowy stacji narciarskich. Zamiast apartamentowców i hoteli wczasowych podstawową bazę noclegowo-żywieniową stanowią domy wczasowe /w naszych warunkach głównie przyzakładowe/, a odpowiednikiem hoteli krótkiego zatrzymania stają się domy wycieczkowe, znane powszechnie pod mianem Domów Turysty.

Opieranie się na tradycyjnym układzie komunikacyjnym, który z reguły sprowadza się do jednej drogi kołowej o tranzytowym przebiegu, zazwyczaj stycznej do naturalnego cieku wodnego, oraz konieczność szanowania istniejącego już zainwestowania budowlanego mieszkalno-rolniczego prowadzi do powstawania wyraźnie wydłużonych, niefunkcjonalnych układów przestrzennych. Droga kołowa otrzymuje jedynie nową nawierzchnię, nie można natomiast zwiększyć jej przepustowości poprzez zwiększenie przekroju poprzecznego.

Tymczasem ruch kołowy, zarówno przelotowy jak lokalny, oraz nakładający się nań ruch pieszych ulegają zwielokrotnieniu.

W sumie ostateczny efekt jest raczej połowiczny. Niewątpliwa korzyść obniżenia wysokości nakładów inwestycyjnych i kosztów eksploatacyjnych nie wyrównuje bowiem mankamentów funkcjonalnych oraz utrzymania się przestarzałego, mało efektywnego dla biologicznej odnowy człowieka modelu odpoczynku biernego. Wydaje się, że w przyszłości, i to niezbyt odległej, osiedla podobnego typu, skorygowane wszakże pod względem układu przestrzennego /konieczne oddzielenie ruchu kołowego od ruchu pieszych/ i wyposażone dodatkowo w urządzenia rekreacyjne typu boisk do gry w piłkę, pływalni i ścieżek zdrowia będą miały rację bytu jedynie w odniesieniu do wczasów rodzinnych, w poważnej mierze o charakterze socjalnym.

2. Zdrojowiska — ośrodki leczniczo-rehabilitacyjne

Lokalizacja zdrojowisk uwarunkowana jest, podobnie jak w górnictwie, zaleganiem złóż mineralnych. Zaliczenie ich do układów kontynuujących tradycyjny układ osadnictwa rolniczego wynika natomiast stąd, iż wprowadzie o lokalizacji osiedla decydowały jako pierwotne czynniki pozarolnicze, ale dalsze wykorzystanie tych czynników wiązało się już ściśle z osadnictwem, które w pierwotnym swym wydaniu miało charakter półrolniczy, wiejski. Zatem pominając ośrodki nowo powstałe, bez tradycji historycznych, bazujące na złóżach odkrytych drogą głębokich odwiertów, ośrodki tradycyjne o długim okresie użytkowania przekształcały się kolejno z półwiejskich osad w osiedla i dalej w miasteczka, osiągając w skrajnych przypadkach wielkość kilkudziesię-

sięciotysięcznych kurortów /np. Karlovy Vary/. To, co proponujemy nazywać zdrojowiskiem, stanowiłoby zatem wykształconą formę osadnictwa o charakterze jednnorodnie profilaktyczno-leczniczym.

Sposób rozplanowania zabudowy zdrojowisk, bez względu na indywidualne różnice wynikłe z ukształtowania pionowego, jest dość podobny. Centrum układu stanowi zazwyczaj park zdrojowy z zakładem przyrodoleczniczym. Wokół zaś, w zieleni parkowej, rozlokowane są domy lub hotele sanatoryjne dużej na ogół kubatury. Peryferyjnie w stosunku do całości założenia usytuowane są: szpital oraz - na innym już kierunku - bazy zaopatrzenia materiałowego i zaplecza technicznego. Natomiast zabudowa mieszkalna personelu lekarskiego /indywidualna/ lokalizowana jest w wolnych enklawach pomiędzy budynkami hotelarsko-sanatoryjnymi.

Ponieważ zdrojowiska występują nie tylko na terenach górskich, darujemy sobie bardziej szczegółowe ich omawianie.

3. Zimowiska - stacje narciarskie: megastruktury i zespoły obiektów

Określenie "zimowisko" różnie jest interpretowane. W niniejszym opracowaniu nazwą tą obejmujemy osiedla wczasowe o wyraźnym, jednородnym profilu - użytkowane jako ośrodki sportów zimowych. Z tego względu nazywane są także stacjami narciarskimi. Realizowane głównie w wysokich partiach Alp, stanowią współcześnie najbardziej preferowany przez turystów sposób zagospodarowania, pożądaný z uwagi na uwzględnianie w maksymalnym stopniu potrzeb zimowej rekreacji ruchowej.

W sposobie zainwestowania wyróżnić można dwa zasadnicze, albo różne typy ukształtowania architektonicznego:

1. megastrukturę
2. zespół obiektów wypoczynkowych.

3.1. Megastruktury wczasowe

Megastrukturę uważać można za najbardziej intensywną formę budownictwa wczasowego w górach. Forma ta stanowi stadium przejściowe między wielkim, usytuowanym w odosobnieniu obiektem hotelowym^{1/} a zwartym zespołem obiektów hotelarskich i ogólnousługowych. Jest to zatem, nieco inaczej rzecz ujmując, forma pośrednia między rozwiązaniem architektonicznym a urbanistycznym.

Występowanie megastruktur związane jest z wprowadzaniem inwestycji wczasowych na nowych, położonych poza starą, historycznie ukształtowaną siecią osadniczą terenach. Realizacja praktykowana jest w dwu wariantach lokalizacyjnych: megastruktur odosobnionych lub usytuowanych w większych kompleksach budowlanych, na ogół jako centrum zespołów i miasteczek wczasowych^{2/}. Analizowane przykłady pochodzą z reguły z alpejskich regionów Francji, Szwajcarii, Włoch i Austrii. Jedyne odnotowane w literaturze przykłady z krajów socjalistycznych jest rumuński i - co należy podkreślić - nie dotyczy obiektu zrealizowanego /lub przeznaczonego do realizacji/ lecz jest rozwiązaniem teoretycznym, wykonanym na jednej z uczelni architektonicznych^{3/}. Można by go zatem bez szkody pominąć, gdyby nie

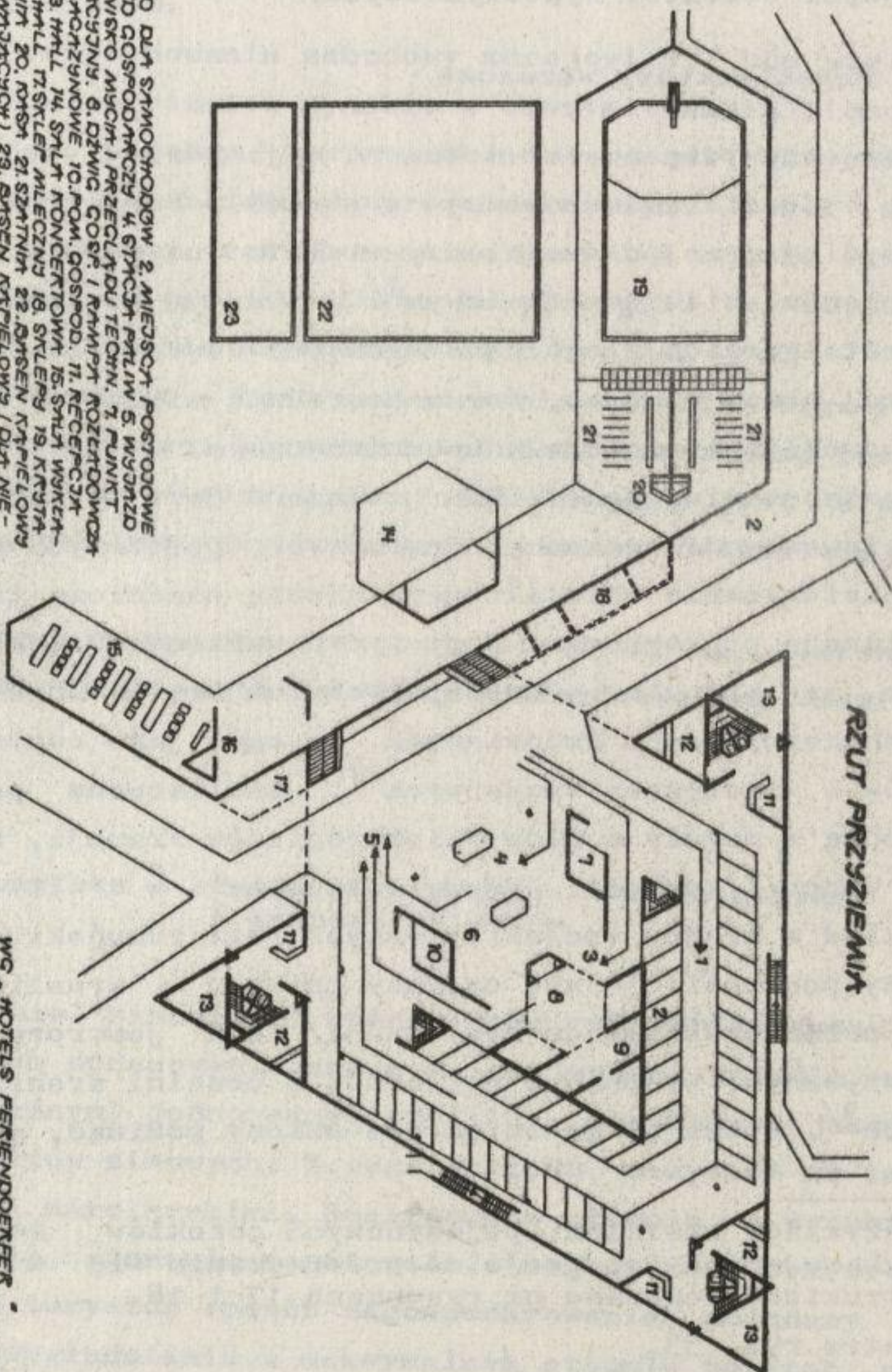
1/ Przykłady wielkich, pojedynczych obiektów hotelowych wykazujących tendencje do przeradzania się w megastrukturę pokazano na rysunkach 17 i 18.

2/ Patrz rys. 33.

3/ Chodzi o "Cisalpinę" projektowaną dla rejonu Valea Doamnei.

HOTEL WZIASOMY W MÖSERN-TYROL

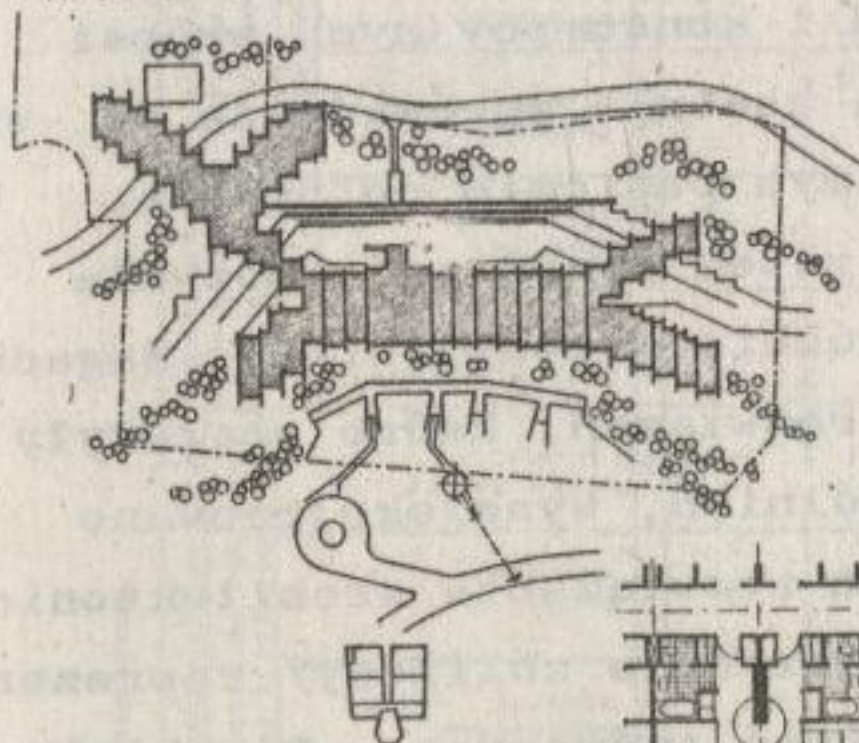
1. PODZIAŁ DŁA SAMOCHODOWY 2. MIEJSYCH POSTOJOWE
3. PODZIAŁ GOSPODARSTWY 4. STYCJA PŁYNI 5. WYJAZD
6. STANOWISKO MYCIA I PRZECIĄDU TECHN. 7. PUNKT
INFORMACYJNY 8. DZIWIĆ GOSR. I RAMPY ROZŁADOWCZĄ
9. POM. MACHIZYJNOWE 10. POM. GOSPOD. 11. RECEPCJA
12. DOK. 13. HALL 14. STYL KONCERTOWY 15. STYL WYKŁA-
DOWNY 16. HALL 17. SKLEP MLECZNY 18. STLEPY 19. KRYTA
PRZYMLNIA 20. KOSZ 21. SZATNIA 22. BIESEN KPIELOWY
(DŁA PRZYMLNIA) 23. BIESEN KPIELOWY (DŁA MIE-
PZYMLNIA).

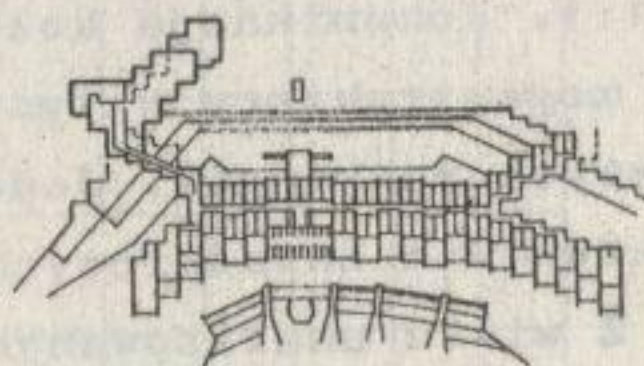
WG „HOTELS FERIENDOERFER“
OFTACOMAT: DR./MGR INZ., MGR L.T. DEOSKI

HYATT VILLARS LA ROCHE HOTEL /WŁOCHY/

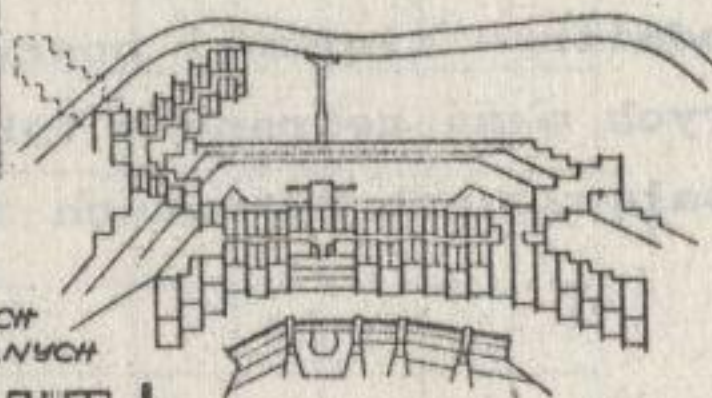
A. SYTUACJA

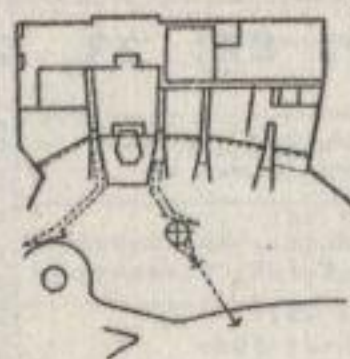
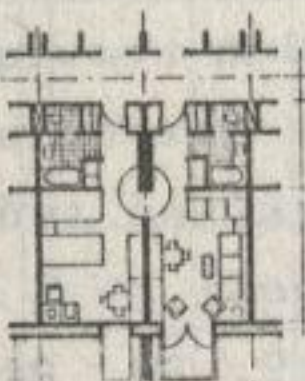
E. RZUT KONDYGNACJI 1603 M NPM

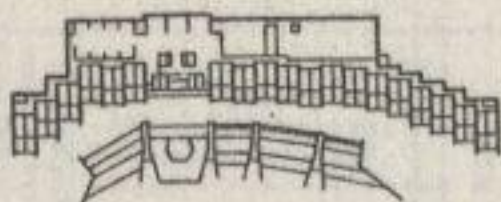
F. RZUT KONDYGNACJI 1612 M NPM

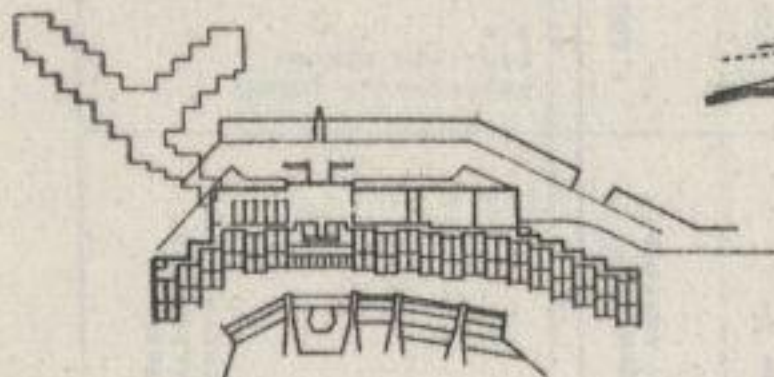
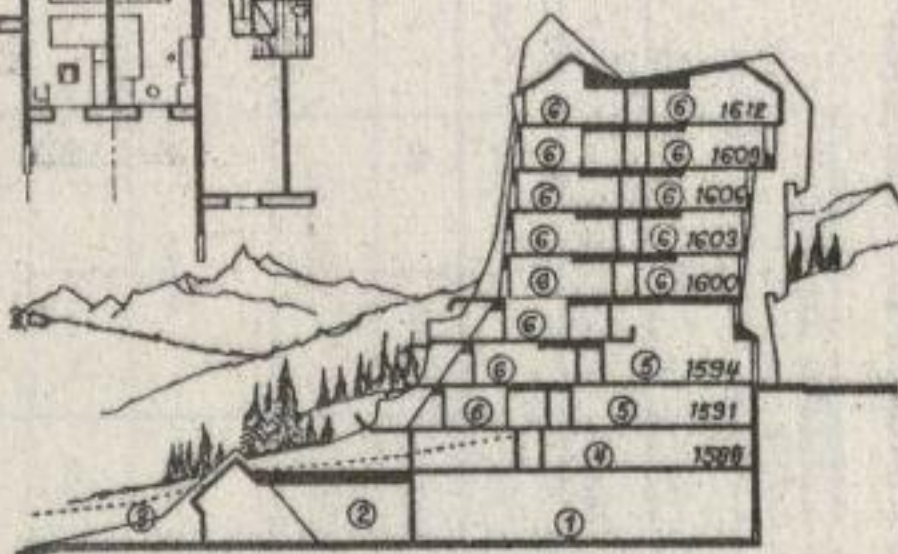
B. RZUT KONDYGNACJI 1583 M NPM

RZUTY TYPOWYCH
JEDN. MIESZKAŁNYCH

C. RZUT KONDYGNACJI 1591 M NPM

D. RZUT KONDYGNACJI 1594 M NPM

PRZEKRÓJ
POPRZECZNY

1. KUCHNIA
2. BAR NOCNY
3. TARAS WIDOKOWY
4. POMIESZCZENIA BIUROWE
5. SKLEPY
6. JEDNOSTKI MIESZKAŁNE

fakt, że pozwala na stwierdzenie zasadniczych różnic w konstruowaniu programu wczasowego. Miejsce powszechnych /zwłaszcza we Francji i Szwajcarii/ mieszkań apartamentowych zajmują tu hotelowe jednostki mieszkalne, a w konsekwencji wielokrotnieniu ulega program gastronomiczny - stosunek miejsc noclegowych i konsumpcyjnych wynosi prawie 1:1. Komunikacja kołowa zostaje wprowadzona do wnętrza megastruktury w tym samym poziomie co piesza, brak większych parkingów. Jeden zatem przykład pozwala na zobrazowanie zasadniczych różnic w podejściu do zagadnienia. Z wielu analizowanych rozwiązań, które posłużyły do sprecyzowania szerszych uogólnień, wyselekcjonowano te, które zwłaszcza pod względem rozwiązania architektonicznego /program jest na ogół wszędzie zbliżony/ reprezentują odmienne kierunki poszukiwań twórczych. Przykłady o których mowa zebrano w tabeli nr 4 ilustrując dodatkowo na załączonych rysunkach 19, 20, 21, 22, 23, 24 i 25.

Tabela nr 4

MEGASTRUKTURY WZASOWE

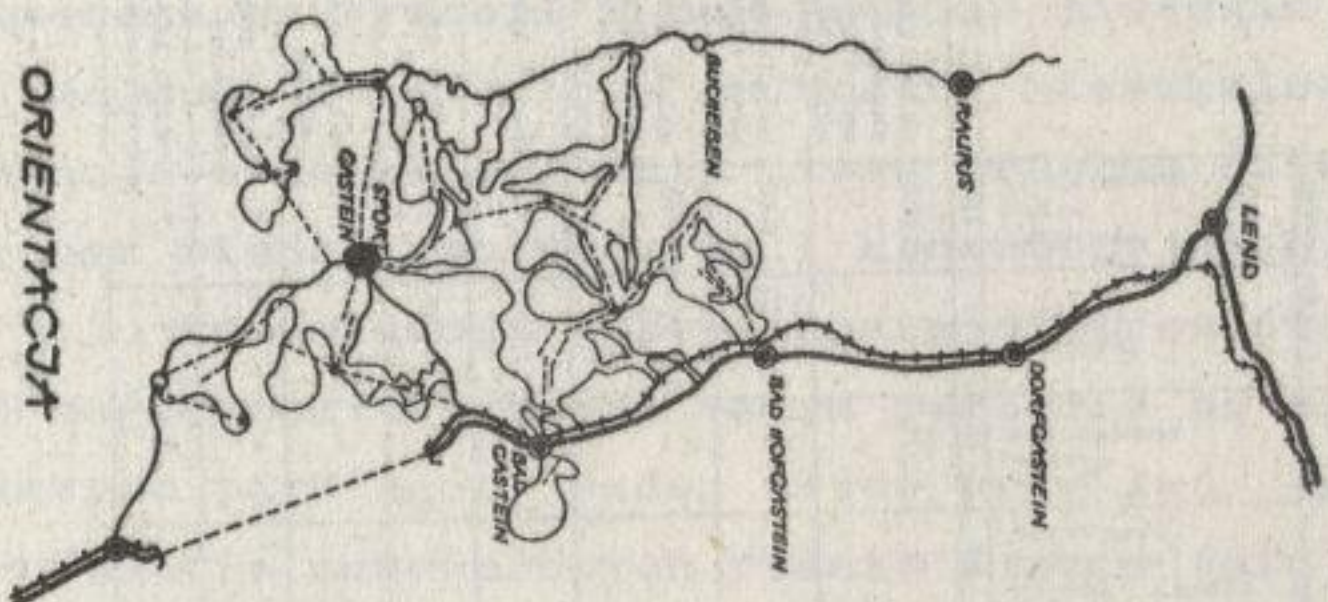
- charakterystyka techniczno-ekonomiczna

Lp. porządkowa	Nazwa - lokalizacja megastruktury	Użytkowanie pomostu w m	Pojemność części mieszkal- nej w miejscach noclegowych		Pojemność części gastro- nomicznej w miejscach konsumpcyjnych	Wyposażenie w urządzenia do rekreacji ruchowej								Wyposażenie w urządzenia handlowo- rozrywkowe				Pojemność terenów parkowania w miejscach postojowych		Układ przestrzenny
			apartamentowych	Pojemność jedno- mieszkalnych w hotelach		Wyłączy kablowe w szt.	Wyłączy krzesełkowe orczykowe /staje/ w szt.	Torowisko do krygli lodowych	Lodowisko	Kryte pływanie	Kapleiska otwarte	Korty tenisowe	Boiska do gry w piłkę	Sklepy, lokale usługowe	Lokale rozrywkowe	Parkingi otwarte	Parkingi kryte /podziemne/			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19		
1	"Sportgastein" /Rand - Austria/	1.600	1.800		900	1	2	2	1	1	-	-	-	+	+			układ linearny zwarty-"ulicówko- wy" tzw. narciar- skie 125 ha		
2	Leontica Nara /Val Blenio/	1.500	1.500	150	?	2	8	-	1	1	1	-	-	+	+	120	1.020	układ rozczłonko- wany tarasowy		
3	De Peyresourde /Hautes Pyrénées/	1.650	2.500		?	1	2	-	1	1	-	-	-	+	+	350	140	układ centryczny -ramienny tzw. narciarskie 300 ha		
4	Prairie des Sagnes /Massif Central/	1.250	1.500		?	1	3	-	1	1	-	1	-	+	+	450	?	układ linearny		
5	"La Daille" /Val d'Isère/	1.500	1.800	60	?	1	?	-	-	1	-	-	-	+	+	338	?	układ centryczny zwarty		
6	"Cisalpin" /Valea Doamnei/	1.500	-	1.500	1.200	1	?	-	1	1	-	-	-	+	+	?	?	układ centryczny zwarty		
7	"Des Orres" /Hautes Alpes/	1.600	2.400		?	1	5	2	1	1	1	2	-	+	+	1.000	?	układ centryczny ramienny		
8	De Pila /Val d'Aoste/	1.600	?	?	?	?	?	-	1	1	-	-	-	+	+	?	?	układ linearny rozczłonkowany		

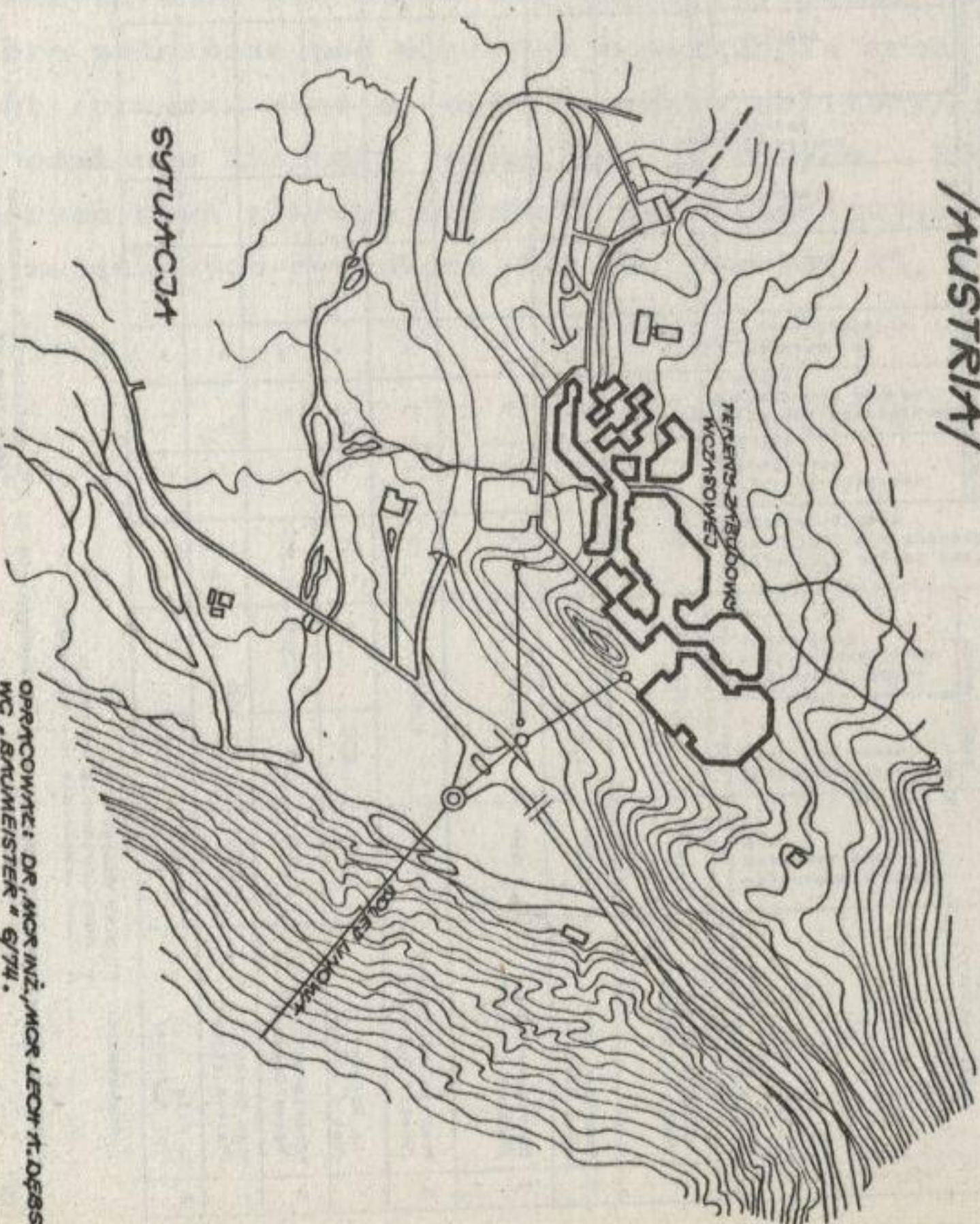
Oznaczenia: ? brak danych
+ dane urządzenie występuje
- dane urządzenie nie występuje

Tabele skonstruowano w oparciu o dane zaczerpnięte z: "L'Architecture Française" 337-338/70, "Architecture" 34/72, "Technique et Architecture" 4/69, 1/71, 290/72, "Verik" 7/73, "Baumeister" 6/74, "L'Architecture d'aujourd'hui" 162/72.

SPORTCASTEIN GÓRSKA MECASTRUKTURA WZIASOWA /AUSTRIA/

ORIENTACJA

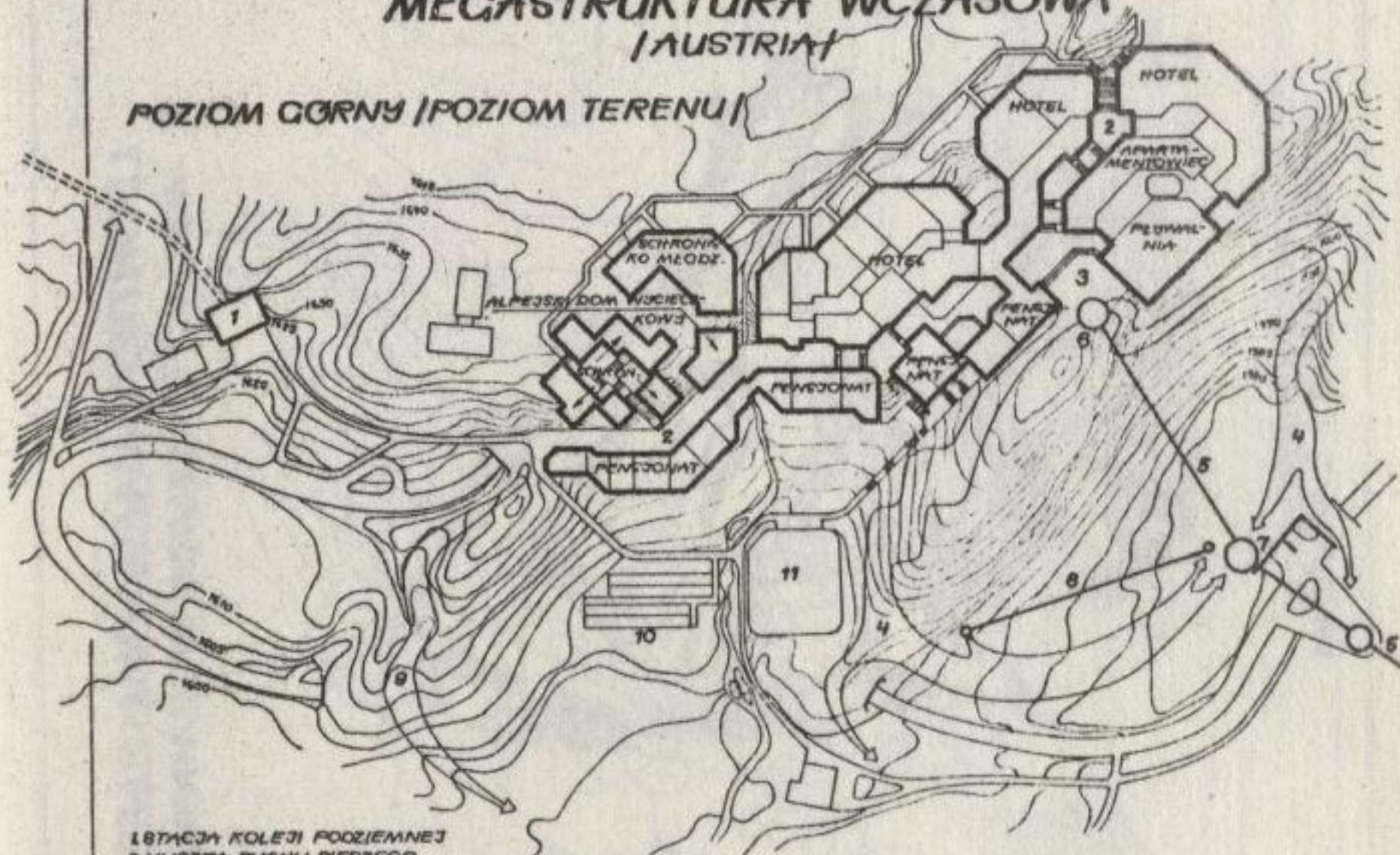

SITUACJA

OPRACOWANIE: DR. MOR INŻ., MOR LECH T. DĘBSKI
WC. BÄUMEISTER 8/74.

SPORTGASTEIN MEGASTRUKTURA WZIASOWA /AUSTRIA/

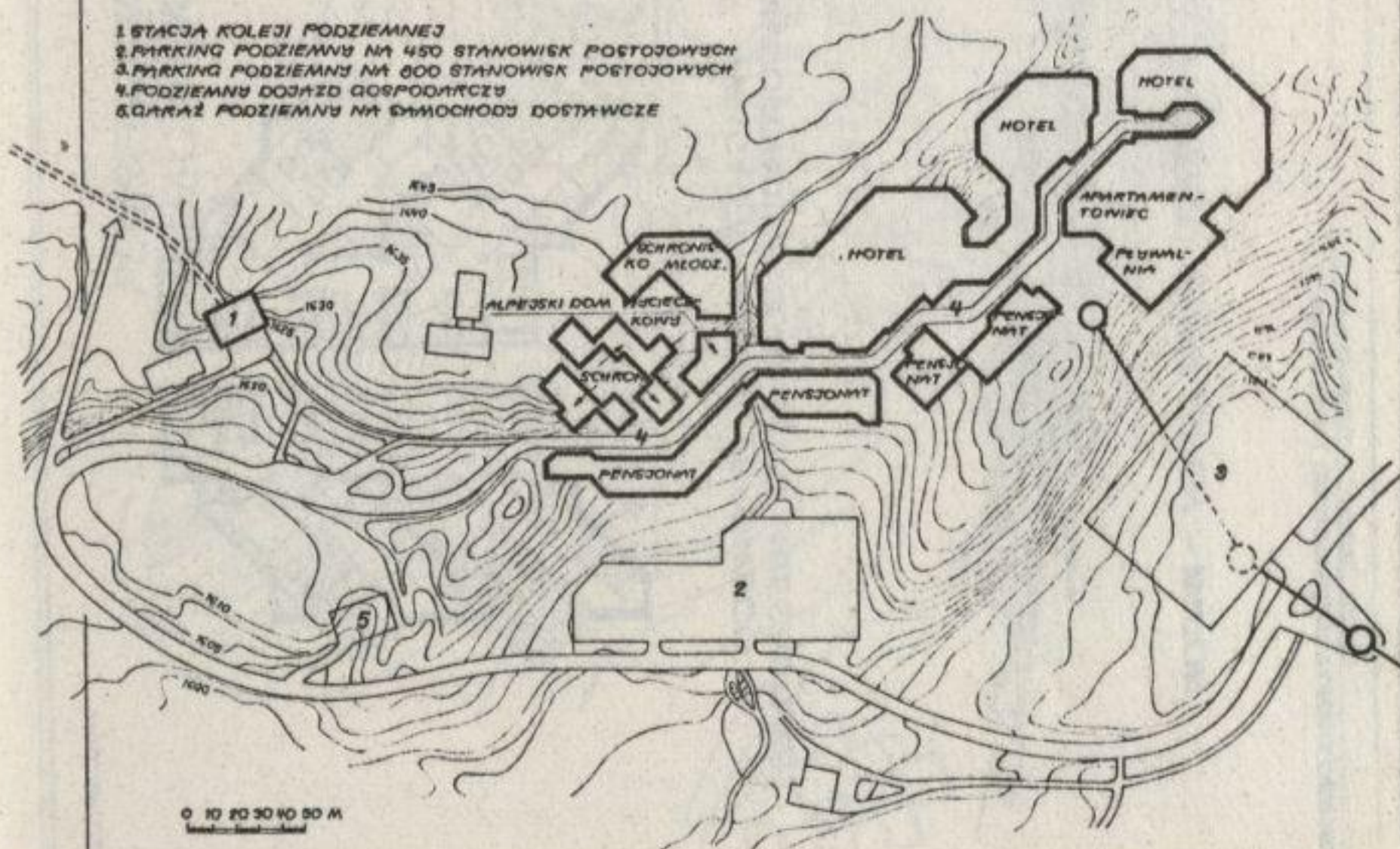
POZIOM GÓRNY /POZIOM TERENU/

1. STACJA KOLEJI PODZIEMNEJ
2. ULICZKA RUCHU PIESZEGO
3. PLAC SZKOŁY NARCIARSKIEJ
4. NARCIARSKA TRASA ZJAZDOWA
5. KOLEJ LINOWA
6. STACJA GÓRNA
7. STACJA DOLNA
8. WYCIĄG DLA DZIECI
9. TOR ŁYŻECZKOWY
10. CURLING
11. LODOWISKO

POZIOM DOLNY

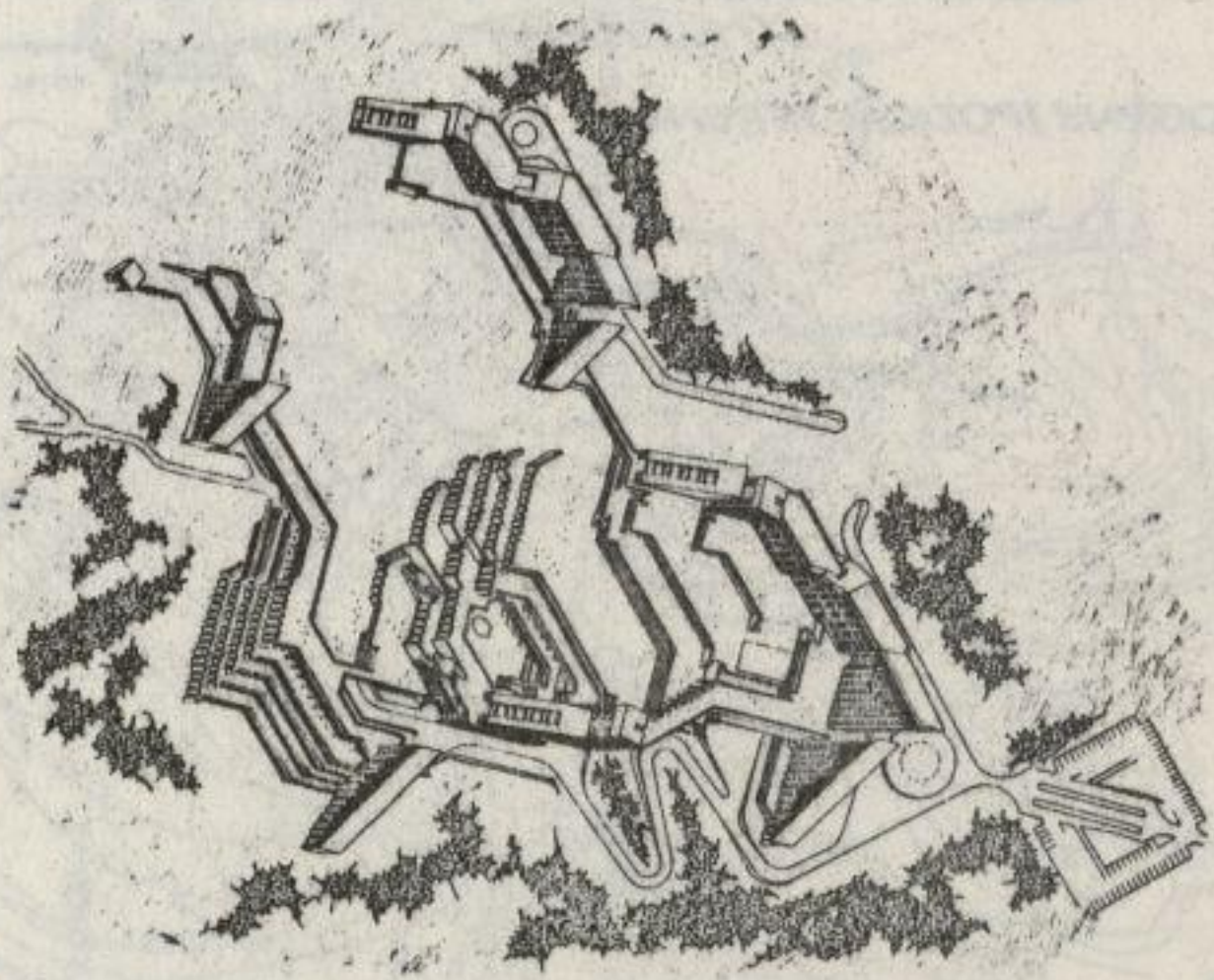
1. STACJA KOLEJI PODZIEMNEJ
2. PARKING PODZIEMNY NA 450 STANOWISK POSTOJOWYCH
3. PARKING PODZIEMNY NA 800 STANOWISK POSTOJOWYCH
4. PODZIEMNY DOJAZD GOSPODARCY
5. GARAZ PODZIEMNY NA SAMOCHODY DOSTAWCZE

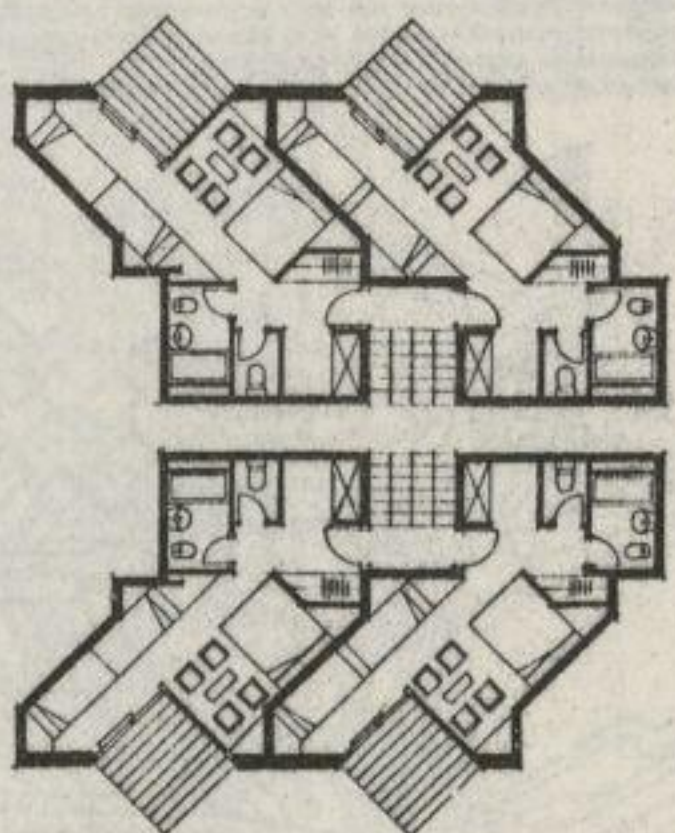
0 10 20 30 40 50 M

OPRACOWAŁ: DR. INŻ. MGR LECH A. DEBSKI
WG. BAUMEISTER * 6/74.

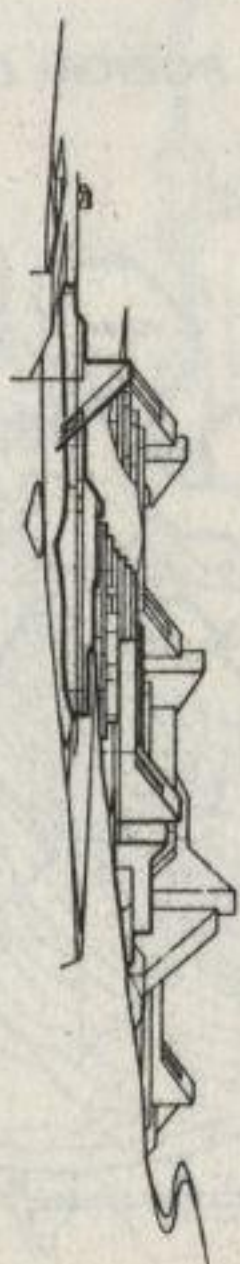
LEONTICA NARA /VAL BLENIO/ MECASTRUKTURA WZASOWA

AKSONOMETRIA -
-WIDOK CAŁOŚCI ZAKŁADZENIA

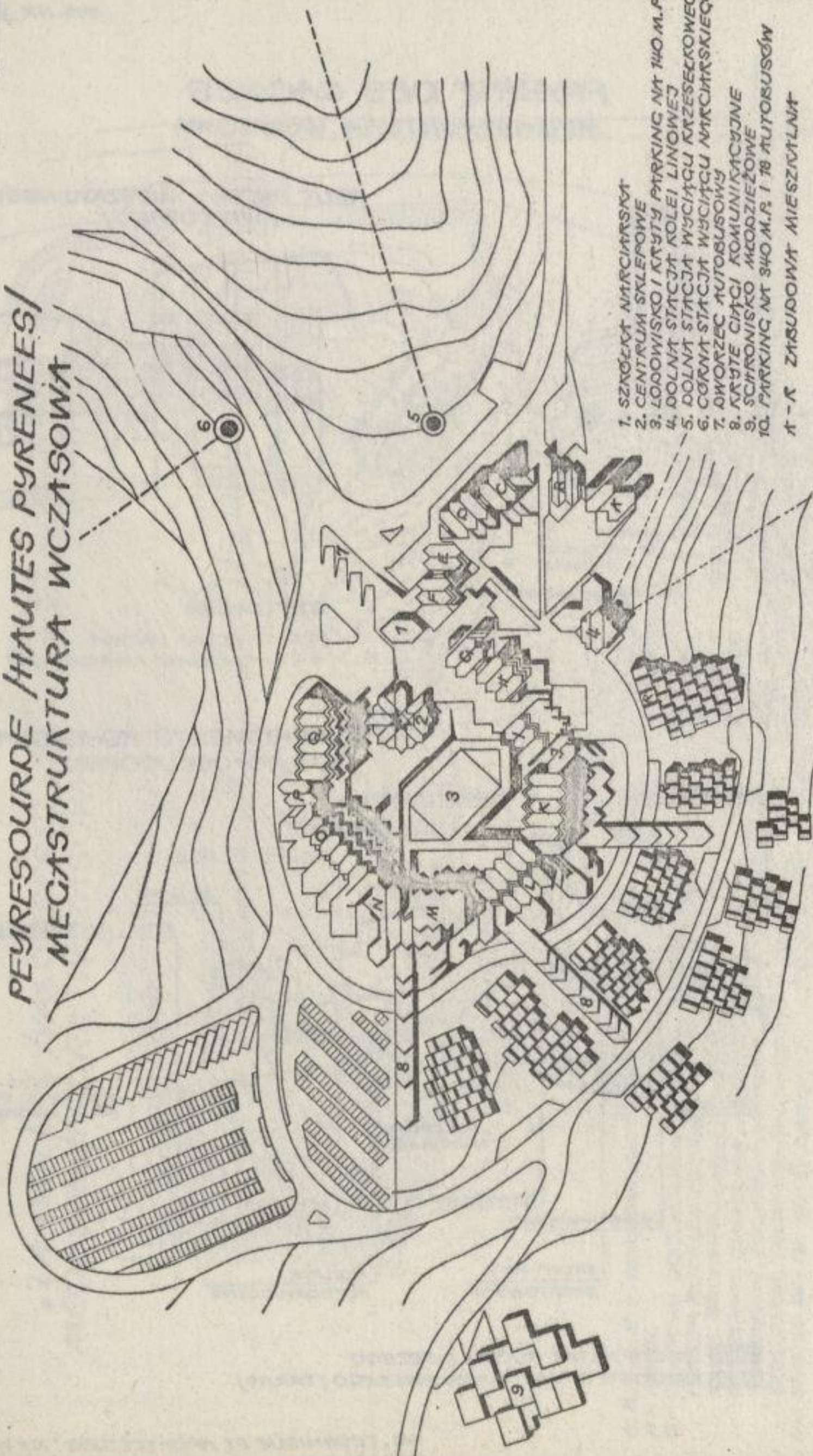
FRAGMENT PIĘTRA TYPOWEGO -
-DWUSOBOWE JEDNOSTKI MIESZKALNE

PRZEKROJ PRZEZ TEREN - WIDOK

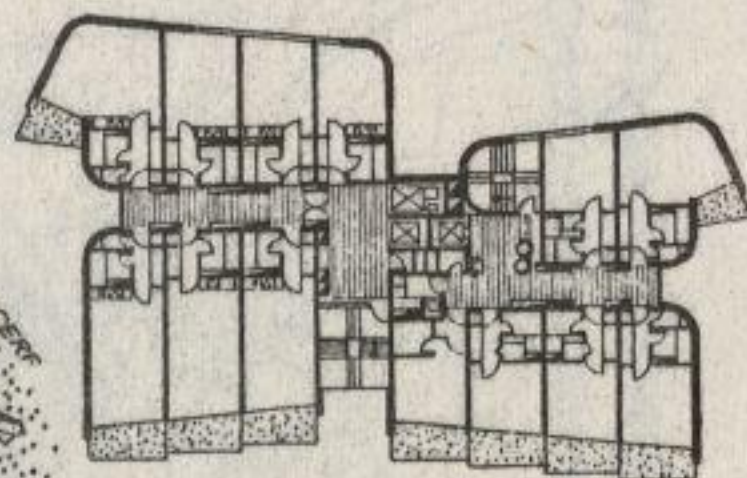
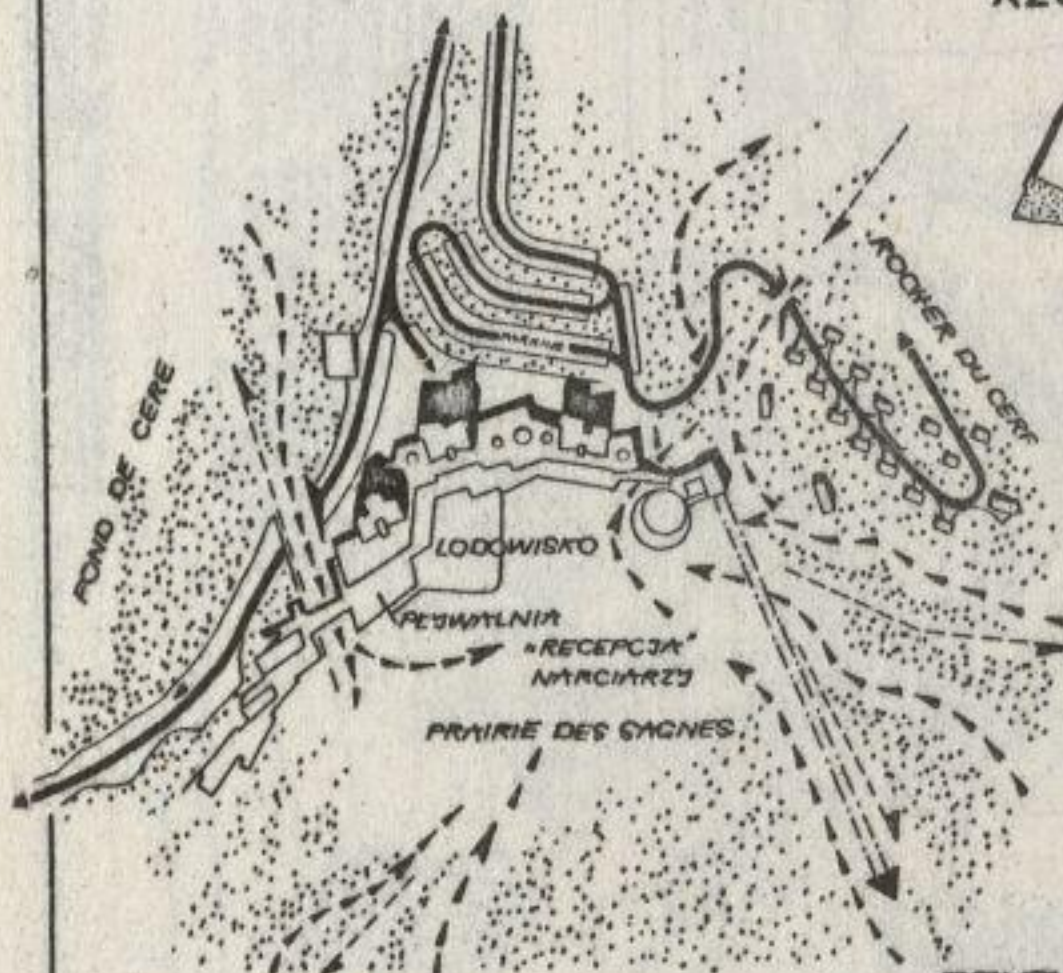
OPRACOWAŁ: DR. MGR INŻ. MGR LEONARDO DESSA
W OPRACIU O. WERNER 7/78.

PEYRESOURDE / HAUTES PYRENEES / MEGASTRUKTURA WZĄSOWA

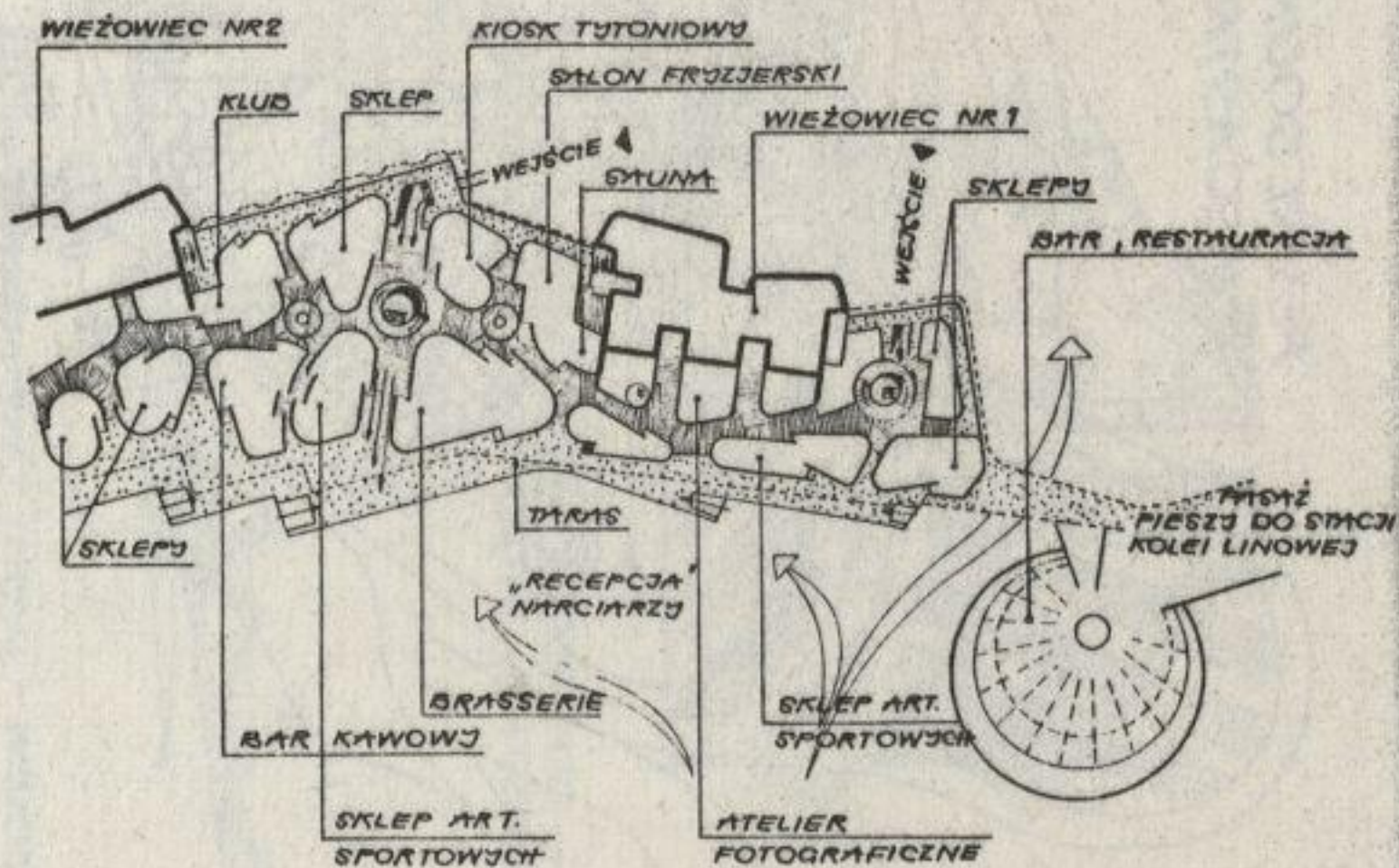
WC, TECHNIQUE ET ARCHITECTURE 4/69
OPRACOWAŁ: L. A. DEJESKI

PRAIRIE DES SAGNES MEGASTRUKTURA WCDISOWA

RZUT PIĘTRA MIESZKALNEGO
(WIEŻOWIEC)

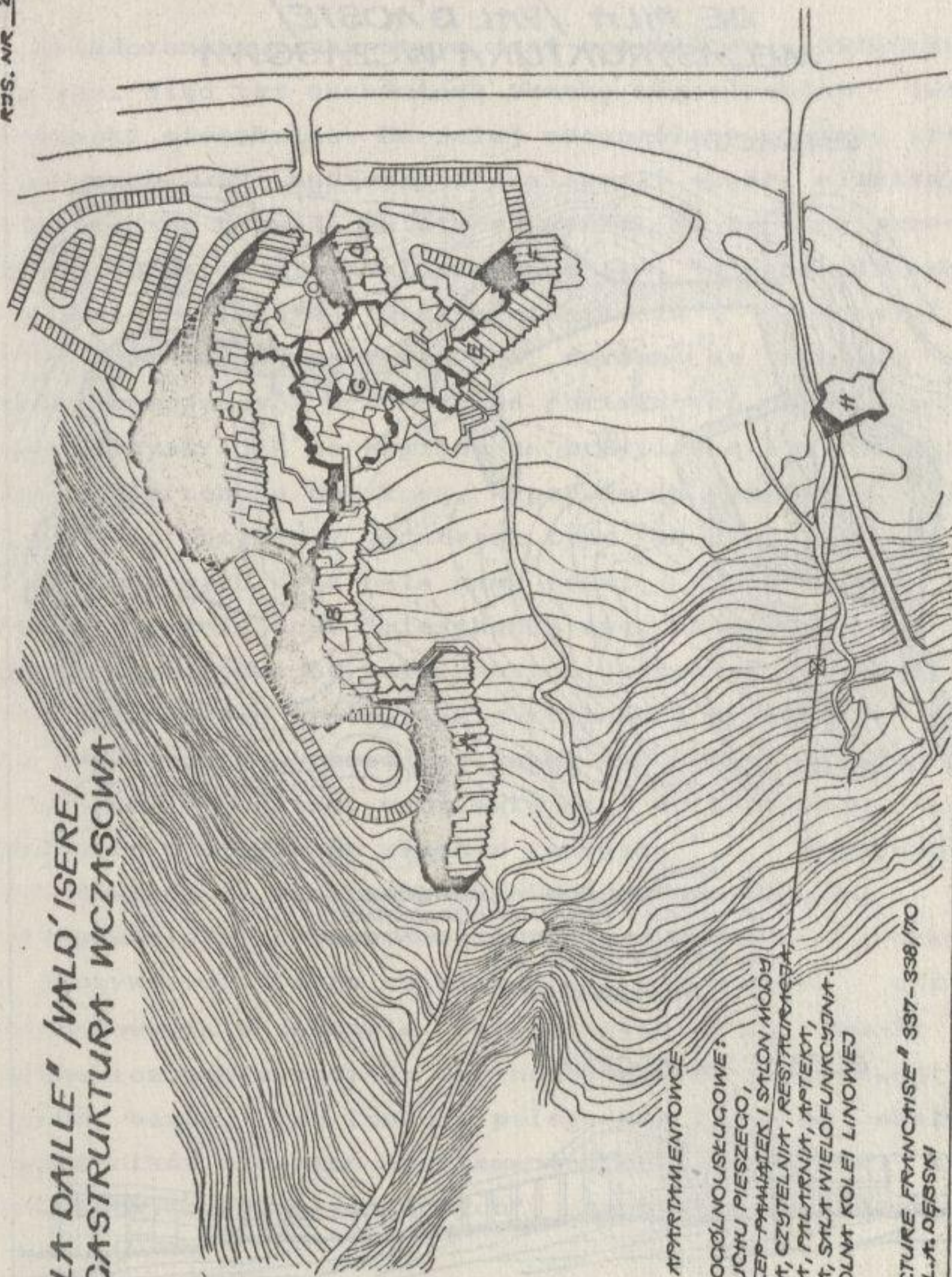
SYTUACJA

== KOLEJ LINOWA
--- WYCIĄGI NARCIARSKIE

RZUT FRAGMENTU KONFIGURACJI
OGÓLNO-USŁUGOWEJ

KRYTY PASAŻ RUCHU PIESZEGO
 ODKRYTY PASAŻ RUCHU PIESZEGO (TARAS)

"LA DAILLE" / VALD'ISERE / MECASTRUKTURA WZIASOWA

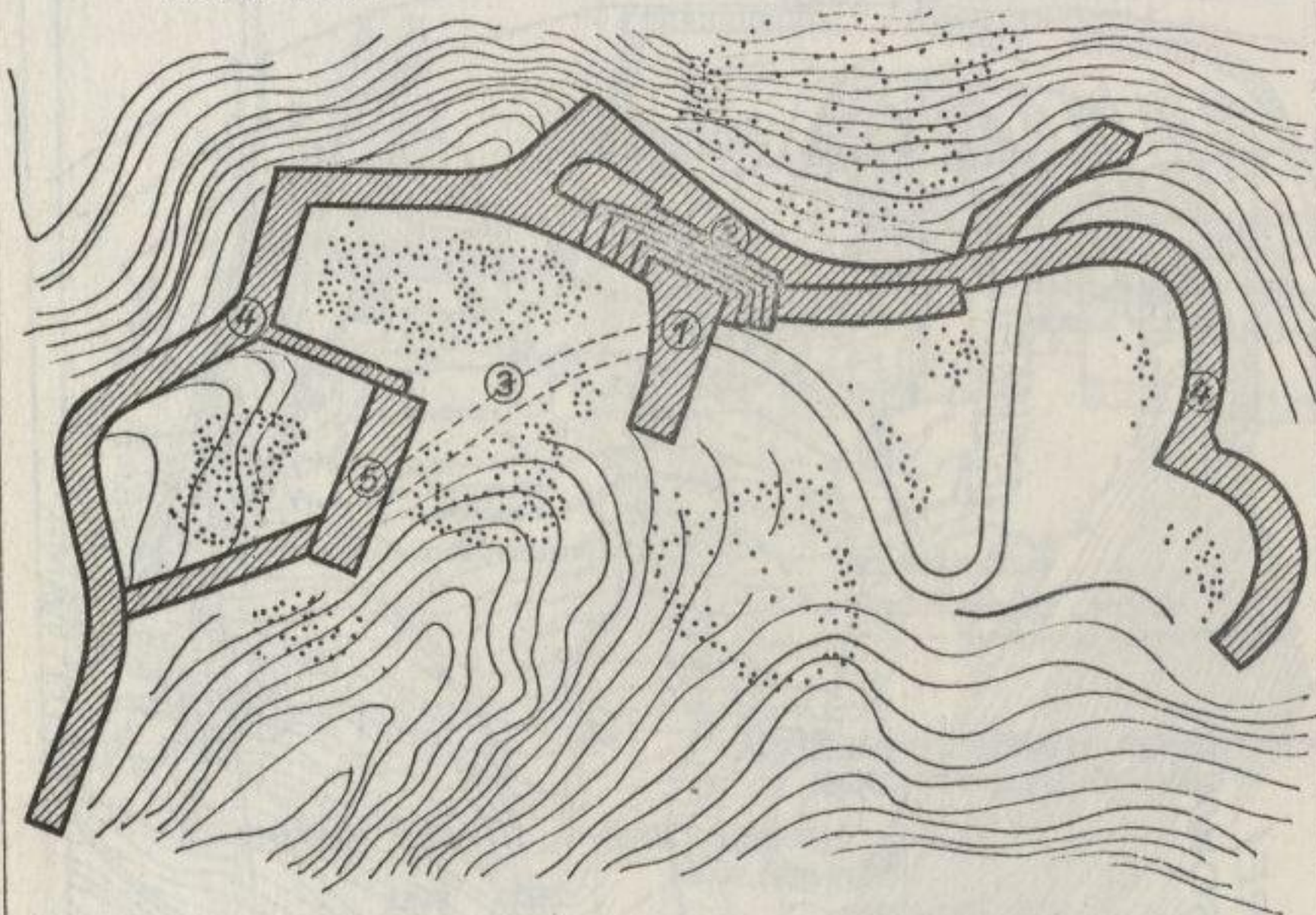

A, B, C, D, E - APARTAMENTOWCE
F - HOTEL
G - CENTRUM OGÓLNOUSŁUGOWE:
PLACZYK RUCHU PIESZEGO,
KLUB, SKLEP PAMIĄTEK I SALON MOODY
BISKOTEKA, CZYTELNIKA, RESTAURACJA,
KAWIARNIA, PIŁARNIA, APTEKA,
DROGERIA, SALA WIELOFUNKCYJNA.
H - STACJA DOLNA KOLEI LINOWEJ

WG ARCHITECTURE FRANCAISE # 337-338/70
OPRACOWAŁ: L. A. DĘBSKI

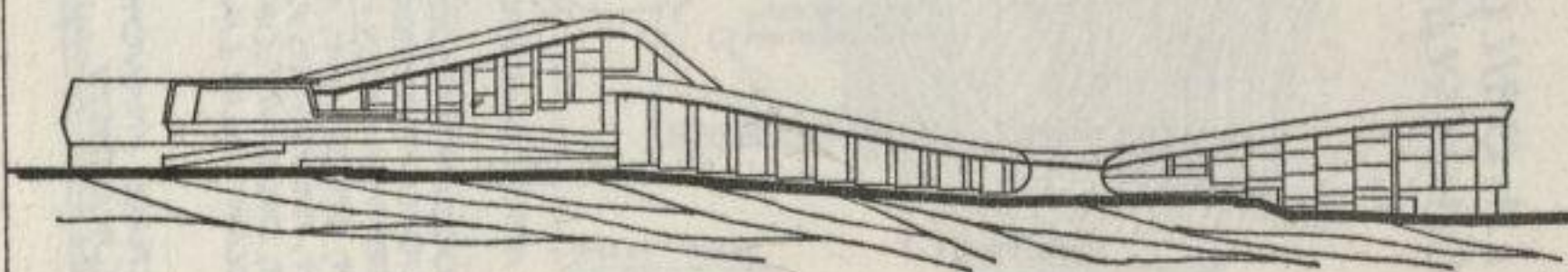
DE PILA /VAL D'AOSTE/ MEGASTRUKTURA W CZASOWA

SYTUACJA

1. HOTEL
 2. CENTRUM OGÓLNOUSEKOWE
 3. DROGA I PARKINGI PODZIEMNE
 4. MIESZKANIA APARTAMENTOWE
 5. KRYTA PŁYWAŁNIA
- ZADRZEWIENIA

ELEWACJA BOCZNA

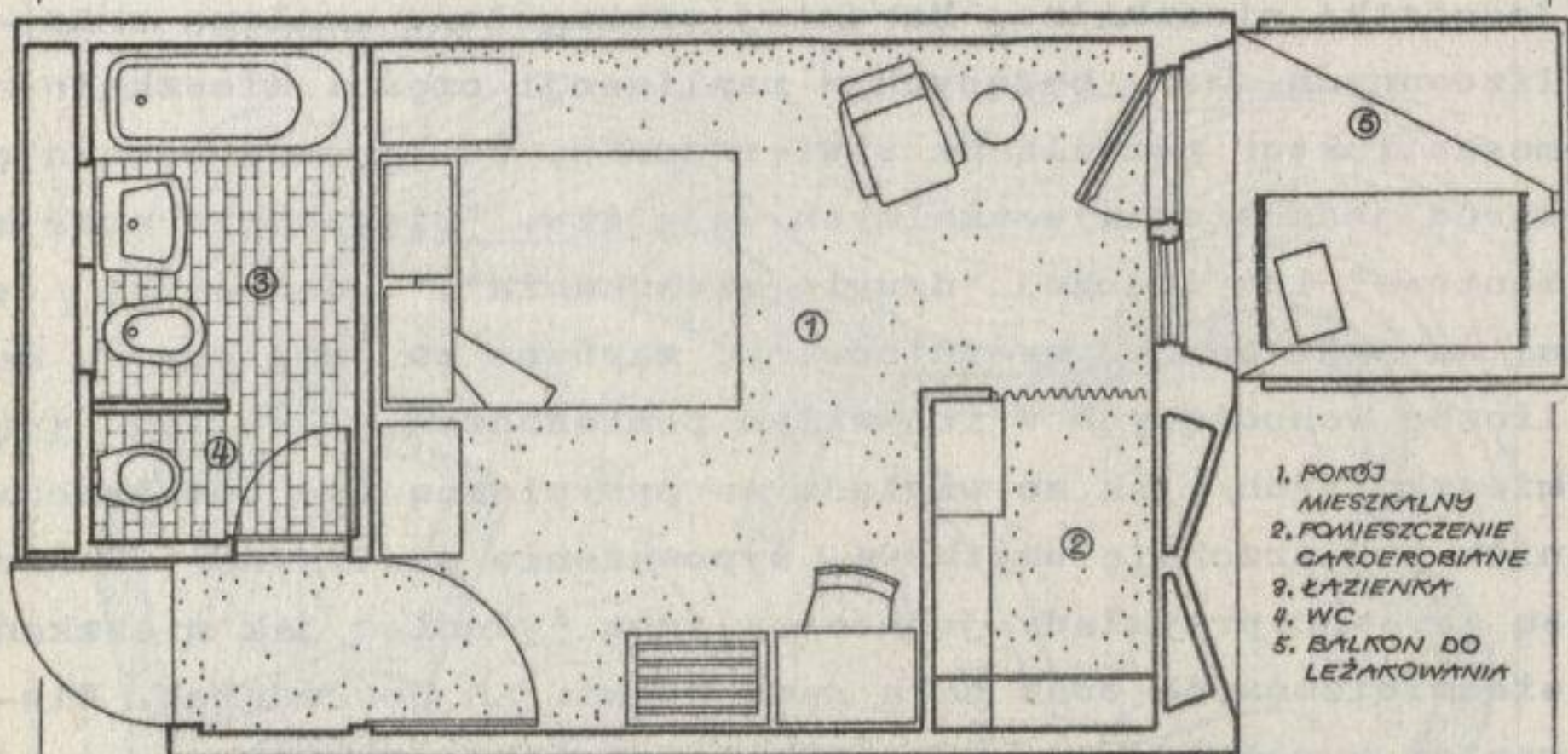
Charakterystyka programu usługowego

Świadczeniem podstawowym jest oczywiście świadczenie noclegu. Stąd też zasadniczą tkankę megastruktur tworzą jednostki mieszkalne. Bardziej szczegółowa analiza zrealizowanych, lub będących w realizacji części mieszkalnych megastruktur pozwala na stwierdzenie, że ogromną przewagę wśród jednostek mieszkalnych mają tzw. "mieszkania apartamentowe" lub inaczej "drugie mieszkania". Jednostki te są na ogół bardzo zróżnicowane, zarówno ze względu na liczbę wchodzących w ich skład pomieszczeń /w tym izb mieszkalnych/ jak ze względu na przypisaną tym pomieszczeniom powierzchnię użytkową, wyposażenie sanitarne. Znane są zarówno przykłady jednostek typu "studio" jak mieszkań siedmioizbowych oraz cała gama rozwiązań pośrednich. Elementem wyróżniającym "mieszkania apartamentowe" spośród spotykanych rodzajów hotelarskich jednostek mieszkalnych jest każdorazowe występowanie kuchenki, najczęściej w formie odpowiednio wyposażonej wnęki lub kuchni-laboratorium połączonej z barkiem, umożliwiającej wczasowiczom przyrządzanie posiłków we własnym zakresie^{1/}. Konsekwencją rozbudowanej /o minikuchenkę/ funkcji mieszkalnej jest występowanie w parterze megastruktury sklepów z artykułami spożywczymi. Takie rozwiązanie nie wyklucza wszakże programowania w zestawie świadczonych usług lokali gastronomicznych w rodzaju ogólnodostępnych restauracji, kawiarni, barów. Ich funkcja polega nie tylko na obsłudze użytkowników mieszkań apartamentowych. Obsługują także weekendowych gości "dziennych", korzystających z przyle-

1/ Przykłady rozwiązań przedstawiono na rysunkach 26, 27, 28, 29 i 30.

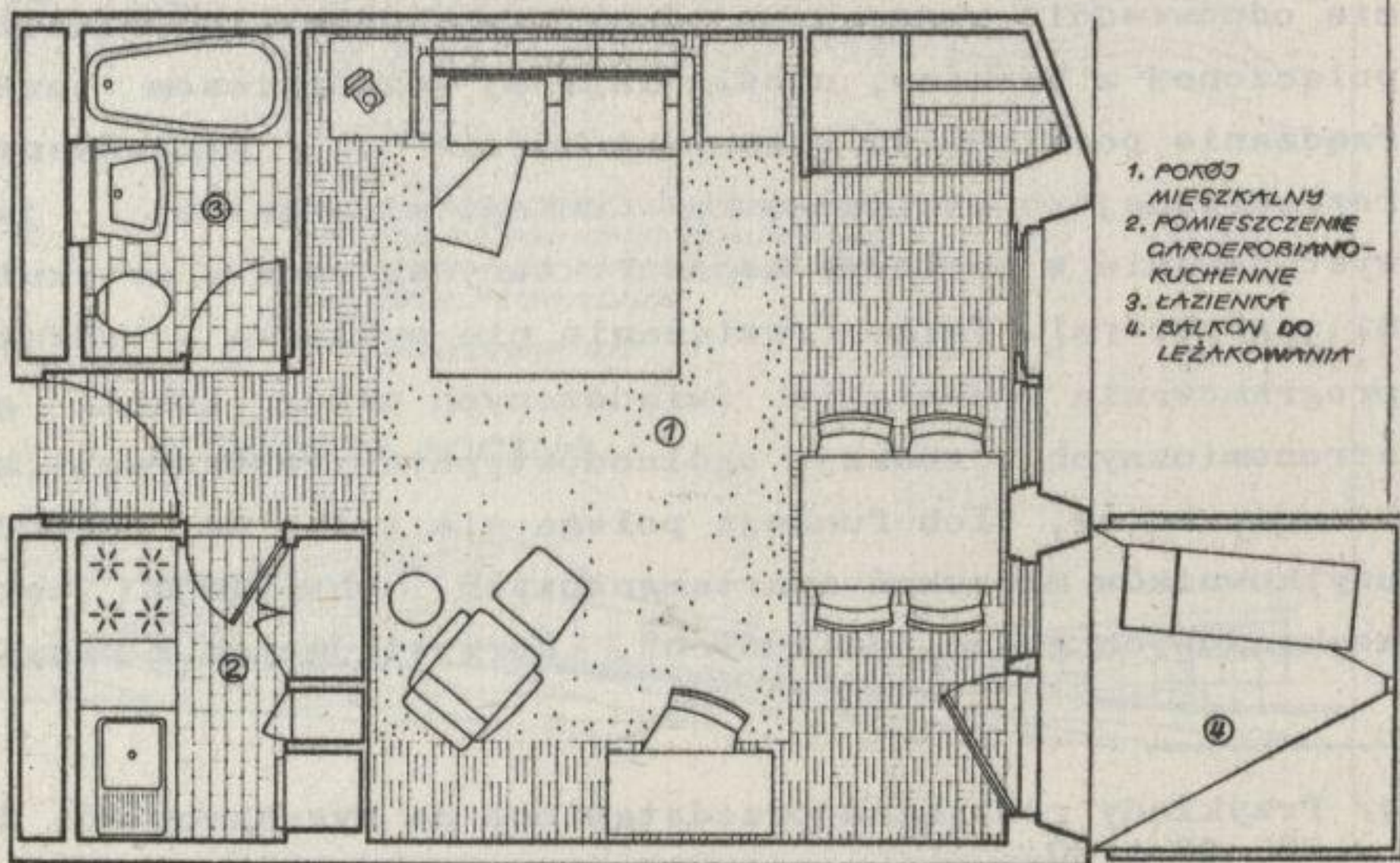
HOTEL WCZASOWY „LE FLAINE” / 20 KM OD CHAMONIX - FRANCJA /

APARTAMENT DWUMIEJSCOWY

1. POKÓJ
MIESZKALNY
2. POMIESZCZENIE
GARDEROBIANE
3. ŁAZIENKA
4. WC
5. BALKON DO
LEŻAKOWANIA

JEDNOSTKA MIESZKALNA DWUMIEJSCOWA

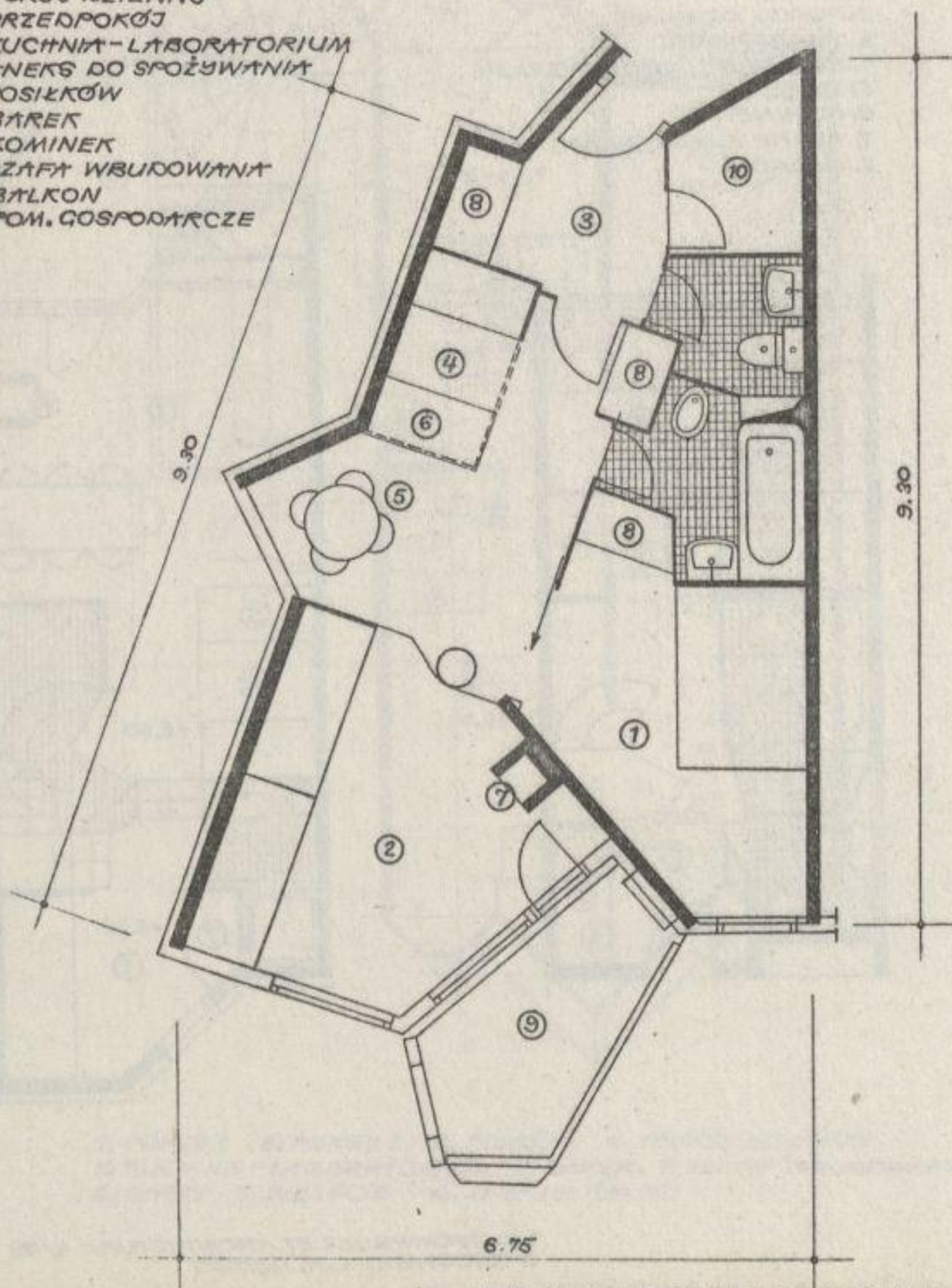

1. POKÓJ
MIESZKALNY
2. POMIESZCZENIE
GARDEROBIANO-
KUCHENNE
3. ŁAZIENKA
4. BALKON DO
LEŻAKOWANIA

GÓRSKI HOTEL WZIASOWY "DES DROMONTES" /AVORIAZ/

APARTAMENTOWA JEDNOSTKA MIESZKALNA
 2-4 MIEJSCOWA

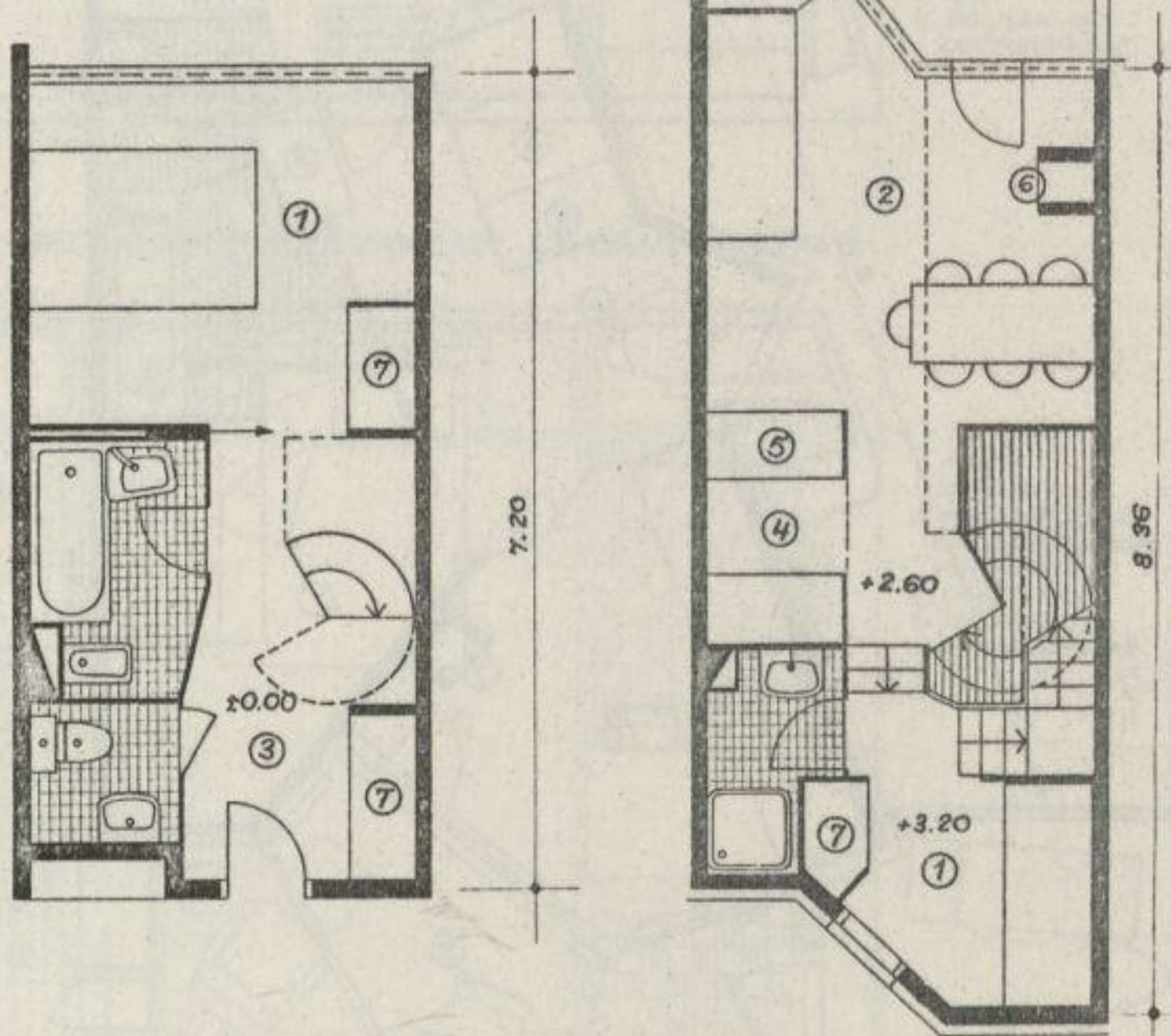
1. POKÓJ
2. POKÓJ DZIENNY
3. PRZEDPOKÓJ
4. KUCHNIA-LABORATORIUM
5. ANEKS DO SPOŻYWANIA
POSIŁKÓW
6. BAREK
7. KOMINEK
8. SZAFY WBUDOWANE
9. BALKON
10. POM. GOSPODARCZE

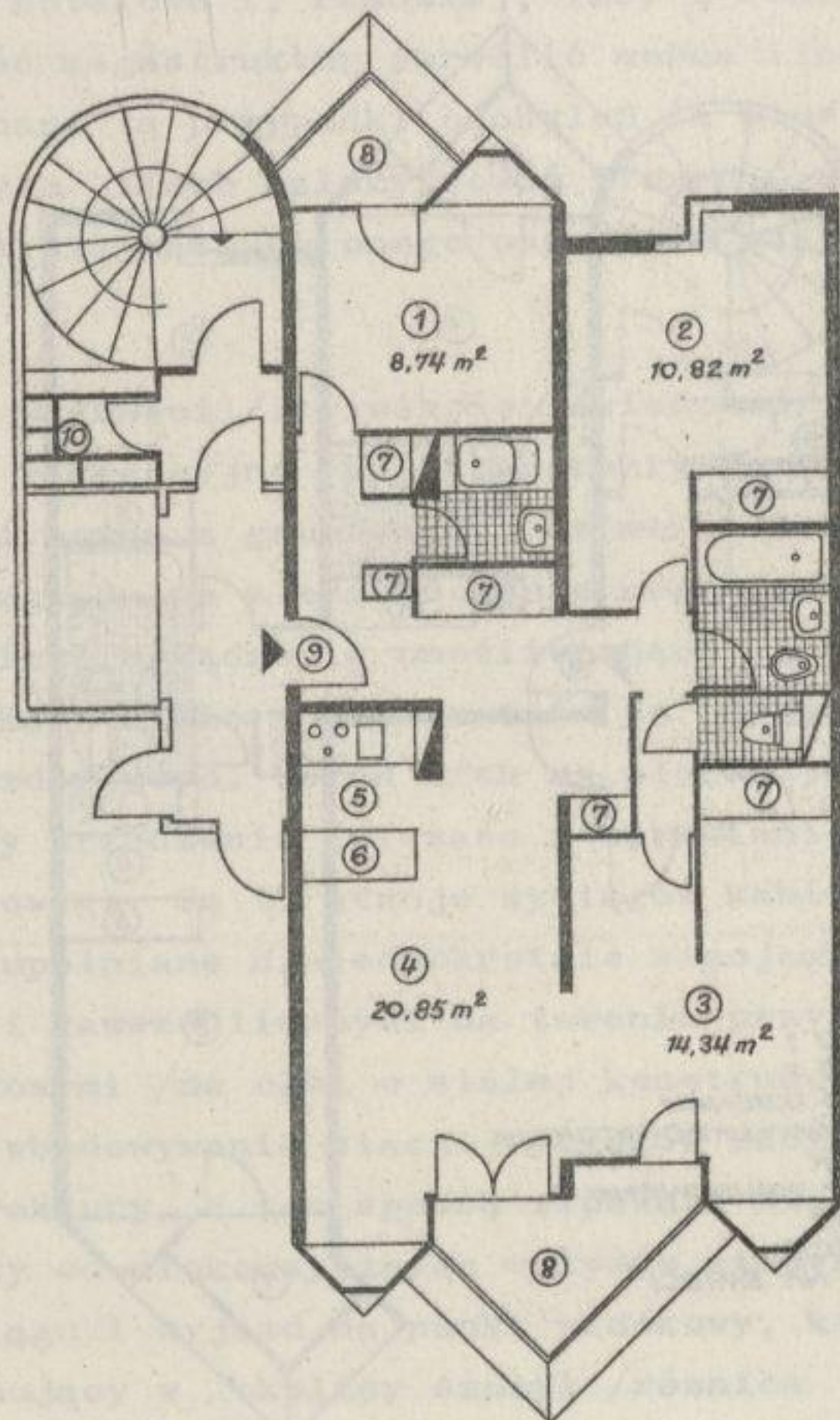
GÓRSKI HOTEL WCZASOWY „DES DROMONTES” /AVORIAZ/

APARTAMENTOWA JEDNOSTKA MIESZKALNA
 3-4 MIEJSCOWA

1. POKÓJ
2. POKÓJ DZIENNY
3. PRZEDPOKÓJ
4. KUCHNIA-LABORATORIUM
5. BAREK
6. KOMINEK
7. SZAFKA WBUDOWANA
8. BALKON

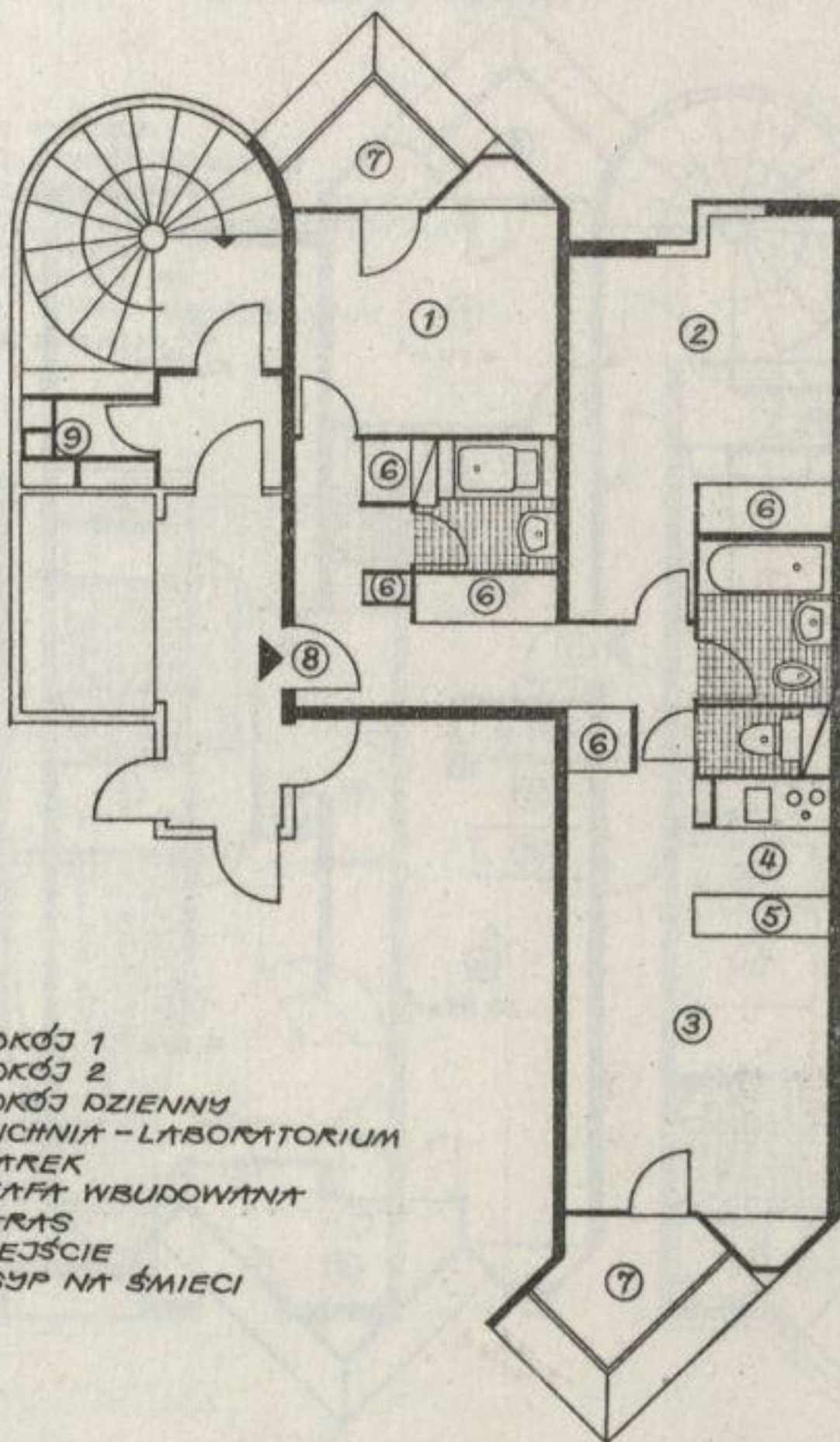

MEGASTRUKTURA WZASOWA
"LA DAILLE"
APARTAMENTOWA JEDNOSTKA MIESZKALNA

1. POKÓJ 1 2. POKÓJ 2 3. POKÓJ 3 4. POKÓJ DZIENNY
 5. KUCHNIA-LABORATORIUM 6. BAREK 7. SZAFY WBUDOWANE
 8. TARAS 9. WEJŚCIE 10. ZSYP NA ŚMIECI

MEGASTRUKTURA WZIASOWA
 "LA DAILLE"
 APARTAMENTOWA JEDNOSTKA MIESZKALNA

1. POKÓJ 1
2. POKÓJ 2
3. POKÓJ DZIENNY
4. KUCHNIA - LABORATORIUM
5. BAREK
6. SZAFKA WBUDOWANA
7. TARAS
8. WEJŚCIE
9. ZSYŁ NA ŚMIECI

głych do megastruktury terenów narciarskich, oraz gości tzw. krótkoterminowego zatrzymania, korzystających z takich zakładów noclegowych jak hotele i schroniska. W sumie więc stwierdzić można, że na część mieszkalną megastruktury składają się mieszkania apartamentowe stanowiące podstawową jej tkankę /około 85-90% ogólnej pojemności/ oraz jednostki hotelowe i, rzadziej, izby w schroniskach. Łączną pojemność megastruktur określić można liczbą 1.500-2.500 m.n. /znane są przypadki odchyień in plus i in minus/. Do podanych liczb należy dodać liczbę miejsc w domu noclegowym dla zatrudnionego personelu rzędu 300-500 m.n.

Drugą co do ważności /i wielkości świadczeń/ grupą usług są usługi rekreacyjne /sportowo-rozrywkowe/. Te z kolei podzielić można z grubsza na: zimowe, letnie i całoroczne. Ze względu na zlokalizowanie megastruktur na terenach górskich, urządzenia umożliwiające rekreację, sport i rozrywkę w zimie można uważać za najważniejsze, występujące każdorazowo. Wśród nich na pierwszym miejscu wymienić należy urządzenia związane z uprawianiem narciarstwa zjazdowego. Są to stacje wyciągów kabinowych lub gondolowych, uzupełniane niejednokrotnie stacjami wyciągów krzesełkowych i zawsze licznymi na terenie przyległym wyciągami orczykowymi /na ogół o stałej konstrukcji/. Jest niemal zasadą wbudowywanie stacji wyciągów kabinowych w tkankę megastruktury. W ten sposób zapewnia się użytkownikom osłonięty od niekorzystnych wpływów atmosferycznych dostęp do wyciągu i wyjazd na punkt widokowy, którym jest z reguły dominujący w okolicy szczyt /różnica wzniesień wynosi zazwyczaj 500-800 m/. Uzasadnieniem takiego rozwiązania jest fakt, że poza niezbyt liczną grupą wytrawnych narciarzy i alpinistów z wyciągu kabinowego /gondo-

lowego/ korzystają zazwyczaj osoby, dla których celem jest kontemplacja wyjątkowych widoków, a nie czynne uprawianie narciarstwa czy wspinaczki wysokogórskiej. Do sportów zimowych służą natomiast wyciągi krzesełkowe prowadzące na średnio wysokie partie zboczy górskich oraz wyciągi orczykowe, usytuowane na łatwych do zjazdu skłonach terenu przyległego do megastruktur. Te ostatnie stanowią właśnie urządzenia zasadnicze, obsługujące przeważającą masę wczasowiczów.

Poza urządzeniami narciarskimi do rozrywki na wolnym powietrzu w sezonie zimowym służą: lodowiska, torowiska do gry w kręgle lodowe, rzadziej tory saneczkowe, bobsleje i trasy skibobów. Usytuowanie dwu pierwszych urządzeń wiąże się wyraźnie z zabudową megastruktur, dwu kolejnych - z konfiguracją przyległego terenu. Użytkownikiem lodowiska, torów saneczkowych i tras zjazdowych skibobów jest zarówno młodzież jak ludzie dojrzaśli, natomiast gra w kręgle lodowe jest domeną osób starszych, głównie mężczyzn. Dlatego urządzenia do tej ostatniej łączą się zazwyczaj z piwiarniami i winiarniami.

Urządzeniami sportowo-rekreacyjnymi całorocznego użytkowania są natomiast kryte pływalnie, kręgielnie. Ich występowanie w obrębie megastruktur nie jest już tak powszechne jak poprzednich. Jeszcze rzadziej - jak się okazuje - występują urządzenia dostosowywane do użytkowania w sezonie letnim, takie jak otwarte baseny kąpielowe, korty tenisowe, boiska do gry w piłkę lub golfa. Pływie stąd wniosek, że większość analizowanych przykładów to obiekty użytkowane jedynie w sezonie zimowym, który, biorąc pod uwagę stosunkowo wysokie położenie megastruktur - średnio 1.600 m n.p.m. i jeszcze wyższe terenów zjazdowych - 1.600-2.000 m n.p.m., jest dostatecznie długi, by uzasadnić ekonomicznie celowość realizacji.

Ostatnią grupę urządzeń tworzą urządzenia rozrywkowe i handlowe. Składają się na nie: różnorakie kluby, sale wielofunkcyjne /nadające się m.in. do organizowania bali/, dyskoteki, nocne lokale, czytelnie, palarnie. Bogaty - jak widać - zestaw urządzeń usługowych uzupełniają lokale sklepowe i rzemiosła usługowego, takie jak salony mody i kosmetyczno-fryzjerskie, sklepy wyrobów turystyczno-sportowych, drogerie i apteki, kioski z pamiątkami, gazetami i papeterią, kwiatarnie, cukiernie itd. Wymienione lokale grupowane są zazwyczaj w tzw. "centra życia"^{1/}, "centra zakupów", służąc równocześnie jako węzły komunikacji pieszej wewnątrz megalstruktur.

Charakterystyka rozwiązań przestrzennych

Najważniejszym czynnikiem wpływającym na układ przestrzenny megalstruktury - poza oczywistym, świadomym wyborem projektanta - jest usytuowanie, a ściślej usytuowanie na terenie o określonej konfiguracji pionowej. Dokładna analiza spotykanych przypadków pozwala na sprecyzowanie możliwych wariantów rozwiązań lokalizacyjnych. Są to :

1. lokalizacja na szczycie wzniesienia praktykowana w dwu odmianach realizacyjnych:
 - 1.1. zabudowy koncentrycznej na płaskim szczycie wzniesienia,
 - 1.2. koncentrycznie rozczłonkowanej zabudowy spływającej niejako po stokach stożkowatego wzniesienia;
2. lokalizacja na stoku wzniesienia - jak wyżej - praktykowana w trzech odmianach realizacyjnych:
 - 2.1. zabudowy linearnej, wbudowanej niejako w niemal pio-

^{1/} Z francuskiego: "centre de vie".

- nowo opadający stok /poszczególne kondygnacje nakładają się na siebie w pionie, niekiedy z niewielkim przesunięciem na głębokość loggi/,
- 2.2. zabudowy linearnej, opasającej tarasowo /poszczególne kondygnacje lub ich zespoły są przesunięte względem siebie więcej niż o szerokość traktu mieszkalnego, łączone między sobą biegnącymi po terenie ciągami pieszymi/,
- 2.3. zabudowy linearnej o układzie nawiązującym do przebiegu warstwic lecz bez widomych następstw dla układu wewnętrznego /możliwe rozwiązanie dwutraktowe, wielokondygnacyjne/;
3. lokalizacja na terenie płaskim - na przełęczy, w dolinie, na garbie, praktykowana w odmianach:
- 3.1. zabudowy zwartej ulicówkowej /części naziemne megastruktury stanowią obudowę częściowo przesklepionej wewnętrznej uliczki ruchu pieszego/,
- 3.2. zabudowy zwartej - amfiteatralnej /części naziemne megastruktury tworzą częściową, rzadziej pełną obudowę wewnętrznego forum ruchu pieszego/.

Poza wymienionymi wariantami rozwiązań, mającymi bezpośrednie odniesienie do konfiguracji pionowej, wyróżnić można szereg rozwiązań pośrednich. Są one wszakże znacznie rzadziej spotykane w praktyce realizacyjnej, ze względu na - po pierwsze - znaczne koszty związane z robotami ziemnymi poprzedzającymi budowę lub ze specjalnie wzmocnioną konstrukcją obiektów kubaturowych, a po drugie - na trudności w prawidłowym rozwiązaniu układu funkcjonalnego.

Pochodne omówionej wyżej lokalizacji, rzutujące na układ przestrzenny megastruktury, to sposób doprowadzenia komunikacji zewnętrznej /kołowej/ oraz usytuowanie wzglę-

dem "frontu śnieżnego"^{1/}, tj. terenów narciarskich.

Najczęściej spotykane są następujące warianty rozwiązań komunikacji zewnętrznej:

1. Trasa ruchu kołowego biegnąca w dolinie uzyskuje odbarwienie doprowadzające ruch lokalny do położonej wyżej /na trasie przełęczy/ megastruktury. W tym więc przypadku ruch kołowy wyprowadzony jest z trasy głównej pod górę. Zakończenie podjazdu może przybierać formę tarasowo ukształtowanego zespołu parkingów naziemnych /układ linearny/ lub usytuowanego stycznie do megastruktury na terenie płaskim zwartego zespołu parkingów naziemnych i podziemnych, często dwukondygnacyjnych, mieszczących się pod częścią naziemną megastruktury lub w jej pobliżu. Połączenia wewnętrzne poprzez system podziemnych korytarzy i zamontowanych w sztolniach dźwigów osobowych.
2. Trasa ruchu kołowego biegnąca po stoku wzdłużnie do przebiegu warstwio uzyskuje odbarwienie równoległe w rejonie megastruktury. W tym więc przypadku doprowadzenie ruchu kołowego odbywa się w poziomie /posadowienia megastruktury. Zakończenie podjazdu praktykowane bywa najczęściej w formie linearnego parkingu podziemnego /niekiedy wielokondygnacyjnego/.
3. Trasa ruchu kołowego biegnąca przez przełęcz lub po grzbiecie terenu uzyskuje odbarwienie doprowadzające ruch lokalny do niżej położonej megastruktury. Zakończenie trasy doprowadzającej w formie zwartego zespołu parkingów naziemnych usytuowanego przy najwyższej położonej partii zabudowy. Jeżeli trasa odbarczająca biegnie dalej /w kierunku doliny/, w partii wyższej, za-

^{1/} Z francuskiego "front de neige".

pewniającej najdogodniejsze dojście, usytuowane są przystanki komunikacji masowej, natomiast zespół parkingów lokalizowany jest u stóp megastruktury.

Wyróżnić można trzy zasadnicze warianty rozwiązywania układu przestrzennego przyległych terenów narciarskich:

1. Narciarskie tereny zjazdowe kończą się przy megastrukturze, leżącej poniżej. Obszar tzw. "recepcji narciarskiej"^{1/} w zależności od konfiguracji terenu /i kształtu megastruktury/ przybiera formę zwartą zbliżoną do koła lub linearną - zawsze bezpośrednio styczną do obiektu. Aby ułatwić narciarzom dostęp do terenu realizuje się, najczęściej w kondygnacji przyziemia, szereg niezależnych dojc. Przy nich usytuowane są boksy lub pomieszczenia do przechowania i wypożyczania sprzętu sportowego /narciarskiego/. Przykładem - megastruktura Prairie des Sagnes - rys. 23.
2. Tereny narciarskie zaczynające się u stóp położonej wyżej megastruktury. Jest to poniekąd sytuacja odwrotna niż uprzednio, gdyż główne stacje wyciągów znajdują się przy kompleksie wczasowym, a tereny recepcji narciarzy są znacznie odeń oddalone /na długość zjazdu/. Przykładem - megastruktura Leontica Nara - rys. 21.
3. Zasadnicze tereny narciarskie znajdują się na przeciwstoku. Pomocnicze tereny narciarskie, tzw. "szkółki", wykorzystują fragment stoku poniżej megastruktury. W dolinie właściwa, wspólna recepcja narciarzy /nowi - ojusz i wprawnych/, tamże pośrednia stacja wyciągowa /początkowa w megastrukturze, końcowa na przeciwstoku/. Przykładem - megastruktura Sportgastein - rys. 19-20.

^{1/} Z francuskiego "réception skieurs".

Najczęściej spotykany jest pierwszy wariant rozwiązania. W przypadku mniej typowym, kiedy trzeba uwzględnić duży narzut gości weekendowych na terenach narciarskich związanych funkcjonalnie z megastrukturą, najkorzystniejsze jest rozwiązanie podane w wariancie trzecim, ze względu na ustronne położenie kompleksu budowlanego, gwarantujące zachowanie ciszy. Dodać należy, że regułą jest wyraźne wyodrębnianie terenów narciarskich /zjazdowych/ i komunikacyjnych przez rozdzielanie ich zespołem obiektów megastruktury lub krzyżowanie w dwu niezależnych poziomach.

Drogi doprowadzające ruch kołowy do megastruktury służą na potrzeby transportu wozasowiczów i przeznaczonych dla nich towarów. Dopiero przy samej megastrukturze następuje segregacja, przy czym jest regułą, że dojazd gospodarczy schodzi pod ziemię. Podziemny przebieg gospodarczej drogi kołowej uwarunkowany jest układem przestrzennym części naziemnej, a zwłaszcza usytuowaniem lokali ogólnousługowych. W przypadku ich zgrupowania centrycznego droga gospodarcza, zależnie od wielkości ośrodka ogólnousługowego /i zajętej przezeń powierzchnii/, przybiera układ pętlowy lub kończy się placem manewrowym. W przypadku układu linearnego lokali usługowych naziemna uliczka ruchu pieszego zostaje zdublowana w podziemiu drogą gospodarczą, wzdłuż której usytuowane zostają placówki manewrowe przy rampach rozładowniczych.

Na podziemne parkingi dla samochodów gości przeznacza się zazwyczaj wyraźnie wyodrębnioną powierzchnię, często z osobnym podjazdem. W przypadku układów centrycznych mieszczą się z reguły w podcieniach otwartego forum pieszego; w układach liniarnych i rozcłonkowanych zajmują osobne hale podziemne połączone podziemnymi dojściami i dźwigami z częścią mieszkalną.

3.2. Zespoły wypoczynkowe

Czynnik konfiguracji pionowej ma w przypadku zespołów wypoczynkowych - tak jak wszędzie w budownictwie górskim - znaczenie istotne, nie tak wielkie wszakże jak w przypadku omówionych wcześniej megastruktur.

Zespoły wypoczynkowe /wczasowe/ usytuowane są najczęściej - cieżej na łagodnie opadających stokach lub w stosunkowo płaskich dolinach. Konfiguracja pionowa nie stanowi zatem zasadniczego kryterium dalszego podziału zespołów na typy układów przestrzennych. Kryteria te to ogólna pojemność i związana z nią forma architektoniczna obiektów, stanowiących elementy składowe zespołu, oraz usytuowanie tych elementów względem siebie. Biorąc to pod uwagę wyróżnić możemy następujące typy zespołów:

- małe zespoły o pojemności rzędu 1000-2000 m.n. o układach centrycznych, rzadziej linearnych,
- średniej wielkości zespoły o pojemności rzędu 2000-3500 m.n. o układach tzw. rozbudowanej megastruktury i tarasowych,
- zespoły duże o pojemności 4.000-8.000 m.n., stanowiące stadium przejściowe między osiedlem a miasteczkiem, o układach jednownętrzowych /odmiana "forum" i odmiana "arena"/ oraz o układach wielownętrzowych.

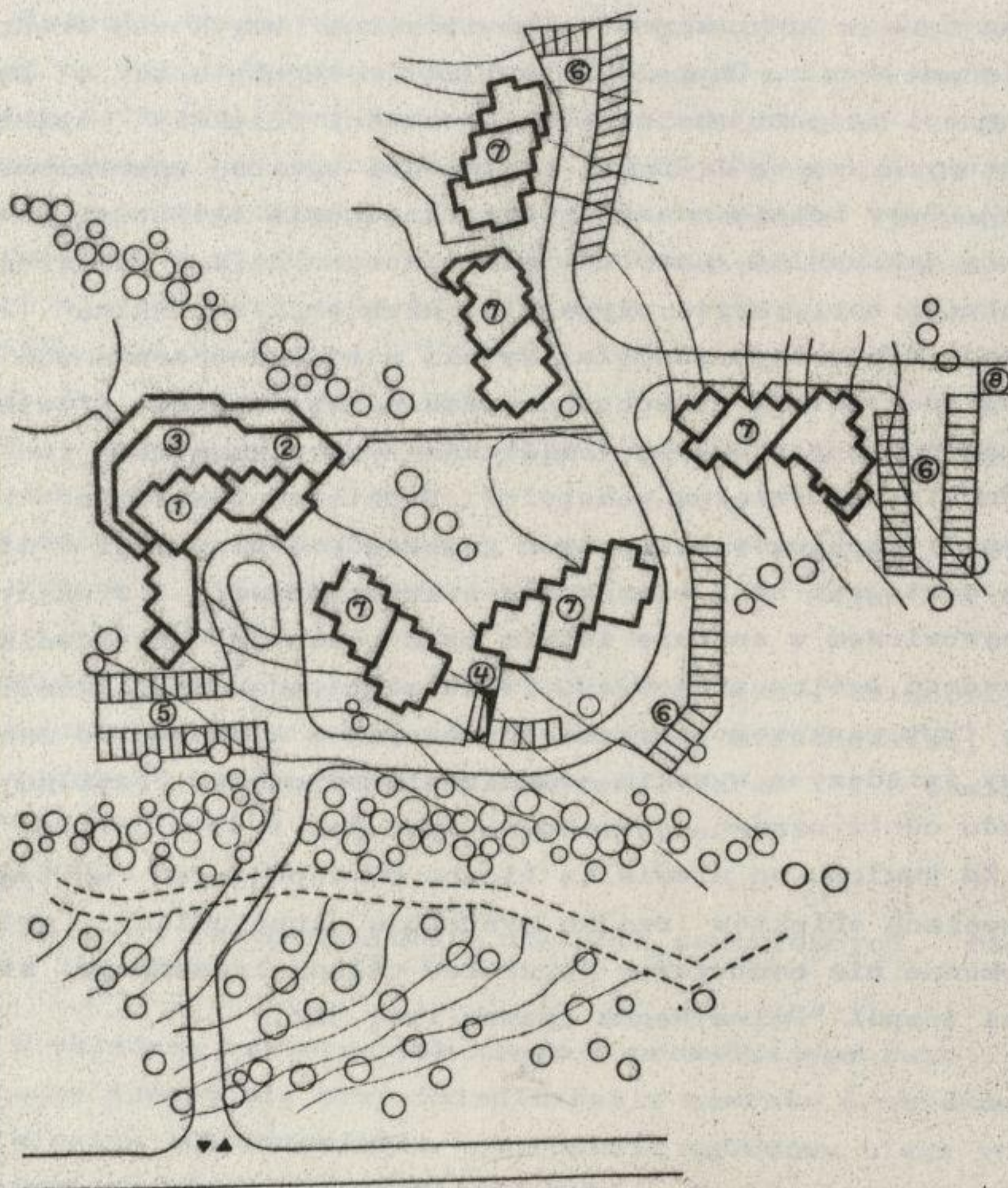
Małe zespoły rezydencjalne o układach centrycznych, rzadziej linearnych

W układach centrycznych droga doprowadzająca ruch do ośrodka kończy się przy osiedlu pętlą nawrotu i zbiorowym parkingiem lub przeciwnie - w rejonie zabudowy ulega rozrządowi na różne, gwiazdziście wybiegające małe uliczki -

sięgające ze zlokalizowanymi przy nich kompleksami parkingów. Budynki mieszkalne, którymi z reguły są apartamentowce o niewielkim gabarycie /do 4 kondygnacji/ i niedużej powierzchni zabudowy, usytuowane są w sposób podobnie gwiazdzisty. Strukturę obiektów mieszkalnych w ogromnej większości stanowią mieszkania apartamentowe typu studio oraz dwu- i trzypokojowe o powierzchni użytkowej średnio 10 m^2 na 1 m.n. Uzupełnieniem jest z reguły hotel o pojemności proporcjonalnej do pojemności obiektów apartamentowych /na ogół 20-25% pojemności ogólnej apartamentowców/. Przy hotelu mieszczą się urządzenia ogólnousługowe, takie jak zakład gastronomiczny /restauracja, kawiarnia, rzadziej bar/, kryta pływalnia, klub oraz centralna recepcja dla całego zespołu. Wysoki standard oferowanych usług podkreślają rozbudowane parkingi podziemne /zwykle 1 miejsce postojowe na 1 mieszkanie apartamentowe lub 1 jednostkę mieszkalną w hotelu/. Dodatkowo realizuje się zespoły parkingów naziemnych /niekiedy w proporcji 1 miejsce postojowe na 2 mieszkania apartamentowe/, służących wczasowiczom w sezonie letnim oraz pasantom, użytkownikom urządzeń ogólnousługowych. Także zagospodarowanie zielenią typu parkowego terenów obrzeżnych w stosunku do zabudowy świadczy o wysokim standardzie ośrodków, Przykład układu centrycznego pokazano na rys. 31.

Ze względu na niewielką liczbę występujących w tych zespołach obiektów rzadko występują inne układy przestrzenne niż centryczne /przykład układu linearnego stanowi zespół "Dolze Megna patrz rys. 32/.

ZESPÓŁ OBIEKTÓW WYPOCZYNKOWYCH - ROZWIĄZANIE IDEOWE -

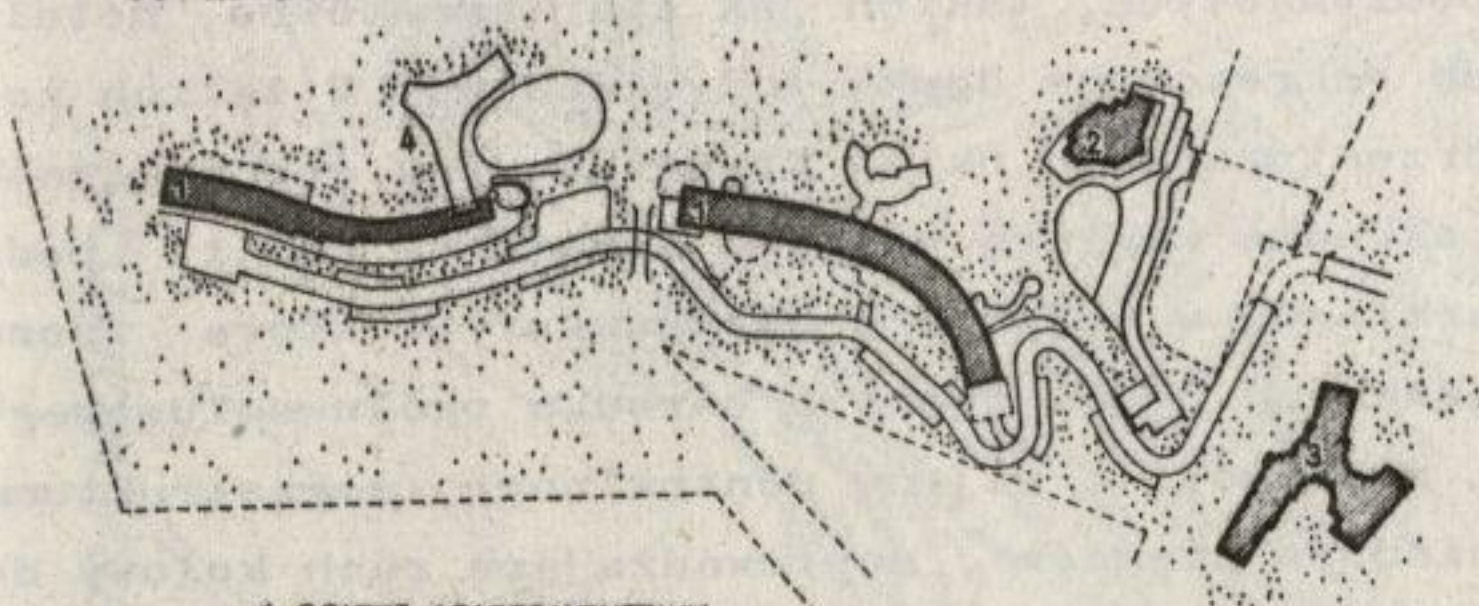

1. HOTEL KRÓTKIEGO ZATRZYMANIA 2. RESTAURACJA 3. KUCHNIA PĘ-
WALNIA 4. WJAZD NA PARKING PODZIEMNY 5. PARKING DLA SAMO-
CHODÓW GOŚCI HOTELU 6. PARKINGI DLA SAMOCHODÓW WZIASOWI-
CZÓW 7. APARTAMENTOWCE 8. DOLNA STACJA WYCIĄGU

WG „TECHNIQUES ET ARCHITECTURE” 3/70
OPRACOWAŁ: DR. INŻ. MGR L. A. DĘBSKI

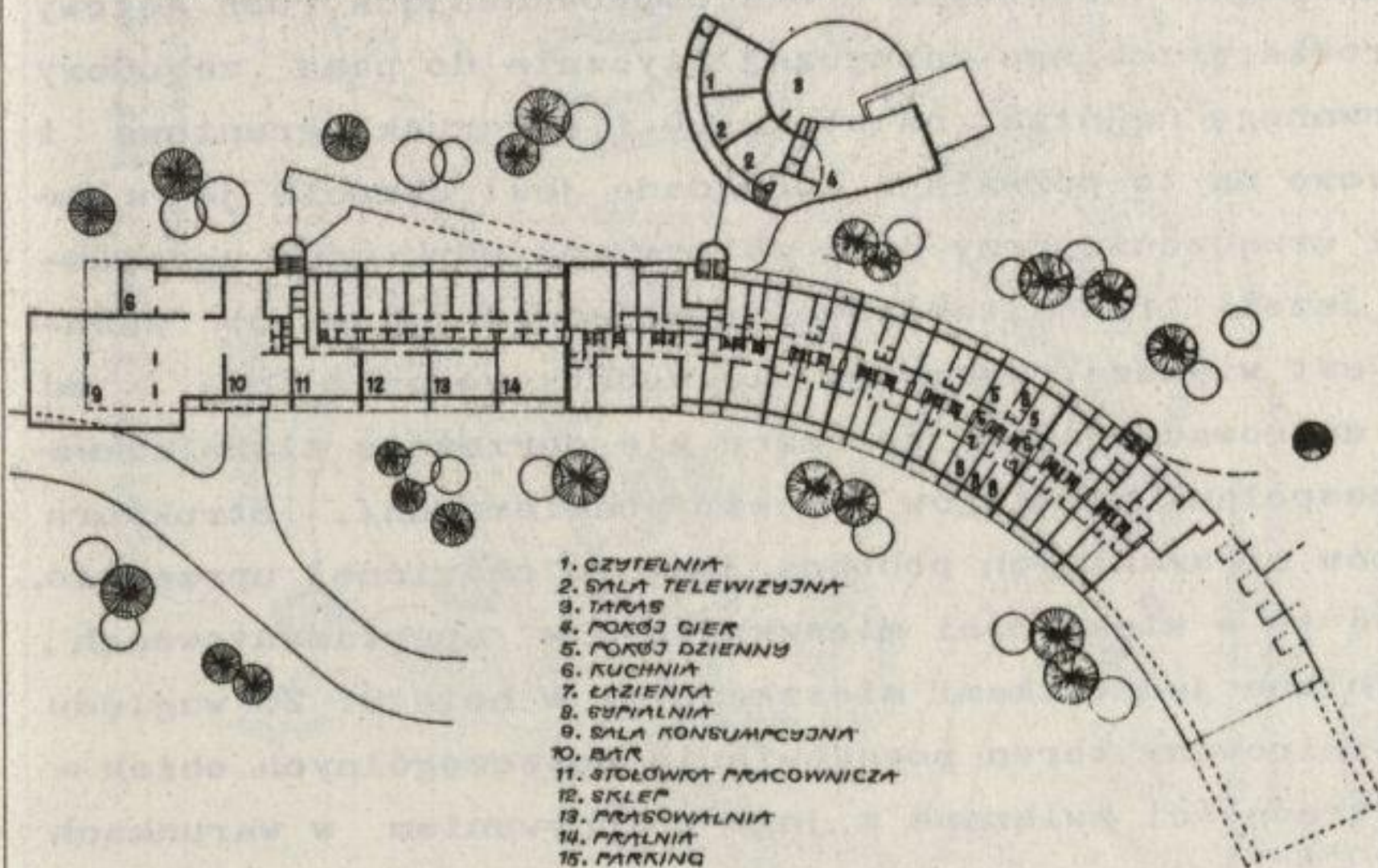
„DOLZA MEGNA” ZESPÓŁ OBIEKTÓW WYPOCZYNKOWYCH CERVINIA - WŁOCHY

SYTUACJA

1. OBIEKT APARTAMENTOWY
2. OBIEKT KONFERENCYJNY
3. OBIEKT HOTELOWY
4. OBIEKT SPORTOWY

OBIEKT APARTAMENTOWY PIĘTRO RESTAURACYJNO - MIESZKALNE

1. CZYTELNIĄ
2. SALĄ TELEWIZYJNĄ
3. TARAS
4. KORÓJ DIER
5. KORÓJ DZIENNY
6. KUCHNIA
7. ŁAZIENKA
8. SYPIALNIA
9. SALA KONSUMPCYJNA
10. BAR
11. STOŁÓWKĄ PRACOWNICZĄ
12. SKLEP
13. PRASOWNIA
14. PRALNIA
15. PARKING

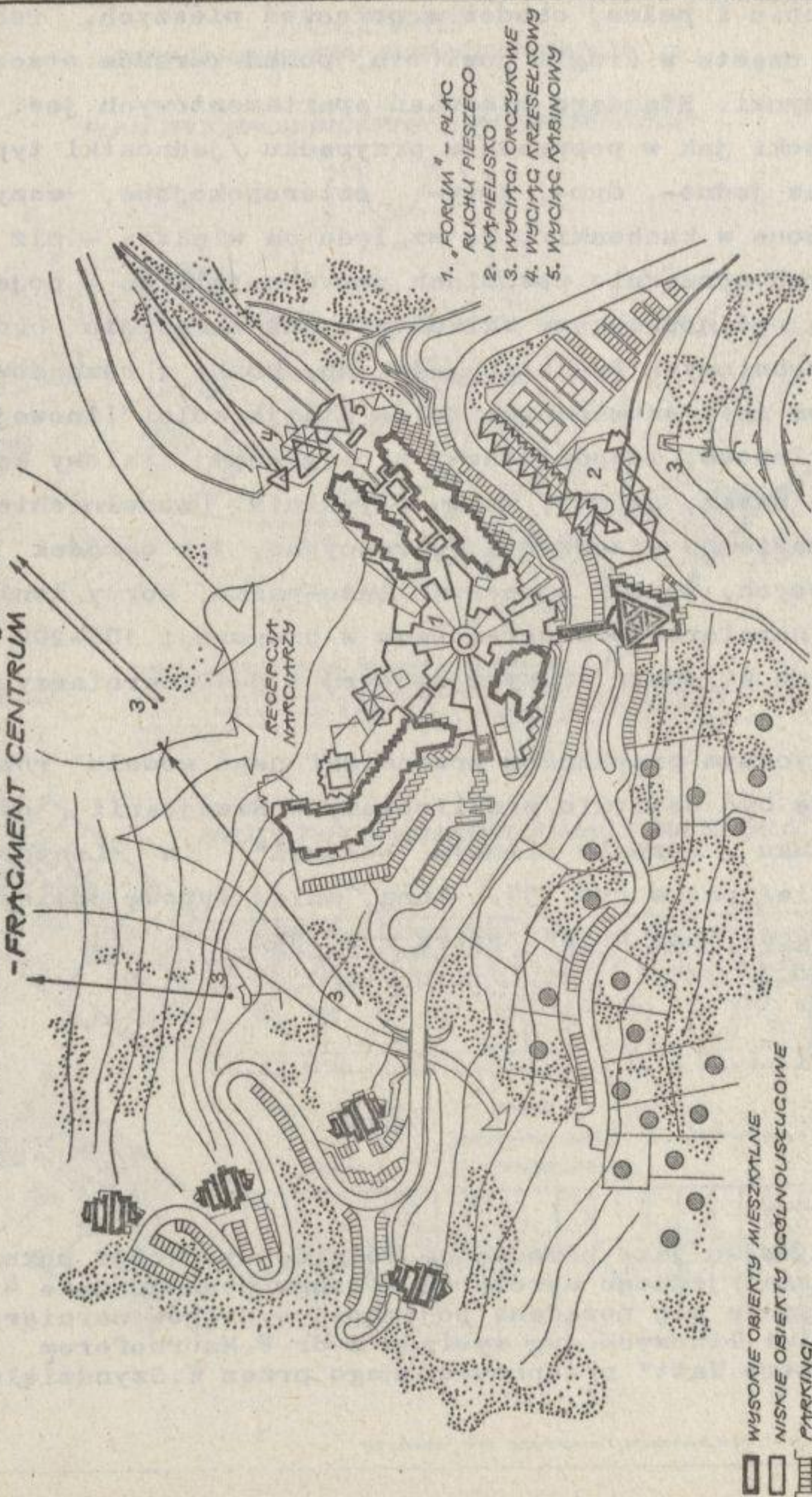
WG „ARP-REVUE” 911/73 OPRACOWAŁ:
DR. MORINÉ, MGR LECH A. DEBSKI

Zespoły wypoczynkowe średniej wielkości o układach tzw. rozbudowanej megastruktury i układach tarasowych

Typ tzw. rozbudowanej megastruktury stanowi zespół złożony z usytuowanego centralnie wielkiego obiektu wieloużytkowego "megastruktury" oraz z obrzeżnie w stosunku do niego usytuowanych mniejszych /co nie znaczy małych!/ obiektów wypoczynkowych, takich jak apartamentowce, hotele wczasowe lub rekreacyjne domki indywidualne. W takich założeniach przestrzennych układ komunikacyjny doprowadzający ruch do ośrodka zawiera większe kompleksy na- i podziemnych parkingów w rejonie megastruktury, która poza funkcją mieszkalną pełni funkcję ośrodka ogólnousługowego i rekreacji ruchowej. Z rejonu centralnego /megastruktura/ wybiegają nieduże sięgacze, doprowadzające ruch kołowy do obiektów mieszkalnych, uzupełniających wieloużytkowy obiekt główny. Przykład takiego rozwiązania może stanowić ośrodek zimowy "Pramouton" /rys. 33/.

W układach tarasowych droga doprowadzająca ruch kołowy do ośrodka przebiega zazwyczaj stycznie do pasa zabudowy usytuowanego najniżej na stoku. O ile warunki gruntowe i finansowe na to pozwalają, pożądane jest ukrycie jej w tunelu i urządzenie przy niej zbiorczych parkingów podziemnych. Jeżeli liczba tarasowo rozmieszczonych pasów zabudowy jest większa, wykonuje się dodatkowo podejścia od drogi doprowadzającej, kończące się obrzeżnie zlokalizowanymi zespołami parkingów /często podziemnych/. Struktura obiektów mieszkalnych podobna jest do omówionej uprzednio, tzn. są to w większości mieszkania w apartamentowcach, uzupełnione jednostkami mieszkalnymi w hotelu. Ze względu na zróżnicowany teren posadowienia poszczególnych obiektów i trudności związane z jego pokonywaniem w warunkach

MIASTECZKO WZASOWE "PRAMOUTON" - FRAGMENT CENTRUM

OPRACOWAŁ: DR, MGR INŻ., MGR LECH J. DĘBSKI
WG "L'ARCHITECTURE FRANCHISE" 337-338/70

zimowych, stosuje się często rozwiązanie polegające na zadaszaniu i pełnej obudowie połączeń pieszych, realizowanych często w drugim poziomie, ponad terenem otaczającym budynki. Standard mieszkań apartamentowych jest równie wysoki jak w poprzednim przypadku /jednostki typu studio oraz jedno-, dwu-, trzy- czteropokojowe, wszystkie wyposażone w kuchenki/. Ze względu na większą - niż w omówionych uprzednio zespołach rezydencjalnych - pojemność, ośrodek ogólnousługowy składa się już z zespołu budynków o wyodrębnionych funkcjach, jak np. hotel z rozbudowanym zakładem gastronomicznym, dolna stacja kolei linowej, centrum sklepowe, zespół odnowy biologicznej /salony kosmetyczne, masaż, sauna/, kryta pływalnia. Uzupełnienie stanowią naziemne urządzenia rekreacyjne, jak ogródek zabaw dziecięcych, tereny spacerowe laso-parku, korty tenisowe, tereny narciarskie programowane w proporcji 100-200 narciarzy na kilometr trasy zjazdowej i 3-10 narciarzy na ha terenu^{1/}.

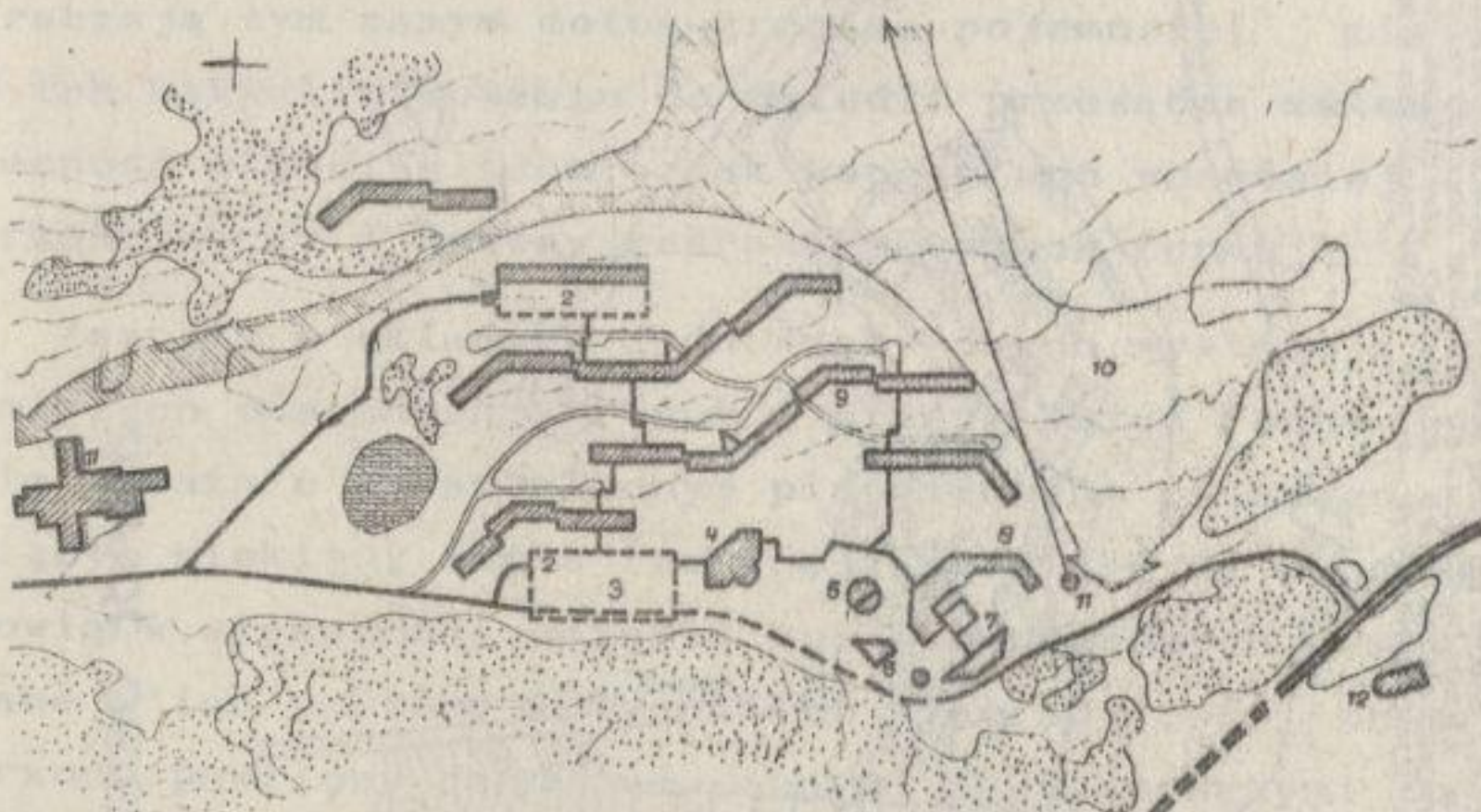
Klasycznym przykładem przedstawionego modelu rozwiązania może być ostatnio zrealizowany w Szwajcarii ośrodek wypoczynku w sezonie zimowym "Soleval" w Lenzerheide /Valbella/, patrz rys. 34. Inną, mniej typową odmianę stanowi zespół "Les Arcs" /patrz rys. 35/.

1/ Przyjmując jako przeciętną różnicę wysokości pokonywaną przez jednego narciarza w ciągu jednego dnia 4.500m, otrzymuje się pożądaną pojemność wyciągów narciarskich i kolei linowych /wg wywiadu z dr F.Maurhoferem z "Elektro Watt" przeprowadzonego przez K.Szyndzielorza/.

"SOLEVAL"

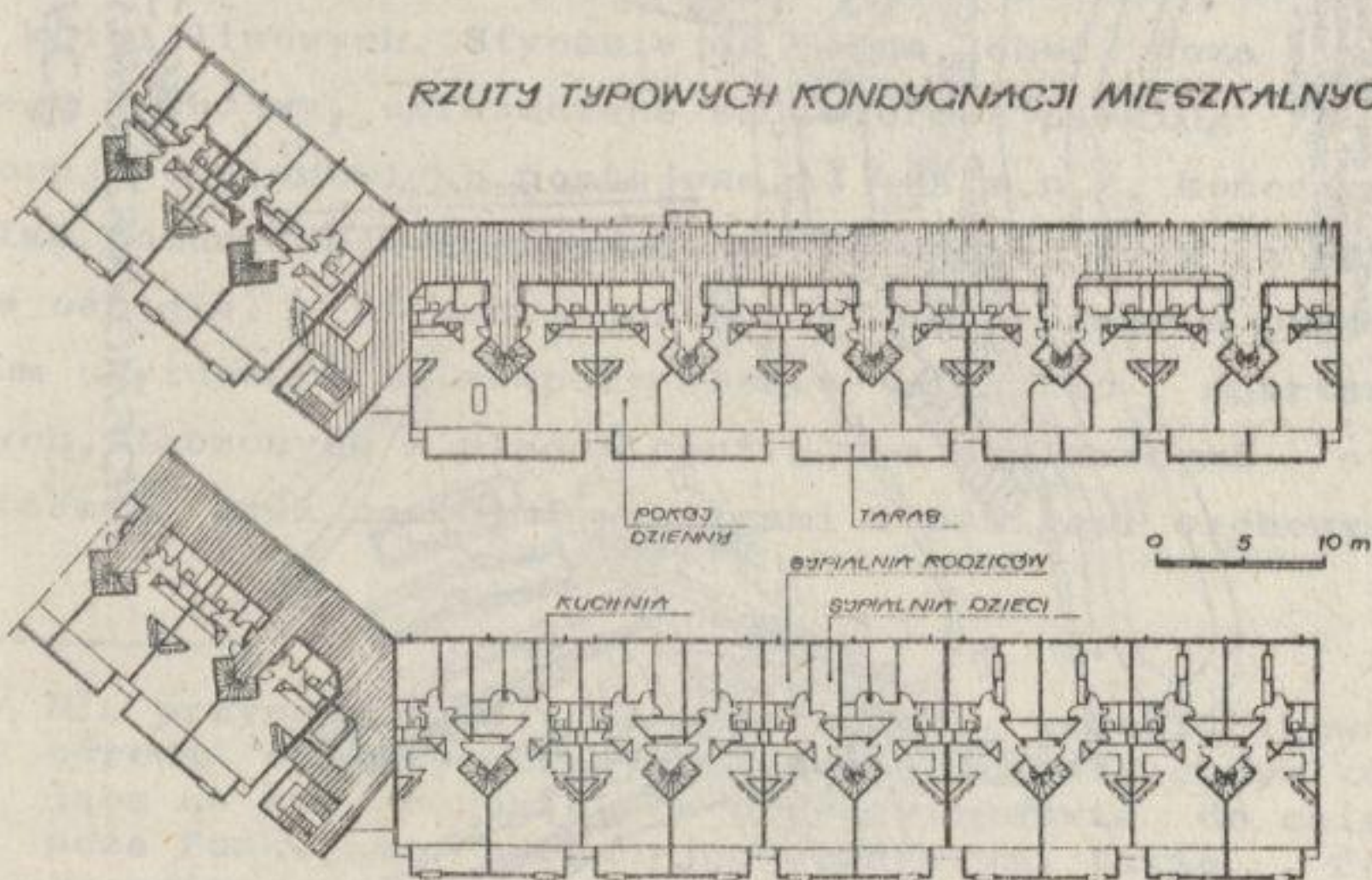
ZESPÓŁ OBIEKTÓW WYPOCZYNKOWYCH

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

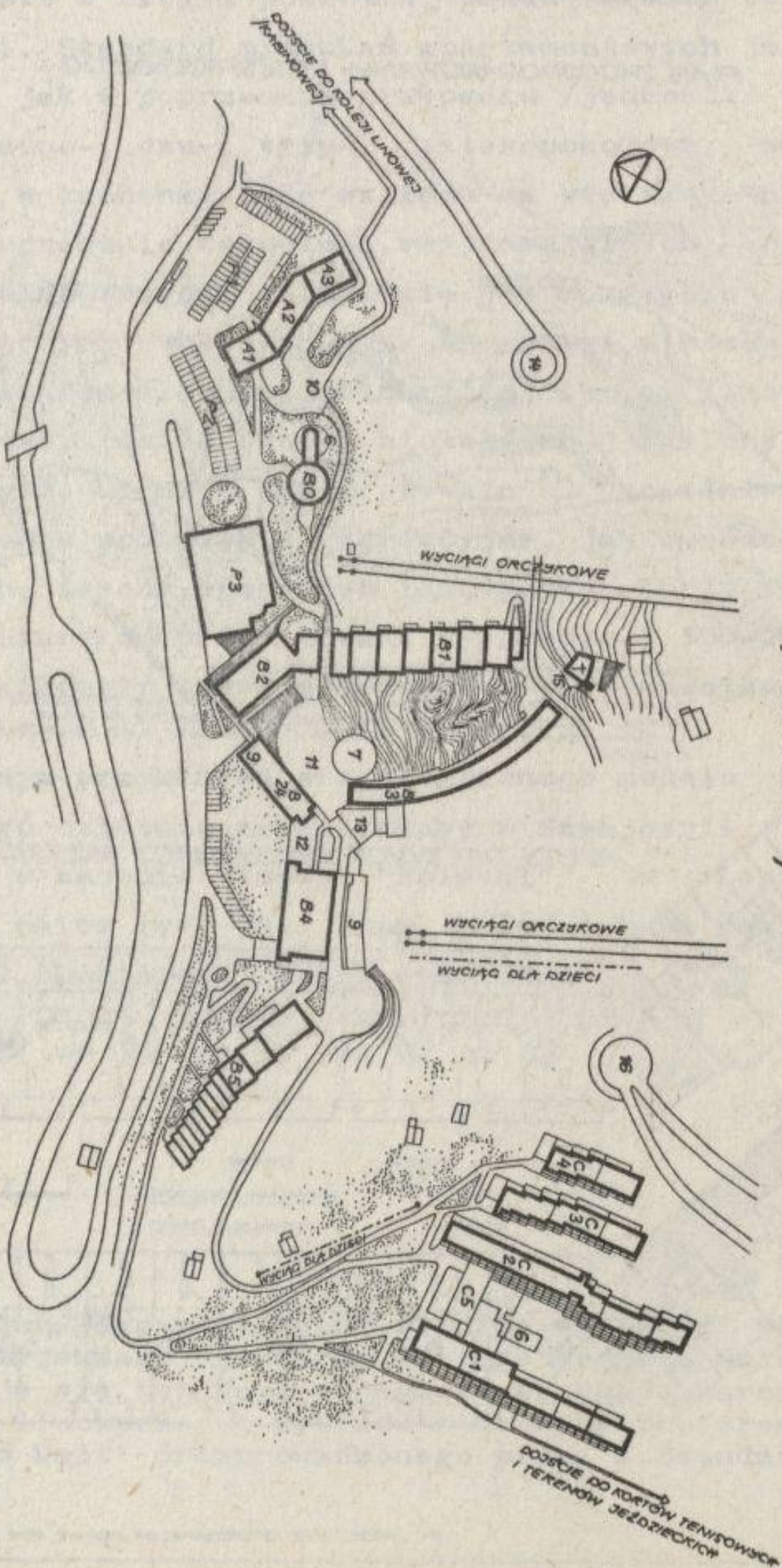
1. HOTEL WZĄSOWY KLUBU ŚRODZIEMNOMORSKIEGO
 2. KRĘTY PARKING 3. KORTY TENISOWE 4. KRĘTA PŁY-
 WALNIA 5. CENTRUM ODNOWY BIOLOGICZNEJ 6. MIESZKANIA PERSONELU
 7. HOTEL I RESTAURACJA 8. CENTRUM HANDLOWE 9. OBIEKTY BLOKOWE
 MIESZKAŃ APARTAMENTOWYCH 10. TERENY NARCIARSKIE 11. KOLEJ LINOWA
 12. KOŚCIEL

RZUTY TYPOWYCH KONDYGNACJI MIESZKALNYCH

LES ARCS ZESPÓŁ OBIEKTÓW WYPOCZYNKOWYCH /FRANCJA/

RUS. NR 35

- A1 - HOTEL DES TROIS ARCS A2, A3 - APPARTEMENTOWCE DES ARCS B0 - TEATR
- B1 - APPARTEMENTOWIEC LT OISOIDE B2 - HOTEL LT OISOIDE B3 - APPARTEMENTOWIEC LT RIVE
- B4 - HOTEL DE PIERRE BLANCHE B5 - APPARTEMENTOWIEC LT CACHETTE
- C1 - APPARTEMENTOWIEC LE VERSANT SUD C2 - DOMY WYPOCZYNKOWE /REKREACYJNE UPRZĘDNOJ/
- P1, P2 - PARKINGI P3 - PARKING KRÓTY MT 200 STANOWISK 6 - RESTAURACJA 7 - LODOWISKO
- 8, 9 - SKLEPY 10 - PLAC DLA PIESZCHÓW DES ARCS 11 - PLAC DLA PIESZCHÓW PIERRE BLANCHE
- 12 - PIKNIETKA 13 - PLAC DU SOLEIL 14 - MONUMENT 15 - TOSCOIDE 16 - PLAC /MT WIDOKOWY/ LE BELVEDERE

OPRACOWAŁ: DR. MGR INŻ. MGR LEON T. DEBESY
WG. TECHNIQUES ET ARCHITECTURE 1/71.

Zespoły duże, stanowiące stadium przejściowe pomiędzy osiedlem a miasteczkiem, o układach jedno- i wielonętrzych

Zespoły duże mają pojemność sięgającą 8.000 m.n.; przekraczają tym samym dolną granicę pojemności miasteczek. O ich zakwalifikowaniu do osiedli przesądza zatem nie pojemność globalna lecz - jak wspomniano wcześniej - układ przestrzenny i zestaw reprezentowanych funkcji^{1/}.

Zespoły o układach jednonętrzych występują w dwu dalszych odmianach: forum i areny. Układ forum cechuje się wyraźnie wykształconym placem ruchu pieszego, stanowiącym niekiedy także "receptę narciarzy". Obudowę stanowią w większości obiekty hoteli czasowych oraz wbudowane w ich partery i wysunięte niekiedy dość znacznie do przodu pawilony handlowe. Innymi lokalizowanymi tu obiektami są biura turystyczne, zakłady gastronomiczno-rozrywkowe, kaplice oraz obiekty rekreacyjno-sportowe jak lodowiska, kryte pływalnie, dolne stacje wyciągów narciarskich i kolei linowych. Styczenie do forum, choć poza obrębem jego zabudowy, umieszczane są zbiorowe parkingi /w proporcji 1 stanowisko postojowe na 4-5 m.n./, kończące układ komunikacji kołowej doprowadzającej ruch z zewnątrz do ośrodka. W większej już odległości i zwykle powyżej forum usytuowane są zespoły bloków mieszkań apartamentowych, łączonych z placem centralnym zadaszonymi ciągami pieszymi bądź osobnymi wyciągami i dźwigami osobowymi po-

1/ Dla przypomnienia: do miasteczek zakwalifikowaliśmy ośrodki o wielowątkowym układzie przestrzennym kumulujące na swym terenie - w przeciwieństwie do osiedli - poza funkcjami rekreacyjno-wczasowymi także funkcje techniczno-gospodarcze i mieszkalne zaplecza usługowego.

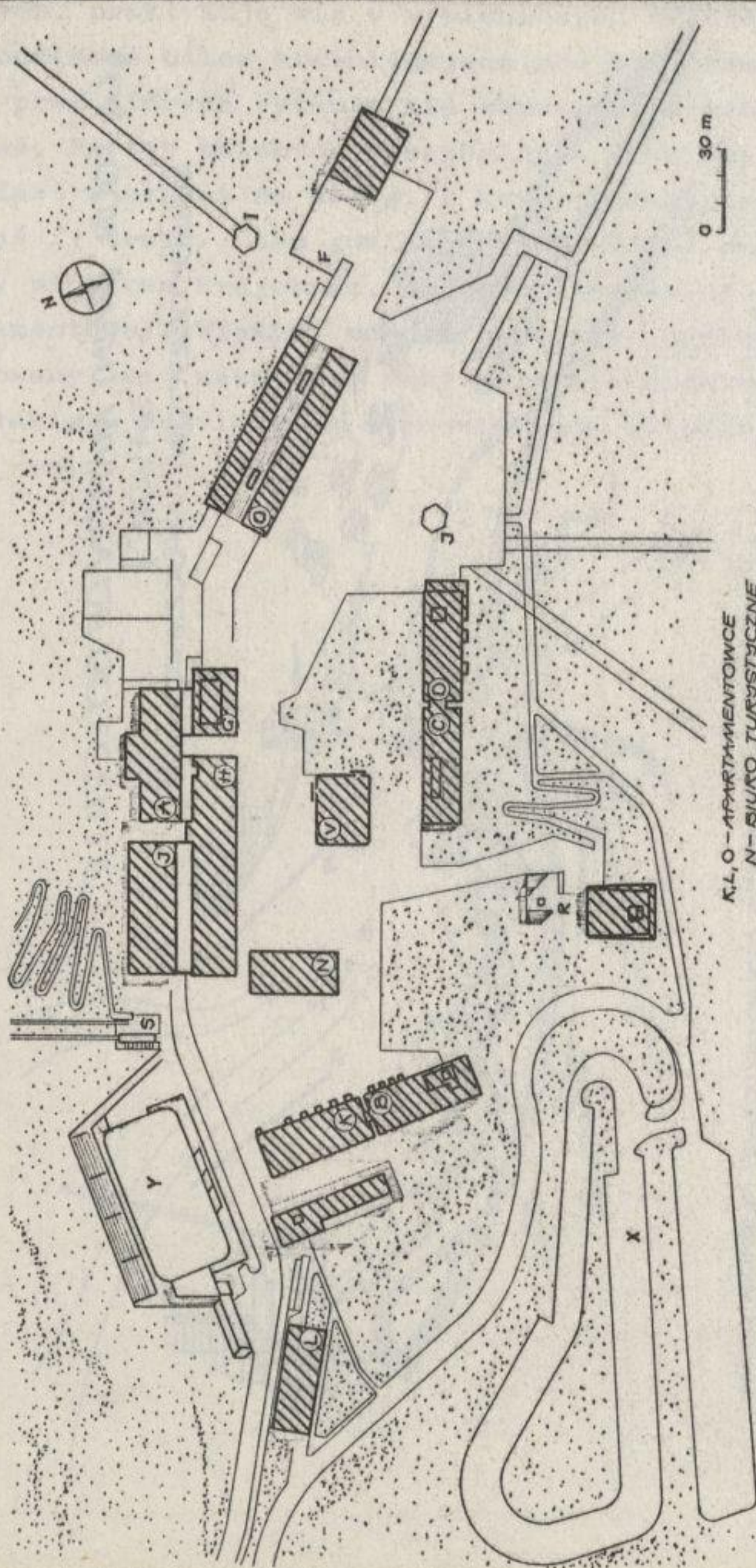
konującymi różnice wysokości terenu. Dobrym przykładem takiego rozwiązania jest osiedle Flaine na 6.000 m.n. /patrz rys. 36/.

Układ typu "arena" posiada także wyraźnie wykształcone wnętrze, otwarte w kierunku wyżej położonego stoku górskiego. Różnica między tym układem a poprzednim polega na oddzieleniu ruchu pieszych od ruchu narciarzy. Wspomniane wnętrze-arena stanowi recepcję narciarzy i zaopatrzone jest zarówno w wyciągi narciarskie jak kolej linową. Natomiast ruch pieszych i ruch kołowy rozwiązane są styczenie do obramowującej "arenę" zabudowy, lecz po jej przeciwnej stronie. Zespoły urządzeń ogólnousługowych, zgrupowane w parterach mieszkalnej zabudowy czasowej, tworzą kompleksy /jeden lub dwa/ w sąsiedztwie dużych obiektów hotelowych i - w przypadku większych założeń - są usytuowane obrzeżnie, na przeciwległych krańcach układu przestrzennego. Zdarza się także, że "arena" uzyskuje połączenie dodatkowe w drugim poziomie z terenami niżej od osiedla położonymi. Przykład podobnego rozwiązania ośrodka "La Tour" pokazano na rys. 37.

Ostatni typ układu przestrzennego spośród wyróżnionych w ramach dużych zespołów wypoczynkowych to układ wielowiętrkowy. Nie odbiega on właściwie od wielowątkowych układów miasteczek. Od tych ostatnich różni się natomiast swą monofunkcyjnością czasową, brakiem posilkujących funkcji gospodarczych, technicznych oraz usług mieszkalno-socjalnych dla zatrudnionego personelu. Wymieniona wielowątkowość jest wynikiem dużej pojemności, rzędu 8.000 m.n. i więcej, a konsekwencją takiego układu jest konieczność wprowadzenia komunikacji kołowej na teren ośrodka. Eliminowanie zakłóceń, które niesie ze sobą ruch pojazdów mo-

FLAINE-ZESPÓŁ OBIEKTÓW WYPOCZYNKOWYCH

RYS. NR 36

A, B, C, D - HOTELE WZDŁOŻNE

E -

F - STACJA DOLNA KOLEI LINOWEJ

G, H - PRZYSTANIE SKIOWE

I, J - STACJA WYCIEGÓW NARCIARSKICH

K, L, O - APARTAMENTOWCE

N - BIURO TURYSTYCZNE

R - KAPLICA

S - STACJA DZWIĞU OSÓB

V - LODOWISKO KRYTE

X - PARKING ZBIOROWY

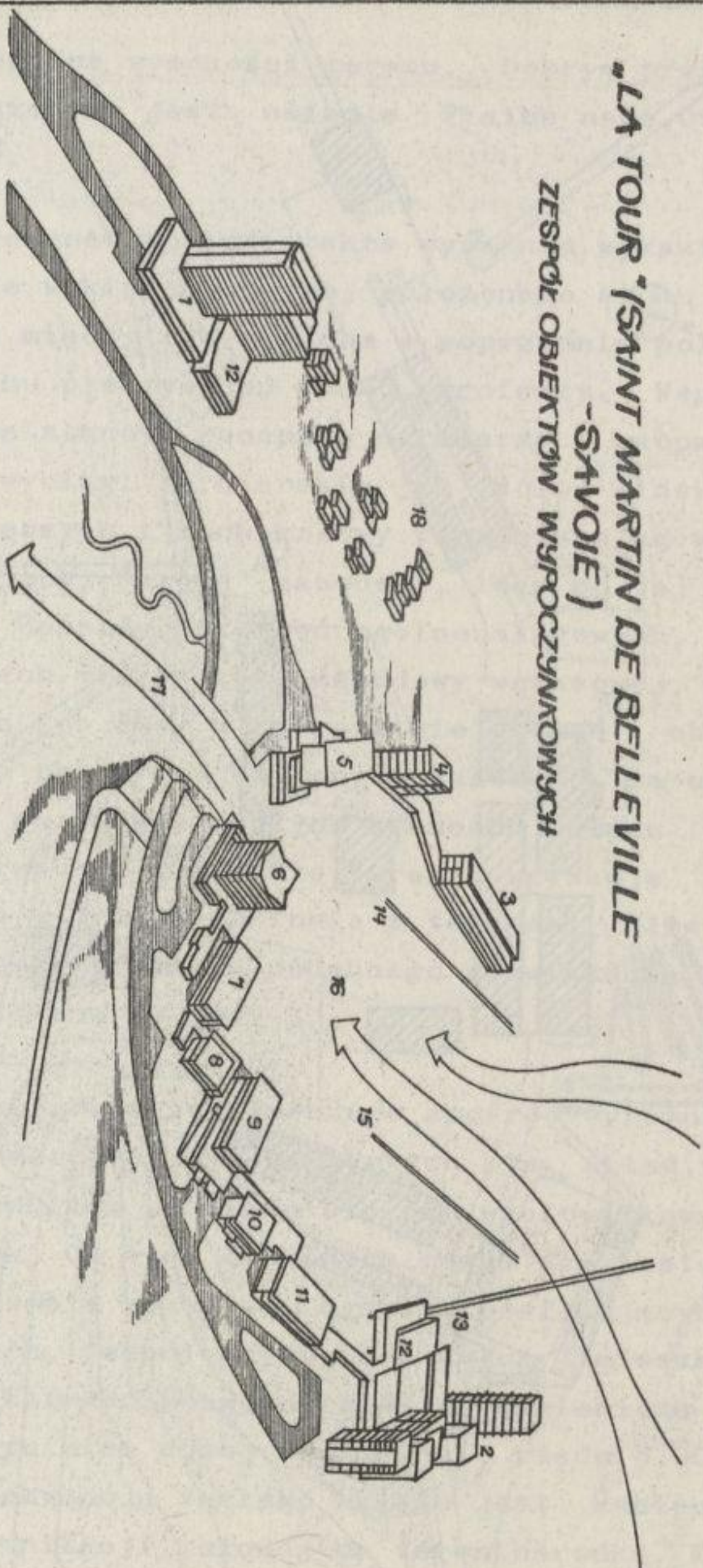
Y - STADION LODOWY

WG „L'ARCHITECTURE FRANCAISE”

337-338/70

OPRAC. DR. MGR INŻ. MGR L. A. DĘBSKI

"LA TOUR" (SAINT MARTIN DE BELLEVILLE -SAVOIE) ZESPÓŁ OBIEKTÓW WYPOCZYNKOWYCH

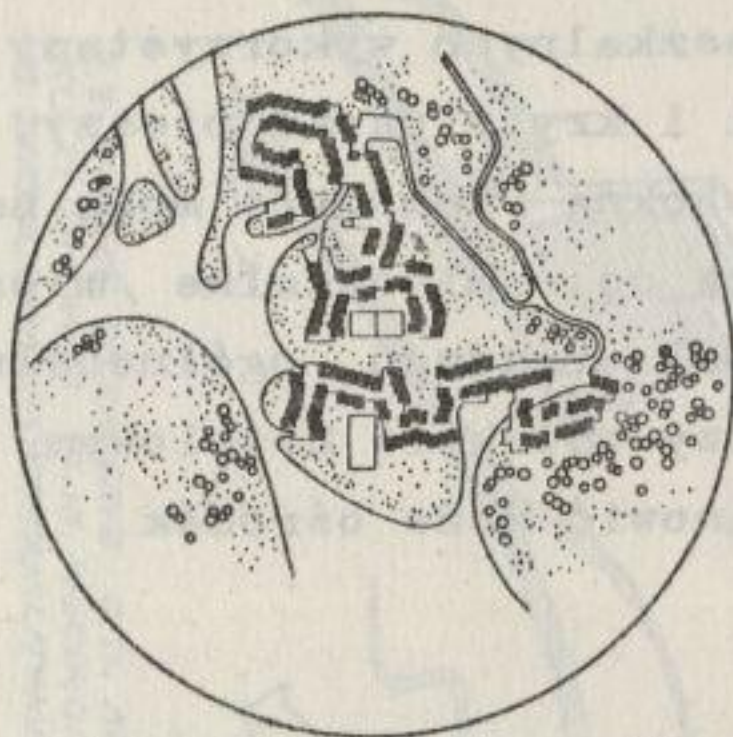
1,2. HOTELE WCZASOWE 3-11. APARTAMENTOWCE 12.OBIEKTY OGOLNO-USLUGOWE 13.STACJA DOLNA
KOLEI LINOWEJ 14,15. WSCIAGI NATCZIASKIE 16.,RECEPCJA NATCZIASKIE 17.TERENY NATCZIASKIE
18.ZABUDOWA INDYWIDUALNYMI DOMAMI REKREACYJNYMI.

WG, TECHNIQUE ET ARCHITECTURE " NR 4/69
OPRACOWAL: DR, MGR INZ, MGR L. A. DUBSKI

torowych, praktykuje się w wymienionych układach realizu-
jąco podziemne ulice przebiegające pod budynkami mieszkal-
nymi, przy których sytuuje się obrzeżnie stanowiska po-
stojowe. Parter obiektów mieszkalnych wykorzystany jest
natomiast w części na usługi i kryty pasaż pieszy, w czę-
ści zaś /i trakt/, tam gdzie okna wychodzić mogą na atra-
kcyjny widokowo krajobraz, na cele mieszkalne /mieszkania
apartamentowe/. Większy zespół urządzeń ogólnousługowych
zgrupowany jest zazwyczaj przy obiekcie hotelowym. Przy-
kład takiego rozwiązania stanowić może ośrodek "Thyon
2000" /patrz rys. 38/.

ZESPÓŁ OBIEKTÓW WYPOCZYNKOWYCH „THYON 2000” – SZWAJCARIA

WG „DBZ 7/73 OPRACOWALI:
DR. MGR INŻ. MGR LECH A. DĘBSKI

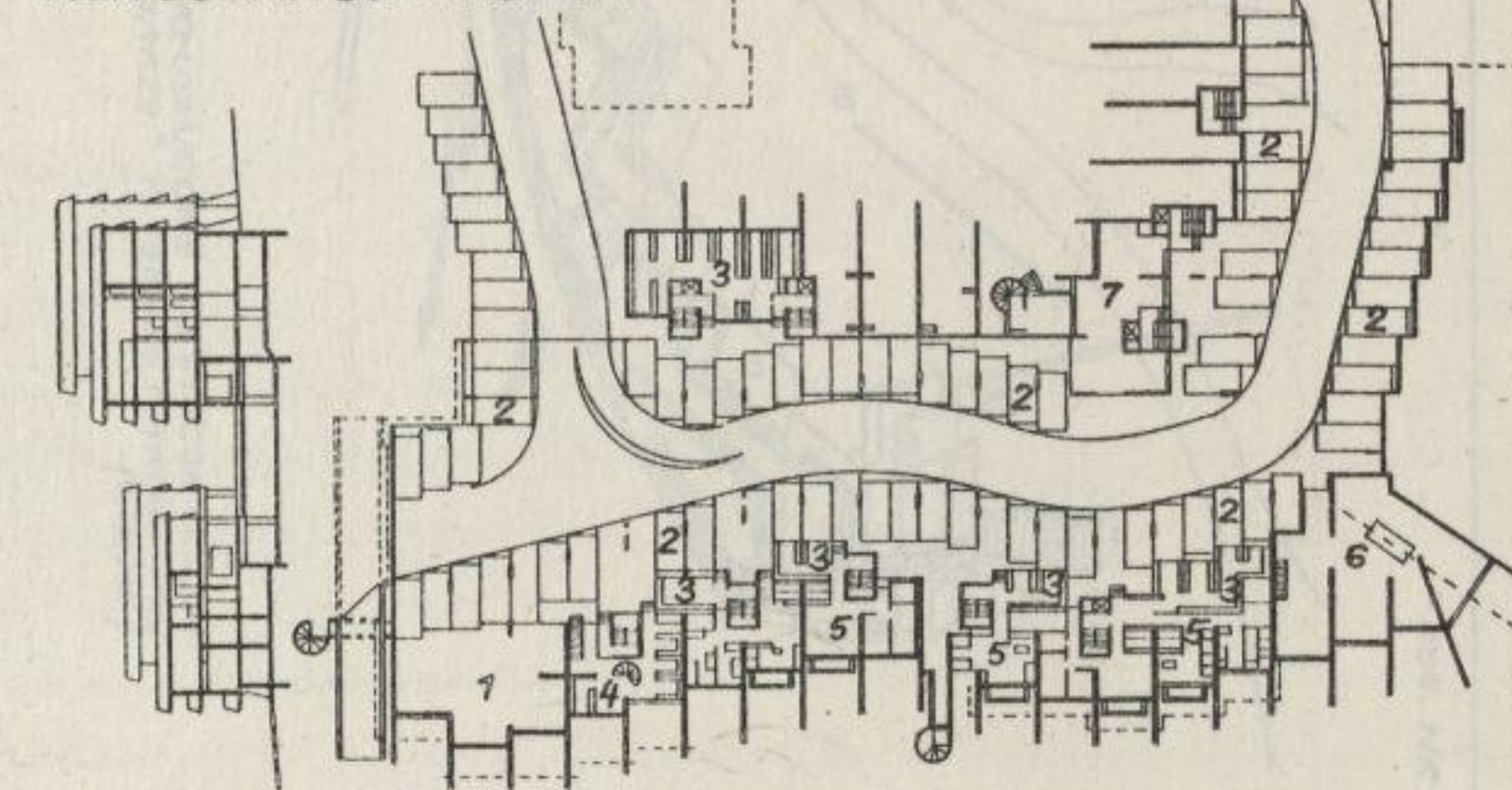
SYTUACJA

PRZYZIEMIE

1. SALA
KONSUMPCYJNA
RESTAURACJI
2. TARAS
3. SKLEPY
4. APARTAMENT
5. MAGAZYN NART
6. WARSZTAT
7. STACJA KOLEI
LINOWEJ

■ ZADASZONE
CIĄGI PIESZE

KONDYGNACJA DOLNA

1. KUCHNIA Z POMIESZCZENIAMI TOWARZYSZĄCYMI
2. MIEJSCA POSTOJOWE
3. MAGAZYN NART
4. BAR
5. APARTAMENT
6. STACJA KOLEI LINOWEJ
7. POMIESZCZENIA TECHNICZNE

Rozdział V

MIASTECZKA WZASOWE

1. Miasteczka o charakterze stacji klimatycznej

Miasteczka o charakterze stacji klimatycznej stanowią jedną z wcześniej wykształconych form osadnictwa wczasowego. Pierwotnie były to wsie góralskie, które drogą rozwoju budownictwa pensjonatowego przekształciły się w niejednokrotnie wcale duże ośrodki miejskie. Historia ich powstania tłumaczy lokalizację - na ogół w dolinach, na stosunkowo płaskich terenach, przy lokalnych drogach kołowych.

Profil usługowy

Podstawową tkankę miasteczka stanowi budownictwo pensjonatowe. Budownictwo to nie jest jednorodne w swym wyrazie architektonicznym. W początkowej fazie rozwoju obiektami recepcyjnymi dla turystów, głównie letników, były prywatne pensjonaty o niewielkiej pojemności /rzędu 20-50 m.n./. W ostatnim okresie, w krajach Europy wschodniej, które kontynuują u siebie ten typ osadnictwa, obiektami bazy materialnej dla wczasowiczów stały się średnie i duże hotele wczasowe, nastawione głównie na obsługę obcokrajowców, oraz domy wczasowe związków zawodowych, instytucji administracyjnych i stowarzyszeń fachowych a także kwatery prywatne, odnajmowane u miejscowej ludności, na ogół związanej z obsługą ruchu turystycznego.

W porównaniu z pokrewnymi, najbliższymi opisywanym miasteczkom osiedlami-wozasowiskami, miasteczka o charakterze stacji klimatycznej mają o wiele bardziej rozbudowany zestaw urządzeń sportowych. Dodać należy, że charakter tych urządzeń jest raczej sportowo-widowiskowy niż sportowo-rekreacyjny. Stąd w zestawie podstawowego wyposażenia powtarzają się: w zakresie sportów zimowych - lodowiska-stadiony lodowe, skocznie narciarskie, tory bobslejowe i saneczkowe, wyciągi na atrakcyjne widokowo szczyty, nartostrady o parametrach umożliwiające organizowanie zawodów w zjeździe i slalomie dla wyczynowców, a w zakresie sportów letnich - stadiony do gry w piłkę nożną i uprawiania lekkiej atletyki, pływalnie, tereny hippiczne. Obiektami rzeczywiście służącymi do rekreacji ruchowej turystów są mniejsze tereny zjazdowe /szkółek narciarskich/ oraz kąpieliska, tereny golfowe, korty tenisowe. ścieżki zdrowia i piesze szlaki turystyczne.

Z bardziej szczegółowych studiów nad zestawem urządzeń usługowych w miasteczkach-stacjach klimatycznych płynie wniosek, że podstawową ich rolą jest zapewnienie maksymalnego wyboru rozrywek na wolnym powietrzu, ale rozrywek raczej nie wymagających wysiłku fizycznego. Uzupełnienie stanowią urządzenia rozrywkowe zamknięte, takie jak kino-teatry /praktykowany jest wariant amfiteatru, inaczej teatru letniego/, kasyna gry, zakłady gastronomiczno-rozrywkowe i zespoły obiektów handlowych.

W miasteczkach o większej pojemności pojawiają się już obiekty administracji terytorialnej, a niekiedy /choć jest to niewskazane/ małe zakłady produkcyjno-usługowe /np. wytwórnie nart i innego sprzętu turystycznego/. Występują także większe obiekty komunikacyjne, jak dworce kolejowe i autobusowe.

Układ przestrzenny

Wobec wieloletniego okresu powstawania miasteczek — stacji klimatycznych, ich układ przestrzenny nie stanowi jednorodnej, świadomie zamierzonej kompozycji. Układ ten jest natomiast czytelny odbiciem zmieniających się poglądów na sposób architektonicznego kształtowania zabudowy w rejonie górskim. Wychodząc zatem od nawiązujących wystrojem do tradycyjnego budownictwa wiejskiego form stosowanych przy realizacji małych pensjonatów, sięga współcześnie po rozwiązania obiektów hotelowych, których wystrój i sposób rozplanowania układu funkcjonalnego nie różni się niczym specjalnym od realizacji z innych rejonów geograficznych /np. nadmorskiego/. Ponieważ obiekty, o których mowa, realizowane są na ogół przez niezależnych inwestorów i nie są skoordynowane w czasie, ich rozmieszczenie przestrzenne i powiązania komunikacyjne między sobą i z obiektami usług towarzyszącymi są często przypadkowe. Wyjątek stanowią mogą większe, wyodrębnione przestrzennie kompleksy zabudowy hotelarskiej, realizowane na podstawie wycinkowo sporządzanych planów szczegółowych.

Z wyłuszczonych przyczyn wśród wielu analizowanych przykładów trudno wyróżnić jakieś bardziej określone typy układów przestrzennych. Spostrzec za to można pewne powtarzające się elementy rozplanowania jak np. centralne lokalizowanie w najniższej partii terenu obiektów rozrywkowych i handlowych, a obrzeżne — zabudowy hotelarskiej. Zwrócić trzeba także uwagę na to, że "front śnieżny" /teren narciarskie/ jest niekiedy dość znacznie oddalony od obiektów noclegowych, blisko tych ostatnich usytuowane są natomiast obiekty sportowo-rozrywkowe.

Problem zaopatrzenia materiałowego ze względu na zdecentralizowany system zarządzania bazą hotelarską rozwią-

zywany bywa często w sposób zdekoncentrowany. Podobnie, budownictwo mieszkalne ludności zatrudnionej w miasteczku ulega często rozproszeniu. Przemieszane z zabudową hotelarską tworzy wśród niej nie zawsze korzystnie skonstruowane enklawy zabudowy niskiej.

Układ uliczny, oparty w poważnej mierze na dawnej sieci rolniczych dróg gruntowych, jest niezbyt czytelny i raczej przypadkowy. Trudny do przystosowania do intensywnego ruchu kołowego /dopuszczonego z reguły na cały niemal teren zainwestowania budowlanego/, jest kolizyjny i uciążliwy w eksploatacji.

Przykład ilustrujący opisany sposób zagospodarowania miasteczka-stacji klimatycznej pokazano na rys. 39.

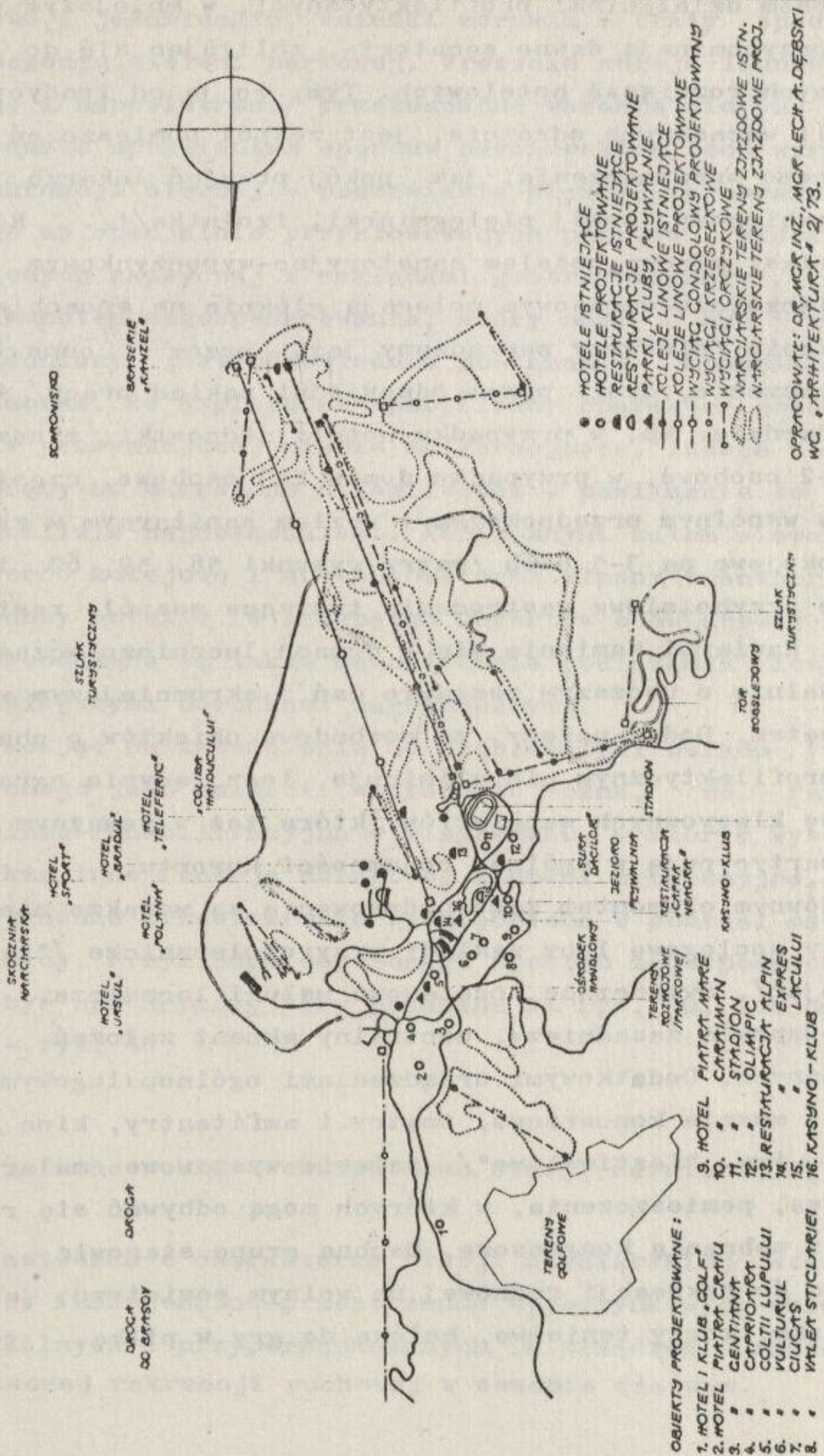
2. Miasteczka o charakterze kurortu

Górskie miasteczka i miasta /nie brak przykładów kilkudziesięciotysięcznych ośrodków/ o wiodącej funkcji leczniczo-rehabilitacyjnej były najwcześniej, historycznie rzecz biorąc, ukształtowanymi ośrodkami czasowymi - jak byśmy to dziś nazwali. Ponieważ lokalizacja wiąże się integralnie z występowaniem źródeł mineralnych o wartościach leczniczych, położone bywają w dolinach.

Podstawową tkankę kurortów tworzą - podobnie jak w stacjach klimatycznych - obiekty hotelarskie, głównie dwu rodzajów: hotele sanatoryjno-wypoczynkowe oraz ostatniოდomy leczniczo-czasowe. Urządzeniami posiłkującymi bazę noclegową są obecnie obiekty campingowe.

Hotele sanatoryjno-wypoczynkowe, podstawowa grupa urządzeń hotelarskich, ze względu na zmiany zachodzące w lecznictwie, które coraz częściej stara się zapobiegać

SCHEMAT ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO POLANĄ BRĄSOV

chorobom działaniami profilaktycznymi, w mniejszym stopniu przypominają dawne sanatoria, zbliżając się do klasycznych rozwiązań hotelowych. Tym, co je od tradycyjnych hoteli wczasowych odróżnia, jest zespół pomieszczeń specjalnego przeznaczenia, jak pokój przyjęć lekarza, gabinet zabiegowy, pokój pielęgniarki, izolatka/i/. Różnice natomiast między hotelem sanatoryjno-wypoczynkowym a domem leczniczo-wczasowym polegają głównie na sposobie zarządzania /pierwszy zarządzany jest przez odpowiednie zjednoczenie, drugi przez odpowiedni zakład pracy/ i na standardzie. Np. w przypadku hoteli jednostki mieszkalne są 1-2 osobowe, w przypadku domów 2-3 osobowe, często łączone wspólnym przedpokojem i węzłem sanitarnym w zespoły dwupokojowe na 3-5 osób /patrz rysunki 58, 59, 60 i 61/. Także przyhotelowa gastronomia tworząca zespół restauracji i kawiarni zamienia się w domach leczniczo-wczasowych w jadalnię o uboższym zestawie dań i skromniejszym wystroju wnętrza. Dodać należy, że rozbudowa obiektów o charakterze profilaktycznym nie eliminuje, lecz jedynie ogranicza budowę klasycznych sanatoriów, które też w poważnym stopniu partycypują w ogólnej pojemności kurortu.

Głównym elementem zagospodarowania są wszakże nie obiekty noclegowe lecz zakłady przyrodolecznioze /"łazienki", "źródła"/, świadczące podstawowe usługi lecznicze. One też stanowią zasadniczy, centralny akcent założeń przestrzennych. Dodatkowymi urządzeniami ogólnousługowymi są sale i muszle koncertowe, teatry i amfiteatry, kina /w tym często tzw. "festiwalowe"/, galerie wystawowe /malarzskie/ i muzea, pomieszczenia, w których mogą odbywać się rewie, bale i zebrania kongresowe. Osobną grupę stanowią urządzenia do rekreacji ruchowej na wolnym powietrzu, jak kąpieliska, korty tenisowe, boiska do gry w piłkę, tereny

golfowe i jeździeckie, ścieżki zdrowia i trasy spacerowe w otoczeniu zieleni parkowej. Wreszcie koleje linowe /na-ziemne i napowietrzne/ przeznaczone wszakże nie na cele związane z uprawianiem sportów narciarskich, lecz wyraźnie do rekreacji biernej - podziwiania piękna krajobrazu górskiego ze specjalnie przystosowanych punktów widokowych /łączonych zazwyczaj z zakładami gastronomicznymi/.

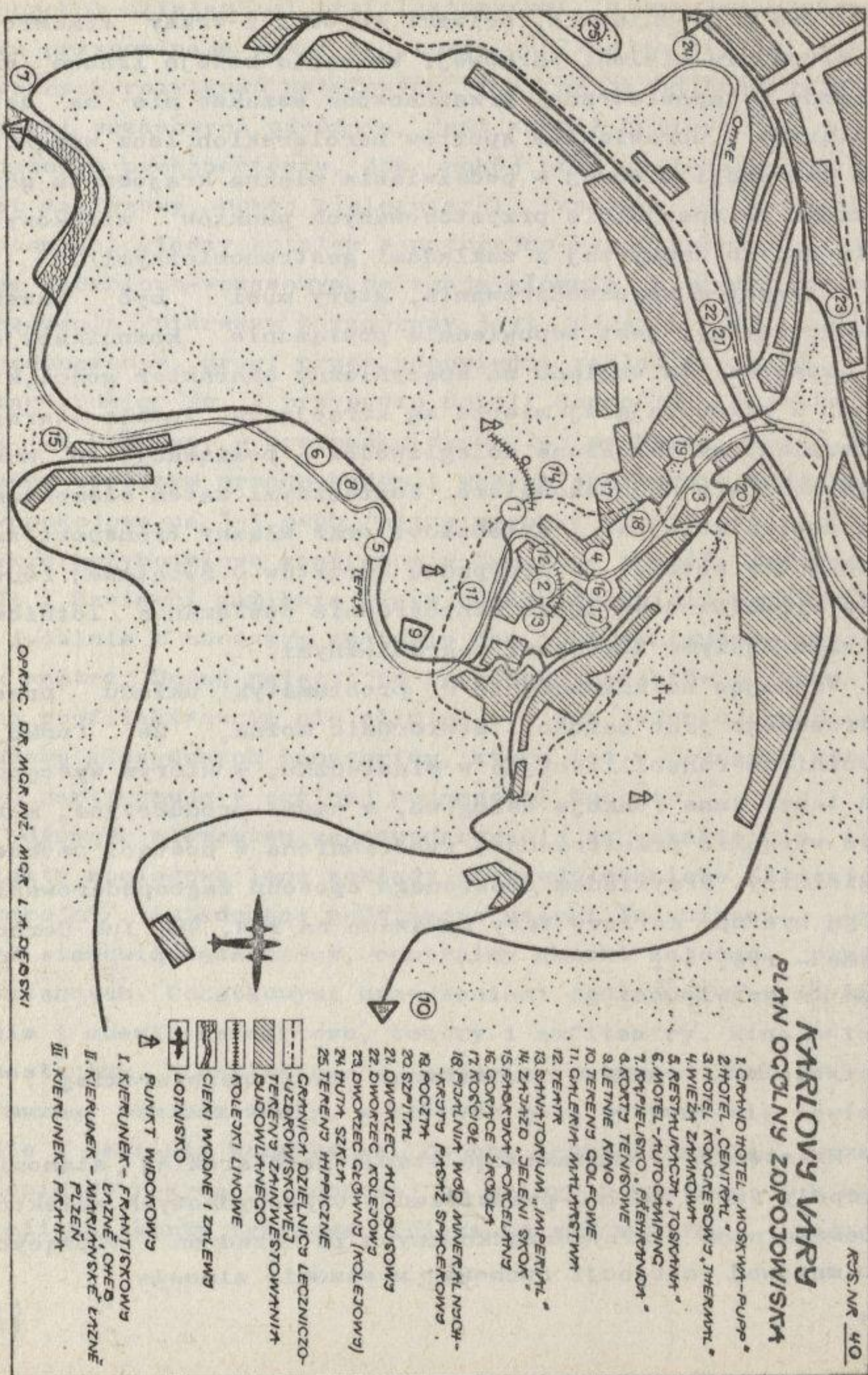
Elementem zagospodarowania, który musi być zawsze uwzględniany, jest odpowiednie powiązanie komunikacyjne miasteczka. Ze względu na specyficzny charakter gości, którymi w przeważającej mierze są kuraojusze, ludzie starsi, cierpiący na określone dolegliwości - powiązanie to musi być możliwie najdoskonalsze. Koniecznymi zatem elementami są dworce kolejowe i autobusowe oraz własny transport samochodowy hoteli. W przypadku kurortów o światowej renomie nieodzowne są także bezpośrednie powiązania lotnicze z ważniejszymi ośrodkami zagranicznymi.

Wracając na zakończenie do problematyki układu przestrzennego jako całości, stwierdzić można, że funkcja leczniczo-rehabilitacyjna w miasteczku, w którym występują także inne funkcje usługowe, a nawet produkcyjne, musi być wyraźnie przestrzennie wyodrębniona w postaci osobnej dzielnicy. Przykładem omówionego sposobu zagospodarowania mogą być np. Karlovy Vary pokazane na rys. 40, lub Herculan - rys. 41.

3. Miasteczka o charakterze stacji narciarskiej

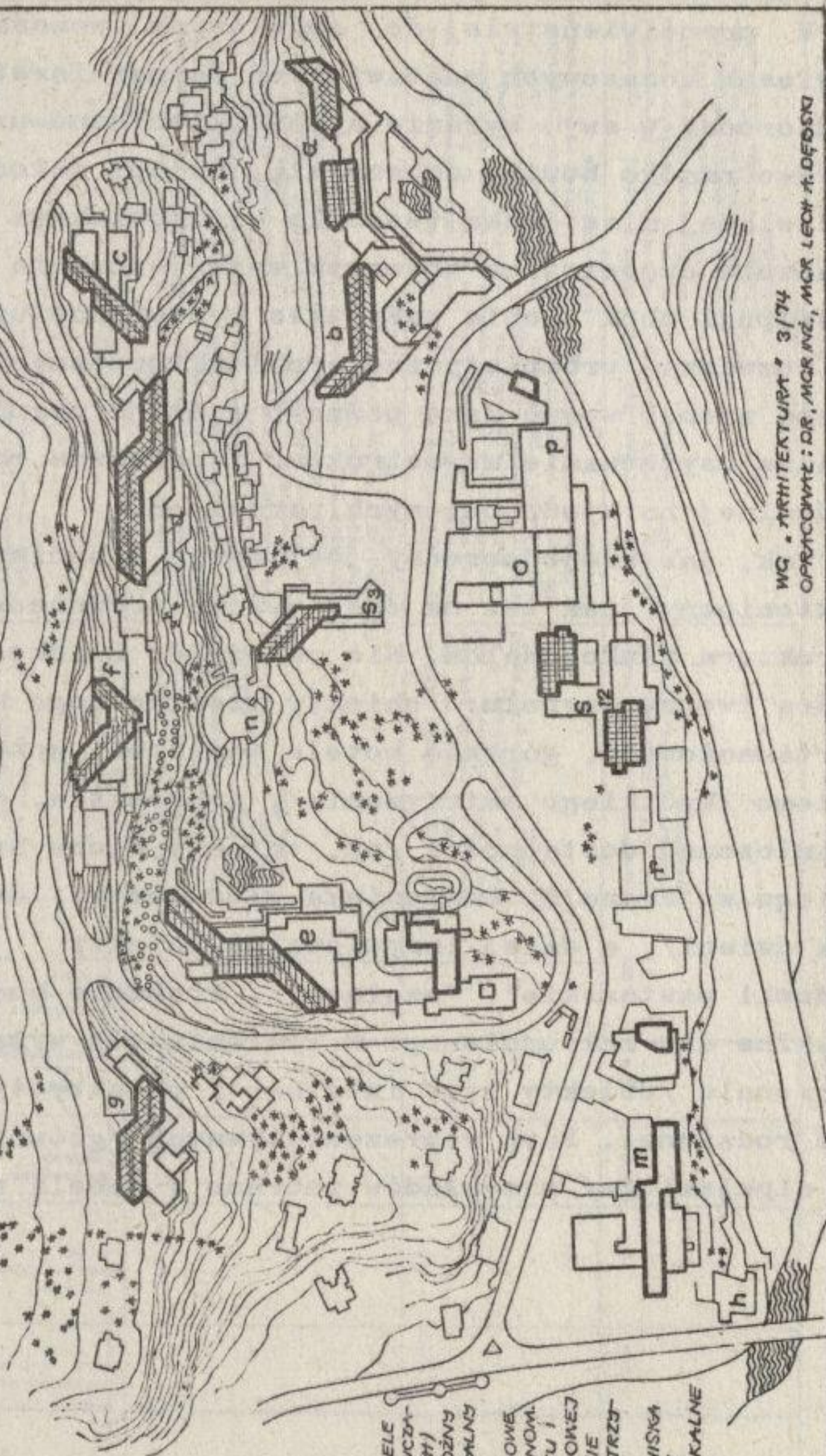
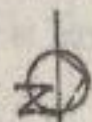
Miasteczka o charakterze stacji narciarskiej stanowią zespoły funkcjonalno-przestrzenne wypoczynkowych obiektów mieszkalnych i przyporządkowanych im urządzeń służących do masowej rekreacji ruchowej w sezonie zimowym.

КАРЛОВЫ ВАРЫ ПЛАН ОБЩЕГО КУРОРТИКА

1. GRAND HOTEL „МОСКВА-ПУРП“
 2. HOTEL „СЕНТРАЛ“
 3. HOTEL КОНГРЕСОВЫЙ, ТЕРМИН
 4. ВЕЖА ЗАМКОВ
 5. РЕСТАУРАЦИЯ „ТОСКАНА“
 6. МОТЕЛ-АУТОКАМПИГ
 7. КУПИЛИЩО „ПРЕМИАНДА“
 8. КОРТЫ ТЕНИСОВЕ
 9. ЛЕТНИЕ КИНО
 10. ТЕРЕНЪ ГОЛФОВЕ
 11. ГАЛЕРИЯ МАТЛЕРСТВА
 12. ТЕАТР
 13. САНАТОРИУМ „ИМПЕРИАЛ“
 14. ЗАЧЯЗД „СЕЛЕНИ СКОК“
 15. ФАБРИКА ПОСЕЛЕНИЯ
 16. ГОРЯЩЕЕ ЗРОДЛО
 17. КОЕЦИОЛ
 18. ПИТАЛИНА ВОДО МИНЕРАЛНА
 19. КРУТЫ ПАНАЗ СПАЦЕРОВЫ
 20. ПОЧТА
 21. ДВОРЦЕЦ АВТОБУСОВЫ
 22. ДВОРЦЕЦ КОЛЕСОВЫ
 23. ДВОРЦЕЦ ГОЛОВНЫ (КОЛЕСОВЫ)
 24. КУТА ШКАЛ
 25. ТЕРЕНЪ ИППИЧНЕ
- ГРАНИЦА ДИЕЛНИЦА ЛЕЧНИЦО-
--- УЗДРОВИСКОВОЕ
--- ТЕРЕНЪ ЗАИНВЕСТОВАНИЯ
--- БУДОВАЛНАГО
--- КОЛЕЦКИ ЛИНОВЕ
--- ЦЕКИ ВОДНЕ И ЗНАЛЕВЫ
--- ЛОТНИСКО
- ▲ ПУНКТ ВИДОКОВЫ
- I. КИЕРУНЕК - ФРАНТИСКОВЫ
ЛАЗНЕ, ОХЕД
- II. КИЕРУНЕК - МАРИАНСКЕ ЛАЗНЕ
ПЛЗЕН
- III. КИЕРУНЕК - ПРАТНА

HERCULANE II OŚRODEK WZIASOW LECZNICZYCH

- a, b, c, d, e, f, g - HOTELE
SANATORIJNE (WZIASOW
LECZNICZYCH)
- h - ZAJAZD PRZYSTAJNIA
- m - OBIEKT MUNICIPALNY
- n - AMFITEATR
- o - CENTRUM HANDLOWE
- p - ZESPOL GASTRONOM.
- r - OBIEKTY SPORTU I
REKREACJI RUCHOWEJ
- s - HOTELE MIEJSKIE
(KROTKIEGO ZATRZY-
MANIA)
- u - ZAKLAD UZDROWISKA
- v - INDYWIDUALNE
OBIEKTY MIESZKALNE

WG. ARCHITEKTURA 3/74
OPRACOWAL: DR. MGR ING. MGR LEON A. DEBSKI

W przeciwieństwie do omówionych wcześniej osiedli i wiosek wczasowych nastawionych na narciarstwo, nie są jednorodne w swym wyrazie architektoniczno-urbanistycznym. Bardzo rzadko bowiem zdarza się, by np. całość struktury budowlanej miasteczka tworzyła wielkoblokowa zabudowa; znacznie częściej na obszarze zainwestowania budowlanego występują obok siebie wszystkie wymienione uprzednio formy rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych. Jedyne, co można zaobserwować jako pewnego rodzaju regułę, to centralne usytuowanie megastruktur i obrzeżne zabudowy indywidualnej na wyodrębnionych parcelach.

Tak, jak niejednorodny jest wyraz urbanistyczno-architektoniczny, tak też na ogół wysoce zróżnicowana jest struktura funkcjonalna. Nie należy do rzadkości struktura, którą tworzą pospół: obiekty mieszkalnego budownictwa apartamentowego, górskie hotele wczasowe, hotele typu miejskiego /krótkiego zatrzymania/, schroniska, obiekty o ograniczonej dostępności /np. obiekty Klubu Śródziemnomorskiego we Francji, schroniska młodzieżowe, domy kolonijne dla dzieci/, a dalej indywidualne obiekty wypoczynkowe /"domki pasterskie", "szałaszy"/, wreszcie budownictwo mieszkalne dla zatrudnionego w wymienionych wyżej zakładach personelu /obiekty typu internat i obiekty typu mieszkanie rodzinne/. Parę reprezentatywnych /głównie dla regionu alpejskiego/ przykładów zebrano w tabeli nr 5.

- charakterystyka techniczno-ekonomiczna

Lp. porządkowa	Nazwa - lokalizacja	Użytkowanie w m. n.p.m.	Tereny narciarskie w ha	Pojemność		Parkingi		Wypożyczenie w urządzeniu ogólnousługowe		Rodzaj układu przestrzennego /urbanistycznego/ i sposób zabudowy
				ogółem	hotel	parkingi otwarte	m.p.	Wypożyczenie w urządzeniu administracyjne, handlowe, rozrywkowe, inne		
1	Val Thorens	?	200 km ²	35.000	7.000	?	?	3	10	11

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
4	Val Charet	2.100	7	5.000	7	1.300	650	kryta pływalnia, kąpielisko, lodowisko, torowisko do łyż w kręgle lodowe, korty tenisowe, klub żeglarski, 1 wyciąg kabinowy, 3 wyciągi krzesikowe, 12 wyciągów orczykowych.	biuro turystyczne, supermarket, pasaż sklepowe, klub nocny, wyodrębnione parkingi zbiorowe dla gości weekendowych.	układ linearny składający się z mniejszych zwartej zespołów obiektów wielokondycyjnych /6-12 kond./
5	Projekt /A.C.A.U./	1.600	tereny dla 10-12 tys. narciarzy	5.000	100	7	7	kryta pływalnia, lodowisko, korty tenisowe, 1 wyciąg kabinowy, 4 wyciągi krzesikowe, wyciągi orczykowe	urządzenie komunalne, obiekty handlowe	układ linearny rozczłonkowany /palczasty/. centrum ogólnousługowe usytuowane wzdłuż drogi biegnącej w dolinie o długości 700 m, zabudowa mieszkalna 2-3 kondycyjna wspinająca się tarasowo na obydwie stoki. Oddzielenie ruchu kołowego i pieszych od narciarzy.

Rodzajowy program usług

Na podstawie danych ogólnych dotyczących miasteczek wczasowych, głównie regionu alpejskiego /przedstawione fragmentarycznie w tabeli nr 6/, ustalić można charakterystyczne dane programowe: pojemność, sposób zabudowy, wyposażenie w urządzenia usługowe itd.

Wielkość budownictwa mieszkalnego mierzona pojemnością bazy turystycznej waha się w granicach od 5.000 do 35.000 miejsc noclegowych. Dodając do podanych liczb od 1.000 do 8.000 miejsc w bazie dla personelu obsługującego z rodzinami, stale osiadłego, można ustalić, że ogólna liczba miejsc noclegowych, inaczej osób które można jednorazowo pomieścić w obiektach mieszkalnych miasteczka sięga 45.000. Nie są to zatem właściwie "miasteczka", ale wcale duże aglomeracje budownictwa wczasowego, wykazujące tendencję do przestrzennego łączenia się ze sobą w większe układy pasmowe i gniazdowe /o czym dalej/.

Powiedzieliśmy już, że struktura miasteczek jest złożona. Jej złożoność wzrasta wraz ze wzrostem wielkości /pojemności/ ośrodka osadniczego. Najbardziej jednolite pod względem struktury budownictwa mieszkalnego są jednostki najmniejsze, o pojemności rzędu 5.000-8.000 m.n. Usytuowane na nowych terenach budowlanych, poza dawną siecią osadniczą, posiadają od 95% do 100% miejsc w budownictwie "apartamentowym" realizowanym na ogół w systemie wielkoblukowym, rzadziej w formie paromieszkańowych domów nawiązujących wystrojem do tradycyjnego budownictwa górskiego /tzw. "szałasów" o zwiększonej skali/. Pozostałe kilka procent miejsc noclegowych realizuje się w towarzyszących kompleksom apartamentowców hotelach typu miejskiego /krótkiego zatrzymania/, nastawionych na recepcję osób przybywających w odwiedziny do wczasowiczów.

W jednostkach osadniczych o pojemności rzędu 20.000 m.n. i więcej większość miejsc mieści się także w mieszkalnym budownictwie apartamentowym, ale — po pierwsze — budownictwo to dzieli się na wielkoblokowe i indywidualną a po drugie — procent miejsc w występujących równolegle górskich hotelach wczasowych jest stosunkowo duży /sięga 25%/a procent miejsc w budownictwie towarzyszącym /hotele miejskie, domy klubowe i kolonie dziecięce/ sięga 5 %. Łącznie w mieszkaniach apartamentowych mieści się średnio 70%-75% ogółu miejsc dla wczasowiczów /nie licząc miejsc w kwaterach prywatnych/.

Budownictwu wczasowemu towarzyszy budownictwo mieszkalne dla personelu. W przypadku małych ośrodków są to domy noclegowe typu bursy /głównie dla personelu żeńskiego/, w przypadku większych ośrodków także i dla osób luźniej z obsługą turystów związanych wraz z rodzinami /mieszkania wielopokojowe/. Stosunek pojemności tego budownictwa do pojemności budownictwa wczasowego, możliwy do ustalenia jedynie w przypadku zasiedlania nowych terenów, kształtuje się wtedy jak 1:5.

Ogólnie stwierdzić można, że w porównaniu do zagospodarowania rekreacyjnego mniejszych ośrodków wczasowych, jak wsie i osiedla — miasteczka wczasowe o charakterze stacji narciarskiej wyróżniają się nie tylko znacznie większą liczbą urządzeń rekreacyjnych /co jest zrozumiałe w związku z większą pojemnością miasteczek/ ale również znacznie większym ich asortymentem. Poza zespołem urządzeń wyciągowych, wśród których z reguły znajdują się zawsze wyciągi kabinowe i gondolowe, poza zespołem urządzeń służących do rekreacji zimowej, jak lodowiska, tory do gry w kręgle lodowe, nartostrady, pojawiają się także urządzenia do

rekreacji letniej, takie jak kąpieliska /baseny otwarte z podgrzewaną wodą/, korty tenisowe, niekiedy tereny golfowe i kompleksy zieleni parkowej /tzw. "parki alpejskie"/.

Można stąd wyprowadzić wniosek natury ogólnej, że wzrost pojemności ośrodka wczasowego prowadzi do wydłużania okresu jego eksploatacji od sezonu wyłącznie zimowego - jak w osiedlach - aż do sezonu całorocznego.

Inne spostrzeżenie dotyczy wydłużenia sezonu narciarskiego lub niekiedy zapewnienia także w lecie możliwości uprawiania typowo zimowej rekreacji narciarskiej. Realizuje się to poprzez przystosowanie określonych terenów na wysoko w górach położonych lodowcach do zjazdów narciarskich, przy równoczesnym zapewnieniu łatwego do nich dojazdu koleją linową lub zębatą o dużej przepustowości.

Właściwe zagospodarowanie tych terenów, na których śnieg utrzymuje się niekiedy okrągły rok, wymaga poza instalacją kolei linowej /górna stacja wyciągowa/ także dodatkowych wyciągów uzupełniających, usytuowanych wzdłuż tras zjazdowych /zwykle narciarskie wyciągi orczykowe lub talerzykowe/. Dopiero taki zespół wyciągów zapewnia właściwe wykorzystanie: z jednej strony terenów zjazdowych, z drugiej - kolei o dużej przepustowości. Innymi, nie rekreacyjnymi urządzeniami lokalizowanymi w pobliżu, a niekiedy w samym obiekcie górnej stacji kolei linowej - są zakłady gastronomiczne o dużej przepustowości. W przypadku krańcowym wymieniony zespół urządzeń zyskuje uzupełnienie w postaci odrębnego obiektu lub dodatkowego kompleksu pomieszczeń mieszkalnych typu schroniska. Zespół tych urządzeń, stanowiąc układ przestrzennie wyraźnie wyodrębniony pod względem funkcjonalnym, nie jest samodzielny, podlegając silnym związkom z miasteczkiem wczasowym. Proponuje się zatem określać go mianem satelitarnej stacji narciarskiej.

Przechodząc z kolei do charakterystyki pozostałego programu usługowego stwierdzić można, poza oczywistym wzrostem ogólnej liczby zakładów, pojawienie się także zakładów usługowych o wyrażnie odmiennym, i nie występującym wcześniej profilu. Poza licznymi w osiedlach, ogólnodostępnymi zakładami gastronomicznymi, zespołami klubowymi i pasażami handlowymi /które w większych miasteczkach przyjmują formę odrębnych domów towarowych/ pojawiają się po raz pierwszy instytucje administracji ogólnej oraz zakłady usługowe przeznaczone dla ludności osiadłej w miasteczku /personel obsługi wczasowej wraz z rodzinami/.

Instytucjami służącymi ogółowi wczasowiczów i mieszkańców stałych są poza tym na ogół: instytucje terytorialnej administracji ogólnej /np. merostwa we Francji/, posterunki policji państwowej, straży pożarnej, służby drogowej, górskiego pogotowia ratowniczego, poczta, kino. Wyłącznie mieszkańcom stałym służą przedszkola, szkoły podstawowe i szkoły zawodowe przygotowujące podstawowy personel obsługi, ośrodki socjalne /typu ośrodków klubowych, ochrony nad matką i dzieckiem/. Handlowe usługi sieciowe muszą uwzględniać dodatkowy narzut klienteli stale zamieszkałej. Aby zakończyć temat obsługi ludności miejscowej dodać można, że w miasteczkach o mniejszej pojemności problem zamieszkania rozwiązuje się poprzez realizowanie burs i internatów, w większych - na ogół poprzez wielkoblokowe budownictwo mieszkalne.

Podstawowe typy układów przestrzennych

Lokalizacja większego ośrodka osadniczego, którym jest kilkunasto- czy kilkudziesięciotysięczne miasteczko wczasowe o charakterze stacji narciarskiej, wymaga wyrażnie

określonych warunków terenowych. W przeciwieństwie do mniejszych ośrodków osadniczych, jakimi są wioski lub osiedla wczasowe, miasteczka muszą dysponować większymi terenami, w miarę płaskimi, a stoki, na których są wzno-szone, muszą mieć mniejszy kąt nachylenia. Wynika to z konieczności wprowadzenia na ich obszar ruchu kołowego, realizacji gospodarczych obiektów towarzyszących itd. Biorąc to pod uwagę, po dokonaniu analizy wielu zrealizowa-nych lub projektowanych rozwiązań przykładowych, wyróżnić można trzy zasadnicze warianty układów, godne jak się zdaje polecenia.

Pierwszym jest układ amfiteatralny. W dużym skrócie rzecz ujmując, określić go można następująco: miejsce zajmowane w klasycznym amfiteatrze przez podium scenicz - ne zajmuje tu forum ruchu pieszego, inaczej plac główny ze zgrupowanymi obok obiektami administracyjnymi i usług ogólnych. Jego lokalizacja podkreślona jest zazwyczaj zgrupowaną obok wysoką zabudową hoteli wczasowych wyż-szych kategorii. Miejsce, które w amfiteatrze przeznacza się na widownię, zajmują zgrupowane wzdłuż zakosami wspi-nającej się trasy ruchu kołowego kompleksy zabudowy miesz-kań apartamentowych lub hoteli wczasowych. Przy dużej pojemności miasteczka, a co za tym idzie dużej odległości dzielącej plac główny od najwyższej usytuowanej partii za-budowy mieszkalnej, w partii szczytowej realizuje się do-datkowo mniejszy ośrodek ogólnousługowy, wspierający ni-żej położony ośrodek główny. Obydwa ośrodki uzyskują po-łączenie prosto po terenie przebiegającym ciągiem pieszym, krzyżującym się z trasą ruchu kołowego w dwu poziomach. Stosowane są także rozwiązania połączeń naziemną lub napo-wietrzną kolejką linową. Wyciągi służące na cele rekrea - cji narciarskiej wyprowadza się gwiazdziście z placu

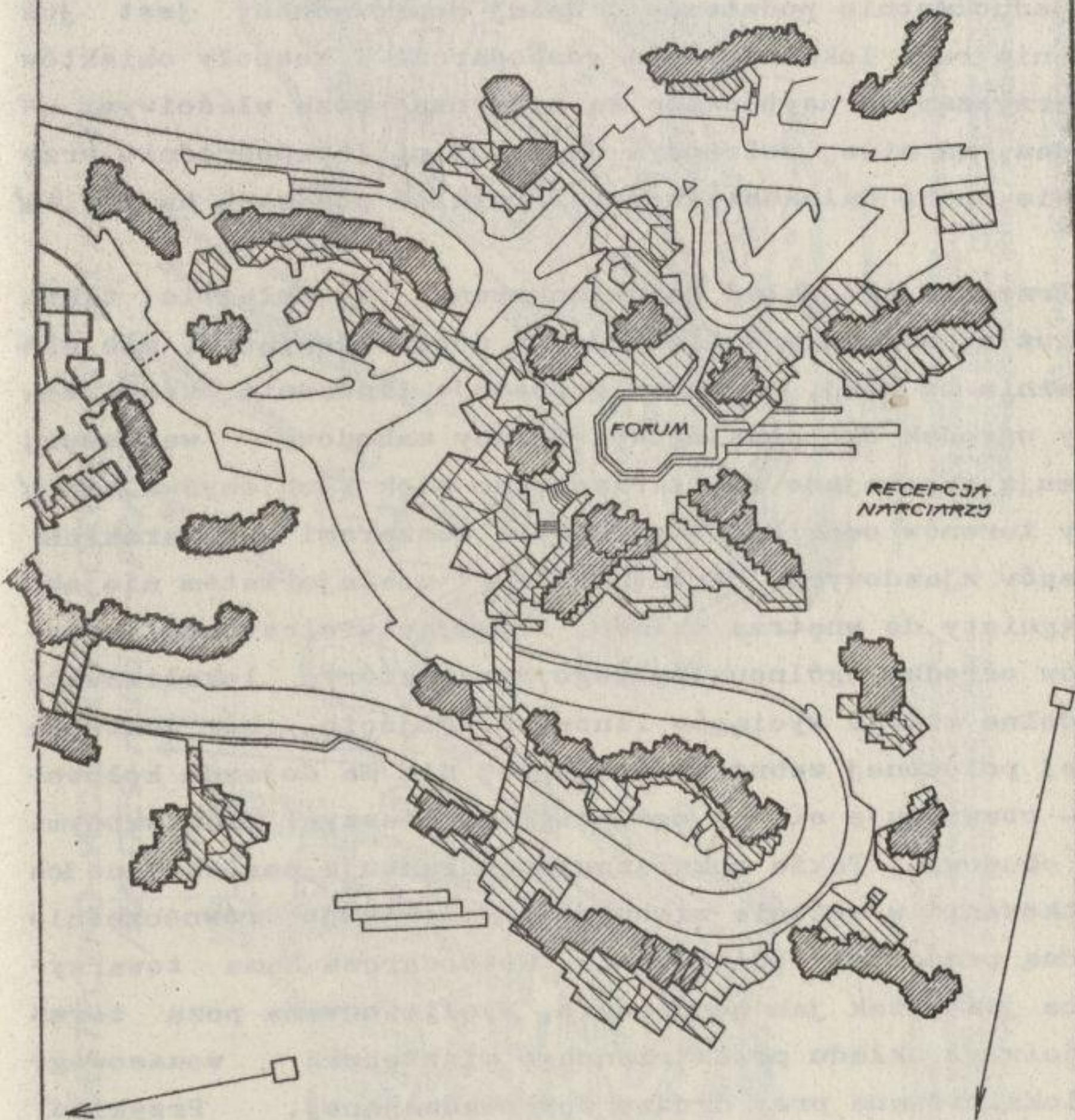
głównego na przeciwległe stoki. Stąd zatem część placu głównego uzyskuje niekiedy dodatkowo funkcję "recepcji narciarzy"^{1/}. Obiekty gospodarczej bazy towarzyszącej grupowane są z reguły poza właściwym układem miasteczka, w najniższej partii terenu, przy drodze doprowadzającej ruch kołowy z zewnątrz /na ogół nie są to trasy przelotowe, a jedynie doprowadzające/.

Drugim jest układ pasmowy, który podobnie jak poprzedni jest układem tarasowym. Jest to wszakże jedyne podobieństwo tych układów. W przeciwieństwie do omówionego przykładu, miasteczko o układzie pasmowym posiada ośrodek usytuowany nie na najniżej położonym plateau, ale na terenie najwyższym, na granicy zainwestowania budowlanego i "frontu śnieżnego". Ośrodek główny zlokalizowany jest mniej więcej w środku zespołu terenów zurbanizowanych i przy większym jego wydłużeniu uzyskuje mniejsze ośrodki wspomagające, położone obrzeźnie, lecz także na granicy zabudowy i "frontu śnieżnego". Wszystkie ośrodki /od 1 do 3/ są zatem nie tylko węzłami ruchu pieszego, ale równocześnie obszarami "recepcji narciarzy". Tereny opadające tarasowo w dół wykorzystywane są na budownictwo wozasowe wg określonego schematu - najbliżej "frontu śnieżnego" obiekty klubowe /klubów sportowych/, niżej megastrukturalne i wielkoblokowe budownictwo mieszkań apartamentowych i hoteli wozasowych, najniżej i obrzeźnie - enklawy indywidualnego budownictwa rekreacyjnego. Urządzenia służące do rekreacji zimowej lokalizowane są szeregowo, przy czym dolne stacje kolei linowych o większej przepustowości wbu-

1/ Przykład układu przestrzennego centrum miasteczka Val Thorens - pokazano na rys. 42.

VAL THORENS

-CENTRUM MIASTECZKA-STACJI NARCIARSKIEJ

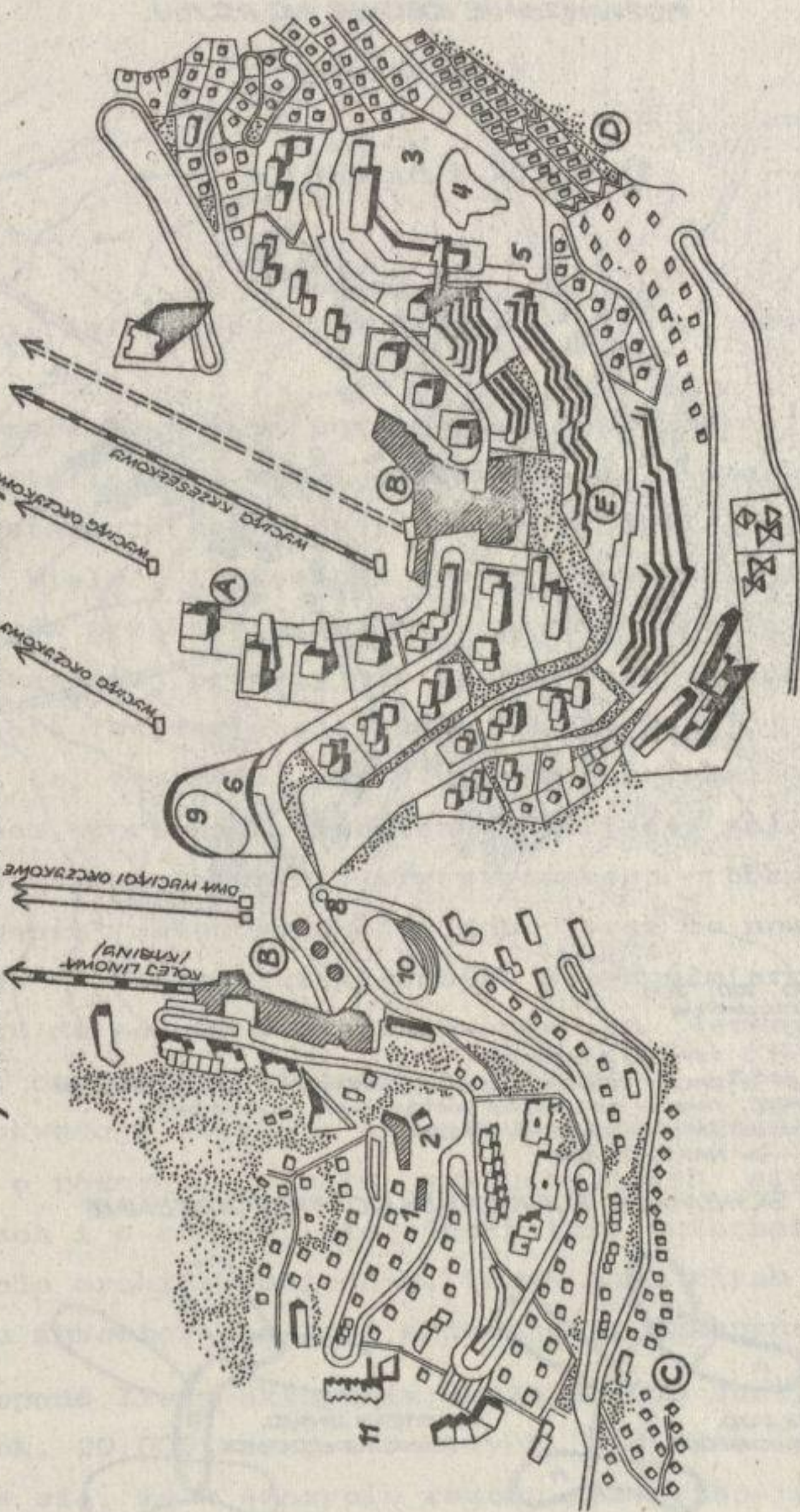
- WZĄSGOWE WIELOKONDYGNACYJNE OBIEKTY MIESZKALNE
- NISKIE OBIEKTY OGÓLNO-USŁUGOWE, ZAŁĄCZONE CIĄGI ORAZ TARASY RUCHU PIESZEGO

WG „L'ARCHITECTURE FRANÇAISE” 337-338
OPRACOWAŁ: DR, MGR INŻ, MGR LECH A. DĘBSKI

dowywane są w kompleksy zabudowy ogólnousługowej lub megastруктуры usługowo-mieszkalne. Komunikacja zewnętrzna doprowadzona zakosami z dna doliny dochodzi do ośrodka głównego, który spełnia równocześnie rolę recepcji ruchu weekendowego /stąd w pobliżu wielkie tereny parkowania, niejednokrotnie podziemne/. Dalej doprowadzony jest już jedynie ruch lokalny. Baza gospodarcza i zespoły obiektów towarzyszących usytuowane są zazwyczaj poza właściwym układem, na niżej położonym dnie doliny, bezpośrednio przy trasie ruchu dalekobieżnego. /Przykład pokazano na rys. 42/

Trzecim jest układ rozczłonkowany. W układzie takim wzdłuż biegnącej w dolinie drogi doprowadzającej, ale niezależnie od niej, usytuowany zostaje linearnie ukształtowany ośrodek ogólnousługowy. Tereny zabudowy wczasowej zajmują wspinające się tarasowo na stok /lub obydwa stoki/ pasy terenów oddzielone od siebie obszarami narciarskich terenów zjazdowych. "Front śnieżny" zostaje zatem niejako wciągnięty do wnętrza układu, sięgając wielostronnie terenów ośrodka ogólnousługowego, przy którym lokalizowane są dolne stacje wyciągów linowych. Dojście - bo na teren wyżej położonej zabudowy wczasowej nie ma dojazdu kołowego - rozwiązuje się na ogół ciągami pieszymi zadaszonymi i w obudowie. Takie rozwiązanie gwarantuje bezawaryjne ich użytkowanie w sezonie zimowym i eliminuje równocześnie zbędną pracę przy odśnieżaniu. Gospodarcza baza towarzysząca jest, tak jak poprzednio, wyeliminowana poza teren właściwego układu przestrzennego miasteczka wczasowego i zlokalizowana przy drodze doprowadzającej. Przykład ilustrujący podaną koncepcję przedstawia rys. 43a.

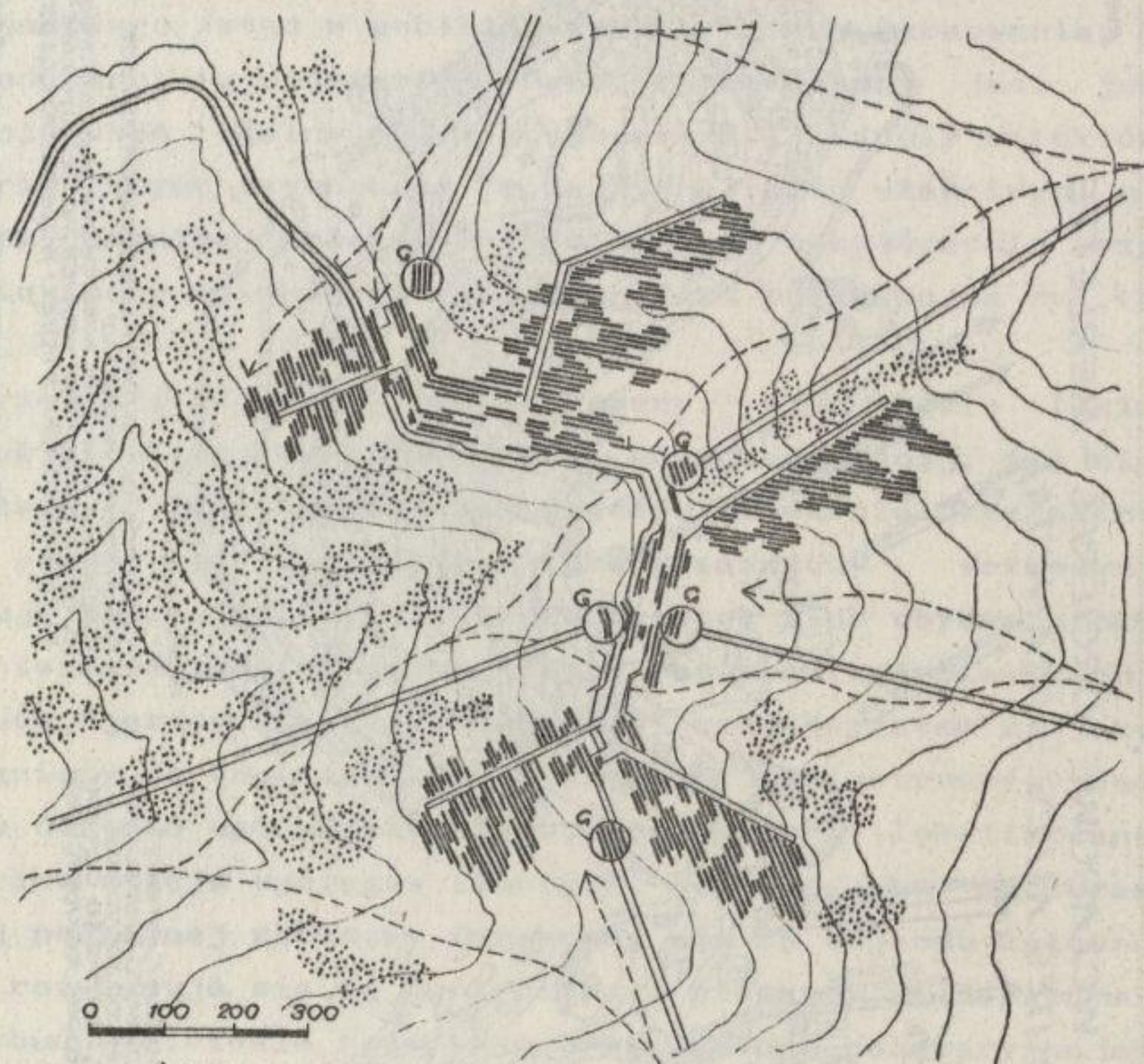
MIASTECZKO WZASOWE ORCIÉRES - MERLETTE /HAUTES ALPES - FRANCJA/

1. HOTEL DLA GOŚCI / KRÓTKIEGO ZATRZYMANIA / "ESTERIS"
2. JAK WYŻEJ "BELVEDERE" 3. PLAZA 4. JEZIOKO / KAPIELISKO /
5. OGRÓD ALPEJSKI 6. KRYTY PARKING NA 700 STANOWISK
7. PARKING OTWARTY NA 700 STANOWISK 8. ZARZĄD ORODU /
- ADMINISTRACJA MIASTECZKA / 9. OSRODEK REKREACYJNY
10. LODOWISKO 11. SOLARIUM

- A. ZESPÓŁ OBIEKTÓW KLUBÓW SPORTOWYCH
- B. CENTRUM USKUCOWE
- C. OSIEDLE DOMKÓW WAKACYJNYCH / "PERCHOIRS"
- D. OSIEDLE DOMKÓW WAKACYJNYCH / "HUTTES"
- E. ZESPÓŁ GÓRSKICH HOTELI WZASOWYCH / "LES GARDETTES"

MIASTECZKO WZĄSOWE **(STACJA NARCIARSKA)** **ROZWIĄZANIE IDEOWE WG A.C.A.U.**

- TERENY ZALESIONE
- DROGA KOLEJOWA DOPROWADZAJĄCA RUCH DO OŚRODKA
- TERENY ZABUDOWY MIESZKANNEJ I USŁUGOWEJ
- STACJE DOLNE WYCIĄGÓW
- NARTOSTRADA

SCHEMATY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNE

Rozdział VI

AGLOMERACJE WZASOWE

1. Aglomeracja tradycyjna - zwarta, pasmowa

Aglomeracja zwarta powstaje na bazie dawnej, historycznie ukształtowanej sieci osadnictwa rolniczego. Proces jej powstawania ma na ogół charakter żywiołowy, spontaniczny. Wielość i prężność występujących na jej terenie inwestorów przekreśla zwykle w praktyce realizacyjnej nawet najbardziej precyzyjnie opracowane plany rozwoju. O sposobie tworzenia się takiej aglomeracji powiedzieć można i to, że proces wzrostu przebiega raczej równomiernie, lecz wyprzedzając wcześniej przyjęte założenia. W układzie zagospodarowania przestrzennego obserwuje się "rozlewanie" zabudowy, obejmującej coraz to nowe tereny dotychczas rolniczego użytkowania. Niewspółmiernie duże w stosunku do podaży zapotrzebowanie na tereny budowlane podnosi ceny gruntu i łączy się często ze spekulacją. W konsekwencji uzyskuje się przypadkowo przemieszaną zabudowę o różnych, często wykluczających się wzajemnie funkcjach i o różnym, niejednokrotnie niezharmonizowanym kształcie architektonicznym. Przykładem złych stron tego sposobu inwestowania jest aglomeracja Zakopanego.

Zakopane liczy aktualnie około 30.000 stałych mieszkańców i ok. 20.000 zarejestrowanych miejsc nolegowych; szacuje się, że w szczycie sezonu /czerwiec-lipiec/ na

terenie aglomeracji przebywa jednorazowo do 40.000 przyjezdnych, co w efekcie podnosi stan zaludnienia do 70-75.000 osób w mieście. Ogromna większość przybywających zatrzymuje się na krótko, średnio w granicach tygodnia^{1/}. Jeżeli uwzględnić fakt, że większość bazy noclegowej na terenie Zakopanego stanowią domy wczasowe z dwutygodniowym okresem pobytu - wyniknie stąd, że ogromna większość turystów przebywa faktycznie od 1 do 3 dni. Stan ten jest efektem niedorozwoju ogólnie dostępnej bazy noclegowej /łącznie 8 hoteli i 5 schronisk, w tym 1 Dom Turysty PTTK/ oraz bazy gastronomicznej /3 jadłodajnie o 190 m.k., 23 bary o 1.541 m.k., 10 kawiarni i cukierni o 684 m.k., 13 restauracji i innych lokali o 406 m.k. - bez uwzględnienia peryferyjnie usytuowanego "Kasprowego"/. Z danych tych wynika, że Zakopane jest aglomeracją wielofunkcyjną, punktem rozrządowym i zaopatrzeniowym dla ruchu turystycznego w regionie Tatr, ośrodkiem zatrzymania dla ruchu wczasowego i krajoznawczego, a dodać należy, że także ośrodkiem lecznictwa sanatoryjnego /20 sanatoriów i prewentoriów/ i ośrodkiem sportowo-rekreacyjnym /Centralny Ośrodek Wyszukolenia Sportowego/. Wszystkie zatem z możliwych funkcji turystycznych i pokrewnych są lub będą w najbliższym czasie reprezentowane na jego terenie /ukończenie autostrady "Zakopianki" i elektryfikacja linii kolejowej do Krakowa spowoduje dalszy wzrost liczby gości weekendowych z Krakowa i Górnego Śląska/.

Powiedzieliśmy na wstępie, że wielka dynamika rozwoju /stan 30.000 mieszkańców osiągnęło Zakopane z 10-letnim

1/ Np. w 1972 r. skorzystało z noclegów 513.000 osób, noclegów ogółem udzielono 3.144.400 - wg "Baza i ruch turystyczny w regionie krakowskim 1970-72" Woj. Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 1973.

wyprzedzeniem w stosunku do planu/ dezaktualizuje zazwyczaj plany zagospodarowania przestrzennego, dając w efekcie układ przypadkowy. Zakopane jest tego klasycznym przykładem. Pierwszy plan "regulacyjny" opracowuje w 1922 r. K.Stryjeński, w 1930 r. J.Chmielewski, który powraca do tej problematyki w latach powojennych /1956 r./, w 1962r, zatwierdzeniu podlega plan K.Seiberta, a w 1974 r. B.Kaczmarskiego. Wszystkie te opracowania /oraz parę mniej istotnych/ zmieniały założenia, ale ogólnie stwierdzić można, że nie pokrywały się z tym, co równocześnie działo się w terenie.

A działo się dużo ! W 1933 r. Zakopane uzyskało prawa miejskie, w 1955 r. znaczne środki na modernizację /rządowa decyzja o rozbudowie/. Te ostatnie wydatnie pomogły do częściowej zabudowy Równi Krupowej /niegdyś chronionej planem przed zabudową/ koszarowym w charakterze budownictwem mieszkaniowym, pomogły w utworzeniu dużego ośrodka sportowego /przygotowań przedolimpijskich/. Nie te wszakże nakłady stanowiły o dynamicznym wzroście /zwłaszcza ludności stale w mieście zamieszkałej/. Wzrost ten uzyskiwano drogą bezplanowej i z niczym się nie liczącej zabudowy indywidualnej, prowadzonej na przypadkowo parcelowanych terenach. W ten sposób zabudowano ciąg doliny w rejonie Kościeliska oraz w rejonie Poronina i Białego Dunajca, teren, który słusznie w większości planów miejscowych pozostawiano jako niezainwestowany ze względu na bezpośrednie przyleganie do Tatrzańskiego Parku Narodowego oraz ze względu na gorsze warunki klimatyczno-zdrowotne /dno Rowu Podtatrzańskiego/.

Obecnie, w ostatnim planie, przedłożono propozycje odsunięcia zabudowy aż poza pasmo Gubałówki /strefa C — masowy ruch turystyczny i wypoczynkowy sport masowy/ pozostawiając teren, o którym mówiliśmy, jako "przedpole

widokowe i bazę wypadową dla ruchu kwalifikowanego i sportu" /strefa B; strefa A obejmuje teren Parku Narodowego/. Propozycje te wydają się raczej mało realne i chyba nie można rokować im większych nadziei na realizację, ze względu na stan faktycznego zainwestowania i potrzeb. Potwierdza się zatem - przynajmniej jak dotąd - stwierdzenie, że przekształcanie wiejskich układów osadniczych w aglomeracje typu zwartego odbywa się na ogół w sposób mało planowy. Różni to wyraźnie omawiany typ osadnictwa górskiego od aglomeracji łańcuchowej i wręcz przeciwstawia aglomeracji rozproszonej.

2. Aglomeracja na nowych terenach - rozproszona, gniazdowa

O aglomeracji takiej można powiedzieć, że w przeciwieństwie do zwartej nie powstaje żywiołowo /aczkolwiek, jak wiemy, żywiołowość, o której mówiliśmy, usiłuje się kontrolować poprzez organa miejscowego planowania przestrzennego/, nie powstaje też powoli. Jej powstanie jest zaprogramowane w formie jednego zamierzenia inwestycyjnego, dla którego powołuje się wspólny zarząd, działający już w trakcie realizacji. Sama realizacja prowadzona jest z reguły w oparciu o wspólny plan zagospodarowania przestrzennego i dalej dopiero - w oparciu o realizacyjne plany poszczególnych ośrodków czasowych /stacji sportów zimowych/. Zaopatrzenie w wodę, zrzut ścieków, zaopatrzenie w energię elektryczną oraz układ komunikacji kołowej wiążą odrębnie usytuowane ośrodki w jedną, funkcjonalną całość. Dodatkowymi czynnikami integrującymi zespół osadniczy są wspólne dla całej aglomeracji lądowiska, ewentualnie stacje kolei dalekobieżnej oraz bazy zaopatrzenia

materiałowego i zgrupowania budownictwa mieszkaniowego dla ludności zatrudnionej na terenie aglomeracji. Wymienione czynniki nazwać można "zapleczowymi" lub techniczno-gospodarczymi, objawiają się bowiem od strony zaplecza techniczno-gospodarczego bazy wczasowej i mogą być w ogóle przez gości niedostrzeżone. Nie byłaby to zatem integracja pełna, gdyby nie fakt istnienia jeszcze innych czynników łączących. Są to: wspólny układ kolei linowych i wyciągów narciarskich, punktów widokowych /zwykle zagospodarowanych w formie zakładów gastronomicznych z tarasami-solariami/ oraz terenów narciarskich przeznaczonych do zjazdów i wędrówek. W konsekwencji - fakt zamieszkiwania w odrębnych przestrzennie ośrodkach nie kojarzy się z selekcją socjalną, wspólne są bowiem tereny i urządzenia rekreacyjne, a więc miejsca najczęstszego przebywania. Mamy zatem, mimo pewnego rozproszenia zabudowy, wspólnotę socjo-techniczną odczuwaną zarówno przez personel jak i gości wczasowych /patrz schemat pokazany na rys. 44/.

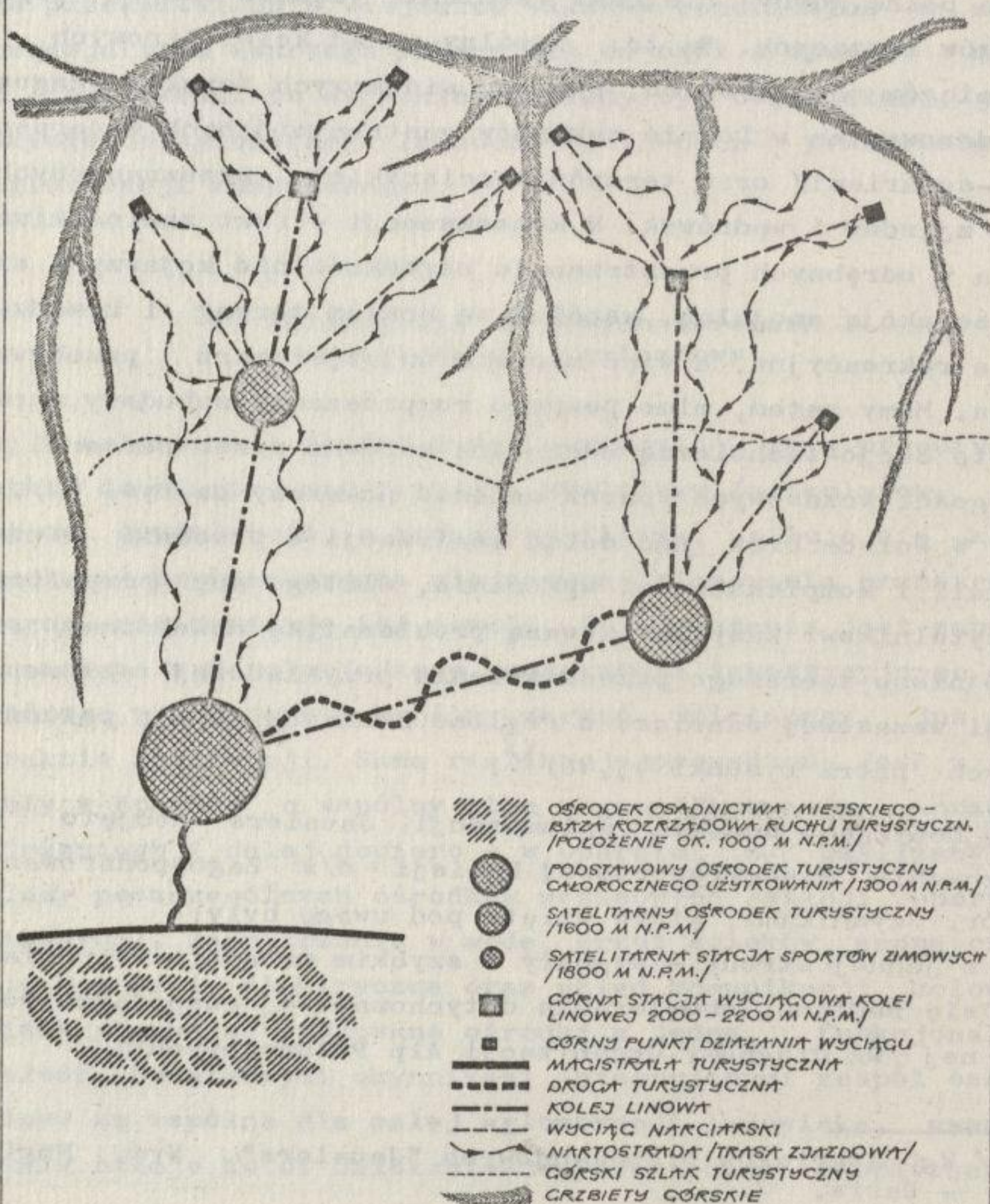
W Polsce brak jak dotąd realizacji o podobnie dużej skali i kompleksowości wykonania, dlatego aby przybliżyć czytelnikowi zasygnalizowaną problematykę uciekniemy się do nieco szerszego przedstawienia przykładowej aglomeracji wczasowej Jausiers z regionu francuskich Alp południowych /patrz rysunki 45, 46/^{1/}.

Decyzję o budowie aglomeracji Jausiers podjęto na szczeblu Międzyresortowej Komisji d/s Zagospodarowania Gór. Czynnikiem, które wzięto pod uwagę były:

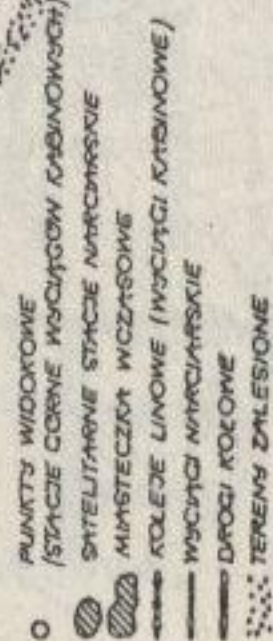
- z jednej strony - sygnały o szybkim procesie wyludniania się regionu, obumierania dotychczasowej gospodarki rolnej /wg diagnozy Organizacji Alp Południowych/;

1/ Wg materiałów propagandowych "Jausiers". Wyd. Regide - Paris.

SCHEMAT ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO TERENÓW PŁANINY /BUŁGARIA/

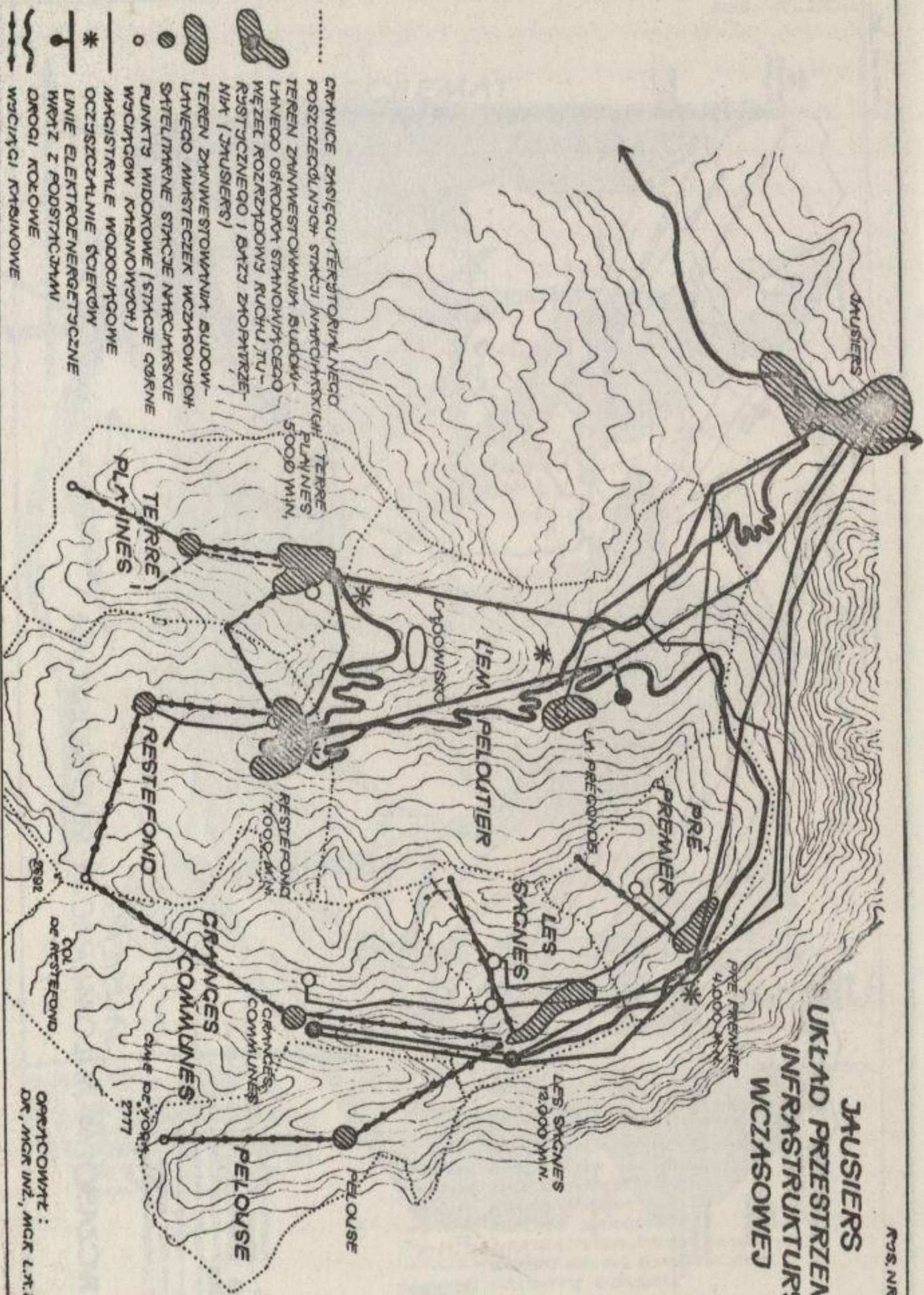
OPRACOWAŁ: DR, MGR INŻ., MGR LECH A. DĘBSKI W OPARCIU O MATERIAŁY ZAWARTE W MIESIĘCZNIKU „Архитектура” 6/1973.

JAUSSIERS
WCZASOWA AGLOMERACJA ROZPROSZONA

OPERA-SCOMME: DR. AIGUÏ INZÉ, AIGUÏ LEON A. DEBESKI

JAUSIERS UKŁAD PRZESTRZENNY INFRASTRUKTURY WCZASOWEJ

OPRACOWAŁ :
DR, MGR INŻ, MGR L.T. DEBISKI

- z drugiej - wzrost o 10% w skali rocznej liczby wczasowiczów-narciarzy /w latach 1970-76 ich globalna liczba powinna się niemal podwoić, dochodząc do 3.000.000 narciarzy/oraz wzrost udziału klienteli zagranicznej, która osiągnąć powinna /wg oceny czynników oficjalnych/ w połowie lat siedemdziesiątych 20% ogółu wczasowiczów-narciarzy. Łącznie daje to zapotrzebowanie na 100.000 m.n. w strefie górskiej /wg stanu, jaki powinien być osiągnięty w końcu VI planu gospodarczego, tj. w 1976 r./.

Wymienione wyżej czynniki o charakterze ogólnym były pierwszym impulsem do działania. O wybraniu z całego regionu właśnie terenu Jausiers zdecydowały z kolei czynniki szczegółowe, jak:

- intensywne nasłonecznienie /6 godz. w okresie świąt, tj. 24 grudnia, 7 godz. w końcu stycznia przy 300 dniach słonecznych w roku/;
- długotrwałe zaleganie pokrywy śnieżnej o bardzo dobrych warunkach narciarskich /w sezonie 1,50 m śniegu/ oraz możliwość przedłużania sezonu drogą eksploatacji północnych zboczy na wysokości 2.000-2.886 m n.p.m.;
- brak w pobliżu większych skupisk ludzkich, co gwarantować powinno jednofunkcyjny, niezakłócony charakter użytkowania aglomeracji;
- dogodne połączenia dalekobieżne z regionami zamieszkania przyszłej klienteli /ekspresy Marsylia-Gap, Paryż-Gap, połączenie autostradowe z Turynem przez przełęcz de Larche, z Paryżem, Niceą/.

Trzecim etapem działania było zdobycie funduszy na realizację wraz z równoczesnym podjęciem szerokiej kampanii reklamowej. Poparcie finansowe zapewniły władze administracyjne państwowe, regionalne i samorządowe, w części

zainteresowana realizacją ludność okoliczna. Reklamę aglomeracji jako zespołu stacji narciarskich o międzynarodowym poziomie usług podjęły pospołu: Francuski Związek Narciarski i Stowarzyszenie budowniczych /Twórców/ ośrodków górskich. Panuje przekonanie, że w okresie pierwszych 5 lat poza klientelą rodzimą będzie można liczyć także na turystów z Belgii, NRF, Szwecji i Włoch, później także i na turystów amerykańskich.

Czwartym etapem było podjęcie realizacji zamierzenia inwestycyjnego. Rozpoczęto je od inwestycji towarzyszących, takich jak centralne ujęcie wody w Jausiers /z wyjątkiem ujęć lokalnych dla Terres Plaines i Restefond/ i sieć przesyłowa o łącznej długości magistral 40 km, cztery oczyszczalnie ścieków, sieć elektroenergetyczna o długości 60 km z sześcioma podstacjami, nowe drogi kołowe, doprowadzające ruch z zewnątrz, o długości 9,5 km oraz modernizacja 12,1 km dróg lokalnych /nie licząc dróg i parkingów na terenie poszczególnych stacji/.

W późniejszym okresie przewidziano realizację dalszych inwestycji towarzyszących, nie stanowiących wszakże elementów zasadniczego wyposażenia inżynierskiego zespołu osiedleńczego /tunel przez przełęcz Echelle, ulepszenie istniejących dróg, budowa połączeń autostradowych w kierunku Lyonu, Genewy, Grenoble, Chambéry/.

Baza hotelarska została zgrupowana w przestrzennie wyodrębnionych stacjach:

Tabela nr 6

Ośrodki narciarskie wchodzące
w skład aglomeracji Jausiers

Lp.	Nazwa - lokalizacja	Wyniesienie nad poziom morza w m	Liczba miejsc noclego- wych
1	2	3	4
1	Jausiers	1.210	-
2	Pré Premier	1.950	4.000
3	Les Sagnes + 2 stacje satelitarne Pelouse, Granges Communes	1.900-2.030	12.000
4	Restefond + 1 stacja satelitarna	1.070	7.000
5	Terres Plaines centralne lądowisko	2.090 2.100	5.000 -
			28.000

Równocześnie z realizacją obiektów mieszkalnych /i towarzyszących/ podjęto realizację zespołu wyciągów łączących stacje i przyległe do nich tereny narciarskie w jedną całość. Przewiduje się docelowo realizację 10 wyciągów kabinowych oraz 52 wyciągów narciarskich /orczykowych i krzesełkowych/. Zakończenie budowy bazy hotelarskiej powinno zbiec się w czasie z zakończeniem budowy zespołu wyciągów i przystosowywania terenów do narciarstwa.

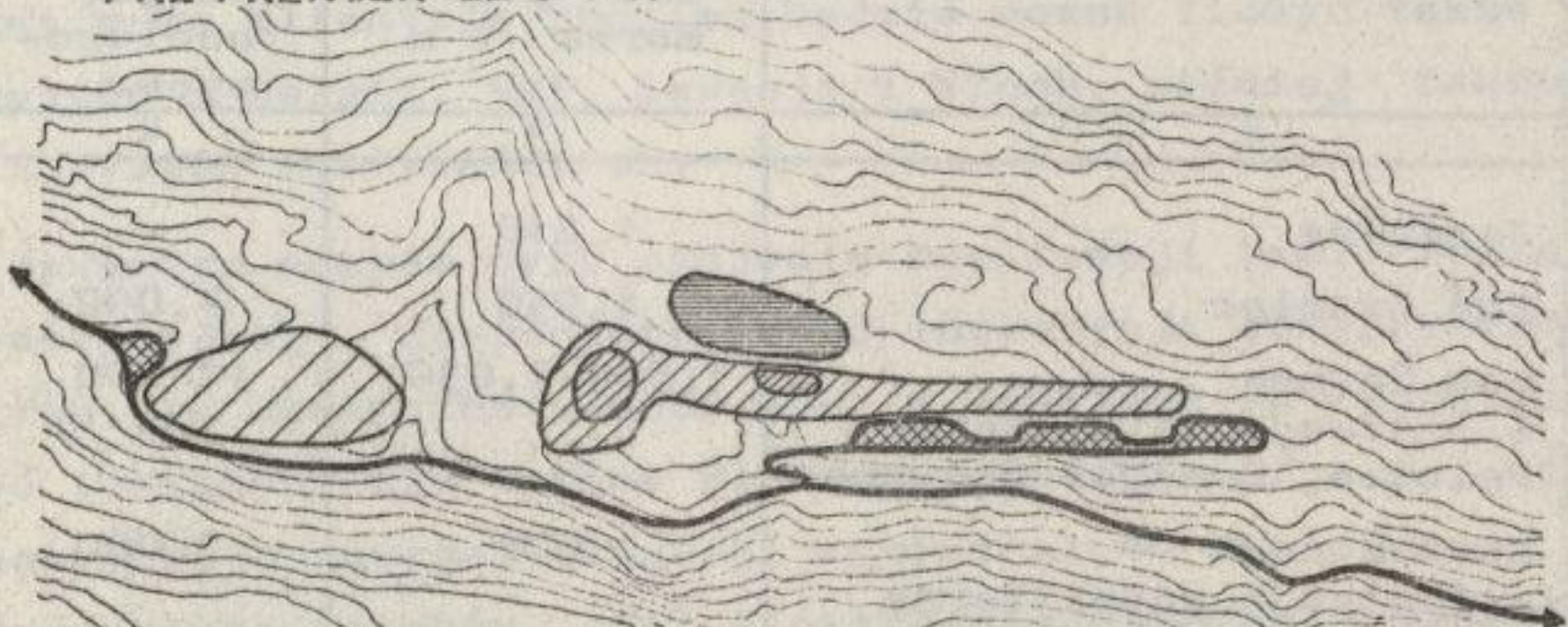
Zabudowa poszczególnych ośrodków wczasowych-stacji narciarskich została rozwiązana w następujący sposób /patrz rysunki 47 i 48/:

- Pré Premier Le Sapet

Układ wyraźnie linearny, poza ośrodkiem głównym także ośrodek pomocniczy Les Plans. Zabudowa ukształtowana w for-

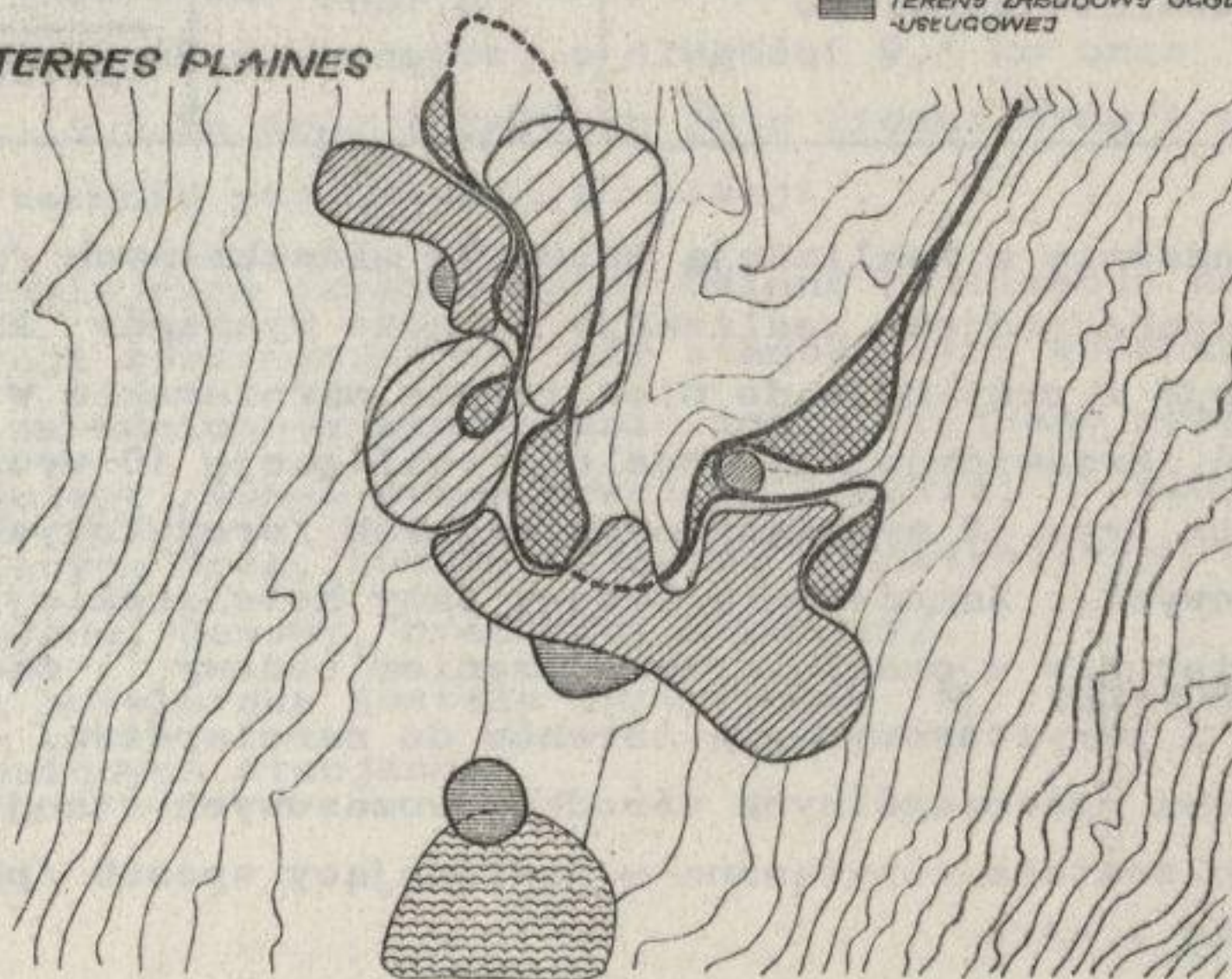
AGLOMERACJA JAUSIERS PLANY OGÓLNE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO OSRODKÓW WZĄSÓW ZIMOWYCH

PRE PREMIER-LE SAPET

	TERENY INTENSYWNEJ ZABUDOWY WZĄSOWEJ		TERENY ZABUDOWY WZĄSOW. O NIŻSZEJ INTENSYW.
	TERENY ZABUDOWY WZĄSOWEJ O ŚREDNIEJ INTENSYWNOŚCI		TERENY PARKINGOWE
			TERENY ZABUDOWY OGÓLNO-USŁUGOWEJ

TERRES PLAINES

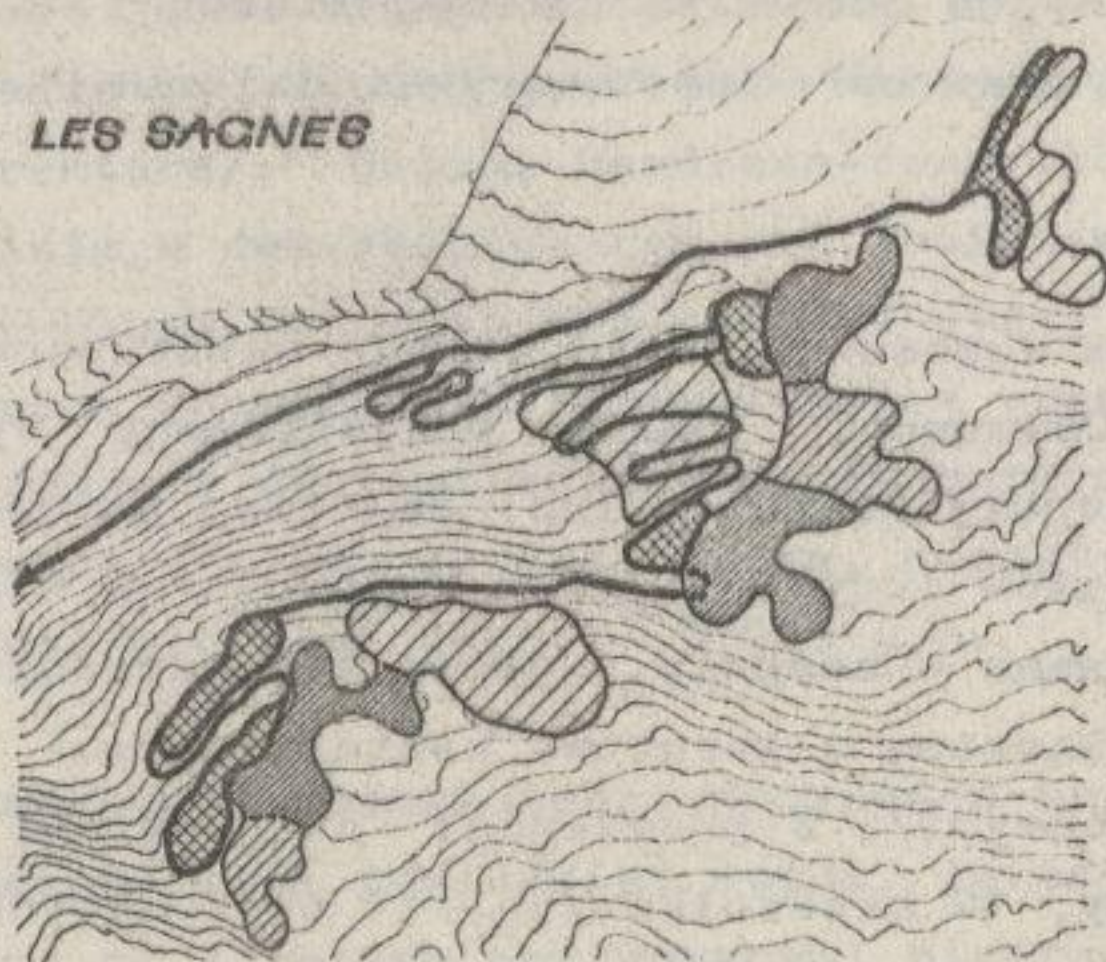

	TERENY BARDZO INTENSYWNEJ ZABUDOWY WZĄSOWEJ
	TERENY INTENSYWNEJ ZABUDOWY WZĄSOWEJ
	TERENY ZABUDOWY WZĄSOWEJ O ŚREDNIEJ INTENSYWNOŚCI
	TERENY ZABUDOWY WZĄSOWEJ O NIŻSZEJ INTENSYWNOŚCI
	TERENY PARKINGOWE
	TERENY ZABUDOWY OGÓLNO-USŁUGOWEJ
	TERENY WOD POWIERZCHNIOWYCH

OPRACOWAŁ :
DR , MGR INŻ. , MGR LECH A. DĘBSKI

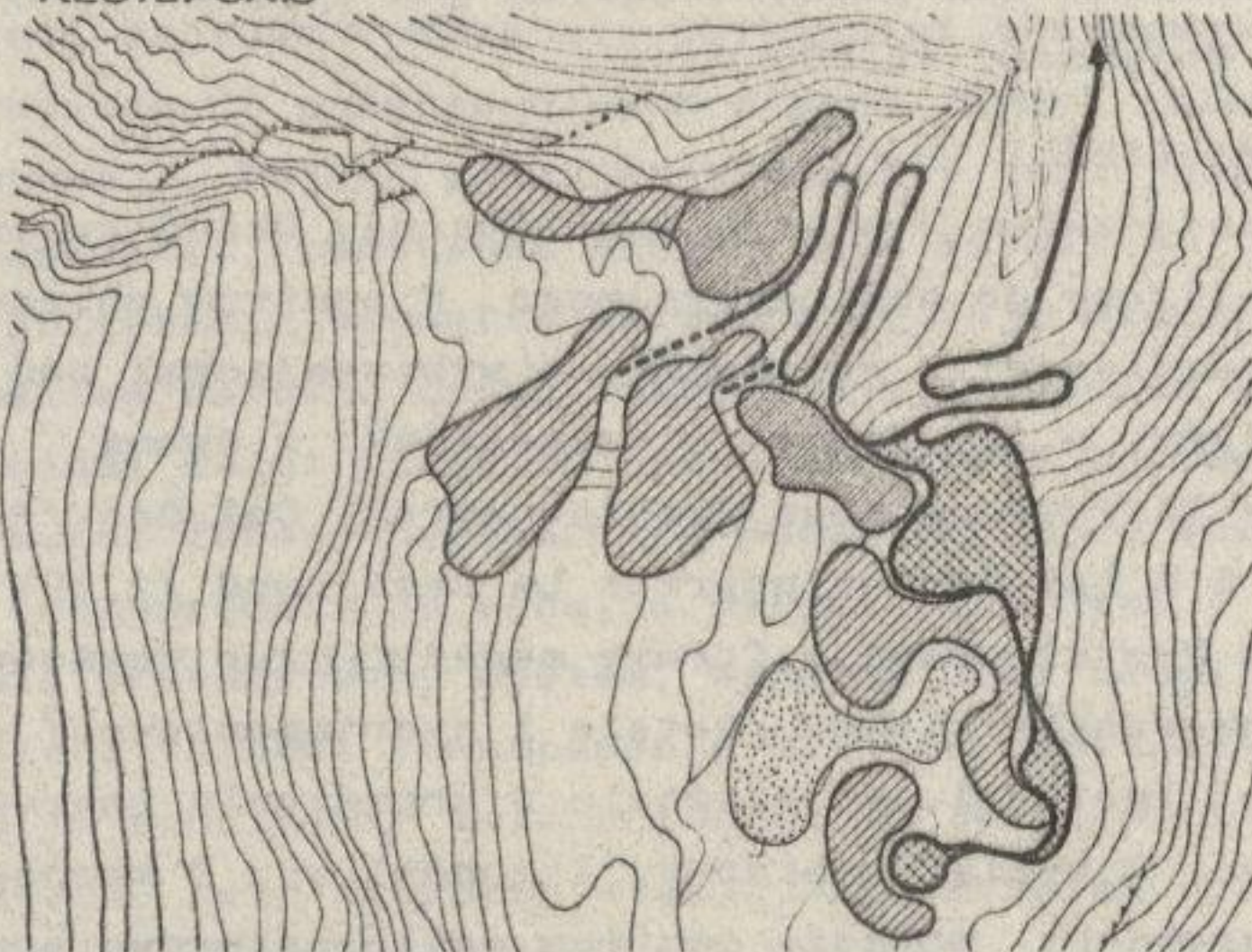
AGLOMERACJA JAUSIERS PLANY OGÓLNE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO OSRODKÓW WZIASÓW ZIMOWYCH

LES SAGNES

- TERENY BARDZO INTENSYWNEJ ZABUDOWY WZIASOWEJ
- TERENY INTENSYWNEJ ZABUDOWY WZIASOWEJ
- TERENY ZABUDOWY WZIASOWEJ O ŚREDNIEJ INTENSYWNOŚCI
- TERENY ZABUDOWY WZIASOWEJ O NIŻSZEJ INTENSYWNOŚCI
- TERENY PARKINGOWE

RESTEFOND

- TERENY BARDZO INTENSYWNEJ ZABUDOWY WZIASOWEJ
- TERENY INTENSYWNEJ ZABUDOWY WZIASOWEJ
- TERENY PARKINGOWE
- TERENY ZIELENI URZĄDZONEJ

OPRACOWANIE:
DR, MGR INŻ., MGR LECH A. DĘBSKI

mie punktowców mieszkalnych łączonych z parterową częścią gastronomiczną /8 zespołów/. Ponadto enklawy zabudowy niskiej-indywidualnej /domki "góralskie"/. Wyposażenie w urządzenia rekreacyjne obejmuje 1 kolej linową i 10 wyciągów narciarskich oraz ośrodek "rozrywki dziennej". Pojemność 4.000 m.n.

- Les Sagnes

Poza miasteczkiem wczasowym dwie stacje satelitarne Pelouse i Granges Communes. Układ przestrzenny wyróżnia trzy mniejsze zespoły funkcjonalne. Najniżej położony stanowi zespół obiektów indywidualnego budownictwa niskiego, dwa wyżej usytuowane - zespoły o dużym zagęszczeniu zabudowy /punktowce łączone z tarasowo kształtowanymi megastrukturami wczasowymi/. Wyposażenie: dwa wyciągi kabinowe, 1 gondolowy, 10 krzesełkowych, 11 orczykowych. Tereny zjazdowe między 2.922 /Tête de Pelouse/ a 2.030 m n.p.m. zarówno dla początkujących jak i wytrawnych narciarzy. Pojemność 12.000 m.n.

- Restefond

Poza miasteczkiem 1 stacja satelitarna. Układ rozcłonkowany, zbliżony do amfiteatralnego. W centrum obszar "recepcji narciarzy" z gwiazdziście wybiegającymi zeń trasami wyciągów, m.in. łączącymi miasteczko z dwoma innymi: z Terres Plaines poprzez grzbiet górski Col Bas /2.496 m n.p.m./ i z Les Sagnes poprzez Le Restefond /2.794 m n.p.m./ Zabudowa kształtowana w formie megastruktur wczasowych i rozcłonkowanych bloków /hotele i apartamentowce/ o bardzo dużej gęstości. Wyposażenie w urządzenia rekreacyjne obejmuje: 1 wyciąg kabinowy, 1 gondolowy, 3 krzesełkowe, 8 narciarskich; ponadto centrum ogólnousługowe oraz tereny urządzonej zieleni spacerowej w pobliżu jeziora. Parkingi - tak jak uprzednio - zgrupowane przy wjeździe

do miasteczka. Pojemność globalna ośrodka 7.000 m.n.

- Terres Plaines

Położone w pobliżu lotniska górskiego La Sea /2,5 km/, dodatkowo jedna stacja satelitarna. Zabudowa ukształtowana linearnie o dużej gęstości /wyżej - punktowe, niżej megastuktura/. Usługi handlowo-rozrywkowe zgrupowane centralnie w dwu kompleksach nad jeziorem i w połączeniu z megastukturą, ponadto dla terenów wyżej położonej zabudowy ośrodek pomocniczy. Wyposażenie w urządzenia rekreacyjne obejmuje 2 wyciągi kabinowe, 14 narciarskich. Parkingi zgrupowane u wlotu do miasteczka, w części podziemnej. Pojemność globalna ośrodka 5.000 m.n.

Reasumując spostrzeżenia dotyczące układu przestrzennego aglomeracji powiedzieć można, iż odległość między najdalej od Jausiers usytuowanymi miasteczkami wynosi ok. 8 km w linii prostej, a do 14 km drogą kołową. Wszystkie podejścia drogowe kończą się parkingami zbiorowymi w rejonie wjazdu do poszczególnych stacji /brak komunikacji przelotowej/. Dojazd z zewnątrz możliwy jest jedynie poprzez Jausiers /państwowa droga ruchu szybkiego i lotnisko/. Połączenia wewnątrz aglomeracji, tj. między stacjami, możliwe zarówno drogą kołową, z wyłączeniem Jausiers, jak liniami kolei linowych przebiegających poprzez grzbiety górskie. Tereny narciarskie poszczególnych stacji graniczą bezpośrednio ze sobą, a dzięki zespołowi wyciągów stanowią zintegrowany system. Wspólna baza zaopatrzeniowa w Jausiers stanowi równocześnie miejsce zamieszkania personelu /z rodzinami/ zatrudnionego na terenie miasteczek wczasowych, satelitarnych stacji narciarskich oraz stacji kolei linowych i wyciągów narciarskich.

3. Aglomeracja integrująca górskie osadnictwo wczasowe na tradycyjnych i nowych terenach - łańcuchowa

Aglomeracja, o której mowa, stanowi trzeci wyróżniony typ górskiego układu osadnictwa wczasowego. O układzie tym, wbrew sugestiom nasuwającym się w związku ze sformułowaniem użytym w tytule, nie można powiedzieć, że stanowi efekt skojarzenia dwu poprzednio przedstawionych rodzajów aglomeracji. Układ ten należy interpretować jako aglomerację łańcuchową, raczej zwartą-pasmową niż rozproszoną-gniazdową. Różnice natomiast w stosunku do aglomeracji zwartej, powstałej wyłącznie na terenach tradycyjnych, są następujące:

- powstanie układu, o którym mowa, jest w przeważającej mierze świadome;
- proces tworzenia się aglomeracji objawia się w formie realizacji odrębnych funkcjonalnie i przestrzennie większych zespołów wczasowych, leczniczo-rehabilitacyjnych i sportowo-rekreacyjnych;
- usytuowanie wymienionych zespołów, w chwili realizacji odrębne - ulega wtopieniu w całość układu dopiero na dalszym etapie rozwoju aglomeracji, tworząc przez długi czas odrębne przestrzennie ogniwa /stąd określenie układ "łańcuchowy"/;
- nowo realizowane zespoły mają na ogół charakter budownictwa blokowego /hotele wczasowe, sanatoryjne/ lub bungalowów /domy wczasowe/.

Przykładem podobnej realizacji na terenie kraju jest aglomeracja wczasowo-zdrojowiskowa Wisła-Ustroń. Ponieważ jest to układ osadniczy, który ogólnie rzecz biorąc ocenić można pochlebnie, posłuży on za bliższą ilustrację zagadnienia.

Elementami składowymi aglomeracji są - począwszy od północy, tj. od zasadniczego kierunku spływu ruchu turystycznego:

1. Miasteczko Ustron

Ośrodek administracyjno-usługowy, którego powstanie wiązało się z obsługą określonego rejonu rolniczego. Aktualnie siedziba władz administracyjnych i ośrodek usługowy z dominującą funkcją wczasową, także miejsce zamieszkania zatrudnionego w osiedlu /dzielnicy leczniczo-rehabilitacyjnej i wczasów leczniczych/personelu.

2. Ośrodek leczniczo-rehabilitacyjny i wczasów leczniczych Zawodzie

Administracyjnie dzielnica miasteczka Ustron. Przestrzenie i funkcjonalnie wyraźnie wyodrębniony kompleks nowego budownictwa obejmujący: szpital, sanatoria, domy leczniczo-rehabilitacyjne /wczasów leczniczych/ i zakład przyrodolecznicy /patrz rys. 49/.

3. Ośrodek wypoczynkowy Jaszowiec

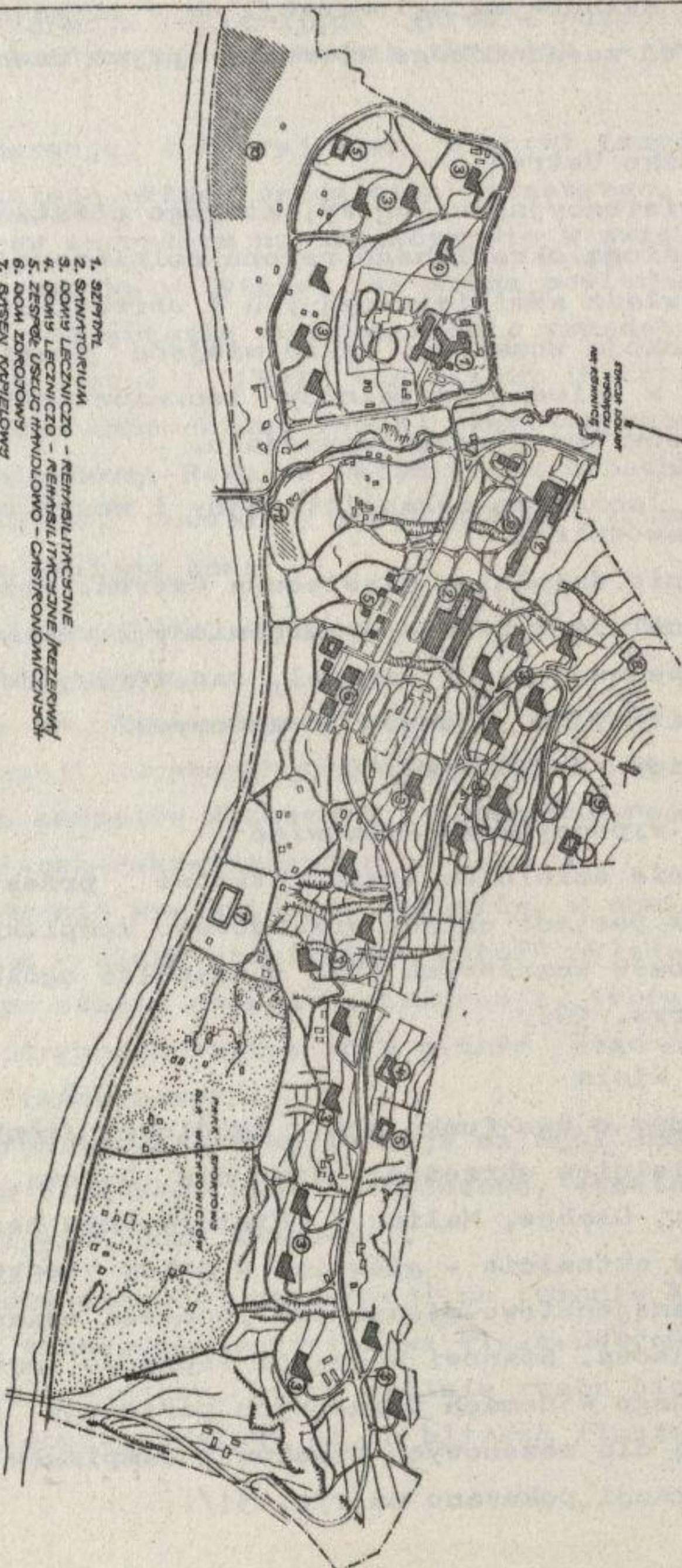
Administracyjnie dzielnica Wisły. Stanowi przestrzennie wyodrębniony w postaci układu gniazdowego kompleks przyzakładowych domów wczasowych wraz z zespołem ogólnousługowym /patrz rys. 50/.

4. Osiedle Wisła

Ośrodek usługowy o dwu funkcjach: handlowej /centrum/ i wczasowej /dzielnice obrzeżne: Jawornik, Bukowa, Jarzębta, Partecznik, Głęboce, Malinka/. Historycznie zespół wsi, przekształcany aktualnie - głównie poprzez indywidualne budownictwo pensjonatowo-mieszkalne ludności osiadłej - w osiedle wczasowe. Stanowi w części zaplecze mieszkalne dla zatrudnionego w domach wczasowych personelu i bazę zaopatrzeniową dla sezonowych biwaków i campingów /całość układu aglomeracji pokazano na rys. 51/.

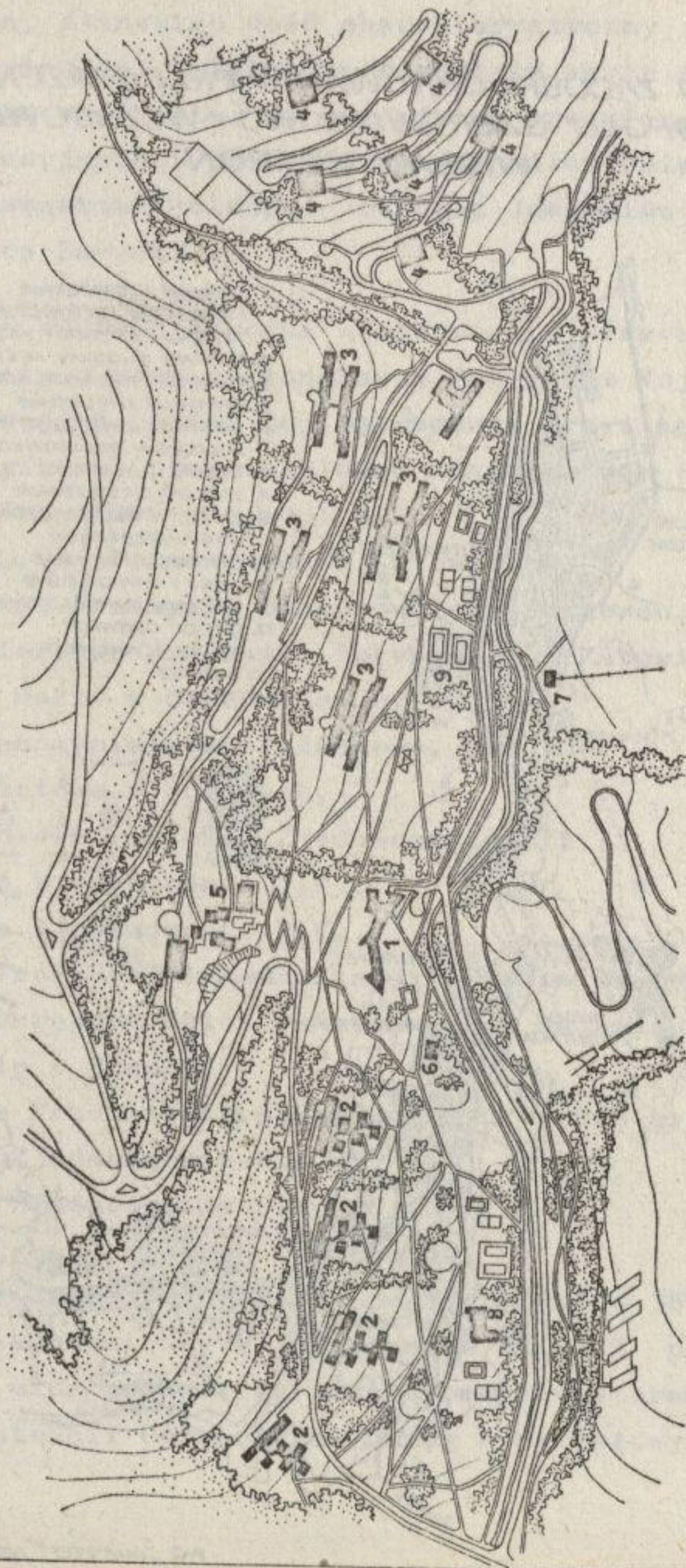
PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO OŚRODKA LECZNICZO - REHABILITACYJNEGO USTRON - ZAWODZIE

1. SZPI TAL
2. SANATORIUM
3. DOMY LECZNICZO - REHABILITACYJNE
4. DOMY LECZNICZO - REHABILITACYJNE /REZERWA/
5. ZESPÓŁ USŁUG HANDLOWO - GASTRONOMICZNYCH
6. DOM ZDROJOWY
7. BASEN KUPIELOWY
8. ZBIORNIK WODY - I STREFA
9. ZBIORNIK WODY - II STREFA
10. TEREN POD ZBIORNIK RETENCyjNY BOKOWY
11. TEREN POD ZBIORNIK DOŁUGI SOLANKI PODTRZECOWEJ

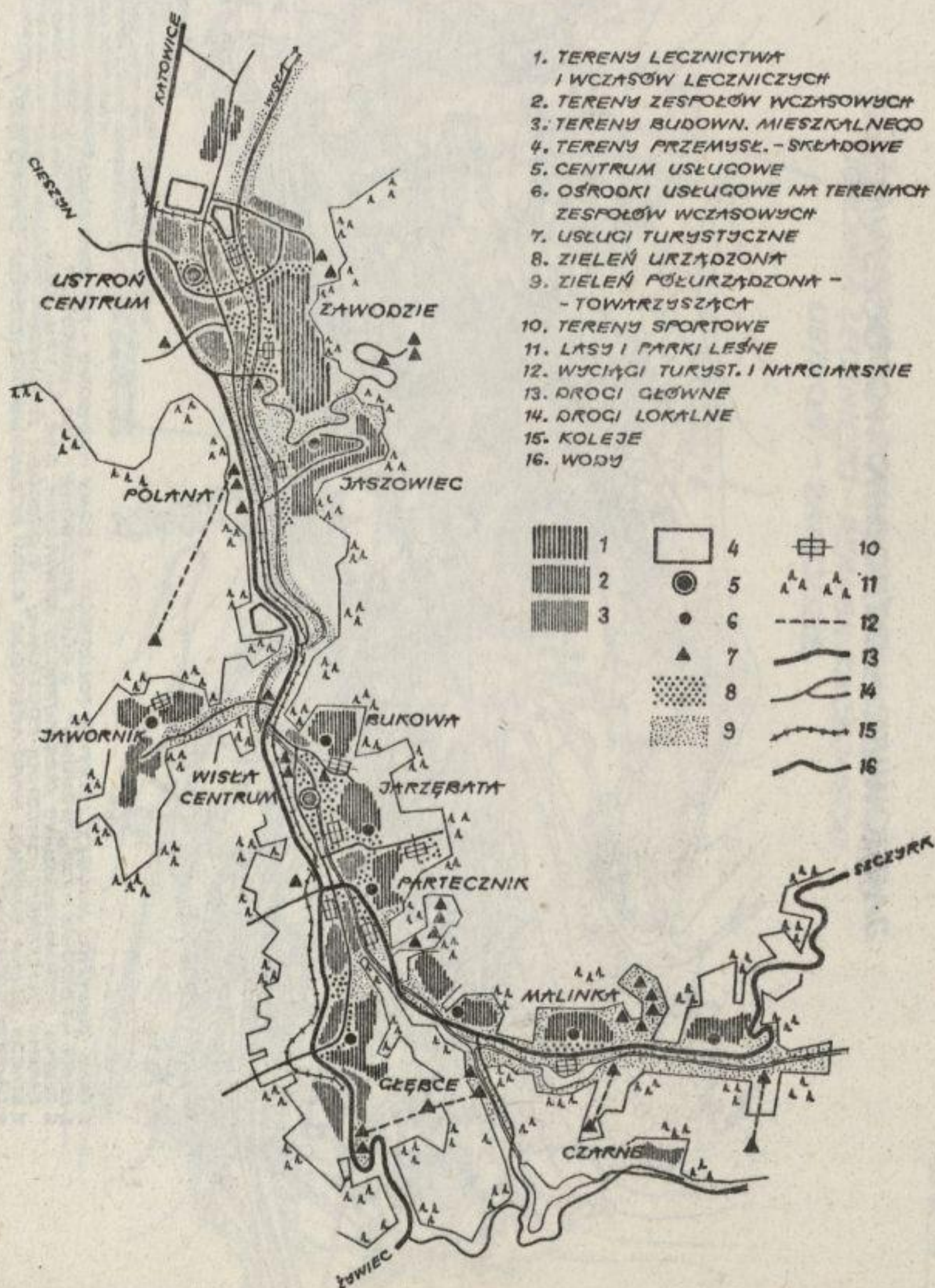
WZ DOKUMENTACJI PRACOWNI PROJEKTOWEJ BUDOWNICTWA OGRODOWO
PRZEDSIĘBIORSTWA WZEMOGOSTIEGO W KATOWICACH

JASZOWIEC - OŚRODEK WYPOCZYNKOWY

1. OOM ZWIĄZKU NAUCZYCIELSTWA POLSKIEGO
2. DOMY WCZASOWE - TYPI "GRONOWY"
3. DOMY WCZASOWE - TYPI "PASMOWY"
4. DOMY WCZASOWE - TYPI "BLOKOWY"
5. ZESPÓŁ OGÓLNOUCUCIOWY / RESTAURACJA, KAWIARNIA, BAR, SKLEPY, KINO,
6. ZAKŁAD FRYZJERSKI, PLACÓWKĄ PO CZTOWĄ /
7. OŚRODEK ZDROWIA
8. STACJA DOLNA WYCIĄGU NARCIARSKIEGO
9. DOMY WCZASOWE / REALIZACJA SPRZED 1939 r. /
- OBIEKTY SPORTOWE

PLAN ZACOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO ZESPOŁU UZDROWISKOWO - WCZASOWEGO WISŁA - USTRÓŃ

O ile pierwsze i ostatnie ogniwo niczym specjalnym się nie wyróżnia, stanowiąc dość charakterystyczny przykład chaosu budowlanego, o tyle dwa pozostałe warte są bardziej szczegółowego omówienia, ze względu na specyfikę rozwiązań organizacyjnych i przestrzenno-architektonicznych. Poniżej przedstawiamy kolejno: ośrodek Jaszowiec i następnie dzielnicę Zawodzie.

Decyzję o budowie ośrodka wczasowego w Jaszowcu podjęto w oparciu o plan regionalny w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej. Z chwilą jej ogłoszenia przystąpiono do zbierania zgłoszeń poszczególnych inwestorów z terenu województwa. Ich lista obejmuje m.in.:

- Dyrekcję Lasów Państwowych w Katowicach,
- Zjednoczenie Przemysłu Cementowego w Sosnowcu,
- Przedsiębiorstwo Przemysłu Terenowego w Katowicach,
- Rafinerię nafty w Czechowicach,
- Związek Nauczycielstwa Polskiego,
- Zakłady Azotowe w Puławach,
- Mikołowsko-Jaworznickie Zjednoczenie P.W.,
- Katowickie Zjednoczenie P.W.,
- Dąbrowskie Zjednoczenie P.W.,
- Dyrekcję Poczty i Telekomunikacji w Katowicach,
- Dyrekcję Okręgową Kolei Państwowych w Katowicach,
- Petrochemię w Płocku,
- Katowickie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego,
- Bytomskie Zjednoczenie P.W.,
- Rybnickie Zjednoczenie P.W.,
- Rybnicką Fabrykę Maszyn Górniczych.

Wg resortów: przemysł węglowy partycyypował w 38% nakładów, przemysł chemiczny w 19%, inni w 43%. Z powyższego zestawienia widać także, że poza dwoma inwestorami wszyscy reprezentowali Górnośląski Okręg Przemysłowy /wraz z

Rybnickim/, inaczej - że pochodzili z terenów leżących w zasięgu 100 km od ośrodka.

Drugim etapem działania było wyznaczenie inwestora zastępczego - Dyrekcji Budowy Osiedli Robotniczych w Ty-chach, która z kolei zleciła SARP rozpisanie konkursu na projekt urbanistyczno-architektoniczny ośrodka.

Etap trzeci - to rozstrzygnięcie konkursu, wyznaczenie zespołu projektowego, który przygotował dokumentację projektową służącą za podstawę do realizacji założenia w terenie.

Realizacja objęła swym zasięgiem 100-hektarowy teren szeroko otwarty w kierunku Wisły i doliny potoku Jaszo-wiec, o wyjątkowo korzystnym mikroklimacie, odznaczającym się:

- stosunkowo małą ilością opadów,
- dużym nasłonecznieniem,
- niewielką ilością wiatrów,
- łagodną temperaturą.

Pojemność ośrodka określono na 2.500 m.n. /w tym 280 m.n. dla kolonii letnich/. Funkcje bytowe /mieszkalną i żywieniową/ rozwiązano realizując 16 domów czasowych /ogólna kubatura 168.300 m³/. Ze względu na specyfikę układu fizjograficznego terenu, domy zgrupowano w trzech zespołach, w oparciu o trzy odrębne opracowania projektowe: obiektów kubaturowo najmniejszych o pojemności 100-160 m.n. w formie rozczłonkowanych gronowo dwukondygnacyjnych pawilonów, większych obiektów o pojemności 170-250 m.n. w postaci linearnych tarasowych trzykondygnacyjnych bungalów oraz największych obiektów - opartych na rzucie kwadratu i o pięciu kondygnacjach /w tym 4 mieszkalne/.

Problem pozabytowych usług rozwiązano realizując jedynie usługi podstawowe /przy założeniu satelitarnego charakteru Jaszowca usługi wydzielone znajdować się powinny

w Wiśle lub Ustroniu/. Usługi te obejmują m.in. restaurację, kawiarnię, bar, zespół sklepów i kiosków, gabinet fryzjerski, klub /świetlicę/ przystosowany do projekcji filmów. Oddzielnie usytuowano ośrodek zdrowia.

Wyposażenie w urządzenia rekreacyjne obejmuje kilka boisk do gry w piłkę siatkową oraz stały wyciąg orczykowy zlokalizowany na przeciwstoku. U wylotu doliny, lecz już poza nią, po drugiej stronie rzeki Wisły i układu komunikacji dalekobieżnej /kołowej i szynowej/, zrealizowano jedyny na terenie aglomeracji wyciąg krzesełkowy.

Eksploatację opisanej bazy materialnej powierzono wymienionym na wstępie inwestorom. Gestorzy ci - każdy we własnym zakresie - dokonali wyposażenia przejętych obiektów i podjęli działalność usługową.

Decyzję o budowie ośrodka leczniczo-rehabilitacyjnego w Zawodziu podjęto uchwałą PWRN w Katowicach. Uzasadnieniem było z jednej strony uszczuplenie bazy sanatoryjnej, związane z likwidacją uzdrowiska w Jastrzębiu /budowa ROW/ i wielka liczba osób cierpiących na schorzenia goścowe /na Śląsku około 1.000.000 osób!/, a z drugiej - odkrycie bogatych złóż mineralnych borowiny w rejonie Ustronia.

Organizację budowy, a w przyszłości administrację całego ośrodka leczniczo-rehabilitacyjnego, powierzono nowo powołanemu Przedsiębiorstwu Państwowemu "Uzdrowisko Ustron" podległemu Zjednoczeniu "Uzdrowiska Polskie".

Realizacja /obecnie w toku/ objęła 200-hektarowy obszar terenu położony na zachodnim stoku Równicy, wzdłuż rzeki Wisły, po przeciwnej stronie m. Ustron /stąd nazwa Zawodzie/. Pojemność ośrodka określono na 6.360 m.n. W rozbiciu na poszczególne rodzaje bazy wygląda to następująco:

Zestawienie liczby m.n., powierzchni i kubatury
obiektów podstawowych w ośrodku Zawodzie

Lp.	Obiekt	Liczba miejsc	Powierz- chnia w m ²	Kubatura w m ³
1	2	3	4	5
1	szpital reumatolo- giczno-rehabilita- cyjny	360	15.337	72.514
2	sanatorium	800	22.974	95.864
3	zakład przyrodo- lecznicy	-	14.564	70.087
4	domy leczniczo- -rehabilitacyjne /wczasów leczni- czych/	5.200	115.648	422.656
5	dom zdrojowy	-	8.150	45.161
	Razem:	6.360	176.673	706.252

Obiekty: szpital, sanatorium, zakład przyrodoleczni —
oży i Dom Zdrojowy wraz z zespołem pawilonów handlowo-
-gastronomicznych tworzą zespół centralny, zamykający dro-
gę doprowadzającą ruch z zewnątrz /z m. Ustronia/; bazę
noclegową tworzą linearnie wzdłuż wewnętrznej uliczki, u-
sytuowane domy leczniczo-rehabilitacyjne /wczasów leczni-
czych/ w liczbie 26. Każdy z nich posiada 200 m.n. oraz
mieszkania służbowe, gabinet lekarski, pokój pielęgniar-
ski i zabiegowy.

W zespole centralnym zgrupowano następujące usługi o-
gólne:

- w Domu Zdrojowym:

halę z pijalnią wód mineralnych, restaurację na 150 m.k.,

kawiarnię na 120 m.k., kino na 500 m., biuro obsługi kuracjuszy, sale wystaw artystycznych,

- w zespole pawilonów handlowych:

sklepy CPLiA, "Delikatesy", art. papierniczych, galanterii i art. sportowych, kwaciarnię, 3 kawiarnie po 70 m.k. każda, 3 bary po 30 m.k. każdy, salon fryzjersko-kosmetyczny, urząd pocztowy, kioski.

Obiekty bazy towarzyszącej usytuowano poza ośrodkiem, głównie na terenie Ustronia. Są to:

- osiedle mieszkalne /budownictwo indywidualne/ dla personelu lekarskiego zatrudnionego w ośrodku - łącznie 9 budynków,
- osiedle dla Ochotniczych Hufców Pracy składające się z pawilonów hotelowych, obiektu socjalnego, budynków : szkolno-administracyjnego i stołówki;
po pełnej realizacji ośrodka w Zawodziu osiedle będzie można wykorzystać dla części "białego" personelu,
- budynki mieszkalne dla personelu wraz z rodzinami - 3 obiekty o 600 izbach mieszkalnych,
- obiekty dla Oddziału Instytutu Balneoklimatycznego i placówki PIHM; szkoła dla pielęgniarek,
- hotel dla odwiedzających o 200 m.n.

Wyposażenie w urządzenia rekreacyjne obejmuje: basen kryty /pow. 2.694 m^2 , kub. 25.700 m^3 /, park sportowy dla wczasowiczów /z urządzeniami m.in. tzw. "ścieżki zdrowia", 4 boiskami do gry w siatkówkę, 4 do gry w koszykówkę, 4 kortami tenisowymi, 1 boiskiem do gier i zabaw, 1 torem saneczkowym/, wyciąg krzeszełkowy na Równicę, plażę i kąpielisko na rzece Wiśle.

Ogólne propozycje odnośnie eksploatacji bazy materialnej ośrodka przedstawiają się następująco:

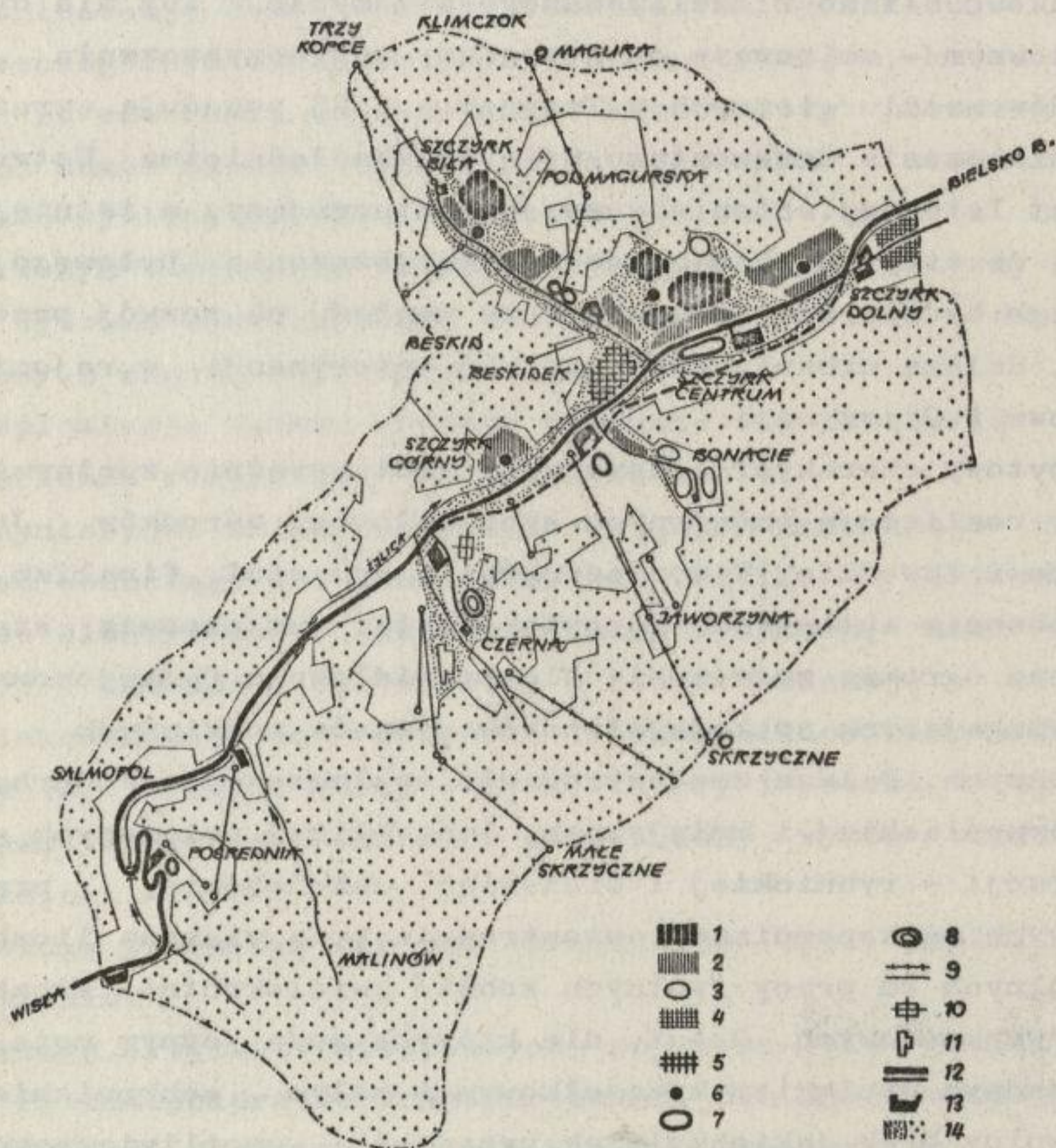
- eksploatację sanatorium, zakładu przyrodoleczniczego, Domu Zdrojowego, bazy zaplecza gospodarczego /w Ustroniu - Hermanowicach/ i gospodarkę surowcami mineralnymi powierza się nowo powołanej dyrekcji uzdrowiska;
- zarządzanie szpitalem - dyrekcji szpitala;
- eksploatację domów wczasów leczniczych przekazuje się poszczególnym zakładom pracy lub instytucjom, które są ich inwestorami; do obowiązków kierownictw poszczególnych domów należeć będzie pełna gospodarka zaopatrzeniowo-żywnościowa oraz utrzymanie obiektów wraz z najbliższym otoczeniem we właściwym porządku; gestorzy bazy bytowej zawierać będą z dyrekcją uzdrowiska osobne umowy o zapewnienie opieki lekarskiej;
- eksploatację basenu krytego przekazuje się /z chwilą zakończenia realizacji/ MOSTiW w Ustroniu;
- inżynierskie układy sieci zasilających przekazuje się: sieć wodociągową i kanalizacyjną - PPWiK w Ustroniu, sieć elektryczną - Zakładowi Energetycznemu, sieć gazową - Zakładowi Gazownictwa w Bielsku Białej, sieć telekomunikacyjną - Urzędowi Telekomunikacyjnemu w Cieszyńsku, drogi i mosty - MPGK, debry i potoki - Okręgowemu Zarządowi Wodnemu w Katowicach, wywóz odpadków i śmieci - MPGK;
- obsługę pralniczą ośrodka przekazuje się pralni w Ustroniu;
- dostawę artykułów spożywczych powierza się Handlowemu Przedsiębiorstwu Transportowemu, dla domów wczasowych przewiduje się zaopatrzenie własnym transportem.

Wracając do problematyki całego układu przestrzennego aglomeracji Wisła-Ustroń, w oparciu o przytoczone informacje szczegółowe można dodatkowo sprecyzować szereg wniosków natury ogólnej.

Teren pod budownictwo wczasowo-zdrojowiskowe został - wydawałoby się - wybrany w zasadzie prawidłowo, tj. w oparciu o wcześniejsze rozpoznanie m.in. zalegania złóż surowców mineralnych, nasłonecznienia, pokrycia szatą roślinną itp. Niestety, nie doceniono negatywnego wpływu stosunkowo blisko zlokalizowanego przemysłu. Aby nie być gołosłownym - emitowane do atmosfery zanieczyszczenia z zakładów metalurgicznych w Trzyńcu w CSRS powodują wyraźne wyniszczenie drzewostanu w lasach Nadleśnictwa Ustron a nawet Istebnej. Stan obecny jest alarmujący, a istnieje obawa, że stopień aktualnego zanieczyszczenia pyłowego i gazowego będzie się powiększał ze względu na rozwój przemysłu, dalszą urbanizację i rozwój motoryzacji w rejonie Skoczowa i Cieszyna.

Pobytowy charakter aglomeracji jest wyraźnie zdeterminowany realizacją omówionych szczegółowiej ośrodków Jaszowiec i Zawodzie. W sprzeczności z tym stoi finalizowana obecnie autostrada Katowice-Wisła. Już obecnie stanowi ona ogromne zagrożenie dla prawidłowego funkcjonowania wymagających spokoju ośrodków wczasów rodzinnych i leczniczych. Dalsze zmotoryzowanie społeczeństwa konurbacji górnośląskiej i mniejszych, lecz bliżej położonych aglomeracji - rybnickiej i bielskiej, zakończenie prac drogowych na wspomnianej autostradzie oraz większa liczba dni wolnych od pracy /wolnych sobót/ zwielokrotni liczbę gości weekendowych. Gości, dla których poza jednym motelem, jednym wyciągiem krzesełkowym i małym schroniskiem na Równicy brak jakichkolwiek urządzeń umożliwiających zatrzymanie. Już obecnie zakłócają oni w dni świąteczne funkcjonowanie zupełnie nie przystosowanej do tych celów aglomeracji. Postulowana planem modernizacja brakującego odcinka drogi między Wisłą-Malinką a rozbudowywanym intensywnie Szczyrkiem /patrz rys. 52/ pogorszy jeszcze ten

OGÓLNY PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO OSIEDLA SZCZYRK

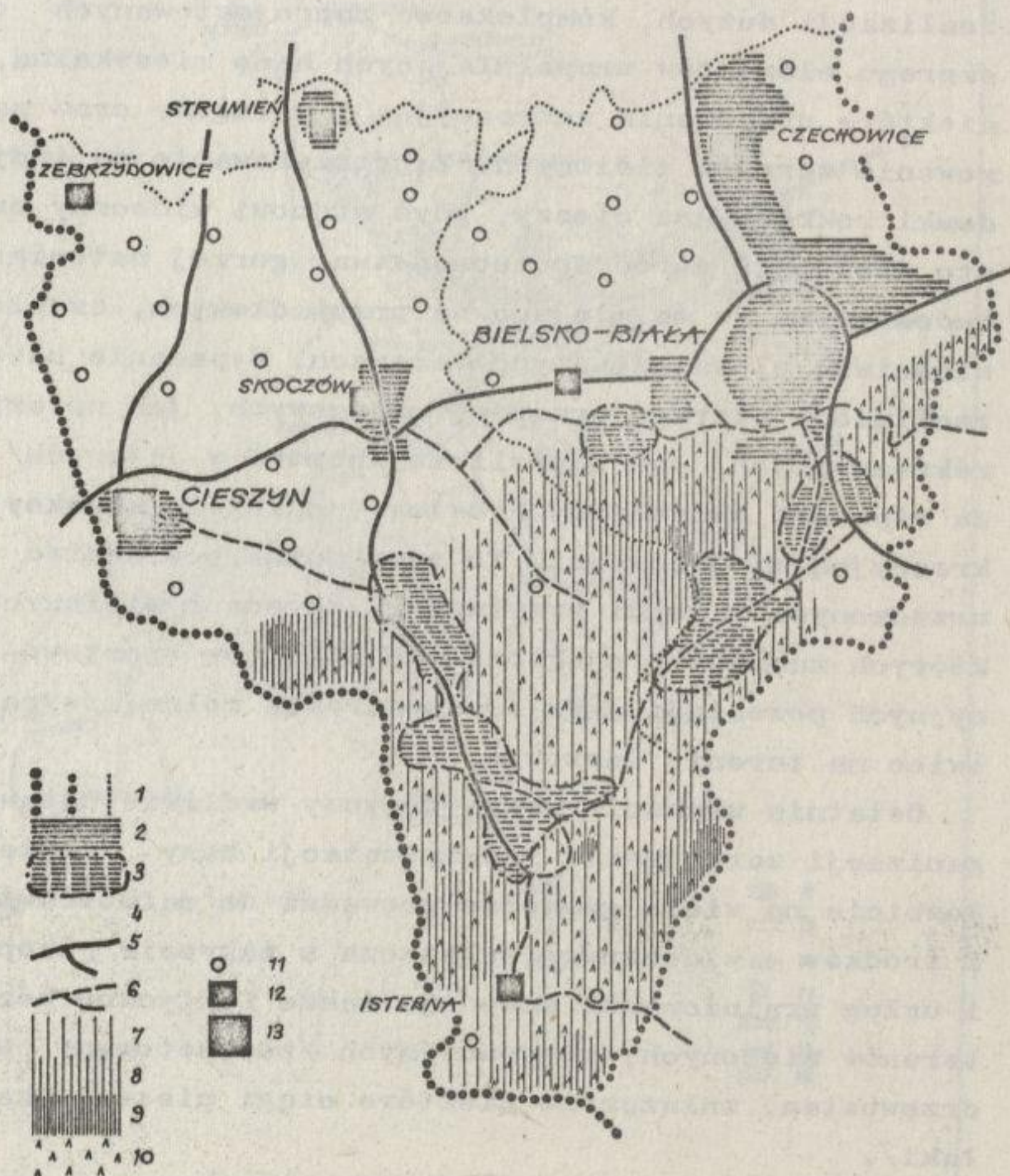
1. ZABUDOWA WCIASOWA 2. ZABUDOWA MIESZKANIOWA 3. ZABUDOWA WEEKENDOWA
4. TERENY SKŁADOWE BAZ I USŁUG KOMUNALNYCH 5. CENTRUM USŁUGOWE
6. OŚRODKI USŁUGOWE 7. OBSŁUGA RUCHU TURYSTYCZNEGO 8. DOM NARCIARZA
9. WYCIAĞI LINOWE 10. STADIONY I BOISKA SPORTOWE 11. SKOCZNIA NARCIARSKA
12. KOMUNIKACJA KOŁOWA 13. PARKINGI 14. LASY

stan, tworząc superaglomerację turystyczną opartą na przelotowym układzie komunikacyjnym dostępnym dwustronnie /od strony Skoczowa i od strony Bielska-Białej - patrz rys. 53/.

Odrębny problem stanowi pojawienie się indywidualnego budownictwa tzw. "drugich domów" oraz zarzucanie w trakcie realizacji dużych, kompleksowo zaprojektowanych ośrodków szeregu elementów uzupełniających bazę mieszkalną, jak niektóre urządzenia rekreacyjne i usługowe oraz zagospodarowanie terenów zielonych. Zapotrzebowanie na indywidualne domki rekreacyjne cieszy, gdyż stanowi widoczny znak wzrostu dobrobytu wśród społeczeństwa, gorzej natomiast, że budownictwo to ma miejsce na przypadkowych, często niewłaściwie zlokalizowanych terenach. Wypadanie natomiast z realizacji szeregu urządzeń usługowych, jak np. amfiteatr, rekreacyjnych, jak kąpielisko /obydwa w Jaszowcu/ - obniża standard świadczonych usług, zmniejsza atrakcyjność rekreacyjną miejscowości. To samo można powiedzieć o nieurządzonych w pełni przyległych terenach zielonych, na których zamiast projektowanych obiektów sportowo-rekreacyjnych pozostają nadal gospodarstwa rolne /wypas bydła, owiec na terenie Jaszowca/.

Ostatnia wreszcie uwaga dotyczy wadliwie ustawionej organizacji zarządzania i eksploatacji bazy materialnej. Rozbicie na wielu gestorów prowadzi do marnotrawstwa sił i środków - widocznego zwłaszcza w zakresie zaopatrzenia i usług pralniczych. Powoduje także faktyczną bezpańskość terenów zielonych, rekreacyjnych /zdewastowany w części drzewostan, zniszczone niektóre ciągi piesze, zaśmiecone łąki/.

**PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
JEDNOSTEK OSADNICZYCH POWIATÓW:
CIESZYN, BIELSKO-BIAŁA**

1. GRANICE PAŃSTWOWE 2. OBSZARY ZURBANIZOWANE MIEJSKO-PRZEMYSŁOWE
3. OBSZARY ZURBANIZOWANE WCZASOWO-REKREACYJNE 4. OBSZARY INTENSYWNEJ
GOSPODARKI ROLNEJ 5. GŁÓWNE DROGI KOŁOWE 6. DROGI TURYSTYCZNE
7. I STREFA OCHRONY KRAJOBRAZU 8. PARKI KRAJOBRAZOWE 9. REZERWATY PRZYR.
10. GÓRSKA STREFA LEŚNA 11. OŚRODEK USŁUG PODSTAWOWYCH 12. OŚRODEK
USŁUG PONAD-PODSTAWOWYCH 13. OŚRODEK POWIATOWY

4. Analiza porównawcza

Z przedstawionego materiału wywnioskować można, że aglomeracje zwarta i rozproszona są wzajemnie przeciwstawne, aglomeracja łańcuchowa stanowi natomiast formę pośrednią i to nie tylko w odniesieniu do układu przestrzennego. Poniżej zamieszczony jest usystematyzowany zestaw elementów charakteryzujących określony : typ aglomeracji i czasowej, zestaw niejednokrotnie zmodyfikowany w stosunku do pierwowzoru, dostosowany do warunków krajowych.

ANALIZA PORÓWNAWCZA AGLOMERACJI WZIASOWYCH

Tabela nr 8

Elementy analizy	Aglomeracja			
1	2	3	4	
Wiodąca funkcja	Ośrodek krótkiego zatrzymywania dla ruchu krajoznawczego i okazyjnego, węzeł rozrządowy dla ruchu weekendowego i specjalistycznego.	Ośrodek pobytowy, głównie wczasów rodzinnych i leczniczych.	Ośrodek pobytowy przystosowany do uprawiania rekreacji ruchowej /głównie narciarstwa/	
Przesłanki lokalizacji	Tereny o wyjątkowych walorach krajoznawczych /wyjątkowe walory krajobrazowe, folklorystyczne/. Dogodne połączenie komunikacji dalekobieżnej.	Tereny o dobrych warunkach klimatyczno-zdrowotnych, zaleganie złóż mineralnych jak borowiny, szczywy itd.	Tereny o dobrych warunkach śniegowych i dogodnych do uprawiania narciarstwa stokach.	
Uzasadnienie ekonomiczno-społeczne	Wzrost ruchu krajoznawczego i weekendowego będący efektem wzrostu zamożności społeczeństwa /w tym jego zmotoryzowania/. Wzrost liczby dni wolnych.	Zwiększone możliwości państwa łżenia na turystykę socjalną i wczasylecznicze. Wzrost liczby dni wolnych.	Wzrost liczby osób uprawiających narciarstwo. Wzrost liczby dni wolnych.	
Rodzaj inicjatywy dający pierwszy impuls powstaniu aglomeracji	Inicjatywa oddolna wielu instytucji i jednostek /osób prywatnych/.	Decyzje organu administracyjnego, co najmniej szczebla wojewódzkiego.	Decyzja rządowa	
Sposób finansowania	Ludność /osoby prywatne/, instytucje, państwo.	Instytucje, głównie zjednoczenia i przedsiębiorstwa przemysłowe oraz państwo drogą kredytu bankowego	Państwo	

1	2	3	4
Sposób realizacji	Zdekoncentrowany, długo-trwały, mało skoordynowany.	Zintegrowany w stosunku do noworealizowanych ogniw. Każde ogniwo odrębnym cyklem inwestycyjnym.	W pełni zintegrowany krótkotrwały
Sposób administrowania	Każdy inwestor gestorem.	Odrębne zarządy /dyrekcje/ dla poszczególnych noworealizowanych ośrodków /ogniw/.	Jedna, wspólna dyrekcja.
Usytuowanie	Ok. 800-1.000 m n.p.m.	Ok. 800-1.300 m n.p.m.	Ok. 1.300 m n.p.m. i <u>wyżej</u>
Typy zakładów hotelarskich	Hotele miejskie i kongresowe, domy wycieczkowe, indywidualne pensjonaty /kwatery prywatne/.	Pensjonaty, domy czasowe, domy leczniczo-rehabilitacyjne /obiektu sanatoryjne/, obiekty kolonijne.	Hotele czasowe, schroniska, schrony wysokie, górskie.
Wyposażenie w urządzenia rekreacyjne	Koleje linowe, skocznie narciarskie, tory lodowe /stadiony/, tory bobslejowe, kryte pływalnie	Szkołki narciarskie, tory saneczkowe, kąpieliska, boiska do gry w piłkę, korty tenisowe, ścieżki zdrowia, ciągi spacerowe, urządzenia do zabaw dla dzieci.	Koleje linowe, wyciągi narciarskie, lodowiska, tory saneczkowe, skiboby.
Wyposażenie w obiekty usługowe /ważniejsze/	Obiekty handlowe, rozrywkowe, sale kongresowe i konferencyjne.	Obiekty służby zdrowia, zakłady przyrodolecznicze.	Zagospodarowane odpowiadające punkty widokowe /górne stacje wyciągów kabinowych skojarzone z zakładami gastronomicznymi.
Komunikacja na terenie aglomeracji	Układ uliczny dostępny dla indywidualnych i masowych środków komunikacji samochodowej.	Komunikacja kołowa na głównej arterii wiążącej poszczególne ośrodki w jedną całość /aglomerację/. Wyodrębnione enklawy terenów niedostępne dla komunikacji kołowej.	Wyłącznie komunikacja piesza, ewentualnie zaopiegnięci sanio. Pomiędzy poszczególnymi stacjami komunikacja kołowa.

Rozdział VII

SPECYFIKA ROZWIĄZAŃ ARCHITEKTONICZNYCH GÓRSKICH OBIEKTÓW WZASOWYCH

1. Rozpiętość standardu i wielkości - obiekty hotelarskie o lokalizacji odosobnionej i lokalizacji grupowej

Spośród trzech stref geograficznych zagospodarowywanych intensywnie na potrzeby wczasowe^{1/} w żadnej nie występuje w sposób tak widoczny jak w górskiej sprężenie między lokalizacją a wielkością i standardem obiektu. Odosobnione usytuowanie, wiążące się integralnie z dużym wyniesieniem ponad poziom morza, przesądza zdecydowanie o niskim standardzie usług i ich niewielkiej ilości, a usytuowanie grupowe na terenach o mniejszej wysokości bezwzględnej - o średnim i wysokim standardzie oraz o najmniejszej średniej ilości świadczeń.

- Obiekty hotelarskie o odosobnionej lokalizacji

Wychodząc z dokonanego na wstępie niniejszego rozdziału stwierdzenia, występujące w zagospodarowaniu strefy górskiej obiekty hotelarskie uszeregować można wg rosnącego standardu i wielkości. W grupie pierwszej - obiektów

1/ W Polsce, poza strefą górką - strefa nadmorska i jeziorna.

o odosobnionej lokalizacji typu "schroniskowego" wyróżniamy następujące:

- Schrony - obiekty jednopomieszczeniowe, bez stałej obsługi. Ich wyposażenie ogranicza się do piętrowych pryz. Konstrukcja ze względu na trudności transportowe jest najczęściej z materiałów pochodzenia miejscowego /kamień, drewno/. Obecnie coraz częściej stosuje się także prefabrykowane elementy z tworzyw sztucznych.

- Schrony-schroniska - obiekty składające się z paru /co najmniej trzech/ niezależnych pomieszczeń z noclegiem na pryzach, indywidualnym przyrządzaniem posiłków z własnych artykułów spożywczych oraz miejscem na magazynowanie sprzętu turystycznego /nart/ i suszenie odzieży. Ostatnie pomieszczenie stanowi równocześnie przedsionek. Zwiększenie zapotrzebowania na tego rodzaju budownictwo w wysokich partiach gór skłoniło przedsiębiorstwa budowlane realizujące schrony-schroniska do zastosowania nowych rozwiązań konstrukcyjno-materiałowych. Przykładem nowatorskich poszukiwań w tym zakresie może być schron-schronisko na Mont Dolent /2.600 m n.p.m./. Obiekt ten zamontowaliśmy z trzech rodzajów elementów. Płyty ścienne mają wymiary 2,60 x 1,00 m i ciężar 40 kg każda. Płyty narożnikowe mają wymiary 2,60 x 1,40 m i ciężar jak wyżej, płyty podłogowe wymiary 2,00 x 1,00 m i ciężar 20 kg. Wielowarstwowe elementy wykonane zostały z poliestru wzmocnionego włóknem szklanym o grubości 3 mm. Pomiedzy dwiema warstwami poliestru znajduje się 40 milimetrowa warstwa ocieplająca z pianki poliuretanowej. Pojemność obiektu 12 m.n.¹/. Ogólnie pojemność schronów i schronów-schronisk waha się w granicach od 5 do 15 m.n.

1/ W oparciu o informacje zaczerpniętą z "Fundamentów" nr 49 /938/ z dn. 8.XII.74 r.

- Schroniska wysokogórskie - obiekty mające stałą obsługę /często tylko jedno- lub dwoosobową/, Rodzajowy zestaw pomieszczeń obejmuje: pokój prowadzącego schronisko /miejsce do spania i wykonywania czynności administracyjnych/, kuchenkę wraz z magazynem artykułów spożywczych, pokój stołowy z tarasem /na ogół wszystkie wymienione pomieszczenia umieszczone są w parterze/, wieloosobowe pokoje sypialne wyposażone wariantowo w łóżka lub prycze /na piętrze/ oraz sanitaria, magazyn bielizny i kocioł, przechowalnię nart /piwnica/. Konstrukcja z materiałów tradycyjnych. Pojemność w granicach 15-30 m.n.

- Schroniska - hotele górskie - obiekty posiadające kilkunastoosobową obsługę, przystosowane do całorocznego użytkowania. W rodzajowym zestawie pomieszczeń pojawia się recepcja, a poza pokojami wieloosobowymi wyposażonymi zawsze w łóżka /od 3 do 5 m.n./ pojawiają się także pokoje dwumiejscowe. Gastronomia poza większą pojemnością uzyskuje bogatszy zestaw dań /uprzednio jeden tylko zestaw typu barowego/. Konstrukcja obiektów na ogół tradycyjna. Wyposażenie inżynieryjne obejmuje: lokalnie rozwiązywane zaopatrzenie w wodę i ciepło, doprowadzona energia elektryczna i często podjazd drogowy. Pojemność w granicach 50-100 m.n.

- Hotele górskie - stanowią ogniwo łączące grupę pierwszą, typu schroniskowego, z grupą typu hotelowego. Posiadają zamiast występujących w poprzednich obiektach pokoi wieloosobowych typowe dla hoteli jednostki dwumiejscowe wyposażone w indywidualne węzły sanitarne. W zestawie rodzajowym pomieszczeń pojawia się także namiastka zespołu klubowego w postaci pokoi do gier. Gastronomia zbliża się poziomem do standardowych restauracji hotelowych. Do obiektów tego typu zawsze doprowadza się dojazd kołowy

zakończony parkingiem dla pojazdów gości hotelowych. Pojemność hoteli górskich sięga 200 m.n.^{1/}

Przykłady omówionych rodzajów obiektów hotelarskich typu schroniskowego pokazano na rysunkach 54, 55, 56 i 57,

Obiekty typu schroniskowego stanowią jedynie grupę urządzeń towarzyszących podstawowej bazie wczasowej - hotelom, domom wczasowym, apartamentowcom i obiektom indywidualnego użytkowania - dając jedynie krótkotrwałe schronienie turystom udającym się na piesze lub narciarskie wędrówki w wysokie partie gór. Stanowiąc zatem właściwie oparcie dla ruchu specjalistycznego, mogłyby być pominięte w niniejszym opracowaniu, gdyby nie fakt ścisłych związków funkcjonalnych z bazą wczasową.

- Obiekty hotelarskie o lokalizacji grupowej

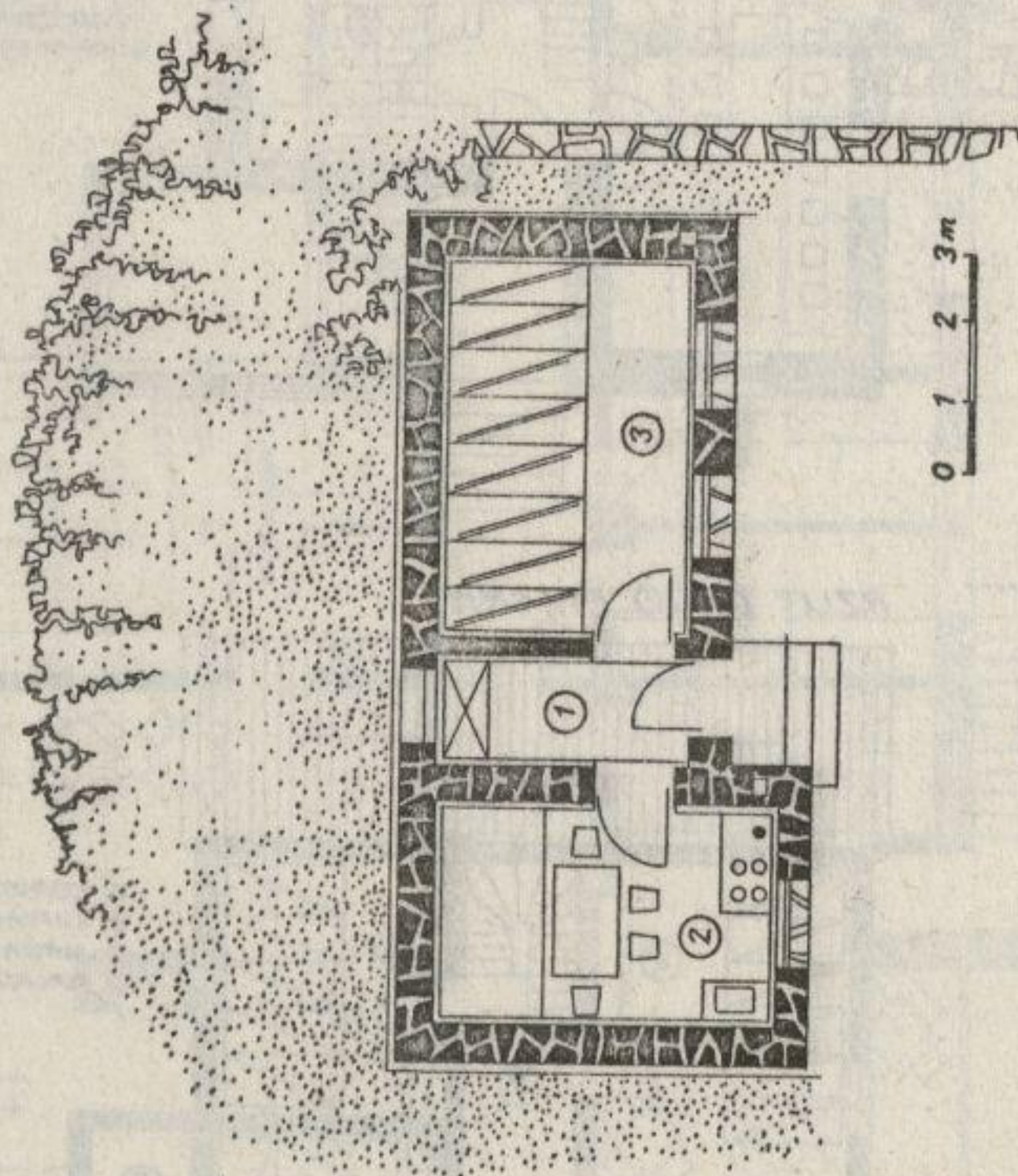
Obiekty hotelarskie o lokalizacji grupowej trudno u szeregować w sposób podobny do przedstawionego uprzednio. Występujące wśród nich daleko idące zróżnicowanie standardu i wielkości wykracza bowiem poza przyjęty wyżej podział "pionowy"^{2/}, tworząc wyraźnie wyodrębnione grupy rodzajowe. Wśród nich wyróżnić można następujące:

- Domy wczasowe - są najbliższe wielkością i poziomem świadczeń hotelom górskim. Różnią się od tych ostatnich, poza lokalizacją, ograniczoną dostępnością i, co za tym idzie, zdecydowanie inną klientelą. Usługi noclegowe świadczone w jednostkach lub pokojach dwu, trzy- i cztero-

1/ Wg przykładów zaczerpniętych z "Architektury" nr 6/7/8 - 1972. W naszej nomenklaturze obiekty podobnego typu noszą nazwę Domów Turysty.

2/ Przez określenie podział "pionowy" rozumiemy podział wg standardu i wielkości dokonywany w ramach tej samej grupy rodzajowej. Przez podział "poziomy" podział bazy hotelarskiej na poszczególne grupy rodzajowe

SCHRON — SCHRONISKO „ZAWRANICA”

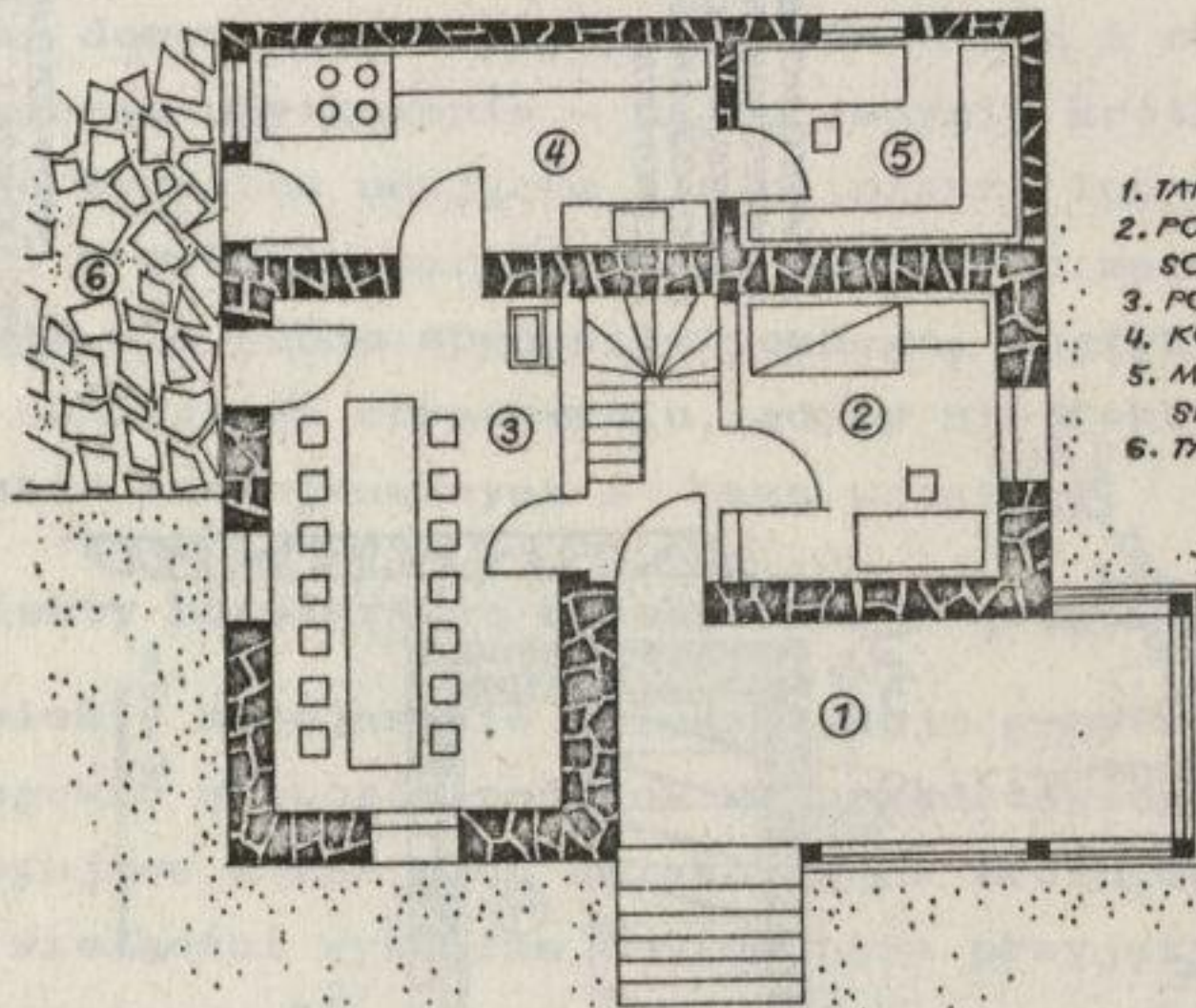

1. PRZEDSIONEK,
PRZECHOŹALNIA NART,
SUSZENIE ODDZIEŻY.
2. POKÓJ STOLOWY — KUCHNIA
3. SYPIALNIA

WG „ARCHITEKTURA” 6/7/8 — 72
OPRACOWAŁ: L. A. DĘBSKI

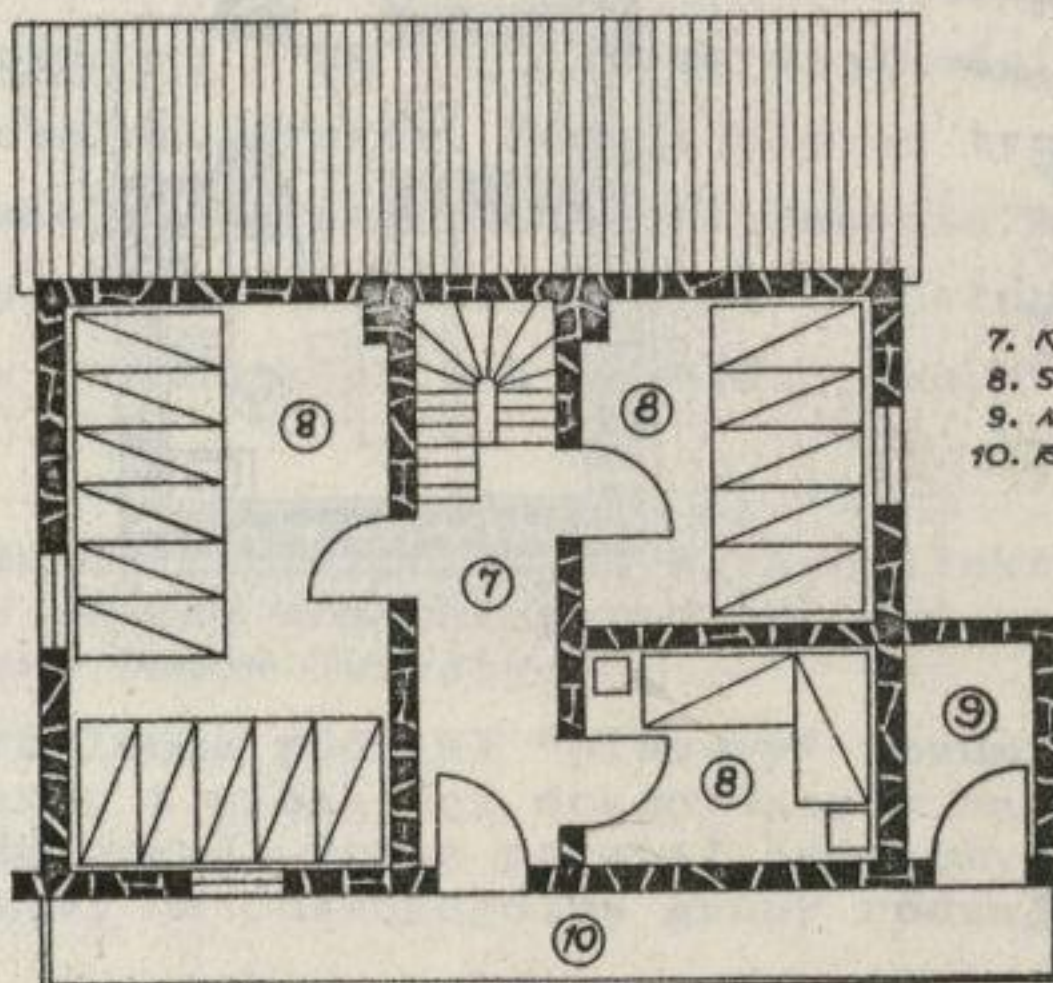
SCHRONISKO - GÓRSKIE „DAMIANICA” PIRIN - BULGARIA

RZUT PARTERU

1. TARAS WEJŚCIOWY
2. POM. PROWADZĄCEGO SCHRONISKO
3. POKÓJ STOŁOWY
4. KUCHNIA
5. MAGAZYN PROD. SPOŻYWCZYCH
6. TARAS REKREACYJNY

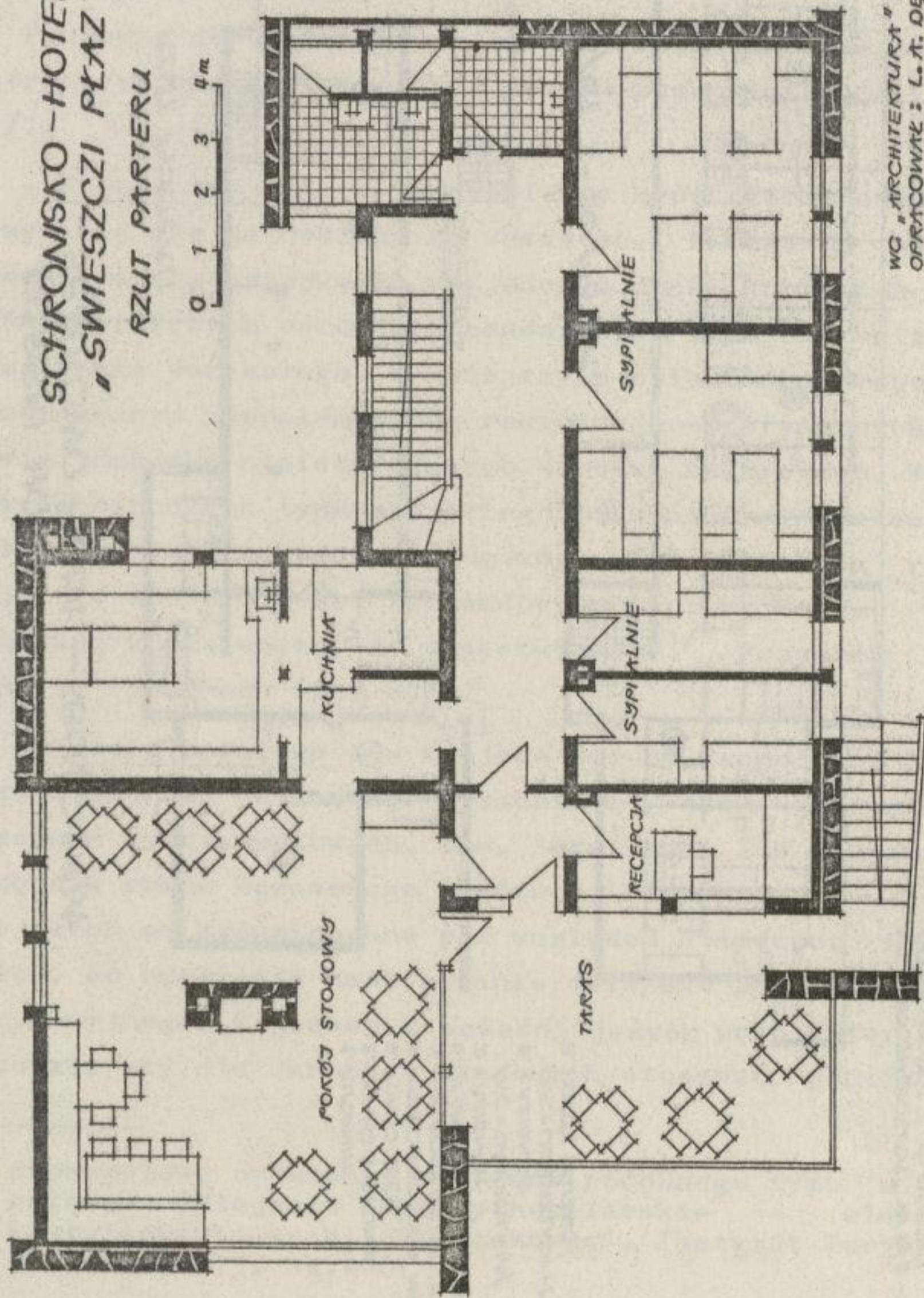
RZUT I-GO PIĘTRA

7. KORIDOR
8. SYPIALNIA
9. MAGAZYN BIELIZNY
10. BALKON

SCHRONISKO - HOTEL "SWIESZCZI PLAZ" RZUT PARTERU

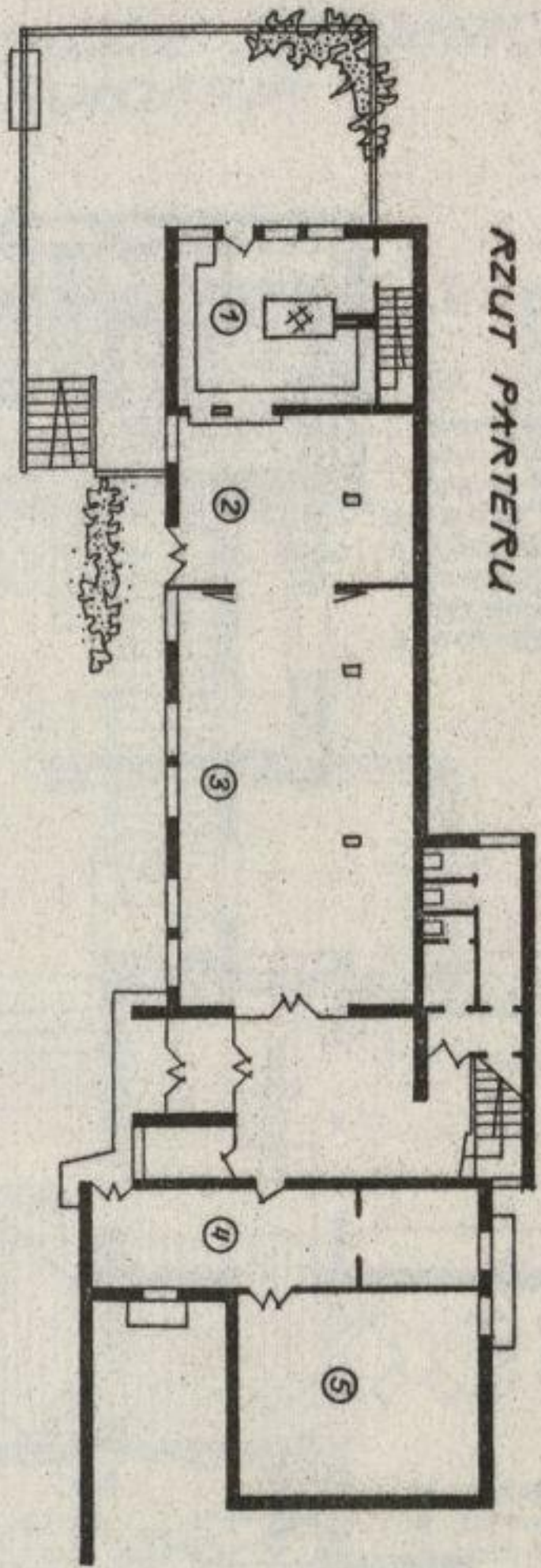
0 1 2 3 4 m

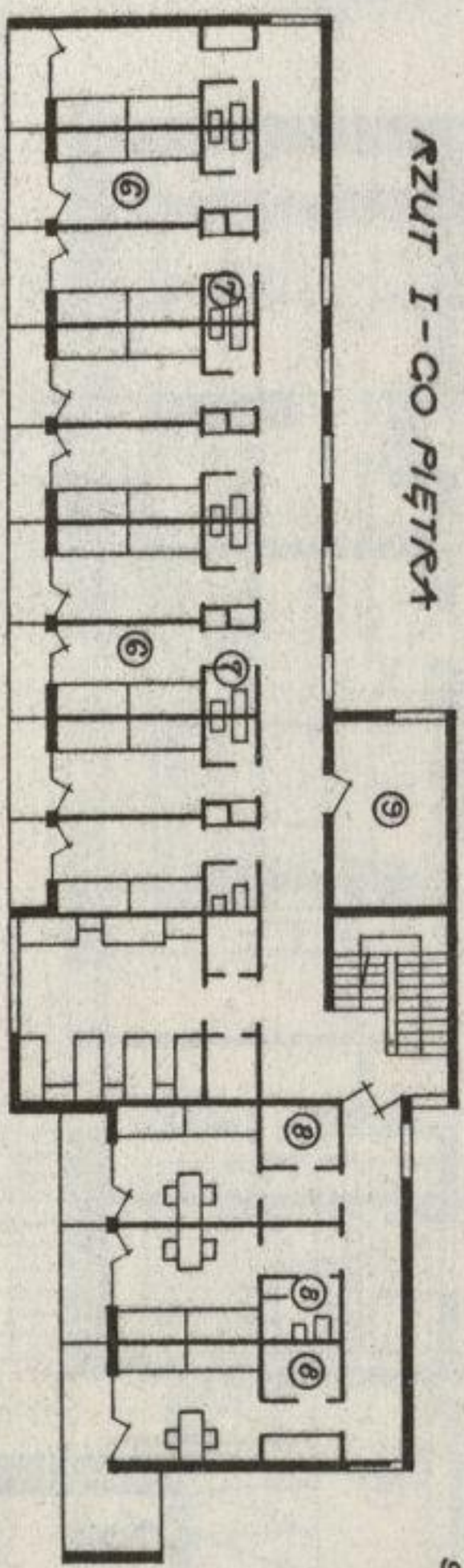
WG "ARCHITEKTURA" 6/7/8 - 72
OPRACOWAŁ: L. A. DĘBSKI

ГОРСКИ HOTEL СЕМКОВО - РИКА - БУЛГАРИЯ

ПЛАН ПАРТЕРА

ПЛАН I-ГО ПЯЕТА

1. КУХИНА
2. ПОКЪДЪ СТОЛОВЪ
3. ПОКЪДЪ ГИЕР
4. ПРЕЧЕХОВАТЛИНА НАРТ
5. МАГАЗИН ОДОЛЪ
6. ЕДНОСТКИ МЕСЗКАТЛНЕ
7. КАЗИЕНКА
/WC + УМЫВАТЛИНА/
8. КАЗИЕНКА
/WC + УМЫВАТЛИНА + ПРЪСЗНИЦА/
9. ПОКЪДЪ СЛУЖБЪ

ИС. АРХИТЕКТУРА 6/7/8-72
ОПРАКОВАЕ: Л. П. ДЪБСКИ

miejscowych, łączonych często wspólnym przedpokojem i węzłem sanitarnym w podwójne zespoły /trzy-, cztero i pięciomiejscowe/; żywienie typu stołówkowego. Pojemność pojedynczego domu, dość zróżnicowana, waha się zwykle w granicach 100-150 m.n.

Pokrewne domom wczasowym są domy leonizozowczasowe o których wspomniano wcześniej /patrz rysunki 58, 59, 60 i 61/.

- Hotele miejskie - jako obiekty krótkoterminowego zatrzymania nie są uważane za wczasowe. Zauważono wszakże niemal zasadę sytuowania od jednego do kilku takich obiektów w większych ośrodkach osadniczych typu osiedla lub miasteczka wczasowego. W mniejszych osiedlach, dysponując rozbudowanym zespołem usług rekreacyjno-rozrywkowych, stanowią namiastkę nieistniejącego ośrodka usługowego. W większych ośrodkach typu miejskiego są koniecznym elementem składowym centrum ogólnousługowego. Ich klientela rekrutuje się spośród gości weekendowych i osób, które przyjeżdżają w odwiedziny do wczasowiczów.^{1/} Przykład pokazano na rysunkach 62 i 63.

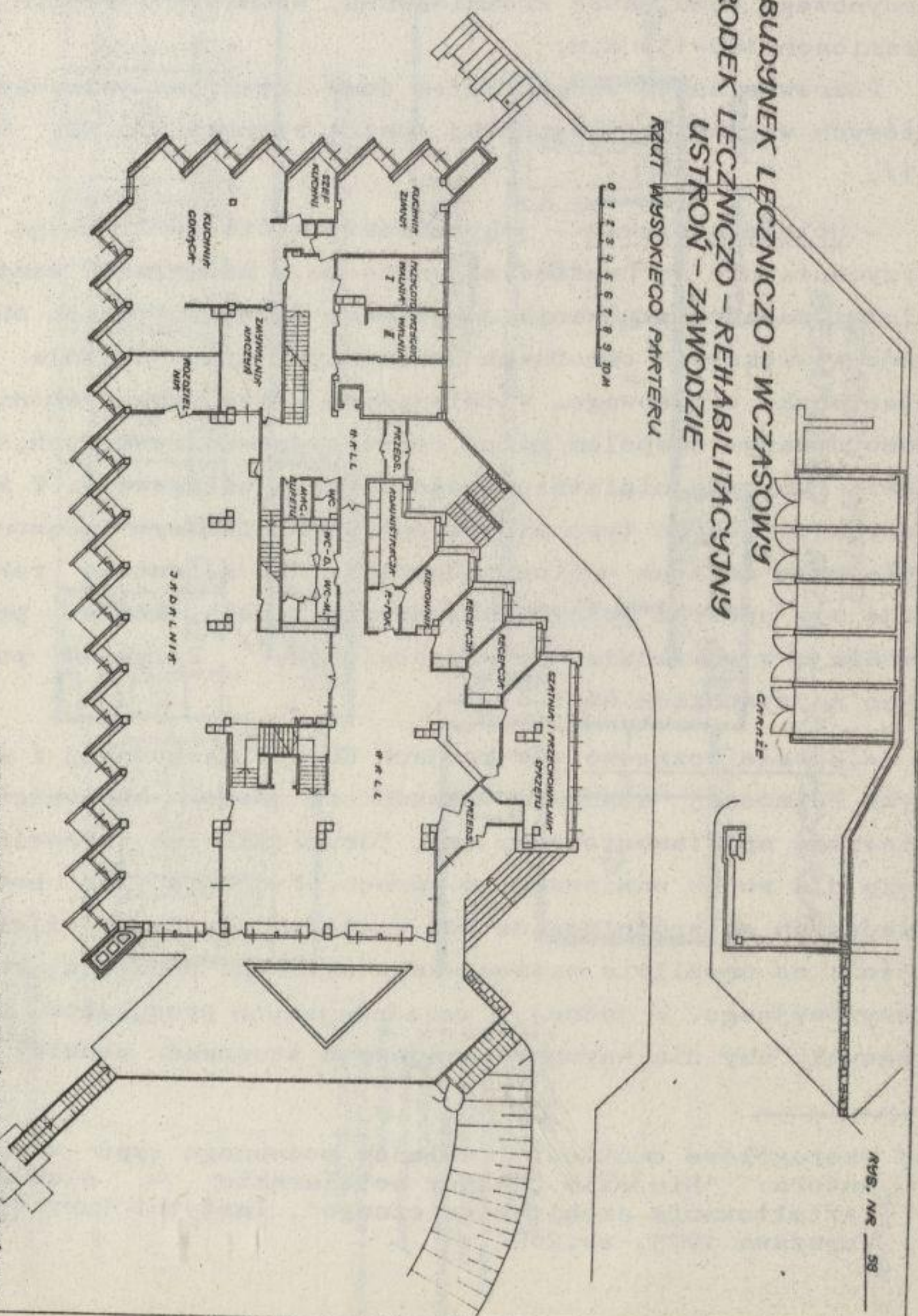
- Hotele wczasowe - w krajach Europy Zachodniej i Ameryki Północnej stanowią zasadniczą /obok budownictwa mieszkań apartamentowych, tzw. "drugich" lub "trzecich"/ bazę dla ruchu wczasowego w górach. Podobnie do hoteli miejskich są zróżnicowane pod względem standardu i wielkości, co umożliwia zastosowanie dalszego podziału kategoryzacyjnego. W jednej z wcześniejszych prac autor proponował, aby dla warunków krajowych stosować podział na

1/ Szczegółowe omówienie zakładów podobnego typu w pracy autora: "Miejskie Zakłady hotelarskie - elementy kształtowania architektonicznego". Instytut Turystyki, Warszawa 1975, ss.260.

BUDYNEK LECZNICZO - WCZASOWY OŚRODEK LECZNICZO - REHABILITACYJNY USTRÓŃ - ZAWODZIE

RZUT WYSOKIEGO PARTERU

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 M

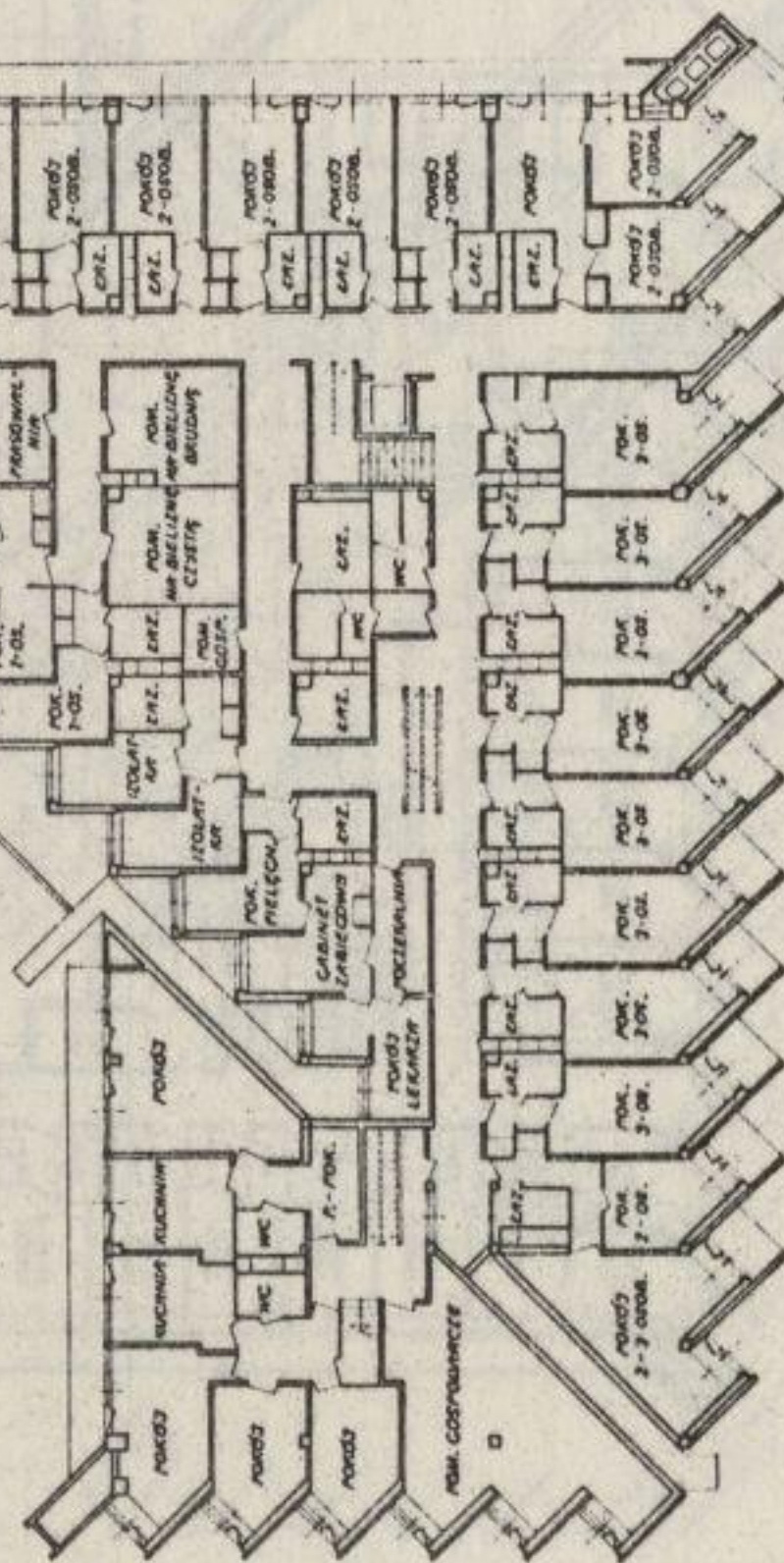

W G DOKUMENTACJI PRACOWNI PROJEKTÓW BUDOWNICTWA OGÓLNEGO
 PRZEDSIĘWZIĘCIA WODZKOZNACTWA W KATOWICACH.

BUDYNEK LECZNICZO - WCZASOWY OSRODEK LECZNICZO - REHABILITACYJNY USTRON' - ZAWODZIE

RZUT 1-00 PIĘTRA

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 M

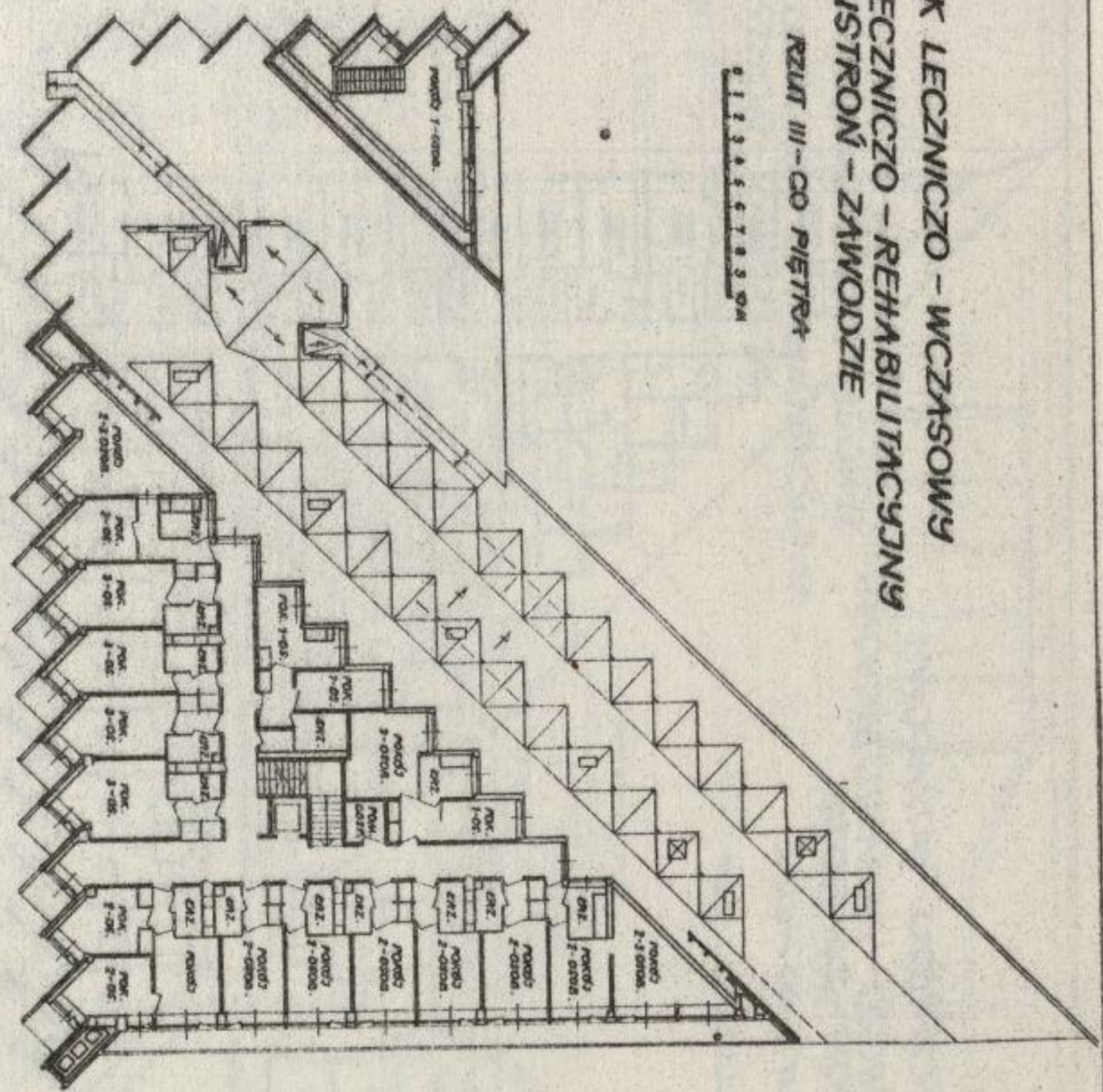

WC DOKUMENTACJI PRACOWNI PROJEKTOW BUDOWNICTWA OGOLNEGO
PRZEDSIĘSIĘWSTWA WOJEWODZKIEGO W KATOWICACH

BUDYNEK LECZNICZO - WCZASOWY OŚRODEK LECZNICZO - REHABILITACYJNY USTRONŃ - ZAWODZIE

RZUT III - GO PIĘTRA

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 M

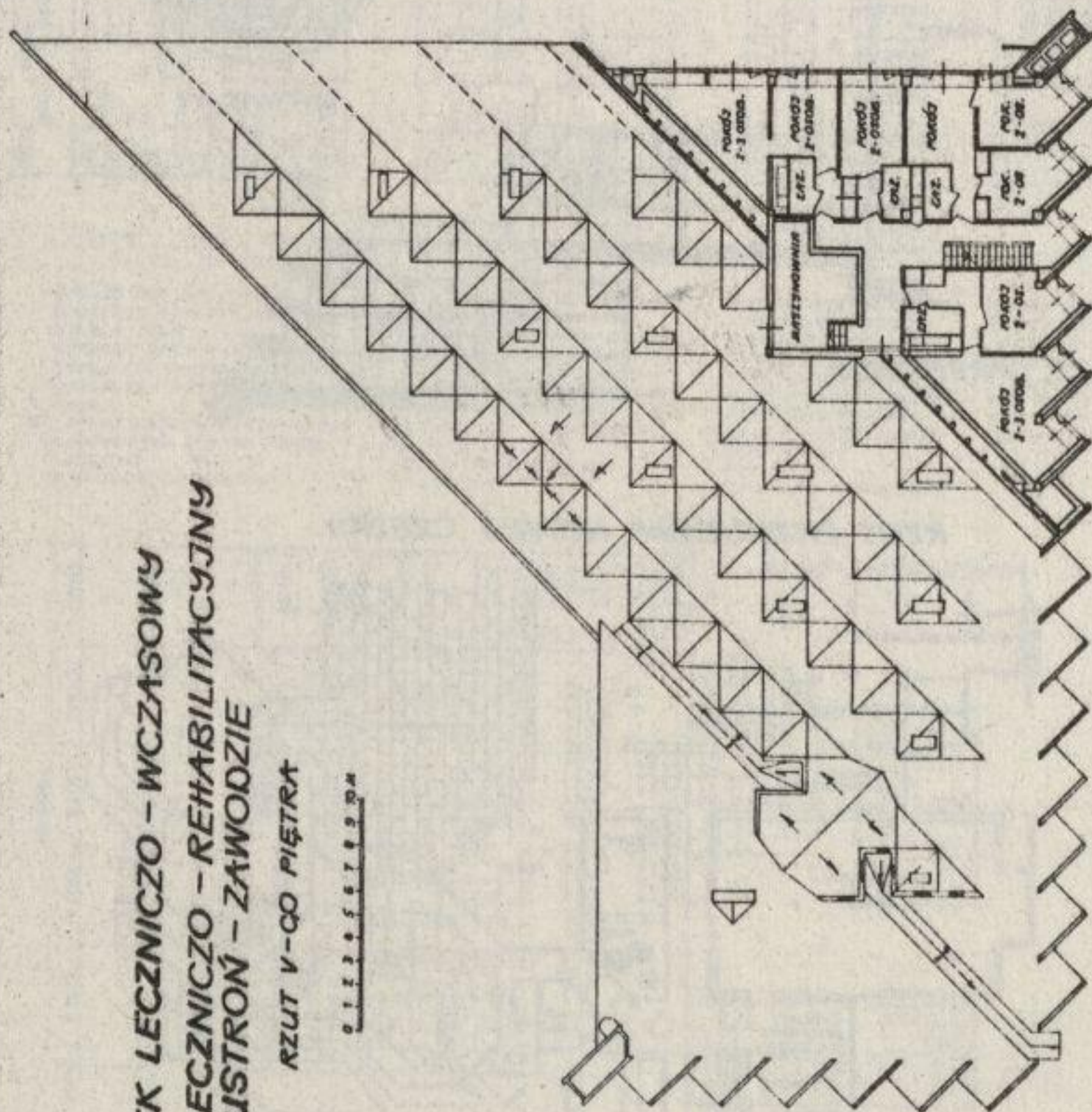

WZ DOKUMENTACJI PROJEKTOWEJ PROJEKTOW BUDOWNICTWA ODDIELNEGO
 PRZEDSIĘWZIĘCIA WZEMGADZIE W KATOWICACH

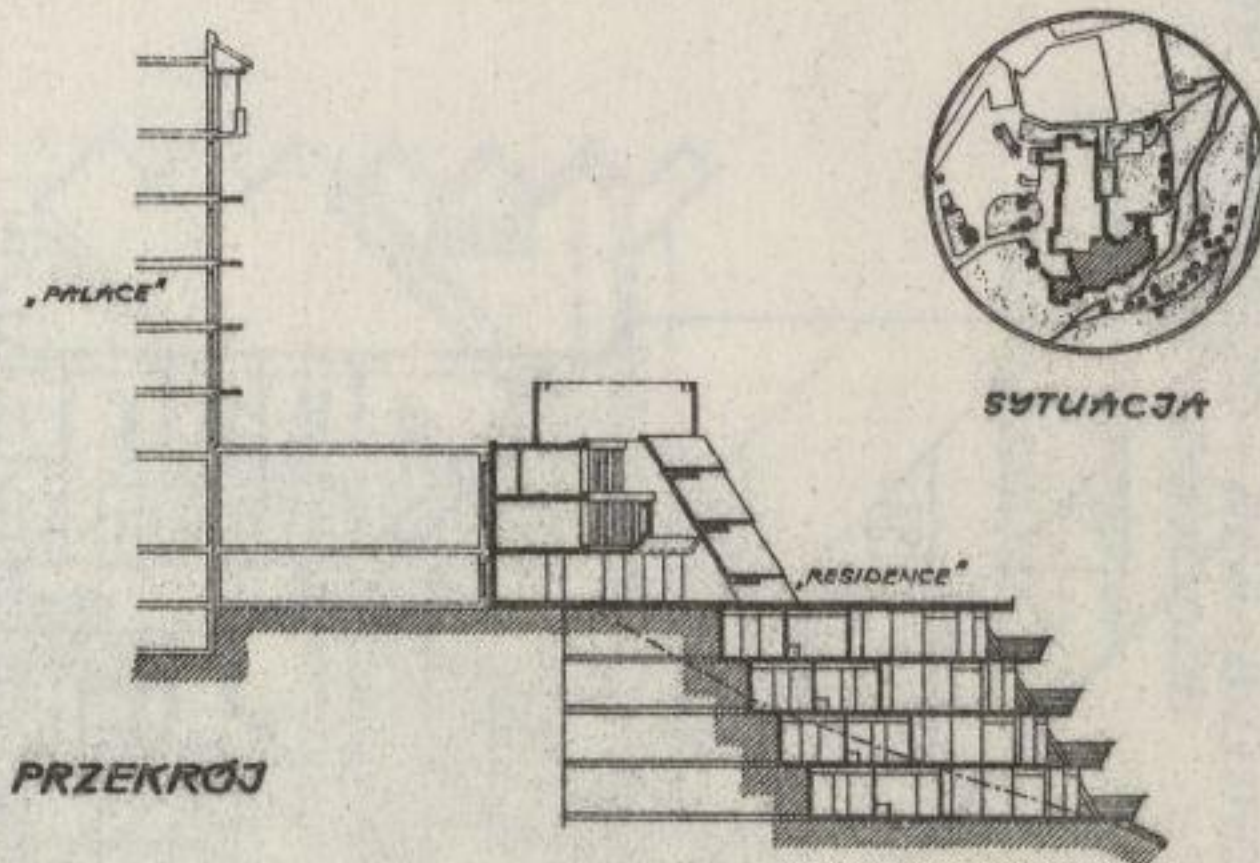
BUDYNEK LECZNICZO - WCZASOWY OŚRODEK LECZNICZO - REHABILITACYJNY USTRONŃ - ZAWODZIE

RZUT V-QQ PIĘTRA

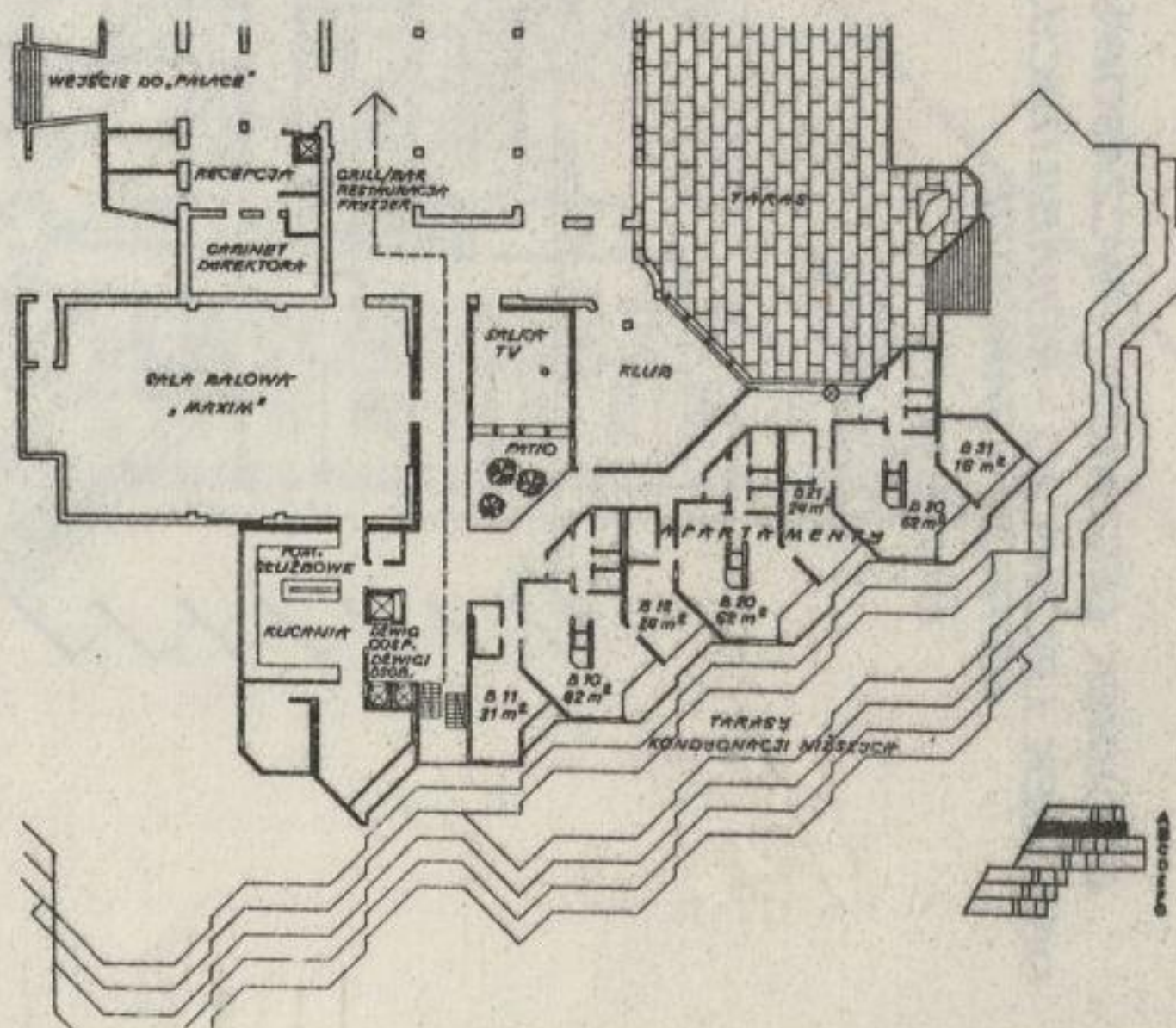
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 m

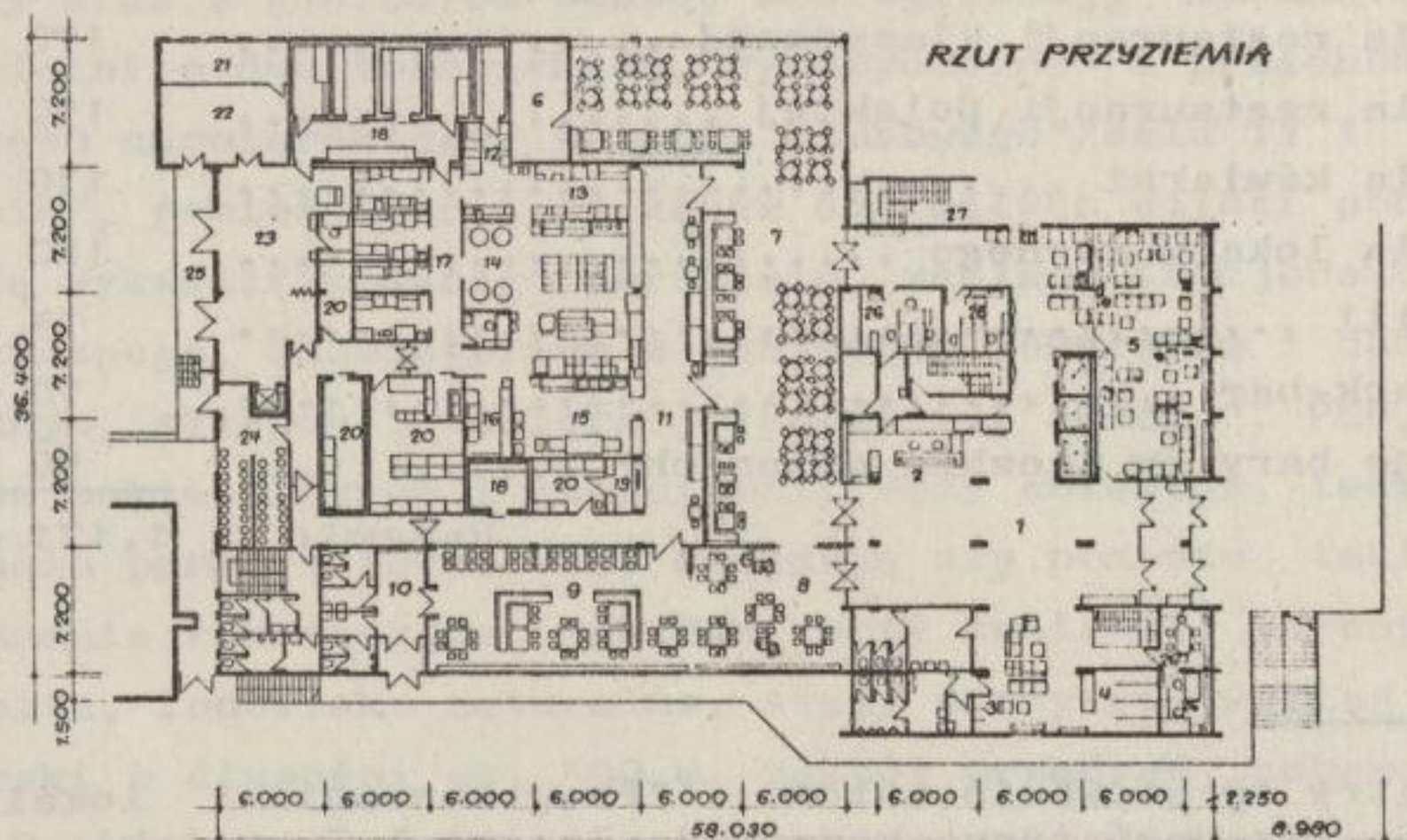
HOTEL „RESIDENCE”-„PALACE”, Gstaad - SZWAJCARIA
ROZBUDOWA CZĘŚCI MIESZKALNEJ
/33 NOWE JEDNOSTKI APARTAMENTOWE/

RZUT PRZYZIEMIA NOWEJ CZĘŚCI

HOTEL „RENNSTEIG”-OBERHOF (NRD)

dwie kategorie - niższą dla obiektów o pojemności w granicach 200-450 m.n. i zestawie usług ograniczonym do noclegowo-żywnościowych oraz wyższą - o pojemności powyżej 500 m.n. i zestawie usług wzbogaconym o rekreacyjne i rozrywkowe^{1/}. Przykładem reprezentatywnym dla grupy drugiej może być oddany w 1974 r. do użytku hotel "Orbis-Kasprowy" na Polanie Szymoszkowej w Zakopanem. Aby zaznajomić nieco czytelnika z problematyką budownictwa hoteli wczasowych o dużej pojemności i wysokim standardzie przytoczymy garść informacji o tym obiekcie^{2/}.

- Pojemność części mieszkalnej:

276 jednostek dwumiejscowych	554 m.n.
12 jednostek apartamentowych	<u>24 m.n.</u>
Razem :	578 m.n.

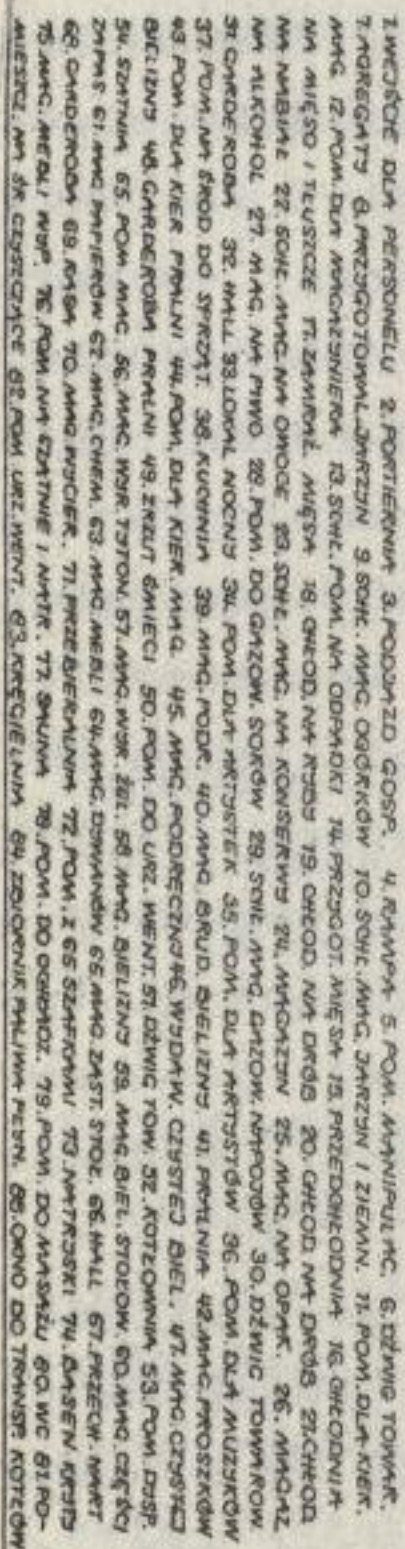
- Pojemność części gastronomicznej /łącznie z salą wielofunkcyjną balowo-kongresową/:

sala wielofunkcyjna	406 m.k.
sala restauracji klasycznej	170 m.k.
sala restauracji polskiej	150 m.k.
sala kawiarni	130 m.k.
sala lokalu nocnego	120 m.k.
grill	75 m.k.
snack-bar	70 m.k.
inne bary /w liczbie czterech/	<u>50 m.k.</u>
Razem :	1.171 m.k.

1/ Patrz opracowanie autora: "Programowanie i lokalizacja urządzeń turystycznych". Instytut Turystyki 1974, str. 250.

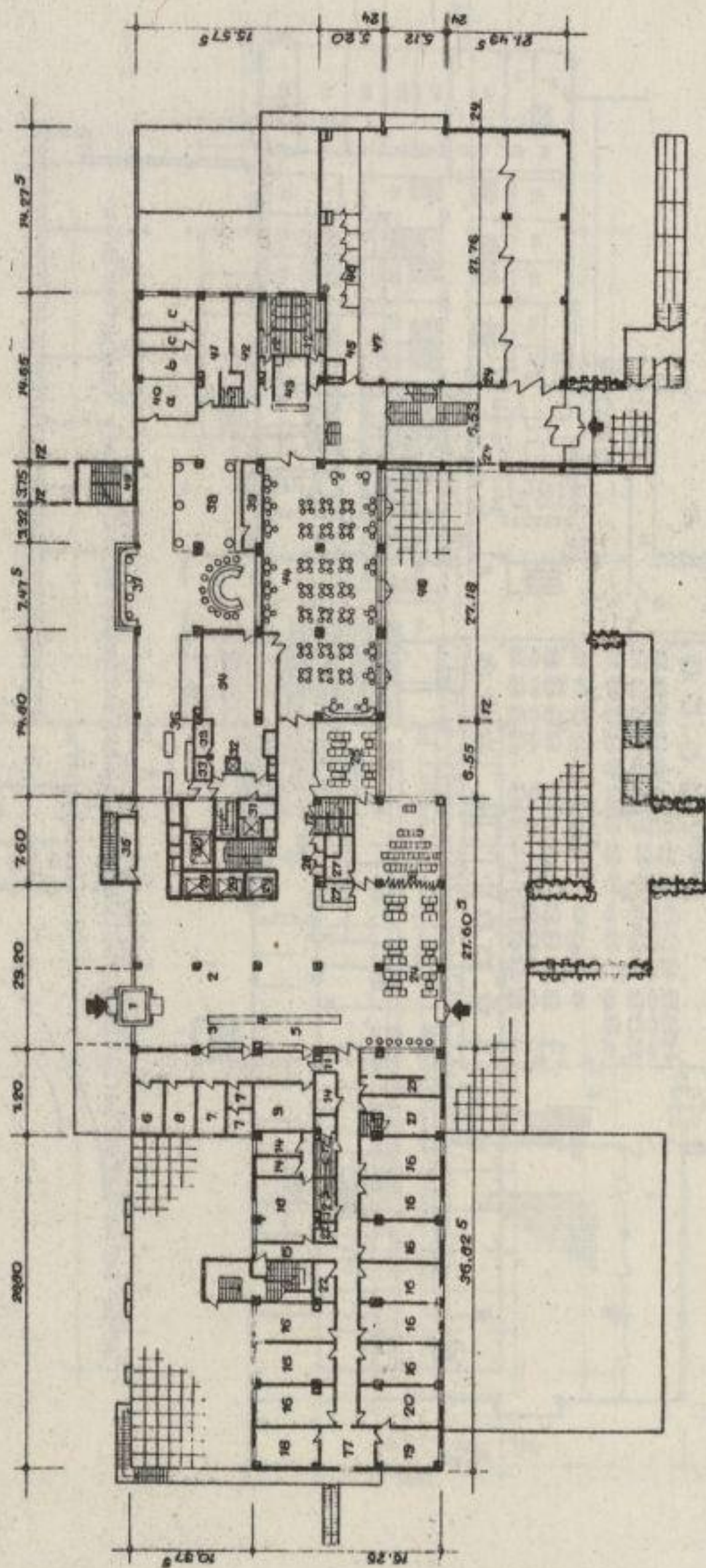
2/ W oparciu o materiały publikowane przez autora oraz inż. Z.Bładka w Biuletynie "Budownictwo Turystyczne" nr 14/15 - I.T. Oddział w Poznaniu, Poznań 1974.

Z porównania pojemności części mieszkalnej z pojemnością części gastronomicznej wynika, że druga może dysponować dwukrotnie większą liczbą miejsc. Odejmując wszakże od ogólnej sumy miejsc konsumpcyjnych liczbę miejsc w sali wielofunkcyjnej i czynnym jedynie w porze nocnej lokalu rozrywkowym oraz małych barach typu apéritif i cocktail, okaże się, że odbydwie liczby są mniej więcej równe. Biorąc natomiast pod uwagę pojemność sal restauracyjnych wydających posiłki w ramach umowy typu "pension" otrzymamy wynik będący odwróceniem podanych na wstępie proporcji : 220 m.k. do 578 m.n. Poza podanymi proporcjami, także wielorodzajowość zakładów gastronomicznych i spora liczba jednostek apartamentowych w części mieszkalnej świadczy o wysokim standardzie obiektu. Inne cechy świadczące o tym standardzie to: istnienie sali wielofunkcyjnej dostosowanej do odbywania kongresów i projekcji filmów, krytego basenu kąpielowego o powierzchni lustra wody 203,5 m², sauny wraz z gabinetem odnowy biologicznej, mechanicznej kręgielni o dwu torowiskach, wypożyczalni i przechowalni sprzętu narciarskiego, zespołu klubowego /sala TV i czytelnia/, pomieszczenia do zabaw dla małych dzieci pod opieką wykwalifikowanego personelu, zakładu fryzjersko-kosmetycznego, ambulatorium z gabinetem lekarskim i dentystycznym, sklepów "Jubilera", "Cepelii", "Ruchu", PKO, wyrobów cukierniczych i kwaciarni. Poza obiektem, lecz na terenie parceli inwestora, znajdują się ponadto takie urządzenia rekreacyjne jak dwa korty tenisowe, tereny minigolfa, lodowisko naturalne, stały orczykowy wyciąg narciarski o długości ok. 500 m, zespół urządzeń zabawowych dla dzieci, zieleni urządzona z miejscami odpoczynku dla dorosłych, parking o 141 miejscach postojowych i garaż na 30 stanowisk wraz z punktem obsługi /kanał rewizyjny, myjnia/. Patrz rysunki 64, 65, 66 i 67.

ПОДЗИЛКА

AUTORS PROJEKTU: INŽ. J. KREČAR, INŽ. A. ROČ. S. KRČIČ
DOKUM. VYK. PŘEZ: SLOVENSKÝ PROJEKT " "
LUDSKÝMI ZDROJEM

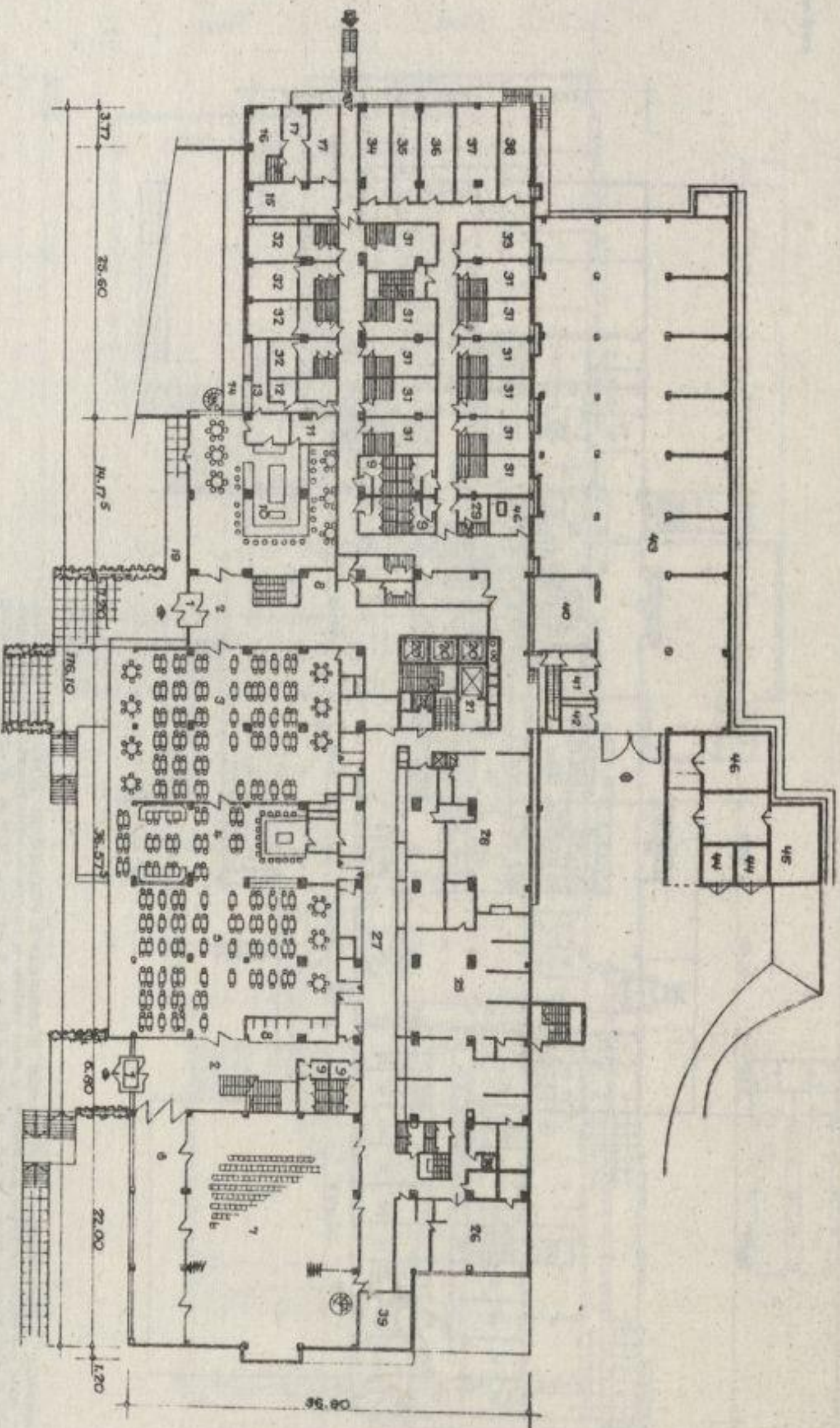

1 GŁÓWNE WEJŚCIE 2. HALL GŁÓWNY 3. INFORMACJE 4. RECEPCJA 5. PORTIENIA 6. POM. DLA KIEROWN. RECEPCJI 7. POM. NA RADIO, TELEFON, DIALKOPIS 8. POM. KUCHNI 9. CENTR. AUTOMATYCZNA 10. POM. DEMO- ZSTU GOŚCI 11. BAGAŻOWNIA PODR. 12. WC 13. WC DLA DZIECI 14. AKUMULATORY 15. DOJŚCIE DO RECEP- Z SZATNI 16. BIURO 17. SEKRETARIAT 18. POM. DLA 2-3 DZIECI 19. POM. DLA DZIECI 20. POM. KONFERENCYJNY 21. BAWIALNIA DLA DZIECI 22. ARCHIWUM 23. MAG. PODRĘCZNIKÓW 24. ANEKS WYPOCZYN. 25. CZYTELNIKA 26. SALON TELEWIZyjny 27. KIOSK 28. TELEFON 29. DZWIĘCI OSOBY 30. DZWIĘCI TOWA- ROWY 31. DZWIĘCI KIELNERSKI 32. DZWIĘCI TOWAROWY 33. MAGAZYN PODRĘCZNIKÓW 34. KUCHNIA KA- WIARNI 35. BAGAŻOWNIA 36. SKLEP 37. ANEKS WYPOCZ. 38. SKLEP 39. MAGAZYN PODR. 40. POLSKIE DZI- KO PODR. 41. DZWIĘCI 42. RECEPCJA C-DZWIĘCI 43. PRZEDZIEŃ DZWIĘCI 44. PRZEDZIEŃ DZWIĘCI 45. GALLERIA SALI 46. KASINA DLA TEUMACJI I DZIENNIKARZY 47. SA- LA 48. TARNI 49. POŁONIA KLATA SCHODOWA

HOTEL „KASPROWY”-ZAKOPANE RZUT PRZYZIEMIA

PODZIAŁKA
0 5 10 15 20 m

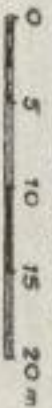
AUTOREZ PROJEKTU: INŻ. ARCH. J. KRECAR, INŻ. ARCH. S. KRZĄD
DOKUM. WYK. PRZET.: SŁOWENIJA PROJEKT
LJUBLJANA-ZAGOSZAWIA

1. WIEŻBICIE DLA GOŚCI 2. HALL 3. JADALNIA DLA GOŚCI HOTEL 4. GRILL-BAR 6. RESTAURACJA POLSKA-
6. FOTER ŚALI WIELOFUNKC. 7. SALA WIELOFUNKC. 8. GARDEROBOWA 9. WC 10. SNIACZAK-BAR 11. ZAPLECZE
SNIACZAK-BARU 12. PODRĘCZNIK MAGNETY 13. APERTIF BAR 14. GALERIA MNO PRAWYMI 15. AMBULA-
TORIUM 16. LEKARZ 17. DENTYSTA 18. WIEŻBICIE DO AMBULANT. Z ZEWYMNĄTRZ 19. TĄRACH 20. DZIWIG OSOBY
21. DZIWIG TOW. 22. DZIWIG KILNERSKI 23. DZIWIG TOW. 24. DZIWIG TOW. 25. KUCHNIA 26. WYTWÓRNI
CUMIERWICZA 27. PODZIELNIA KILNERSKA 28. JADALNIA DLA PERSONELU 29. POKÓJ WYCIENIENI 30. UM-
IWIENIA 31. SZATNIA DLA 30 OS. Z UM. WALKI 32. SZATNIA DLA 30 OS. Z UM. W. I. NA-
TYSZKIEWA 33. ARCHIWUM 34. WARSZTAT ELEKTR. 35. WARSZTAT MALARSKI I SZKŁARSKI 36. WARSZTAT
MAG. SALI WIELON. 40. OBSŁUGA ŚMIAKOWODOW 41. MAG. PODRĘCZNIK 42. BIURO 43. GATYCH DLA 30
ŚMIAKOWODOW 44. TĄRACH-ETNACJA 45. MAGNETY 46. WENTYLACJA GARAŻU

HOTEL „KASPROWY”-ZAKOPANE
RZUT PIĘTRA RESTAURACYJNEGO

PODZIMENY

AUTORIZACIJA PROJEKTU: INŽ. ARON J. KREČAK, INŽENIRAR S. KRLEŽA
DOKUM. NR. PRIZET "SLOVENIJA PROJEKT"
LJUBLJANA - SLOVENIJA

HOTEL „KASPROWY” - ZAKOPANE
TYPOWE PIĘTRO MIESZKALNE

PODZIAŁKA

0 5 10 15 20 m

AUTOREY PROJEKTU: INŻ. MIRON JAKUBIAK, INŻ. ARTH. S. KOTLEBA
DOKŁAD WSIAK. PRZET.: SŁOWENIJA PROJEKT
LUBELJANA - JUGOSŁAWIA

1. HALL PIĘTROWY
2. DZWIKI OSOBOWE
3. DZWIĘG KIELNERSKI
4. DZWIĘG TOWAROWY
5. POMIESZCZENIE MANIPULACYJNE
6. POMIESZCZENIE DLA SŁUŻBY PIĘTROWEJ
7. MARGARZYN Czystej Bielizny
8. POMIESZCZENIE NA SPRZET I ŚRODKI DO SPRZĄTANIA
9. WĘŻEL ŚMIECI I BRZUSZ BRUDNEJ BIELIZNY
10. WĘŻEL SANITARNY DLA PERSONELU
11. WC OGÓLNODOSTĘPNE
12. ŚCISŁA INSTALACJA
13. PRZEDPOKÓJ
14. KUCHNIA
15. KUCHNIA
16. KUCHNIA
17. KUCHNIA
18. KUCHNIA
19. KUCHNIA
20. KUCHNIA
21. KUCHNIA
22. KUCHNIA
23. KUCHNIA
24. KUCHNIA
25. KUCHNIA
26. KUCHNIA
27. KUCHNIA
28. KUCHNIA
29. KUCHNIA
30. KUCHNIA
31. KUCHNIA
32. KUCHNIA
33. KUCHNIA
34. KUCHNIA
35. KUCHNIA
36. KUCHNIA
37. KUCHNIA
38. KUCHNIA
39. KUCHNIA
40. KUCHNIA
41. KUCHNIA
42. KUCHNIA
43. KUCHNIA
44. KUCHNIA
45. KUCHNIA
46. KUCHNIA
47. KUCHNIA
48. KUCHNIA
49. KUCHNIA
50. KUCHNIA
51. KUCHNIA
52. KUCHNIA
53. KUCHNIA
54. KUCHNIA
55. KUCHNIA
56. KUCHNIA
57. KUCHNIA
58. KUCHNIA
59. KUCHNIA
60. KUCHNIA
61. KUCHNIA
62. KUCHNIA
63. KUCHNIA
64. KUCHNIA
65. KUCHNIA
66. KUCHNIA
67. KUCHNIA
68. KUCHNIA
69. KUCHNIA
70. KUCHNIA
71. KUCHNIA
72. KUCHNIA
73. KUCHNIA
74. KUCHNIA
75. KUCHNIA
76. KUCHNIA
77. KUCHNIA
78. KUCHNIA
79. KUCHNIA
80. KUCHNIA
81. KUCHNIA
82. KUCHNIA
83. KUCHNIA
84. KUCHNIA
85. KUCHNIA
86. KUCHNIA
87. KUCHNIA
88. KUCHNIA
89. KUCHNIA
90. KUCHNIA
91. KUCHNIA
92. KUCHNIA
93. KUCHNIA
94. KUCHNIA
95. KUCHNIA
96. KUCHNIA
97. KUCHNIA
98. KUCHNIA
99. KUCHNIA
100. KUCHNIA

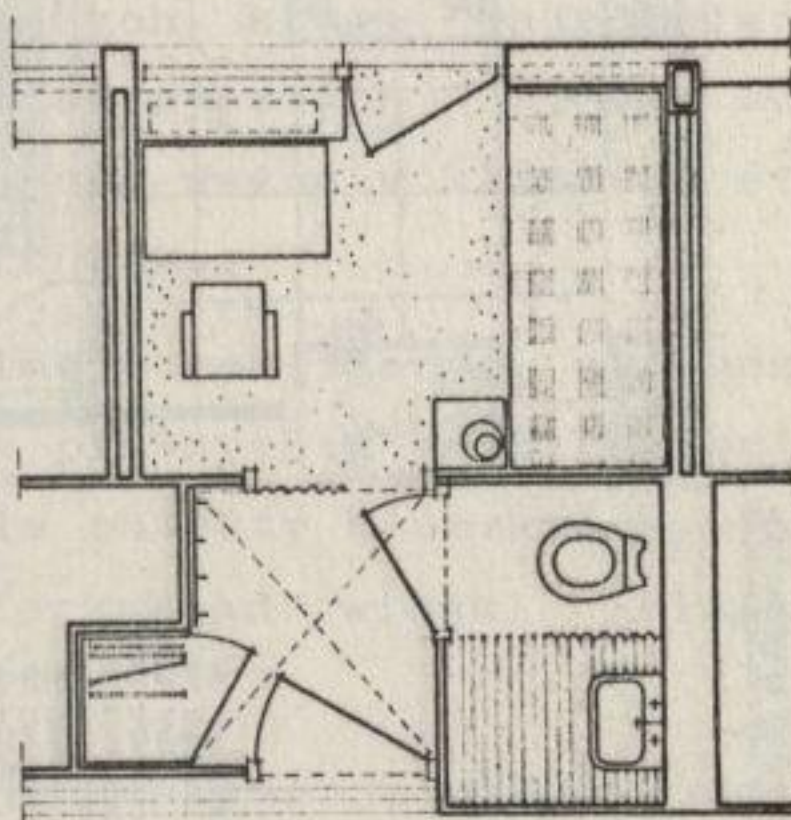
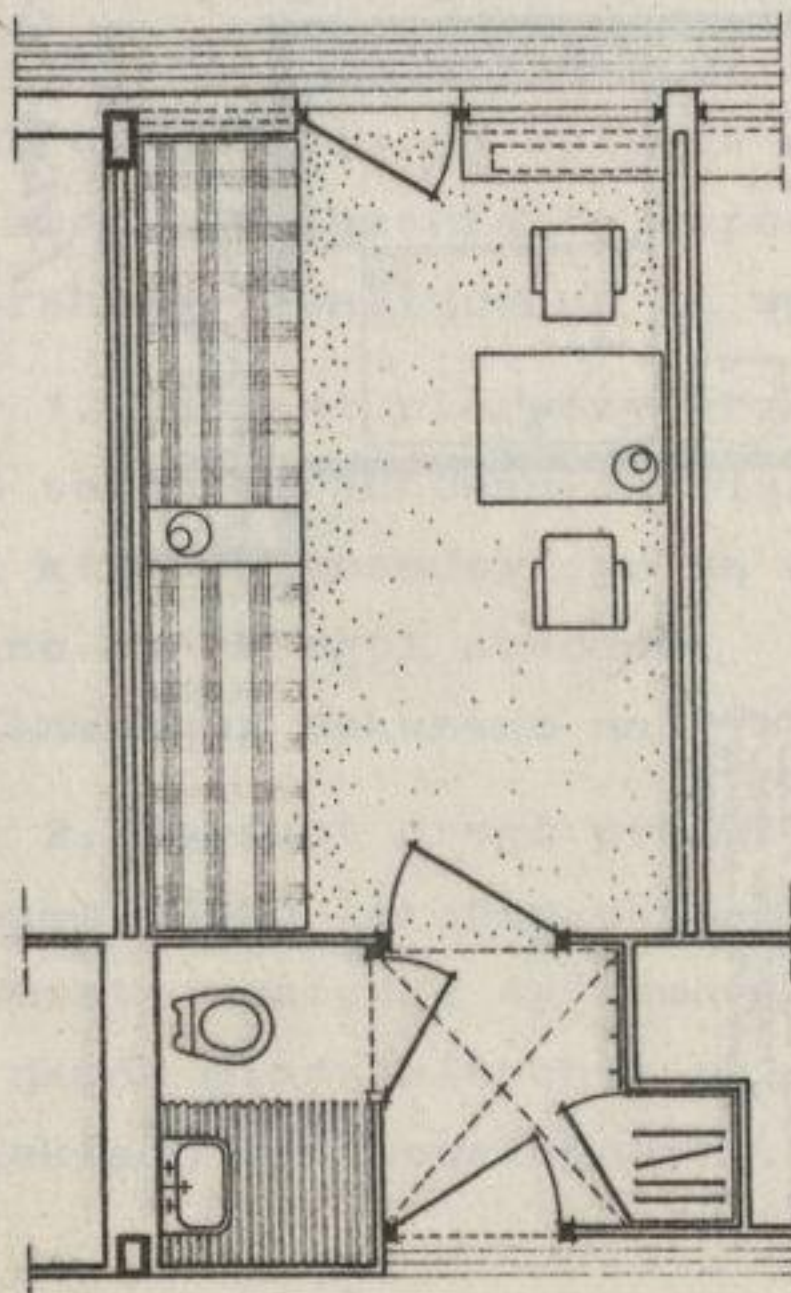
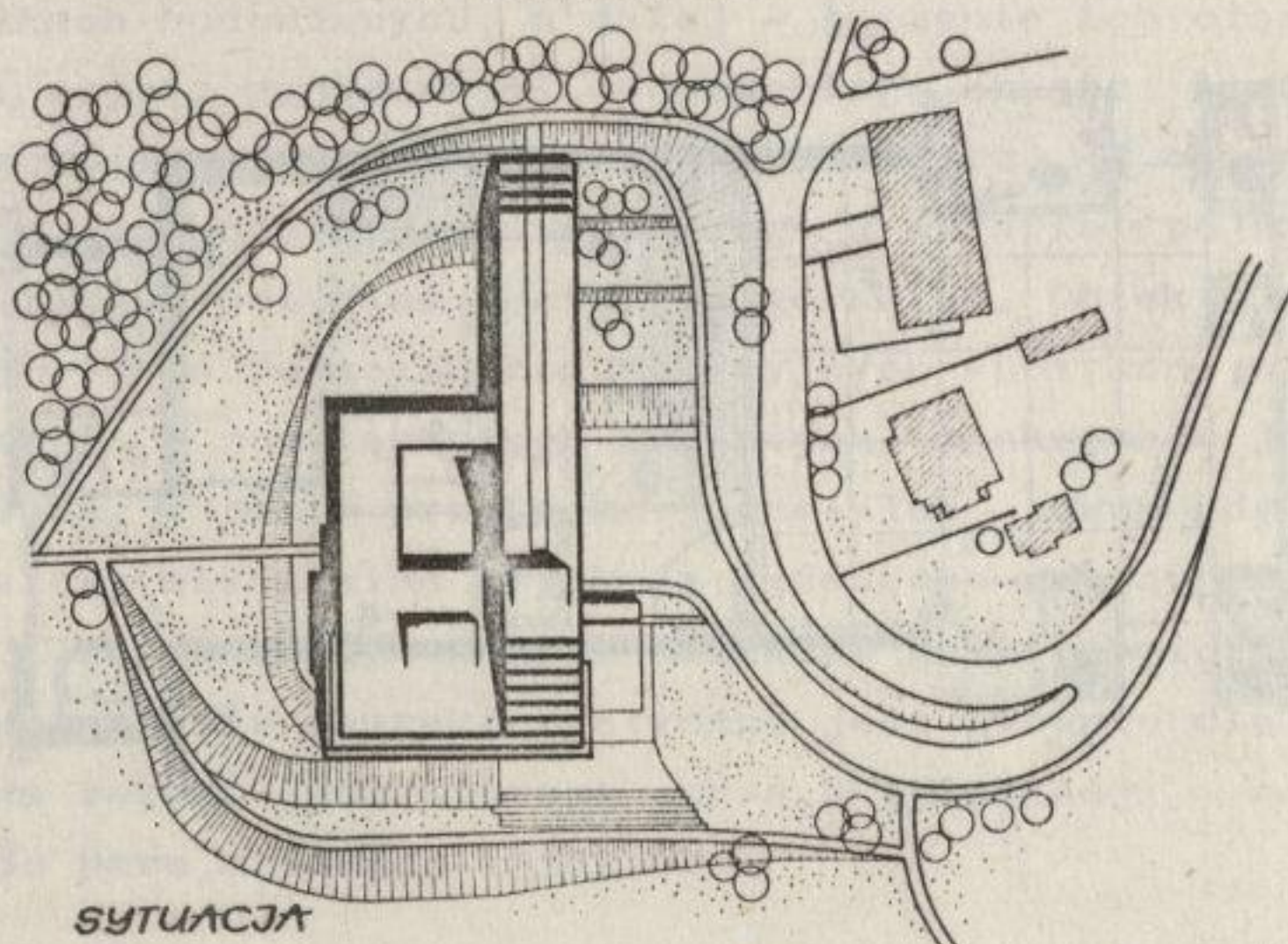
Przytoczony w zarysie program świadczeń usługowych "Kasprowego" uważać można za charakterystyczny dla hoteli wczasowych o najwyższym standardzie. Tym zatem przykładem można zakończyć prezentację łańcucha rozwojowego górskich obiektów hotelarskich. Poza omówionymi w niniejszym rozdziale w strefie górskiej występują: pokrewne hotelom wczasowym hotele sanatoryjno-wczasowe /patrz rys.68/, dalej - małe pensjonaty prywatne i internaty /patrz rys.69/ oraz budownictwo mieszkań apartamentowych i indywidualne domki rekreacyjne.

Małe pensjonaty prywatne stanowią typ rozbudowanego o dodatkowe pokoje indywidualnego budownictwa mieszkalnego ludności miejscowej /"kwatery prywatne"/; indywidualne domki rekreacyjne oraz wielomieszkańowe apartamentowce - rozpowszechnioną, głównie w Europie Zachodniej, formę budownictwa tzw. "drugich" lub nawet "trzecich" mieszkań. Ze względu na odmienny charakter tego budownictwa i to zarówno "kwater prywatnych" jak mieszkań apartamentowych - obydwie formy można bez szkody wyłączyć z prezentowanego wyżej szeregu obiektów hotelarskich.

2. Integracja przestrzenna - od obiektów indywidualnych łączonych zadaszonymi ciągami pieszymi do obiektów wieloużytkowych, megastruktur

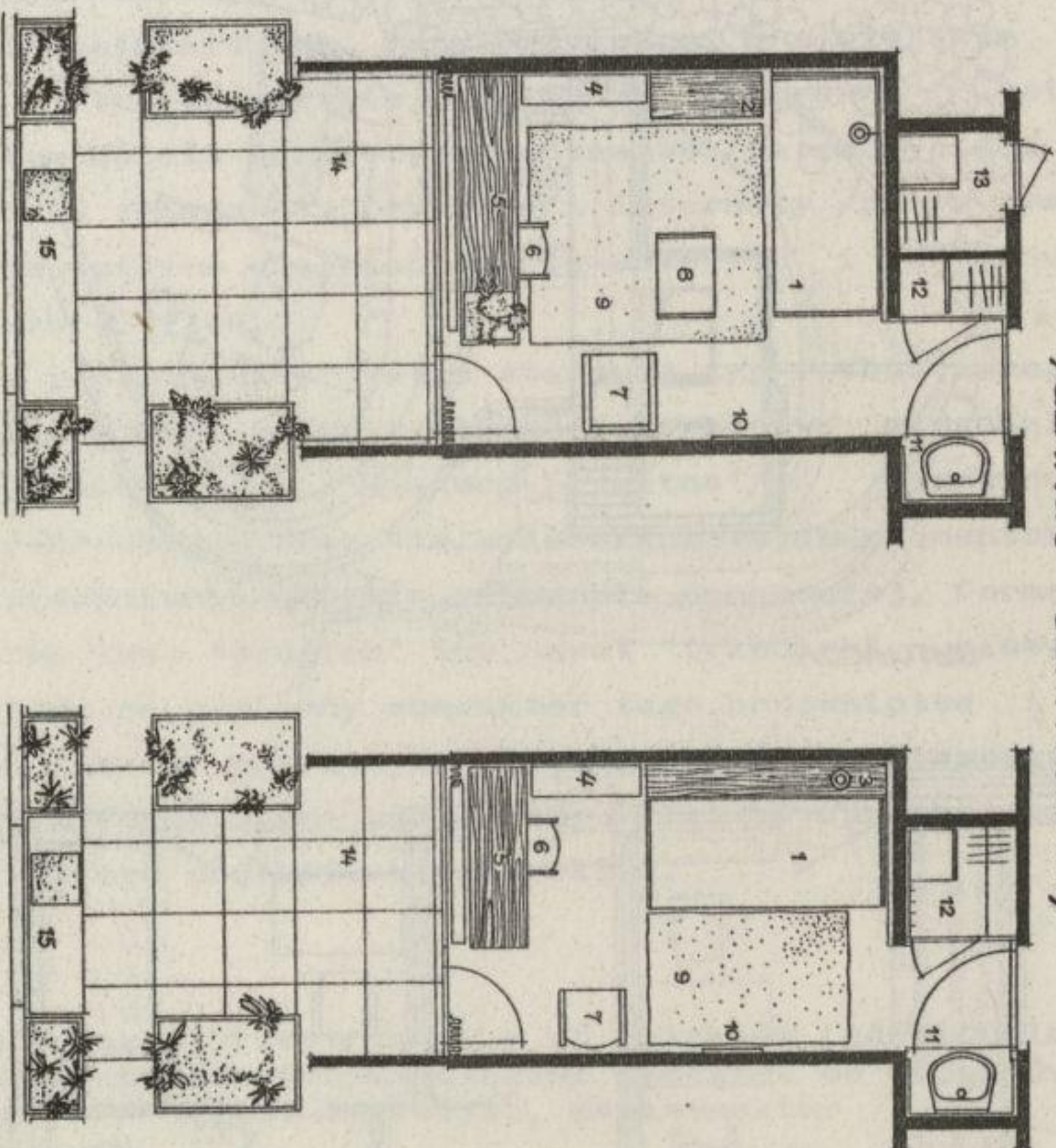
W poprzednich rozdziałach przedstawiono w materiale graficznym parę przykładów rozwiązań ilustrujących współcześnie obserwowaną tendencję integracji przestrzennej. Ponieważ jednak zagadnienia nie rozwinięto szerzej, a z architektonicznego punktu widzenia jest ono tego warte, w tym rozdziale powrócimy doń raz jeszcze, poruszając problem bardziej szczegółowo.

SANATORIUM BUDOWLANYCH W KRYNICY

**RZUTY
JEDNOSTEK MIESZKALNYCH**

INTERNAŁ GORSKI „SONNEN HUCEL” /CLARUS – SZWAJCARIA/

1. ŁÓŻKO
2. SZAFKA – POKŁADNI KSIĄŻEK
3. POŁEK PRZY ŁÓŻKU
4. POŁEK + BONZERIA ŚCIENNA
5. STÓŁ – BIURO
6. KRZESŁO
7. FOTEL
8. TABORET WYŚCIEKNI
9. DYWAN
10. LUSTRO
11. UMYWALNIA
12. SZAFKA NA RZECZY
13. WC
14. TAPIS
15. MIEJSCE DO SIEDZENIA

OPRACOWAŁ: DR. MICHAŁ „MOR LUCH” DĘBSKI
WC, MOEBEL INTERIOR DESIGN E 1968 EX - 5. V. 73

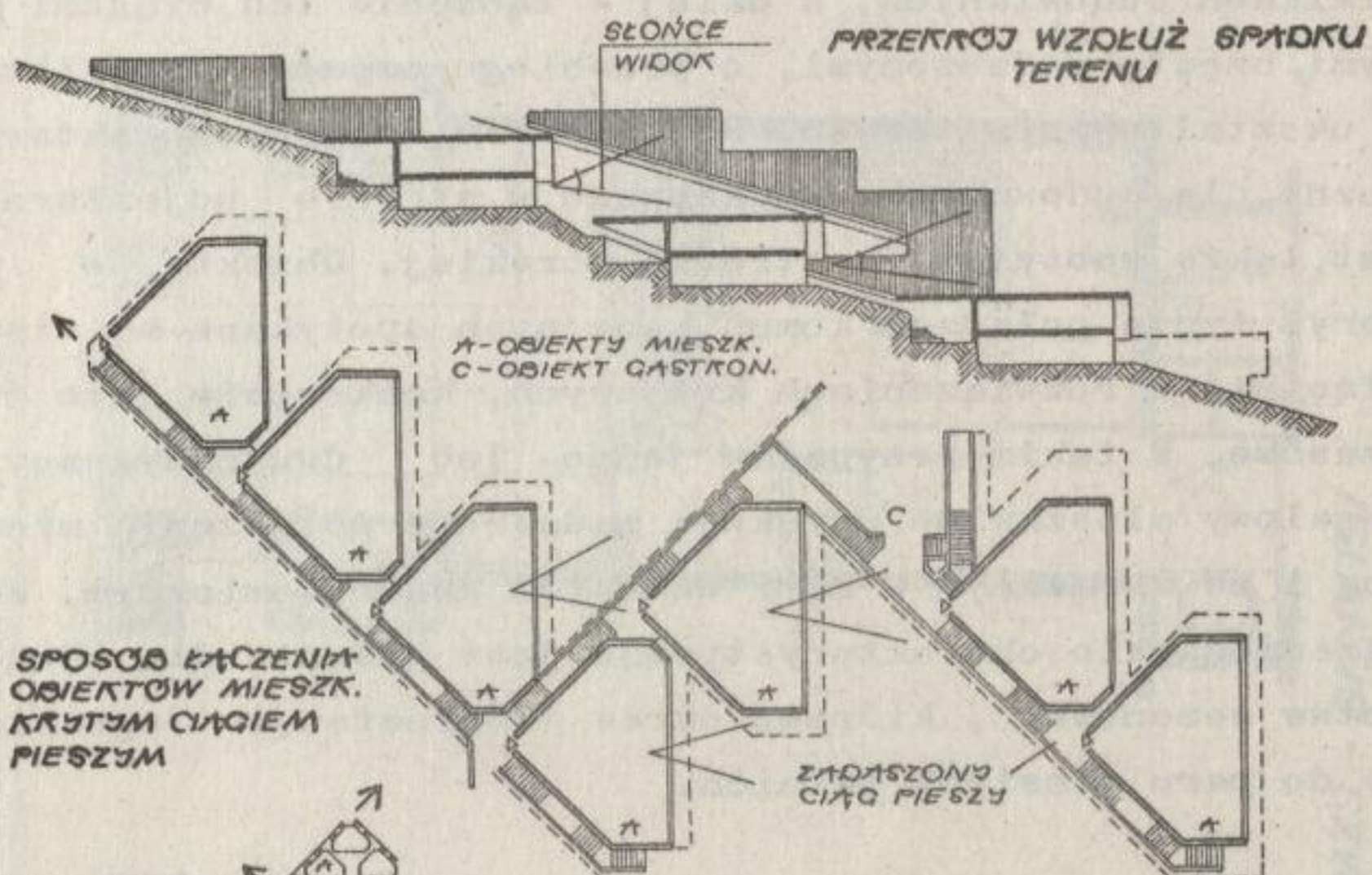
Pierwszym stopniem integracji przestrzennej prowadzącej do grupowania różnorodnego programu w jednym obiekcie jest fizyczne zbliżenie budynków położonych na sąsiednich działkach budowlanych, a dalej - łączenie ich ciągami pieszymi, często zadaszonymi, o przebiegu często niezależnym od ukształtowania terenu. Rozwiązanie to, charakterystyczne dla budownictwa wczasowego w strefie pojeziernej, jest także spotykane w strefie górskiej. Obiekty o podobnym typie połączeń komunikacyjnych spotykane są niemal wyłącznie w rozwiązaniach krajowych, konkretnie jako domy wczasowe. W takim przypadku jedno- lub dwukondygnacyjne bungalowy mieszkalne uzyskują zadaszone połączenia między sobą i ze związanym z nimi obiektem gastronomicznym. Rozwiązanie takie charakterystyczne jest głównie dla budownictwa sezonowego, którego okres eksploatacji ogranicza się do paru miesięcy letnich.

Dalszym przejawem postępującej integracji jest oprócz zadaszenia obudowa ciągów pieszych, która daje całkowite ich osłonięcie od wpływów atmosferycznych - zimna, opadów, wiatru. Rozwiązania te, specjalnie ważne w klimacie strefy górskiej, realizowane są wariantowo:

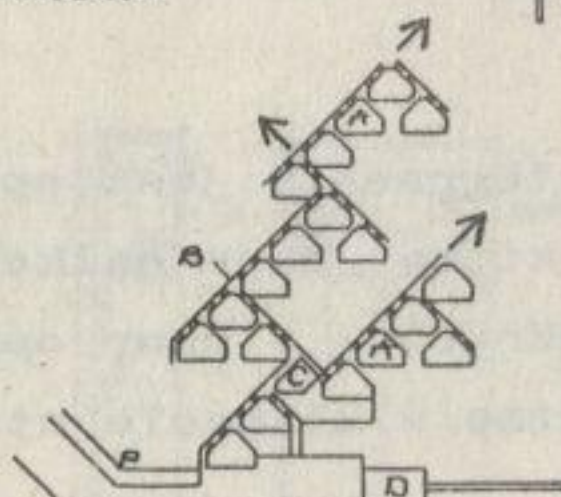
1. Wariant pierwszy przewiduje realizację biegnących po terenie obudowanych ciągów pieszych; różnice poziomów, na których posadowione są małe obiekty mieszkalne, pokonywane są na ogół schodami /przykład wioski kolonijnej Planachaux pokazano na rys. 70/.

2. Wariant drugi przewiduje realizację biegnących tym razem ponad terenem obudowanych łączników, stanowiących pomosty pomiędzy systemami korytarzy w poszczególnych budynkach mieszkalnych i układami komunikacji pieszej w obiektach ogólnousługowych. Różnice wysokości poszczególnych

WIOSKA KOLONIJNA - PLANACHAUX /SZWAJCARIA/

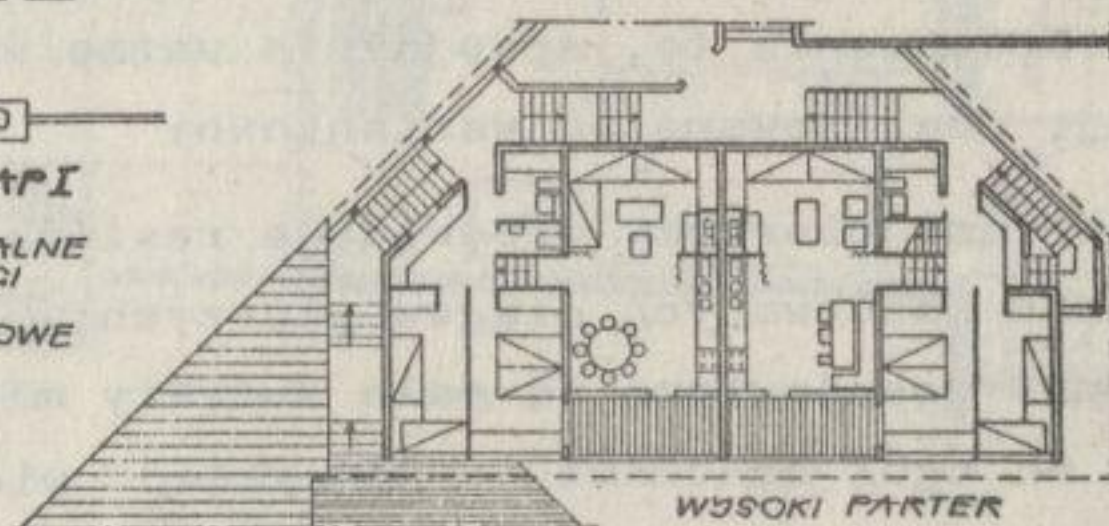

WARIANT KSZTAŁTOWANIA ZABUDOWY MIESZKALNEJ (ETAP II)

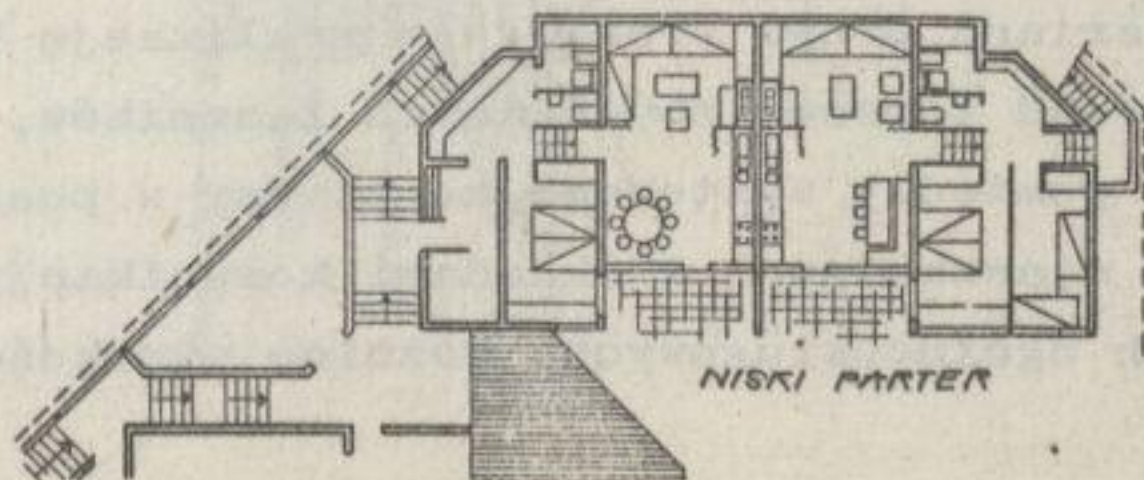

SITUACJA - ETAP I

- A-OBIEKTY MIESZKALNE
- B-ZAPŁASZONE CIĄGI PIESZE
- C-CENTRUM USŁUGOWE
- D-STACJA KOLEI LINOWEJ
- P-PARKINGI

WYSOKI PARTER

NISKI PARTER

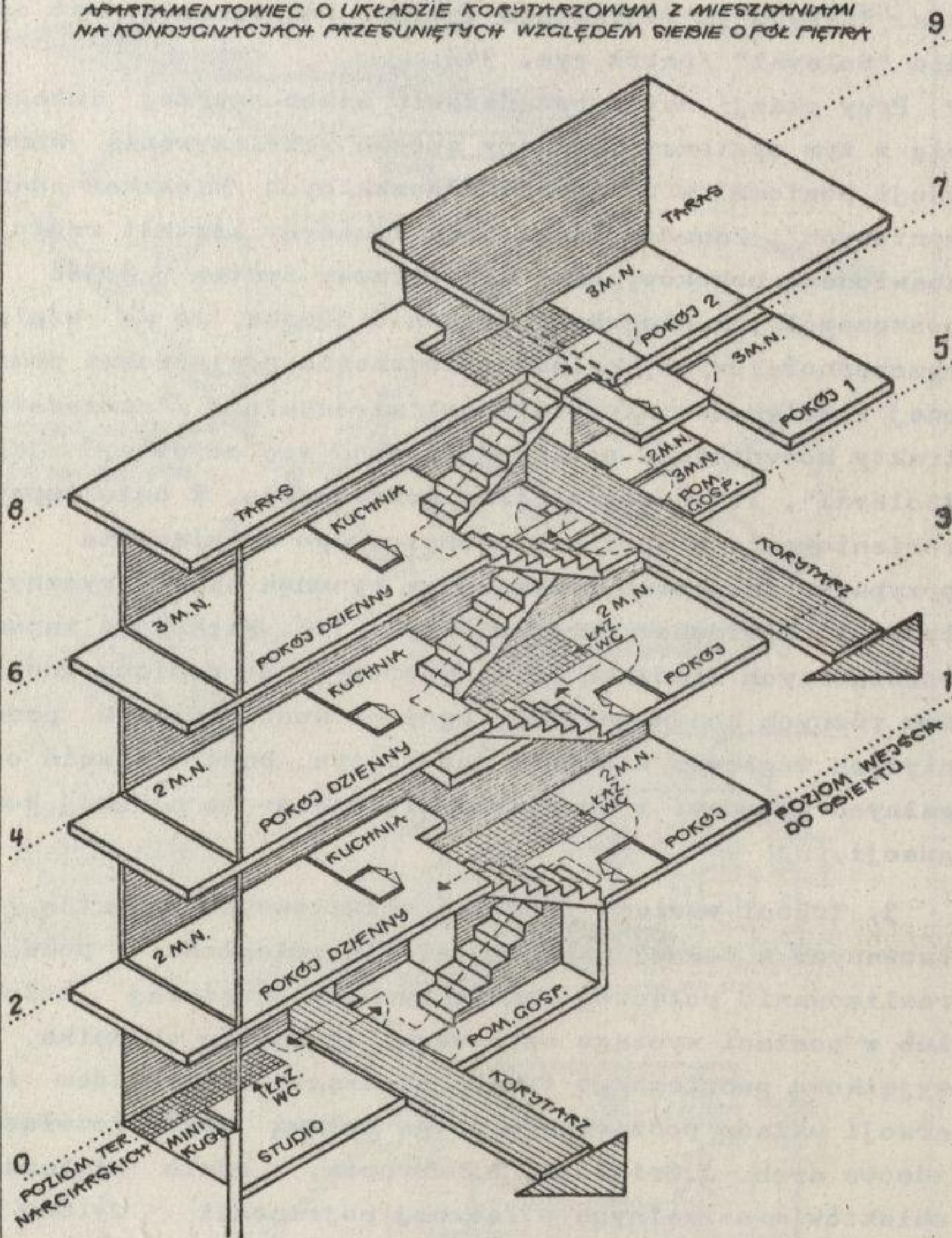
nych poziomów pokonywane są przez biegi klatek schodowych i dźwigi osobowe. W przypadku krańcowym nawet całe osiedle budownictwa blokowego może otrzymać podobne połączenia. Klasycznym przykładem takiego rozwiązania jest osiedle "Soleval" /patrz rys. 34/.

Przy okazji warto przedstawić nieco szerzej integralnie z tym systemem związany sposób rozwiązywania komunikacji poziomej w budynkach mieszkalnych /mieszkań apartamentowych/. Zasadą niemal jest linearny kształt rzutu, pozbawionego uskoków, oraz korytarzowy system dojść do poszczególnych mieszkań. Wyjaśnić trzeba, że ze względów oszczędnościowych, celem zmniejszenia powierzchni pomocniczej i zwiększenia powierzchni mieszkalnej /"sprzedażnej"/ trakty komunikacji poziomej sytuuje się co dwie, jak w "Soleval", lub nawet co trzy kondygnacje. W celu lepszego zorientowania w sposobie technicznego rozwiązania tego przypadku załączono przykładowy rysunek aksometryczny dotyczący "Résidence Luberon" /rys. 71/. Większość zatem tak rozwiązanych mieszkań apartamentowych ma pomieszczenia na dwu różnych kondygnacjach, bądź na kondygnacjach przesuniętych względem siebie o pół piętra, bądź wreszcie osiagalnych schodami z korytarza biegnącego na niższej kondygnacji.

3. Trzeci wariant połączeń niezależnych obiektów usytuowanych w pewnej względem siebie odległości polega na realizowaniu połączeń podziemnych, najczęściej kołowych lub w postaci wyciągu szynowego, ruchomego chodnika, a wyjątkowo podziemnego traktu pieszego. Przykładem integracji układu podziemnego drogą kołową jest rozwiązanie ideowe arch. J.Grillo i Ch.Durrupta, gdzie kilkanaście obiektów mieszkalnych o łącznej pojemności 24.000 m.n.

RESIDENCE LUBERON

APARTAMENTOWIEC O UKŁADZIE KORYTARZOWYM Z MIESZKANIAM
NA KONDYGNACJACH PRZESUNIĘTYCH WZGLĘDEM SIEBIE O POŁ PIĘTRA

WG „L'ARCHITECTURE D'AUJOURD'HUI" 337-338/70
OPRACOWAŁ: DR, MGR INŻ., MGR LECH A. DĘBSKI

uzyskało połączenia samochodowe^{1/}. Z kolei przykładem integracji zabudowy osiedlowej za pomocą ruchomych chodników i pokonujących spadki eskalatorów jest centrum narciarskie w dolinie Belle Ville projektu arch. Candillisa z zespołem.

Trzecim stopniem integracji jest przejście z układu rozproszonego na znacznym terenie na układ przestrzennie zwarty, gdzie poszczególne obiekty przylegają do siebie lub są do siebie bardzo zbliżone. I tu, jak poprzednio, wyróżnić można dalsze warianty.

1. Wariant pierwszy polega na takim kształtowaniu zabudowy, aby utworzyć wąską, obramowaną dwustronnie zabudową, częściowo przesklepioną uliczkę ruchu pieszego, łączącą się bezpośrednio z całkowicie przekrytymi pasażami w parterze obiektów wielorakiego użytkowania. Przy tak zaprojektowanym układzie komunikacji pieszej, łączącym się dodatkowo z podziemnymi parkingami oraz stacjami kolei linowych i kolejek górskich - lokalizuje się niemal wszystkie występujące w ośrodku zakłady usługowe /wyjątek stanowią jedynie niektóre zakłady gastronomiczne umieszczone na wyższych kondygnacjach ze względów widokowych/. Przykładem podobnego rozwiązania może być ośrodek "Sportgastein" /patrz rysunki 19 i 20/.

2. Wariant drugi polega z kolei na zdublowaniu ukształtowanej jak wyżej uliczki ruchu pieszego osłoniętymi pasażami. Przebieg ich jest styczny na całej długości uliczki, natomiast szerokość zmienna. W przypadku, gdy zespół tak kształtowanych obiektów usytuowany jest na spadku -

1/ Wg "L'Architecture d'aujourd'hui" nr 115.

wewnętrzne, ciemne trakty za traktem pieszym od strony wzniesienia przeznacza się na lokale handlowe i rzemiosła usługowego, trakty od strony obniżenia terenu, o dobrych warunkach nasłonecznienia i widokowych - na lokale gastronomiczne i jednostki mieszkalne. Pod nieosłoniętą uliczką pieszą - tak jak w wariantcie poprzednim - znajduje się na ogół uliczka gospodarcza, dodatkowo integrująca zespół w części podziemnej, wykorzystywanej na cele gospodarczo-techniczne. Przykładem opisanego rozwiązania jest ośrodek Thyon 2000 /patrz rys. 38/.

Przedstawiony w dwu ostatnich wariantach zakres integracji pozwala na stwierdzenie w niektórych przypadkach związków tak silnych, że można mówić już o istnieniu układu w typie megastruktury.

Czwartym i ostatnim stopniem integracji przestrzennej są megastruktury, czyli obiekty wieloużytkowe. Mówiliśmy już o nich w aspekcie ich związków z terenem przyległym. Poniżej przedstawiamy charakterystyczne cechy ich układów funkcjonalnych, bazujących w głównej mierze na sposobie kształtowania wewnętrznej komunikacji pieszej. I tu, tak jak w omówionych przypadkach, wyróżnić można szereg wariantów:

1. Wariant pierwszy proponujemy nazwać układem centryczno-promienistym. W tak zaprojektowanym układzie megastruktury elementem scalającym jest centrycznie w stosunku do części mieszkalnych usytuowany zespół lokali ogólnousługowych, tzn., "centrum życia" /towarzyskiego/^{1/}. Część mieszkalną stanowią wbudowane w zespół usługowy

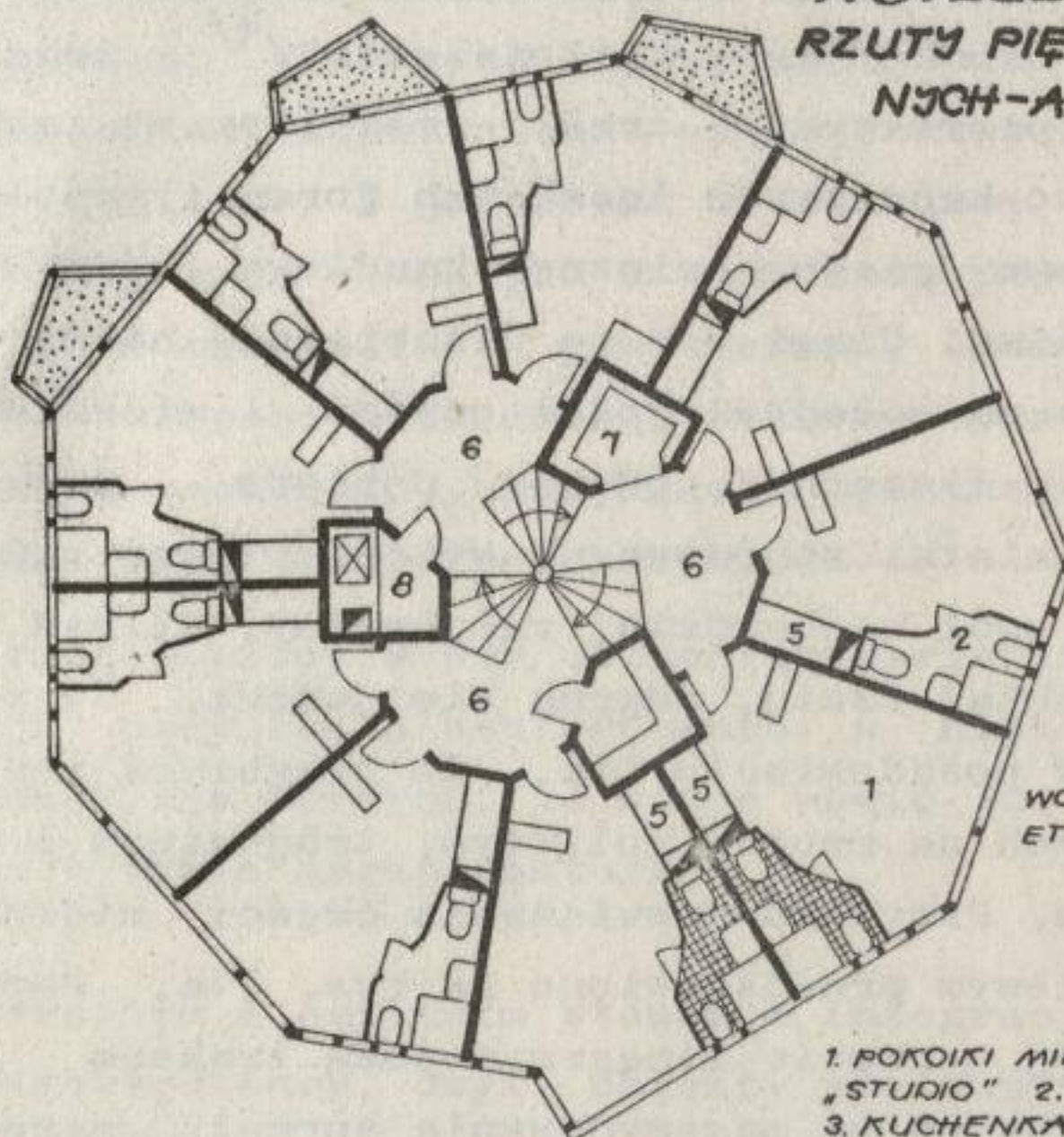
1/ Z francuskiego "centre de vie".

wielokondygnacyjne, promieniście rozlokowane bloki. Układ komunikacji pieszej tworzą: centralne w stosunku do całego założenia "forum" /"agora", "piazetta"/^{1/} oraz w parterze /lub na pierwszym piętrze/ zrealizowany zespół ciągów korytarzowo-handlowych łączących forum i przyległe doń lokale usługowe /gastronomiczne, handlowe, rozrywkowe/ z częścią mieszkalną. Ciągi piesze przebiegają niemal z reguły w parterze na całej długości części mieszkalnej /o ile ta ma układ linearny/, od niej dopiero prowadzą dźwigi osobowe i klatki schodowe na wyższe piętra. Część mieszkalna ma na ogół najbardziej racjonalny, silnie wydłużony liniowy układ rzutu, zdarza się jednak, w przypadku trudności w posadowieniu itp., że przybiera postać punktowców opartych na rzucie kolistym, trójkątnym i zbliżonym do kwadratu. Przykład rozwiązania części mieszkalnej na rzucie kołowym przedstawiono na rys. 71a. Partery części mieszkalnej o rzucie linearnym poza traktem pieszym wykorzystywane są na magazynowanie sprzętu narciarskiego, pomieszczenia służbowe i jednostki mieszkalne, nigdy natomiast nie są wykorzystywane na cele ogólnousługowe. Przykładem podobnego rozwiązania jest megastruktura w La Daille /patrz rys. 72/ lub w Pramonton /rys. 33/.

Omówiony wyżej wariant ma odmianę: centralnie usytuowany zespół usługowy w przypadku większego założenia /większej pojemności/ może przybierać formę zespołu obiektów usługowych łączonych między sobą w parterze, a część mieszkalna może tworzyć zabudowę uformowaną na obwodzie /przykład megastruktury w Peyresourde - rys. 22/. I w tym wszakże przypadku układ komunikacji pieszej przybiera for-

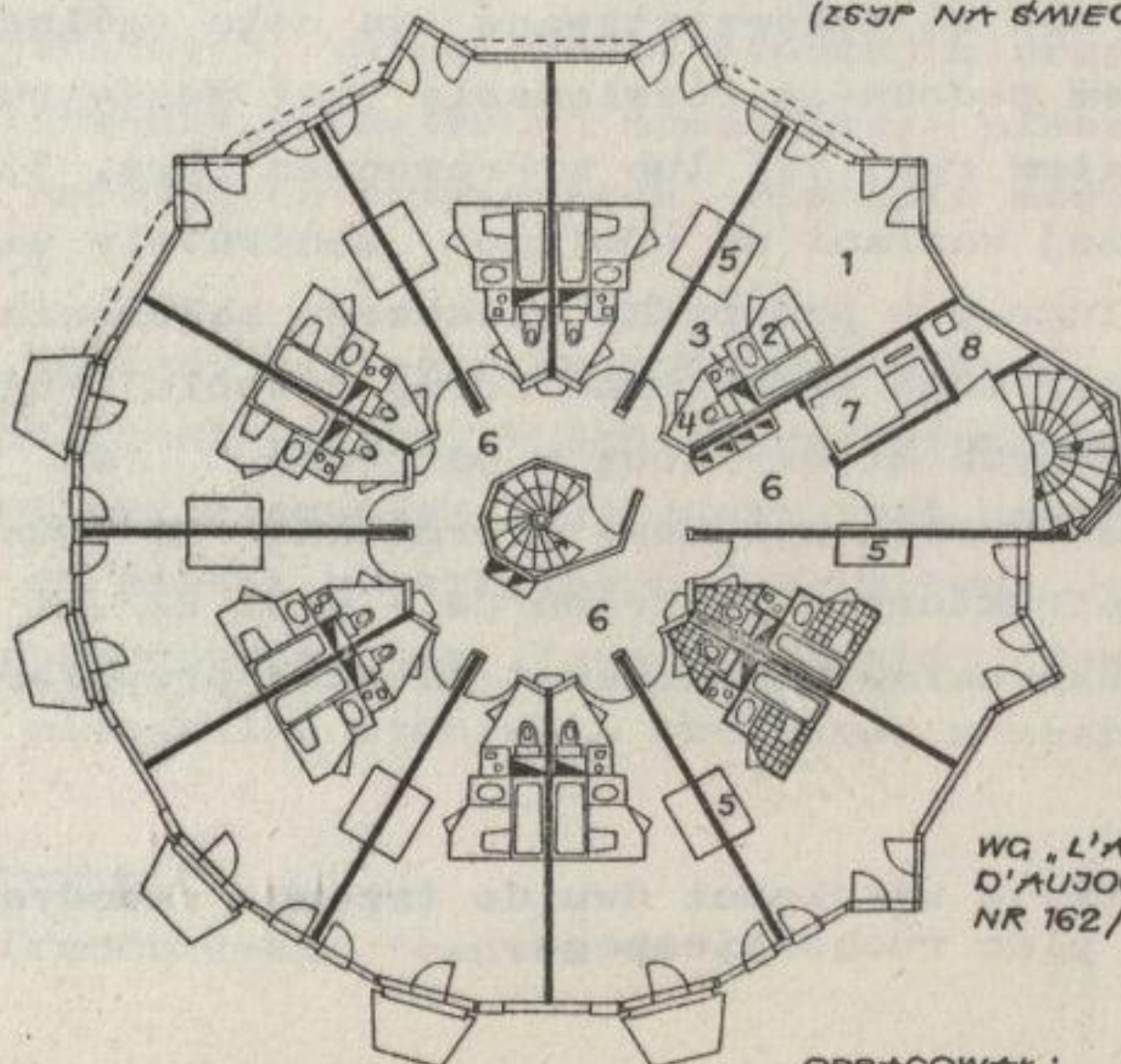
1/ Na ogół kryty, o wysokości dwu do trzech kondygnacji okalających plac ruchu pieszego.

HOTELE WCZASOWE RZUTY PIĘTER MIESZKA- NYCH-AVORIAZ 1800

WG „TECHNIQUE
ET ARCHITECTURE”
NR 4/69

1. POKOIKI MIESZKALNE TYPU
„STUDIO” 2. ŁAZIENKA
3. KUCHENKA 4. WC 5. SZAFY
WBUDOWANE 6. HALL PIĘTRO-
WY 7. DŹWIG OSOBOWY 8. PO-
MIESZCZENIE GOSPODARCZE
(ZST. NA ŚMIECI)

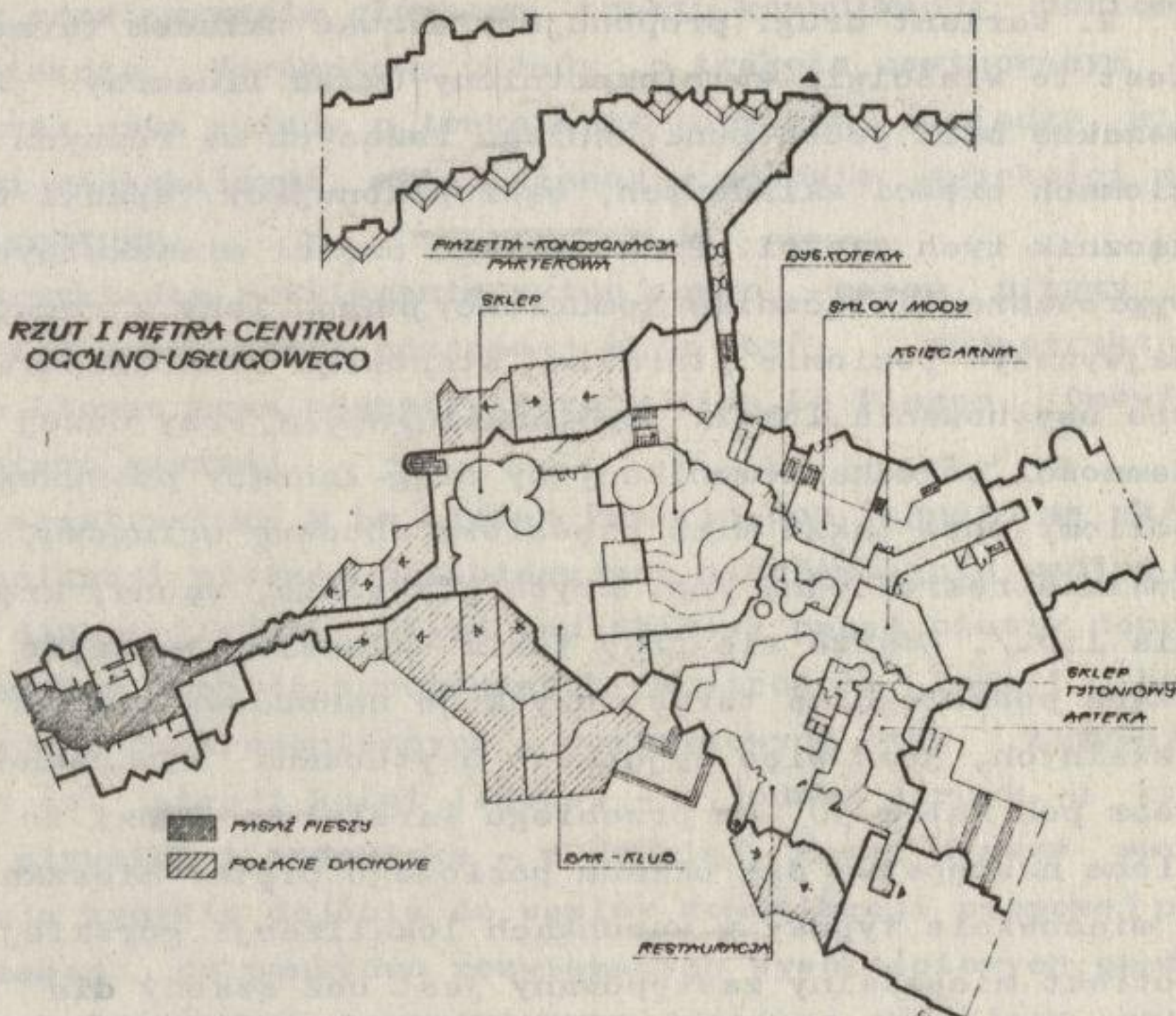
WG „L'ARCHITECTURE
D'AUJOURD'HUI”
NR 162/72

OPRACOWAŁ:
DR, MGR INŻ., MGR L. A. DĘBSKI

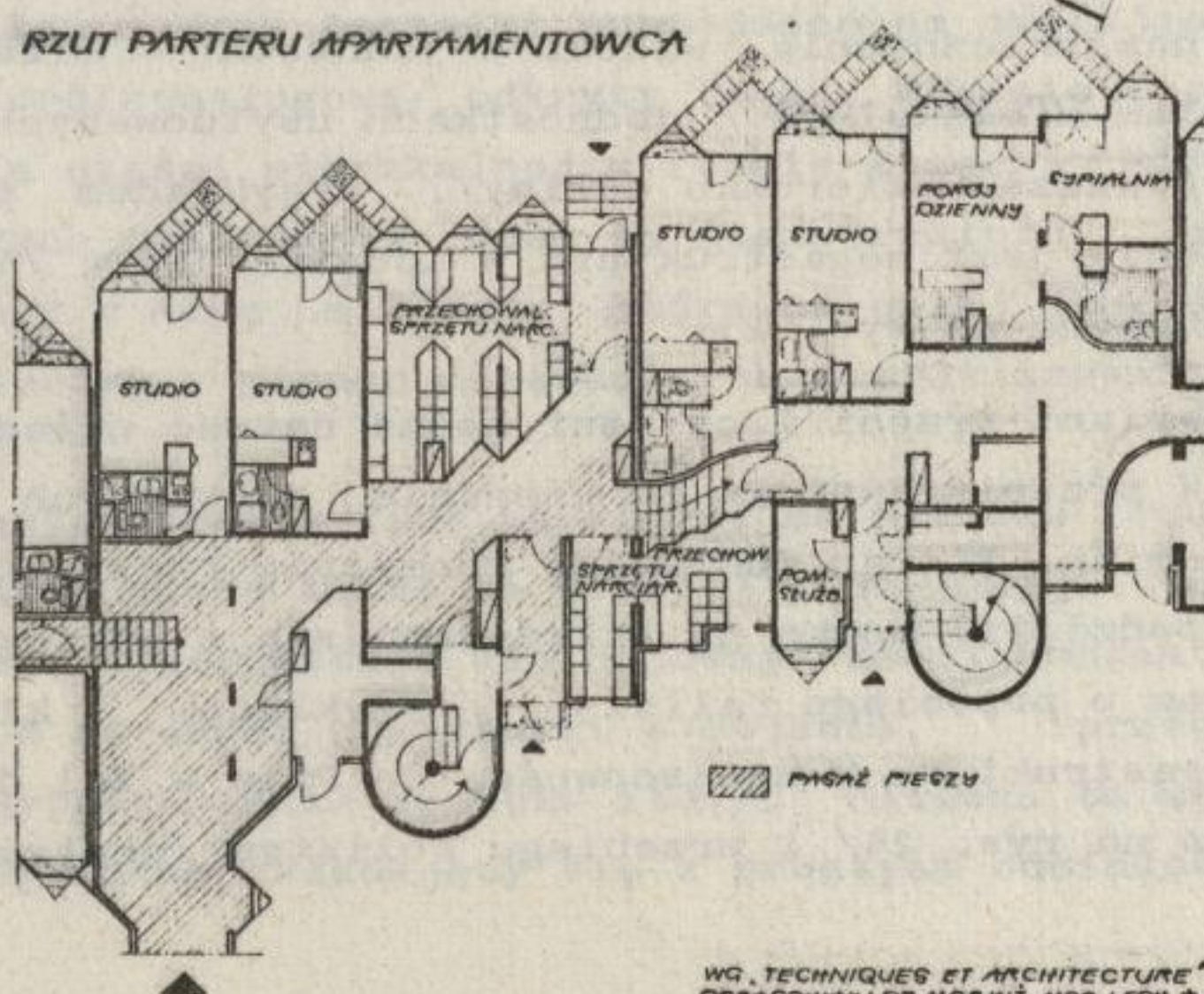
LA DAILLE-MEGASTRUKTURA WZASOWA

RYS. NR 72

RZUT I PIĘTRA CENTRUM
OGÓLNO-USŁUGOWEGO

RZUT PARTERU APARTAMENTOWCA

WG. TECHNIQUES ET ARCHITECTURE 4/69
OPRACOWAŁ: DR. MGR INŻ. MGR LECH A. DEŃSKI

mę promieniście-odśrodkową, kwalifikując tym samym układ do grupy pierwszej.

2. Wariant drugi proponujemy nazwać układem tarasowym. Jest to właściwie zwielokrotniony układ linearny mający wszakże bądź jeden punkt zbiegu leżących na różnych poziomach części składowych, bądź pokonujący spadki terenu łącznik tych części. Punkt zbiegu części mieszkalnych lub wyprowadzenia łącznika komunikacyjnego leży z reguły na najwyższym poziomie /tarasie/, stanowiąc równocześnie miejsce usytuowania lokali ogólnousługowych. Przy dużej pojemności ośrodka komunikacyjny ciąg łączący poszczególne poziomy może także mieć częściową obudowę usługową, ewentualnie rekreacyjną /np. kryta pływalnia, sauna, kręgielnia itp./. Zdarza się przy takim układzie, że część łącząca poszczególne tarasy uzyskuje nadbudowę pięter mieszkalnych, jest więc wyjątkowo usytuowana nie równolegle, lecz pod kątem 90° do przebiegu warstwic. Rodzi to określone następstwa dla układu poziomego pięter mieszkalnych, a mianowicie typowy w warunkach lokalizacji górskiej jednotrakt mieszkalny zastępowany jest bez szkody dla standardu /nasłonecznienia, widoku z jednostki mieszkalnej/ dwutraktem mieszkalnym o jednostkach usytuowanych "w jodełkę" /zawsze w kierunku doliny/. Przykładem podobnego rozwiązania jest megastruktura w Leontica Nara /Val Ble - nio/ pokazana na rys. 21.

3. Wariant trzeci i ostatni można nazwać układem linearnym. W przeciwieństwie do wcześniej omówionych ma on wiele odmian. Biorąc pod uwagę geometrię rzutu, układy linearne podzielić można na składające się z odcinków prostych oraz o przebiegu falistym /przykładem klasycznym jest megastruktura w miejscowości De Pila - Val d'Aoste - pokazana na rys. 25/ i przebiegu kolistym /centrum tury-

styczne w Cervina Breuil - Włochy/. O wiele ważniejszy od przytoczonego podziału jest podział pod względem sposobu rozwiązywania głównego traktu komunikacji poziomej w obiekcie. Wyróżniamy układy o trakoie usytuowanym na piętrze oraz układy o trakoie usytuowanym pomiędzy piętrami mieszkalnymi, mniej więcej w połowie wysokości megastруктуры.

Przykładem rozwiązania sytuującego pasaż pieszy na drugiej kondygnacji naziemnej może być megastруктура w Le Lioran oraz megastруктура w Aime La Plagne. Omówimy je nieco szerzej.

Megastруктура w Le Lioran Prairie des Sagnes ma układ komunikacji pieszej przebiegający nieregularnie wzdłuż całej długości rzutu. Układ ten stanowi pasaż pieszy doprowadzający ruch do zgrupowanych dwustronnie lokali handlowych, gastronomicznych i rozrywkowych oraz zamykających go: stacji kolei linowej - z jednej strony, a krytej pływalni i lodowiska - z drugiej. Pasaż pieszy wspomagają krótkie dojścia do węzłów komunikacji pionowej prowadzącej do punktowo rozwiązanych wysokościowych części mieszkalnych oraz łączniki prowadzące na okalający część niską /ogólnousługową/ odkryty taras. Właśnie sposób rozwiązania części mieszkalnej w formie trzech kilkunastopiętrowych punktowoów różni tę megastруктуру od megastруктуры w Aime La Plagne, która na całej długości rzutu ma nadbudowę z pięter mieszkalnych o zróżnicowanej wysokości.

Megastруктура w Aime La Plagne ma uliczkę ruchu pieszego usytuowaną także na drugiej kondygnacji naziemnej /pierwszą wykorzystuje się na bezpośredni kontakt narciarza z terenami zjazdowymi - dojścia, przechowalnie nart, wypożyczalnie sprzętu itd./. Uliczka ta ma przebieg regularny, składający się z prostych odcinków pasażu

i poszerzeń w postaci hallów rekreacyjnych; łączy takie lokale jak gastronomiczne, handlowe, ogrody zimowe, recepcje dwu hoteli. Zamykają ją z obu stron: wielka restauracja "panoramiczna" i stacja kolei linowej. Układ pieszy pasażu i hallów łączy się jednostronnie przebiegającym na całej długości obiektu odkrytym tarasem. Kondygnację wyższą /nad uliczką handlową/ przeznaczono na cele zaopatrzenia i techniczno-gospodarcze. Element ten różni opisywane rozwiązanie od poprzedniego i jest następstwem pełnej nadbudowy mieszkalnej nad kondygnacją ogólnousługową. Celem takiego usytuowania kondygnacji użytkowanej na cele pomocnicze jest chęć możliwie najlepszego odizolowania jednostek mieszkalnych od hałaśliwych lokali leżących poniżej. Przykład pokazano na rys. 73.

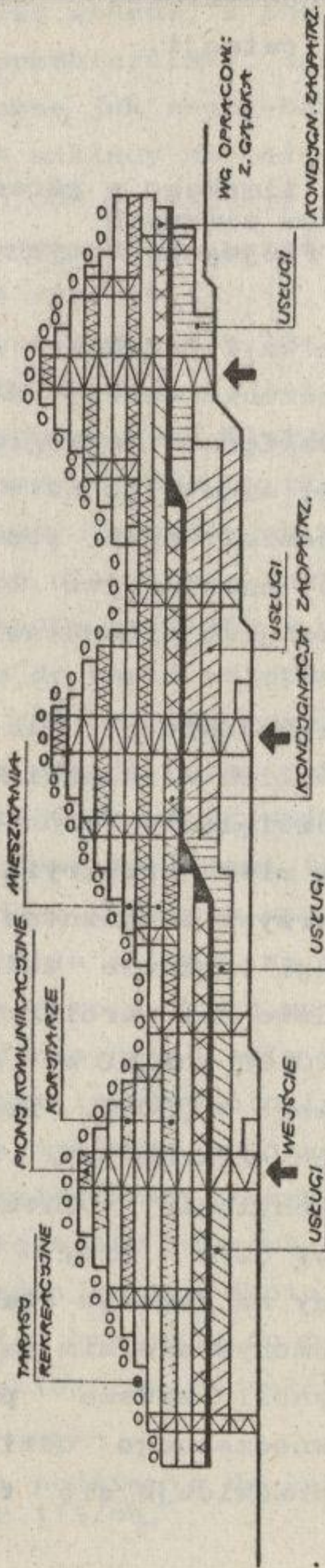
Przykładem rozwiązania sytuującego główny trakt pieszy na wyższych kondygnacjach, pomiędzy piętrami mieszkalnymi, mogą być przykładowo: megastruktura w Steinbruch /rozwiązanie ideowe/ oraz megastruktura w L'Ortie /projekt ACAU/. Obydwie są podobne, wystarczy zatem przedstawić bliżej jedną z nich.

Megastruktura w L'Ortie, o pojemności około 800 m.n., jest wbudowana w pionową niemal ścianę skalną. Główna ulica ruchu pieszego, stanowiąca pasaż handlowy, usytuowana w połowie wysokości obiektu, ma szereg dodatkowych dojść pieszych i hall stanowiący "wielki balkon", łączący się ze stacją kolei linowej. Piętra mieszkalne zajmują zarówno wyższe jak niższe kondygnacje.

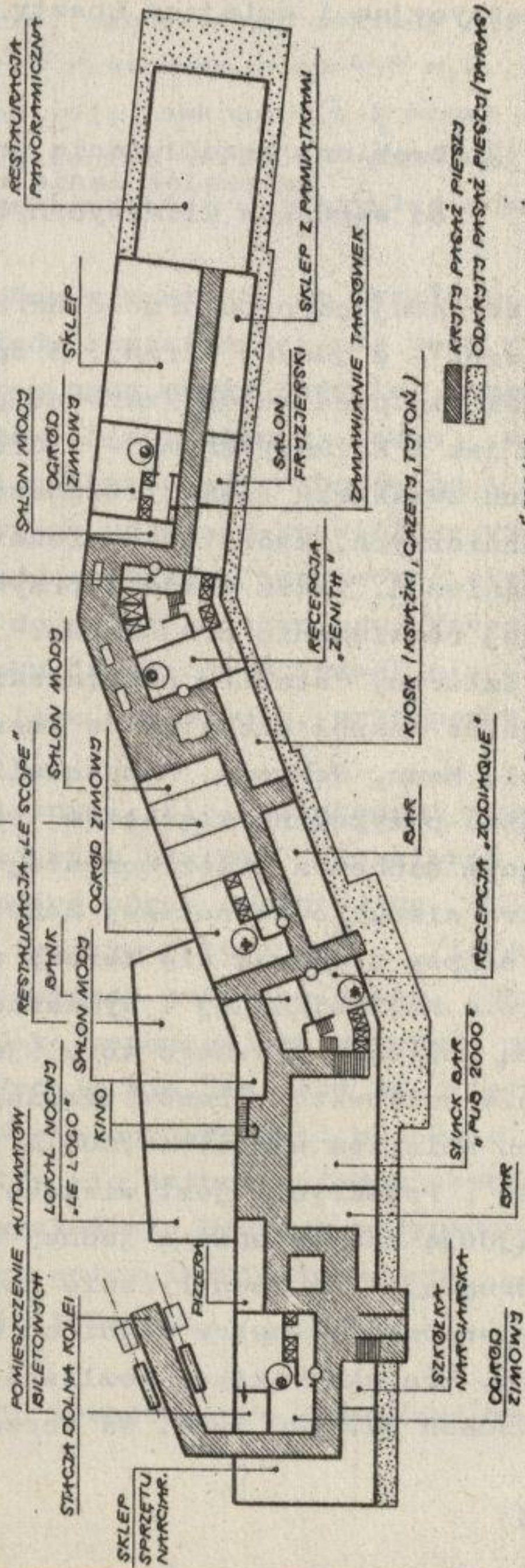
Omówione w tej grupie przykłady można uznać za najbardziej zintegrowane przestrzennie formy rozwiązań architektonicznych zespołów czasowych w strefie górskiej. Walory takiego sposobu kształtowania zabudowy podnoszono już w tekście; tutaj dla przypomnienia wymienimy: funk-

AIME LA PLAGNE - MEGA STRUKTURA WZASOWA

RYS. NR 73

RZUT KONDYGNACJI OGÓLNO-USŁUGOWEJ

WG "TECHNIQUE ET ARCHITECTURE" 290/72 OPRAC.: DR. MGR INŻ. MGR LA. DEBESKI

ejonalność, niższe od tradycyjnego budownictwa nakłady
inwestycyjne i mniejsze koszty eksploatacji.

3. Problemy przedłużania sezonu zimowego w górach i uniezależniania sportów zimowych od warunków klimatycznych i fizjograficznych

Wzrastająca popularność narciarstwa alpejskiego /zjazdowego/ - z jednej strony, a ograniczenie terenów do tych celów się nadających /zarówno pod względem fizjograficznym jak i klimatycznym/ - z drugiej, sprawiły, iż w ostatnich zwłaszcza latach rozpoczęto poszukiwania rozwiązań technicznych, które uniezależniałyby narciarstwo od tych ograniczeń. Takim właśnie przykładem jest przedstawione niżej rozwiązanie projektowe.

Sztuczny "stadion narciarski" zaprojektował dla Los Angeles zespół architektów amerykańskich w składzie: Daniel, Mann, Johnson, Mendenhall. Rozwiązanie architektoniczne przypomina kształtem wielką misę przekrytą wiszącym dachem z przezroczystego tworzywa sztucznego. Wewnątrz niecki o żelbetowej konstrukcji i rzucie zbliżonym do elipsy znajdują się tereny zjazdowe dla narciarzy, o formie helikoidalnej i wymiarach 120,00 x 60,00 m, z różnicą poziomów głównego toru zjazdowego 43,00 m. Powierzchnia całkowita terenów treningowych /zjazdowych/ pokrytych śniegiem wynosi 10.000 m², nachylenie płaszczyzny 8-22°, Przekrycie jest wiszące, przy czym liny nośne znajdują zakotwienie z jednej strony na koronie stadionu, z drugiej - na acentrycznie umieszczonym wielkim maszcie. Temperatura wewnątrz stadionu ma wynosić zawsze poniżej zera. Projekt zakłada możliwość równoczesnego udziału w zjazdach ok. 500 osób. Na obrzeżu przewiduje się trybuny

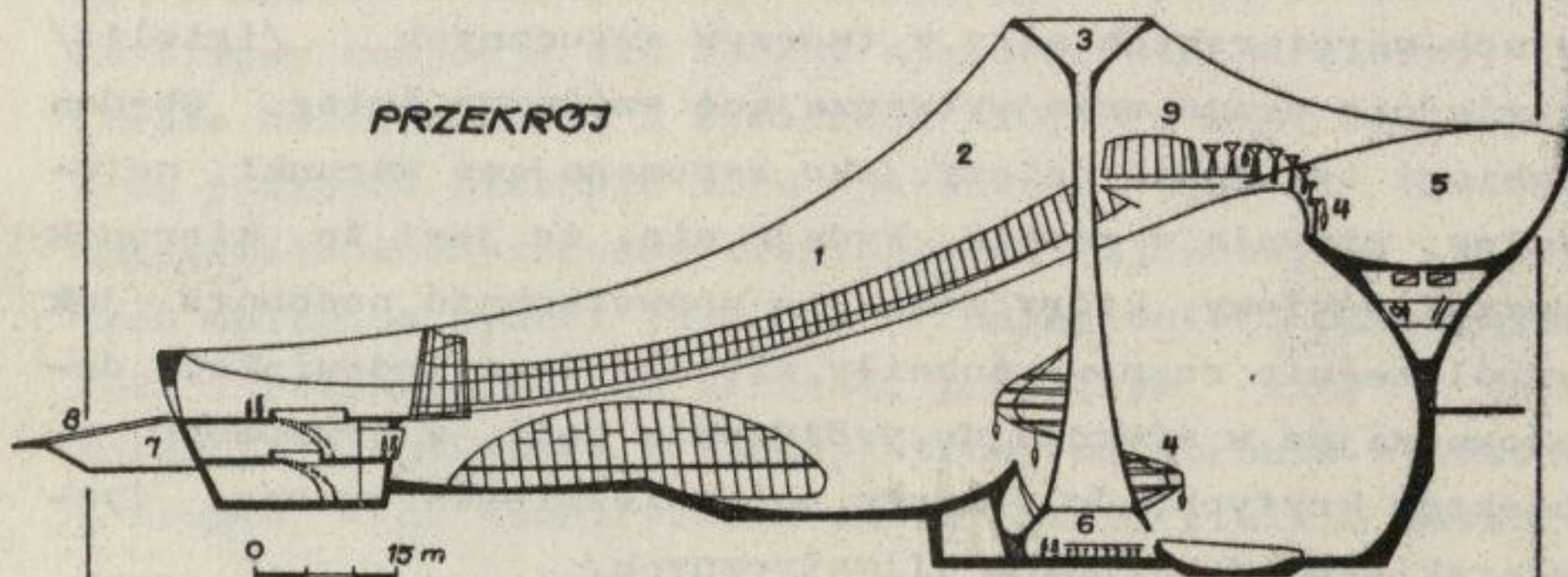
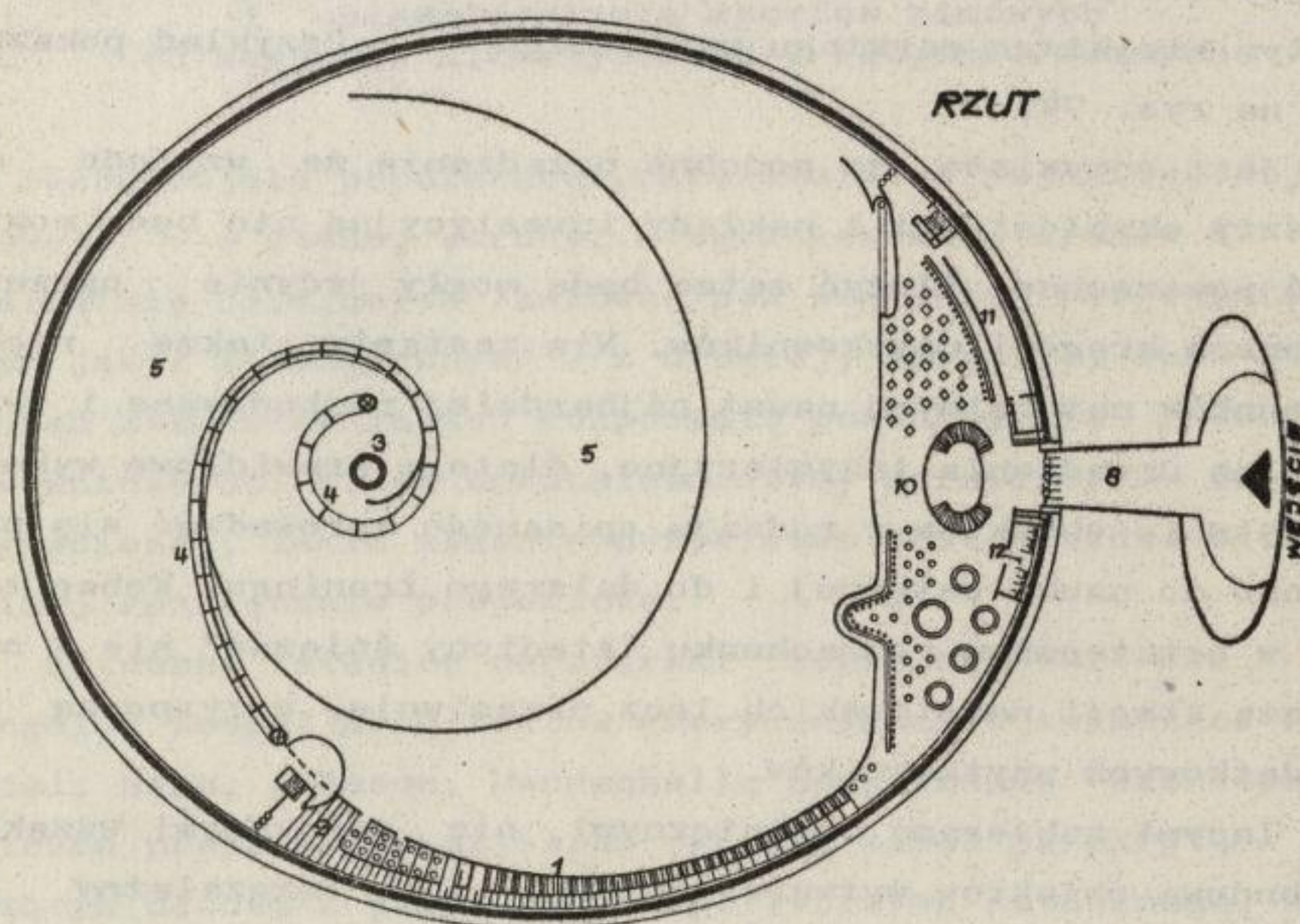
dla 220 widzów, w poziomie terenu /pod terenami zjazdowymi/ przebierałnie, sanitaria, saunę oraz zakłady gastronomiczne jak snack-bar oraz restauracja na 450 m.k. Łącznie nakłady na całą inwestycję zamknąć się powinny sumą 3.500.000 \$ /łącznie z urządzeniem terenów przyległych, w tym wielkiego parkingu naziemnego/^{1/}. Przykład pokazano na rys. 74.

Jest oczywiste, że podobne urządzenia ze względu na koszty eksploatacji i nakłady inwestycyjne nie będą mogły być powszechne. Służyć zatem będą mogły jedynie ograniczonemu kręgowi użytkowników. Nie zastąpią także nigdy warunków naturalnych nawet najbardziej rozbudowane i wymyślne urządzenia inżynieryjne, dlatego prawidłowe wykorzystanie obiektów w rodzaju opisanego sprowadzać się powinno do nauki wstępnej i do dalszego treningu. Wobec tego w ostatecznym rozrachunku "stadiony śnieżne" nie odciążą stacji narciarskich lecz przeciwnie, przysporzą im dodatkowych użytkowników.

Innymi zabiegami technicznymi, nie związanymi wszakże z budową obiektów wytwarzających własny, niezależny od otoczenia klimat, są stosowane coraz częściej na skoczniach narciarskich maty z tworzyw sztucznych /igielit/ względnie urządzenia wytwarzające sztuczny śnieg. Obydwa zabiegi traktować należy jako wspomagające warunki naturalne, głównie w górach. Wydaje się, że jest to kierunek przyszłościowy, który może się upowszechnić, podobnie jak współcześnie rozpowszechniły się sztuczne lodowiska, doprowadzając w efekcie do wydłużenia bądź, w przypadku obiektów krytych, do pełnego uniezależnienia sezonu łyżwiarskiego od warunków klimatycznych.

1/ Na podstawie danych z "L'Architecture d'aujourd'hui" nr 115/64.

STADION ŚNIEŻNY - LOS ANGELES / PROJEKT /

1. WIDOWNIA 2. PRZEKROJ 3. MASZT NOŚNY 4. WYCIĄG NARCIARSKI
5. NARTOSTRADA 6. SNACK-BAR 7. SZATNIA 8. WEJŚCIE NA POZIOM
RESTAURACJI 9. PLATFORMA OBSERWACYJNA 10. RESTAURACJA
11. BAR 12. SANITARIA

Ostatnim wreszcie kierunkiem poszukiwań stosowanym współcześnie jest wspomniane w tekście, realizowanie /raczej przystosowywanie/ terenów zjazdowych na wysokościach gwarantujących całoroczne, względnie przedłużone w stosunku do normalnego sezonu uprawianie narciarstwa. W tym celu realizowane są wyciągi linowe o nie spotykanej dotąd przepustowości dowożące narciarzy z niżej położonych stacji narciarskich na tereny lodowców położonych wysoko w górach /jak dotąd głównie w Alpach/. Ostatnio przystąpiono nawet do budowy specjalnych kolei szynowych, biegnących po torowiskach położonych w wykutych w skale tunelach.

Można przypuszczać, że w bliskiej przyszłości turystyka związana z zimową rekreacją ruchową jeszcze bardziej się rozwinie i zmusi do objęcia zagospodarowaniem nowych, nie użytkowanych turystycznie terenów, o lepszych warunkach klimatycznych i nie gorszych fizjograficznych niż spotykane w kolebce narciarstwa zjazdowego - Alpach.

Z A K O Ń C Z E N I E

Intensywność wykorzystania obszarów górskich
na cele turystyczne
- problem chłonności terenu ośrodków wczasowych

Strefa górską jest w Polsce - jak stwierdziliśmy - najmniejszą obszarowo po nadmorskiej strefą geograficzną, jest natomiast największą strefą zainteresowania inwestorów budownictwa wczasowego^{1/}. Zmusza to do racjonalnego gospodarowania wolną przestrzenią, co powinno przejawiać się między innymi w oszczędnym dysponowaniu terenami. Jak określić maksymalną chłonność rozpatrywanego obszaru przy zachowaniu walorów środowiska przyrodniczego, przy równoczesnym stworzeniu prawidłowych warunków biologicznych i socjologicznych w realizowanych ośrodkach wczasowych ? Odpowiedź na tak postawione pytanie wymaga daleko idących interdyscyplinarnych studiów. Nie siląc się na odpowiedź kompleksową, przedstawimy propozycję wstępnego niejako określenia dopuszczalnej pojemności obszarów turystycznych w górach w oparciu o wiodące kryteria narciarskie i ogólnourbanistyczne poszczególnych rodzajów ośrodków wczasowych.

Ośrodki wczasowe realizowane w strefie górskiej można wg wiodącej funkcji podzielić ogólnie na:

1/ Wg informacji uzyskanych przez autora z terenowych organów planowania miejscowego.

- ośrodki o charakterze stacji narciarskiej,
- ośrodki o charakterze stacji klimatycznej,
- ośrodki o charakterze leczniczym /zdrojowiskowym/.

Z przedstawionego już omówienia tych rodzajów wynika, że pierwsze z wymienionych są ważniejsze ze względu na obserwowaną stałą tendencję wzrostu liczby uprawiających sporty zimowe wczasowiczów oraz ze względu na wielkość i rangę wchodzących w grę terenów górskich. Zajmiemy się nimi zatem w pierwszej kolejności.

Chłonność terenów stacji narciarskiej powinna być określona na podstawie przelotowości tras zjazdowych i zależnej od niej przelotowości środków transportu narciarzy. Bowiem dopiero znajomość tej pierwszej pozwala na właściwe zaprogramowanie liczby i rodzajów wyciągów^{1/}.

Przelotowość tras zjazdowych określa się średnio na 100-200 narciarzy na 1 km trasy. Daje to 3-10 narciarzy na 1 ha terenów narciarskich. Inwentaryzacja zatem posiadanych tras i uwzględnienie projektowanych terenów narciarskich daje potrzebną informację wyjściową dotyczącą przelotowości globalnej tras zjazdowych w ośrodku. Pozwala to z kolei na prawidłowe zaprogramowanie liczby i rodzajów wyciągów potrzebnych do transportu narciarzy. Optymalną liczbę narciarzy na jeden wyciąg można określać dwiema metodami.

1/ Poza wyciągami napowietrznymi i naziemnymi stosuje się także jako środki transportu w górach koleje zębate, ciągniki i sanie o napędzie mechanicznym, helikoptery i małe samoloty. Wydaje się wszakże, że ze względu na małe możliwości przewozowe oraz sporadyczność występowania wszystkie wymienione środki przewozu można w dalszych rozważaniach bez szkody pominąć.

WYCIĄGI NARCIARSKIE
Tabela nr 9
-- podstawowe dane techniczne^{1/}

Lp.	Rodzaj wyciągu	Przybliżona długość w m		Średnia deniwelacja w m	Szybkość jazdy w m/sek		Przelotowość w os/godz
		3	4		5	6	
1	2						
	<u>Wyciągi terenowe:</u>						
1	Wyciąg szynowy pojemność wagonu od 8-150 os.	300 - 1.500	500	2,0 - 5,0	200 - 1.000		
2	Wyciąg saninowy pojemność sań 8-20 os.	do 2.000	-	1,5 - 2,5	150 - 250		
3	Wyciąg narciarski - orczykowy	-	130	1,5 - 6,0	180 - 1.000		
4	Wyciąg narciarski - talerzykowy	-	200	do 4,5	180 - 1.000		
	<u>Wyciągi napowietrzne:</u>						
5	Wyciąg kabinowy pojemność wagonu ponad 12 os.	-	980	7,0 - 10,0	250 - 500		
6	Wyciąg kabinowy pojemność wagonu do 12 os.	-	-	4,0 - 5,0	100 - 150		
7	Wyciąg gondolowy	do 5.500	600	3,0 - 3,5	250 - 600		
8	Wyciąg krzesełkowy dwusiodełkowy	do 2.500	380	1,8 - 2,5	500 - 1.400		
9	Wyciąg krzesełkowy jednosiodłkowy	do 2.500	380	do 2,5	300 - 450		

^{1/} Tabelę skonstruowano na podstawie danych zaczerpniętych z prac: zbiorowej "Urządzenia turystyczne". Arkady, W-wa 1963 oraz Feliza Jülg "Die Seilbahnen Österreichs und ihre Auswirkungen auf die Wirtschaft, Wien 1966 - cyt. za A. Ziemiłskim: "Stacje sportów zimowych w krajach alpejskich". Instytut Turystyki, Warszawa 1973.

Metoda pierwsza zakłada obliczanie wg wzoru:

$$S = \frac{D \times Z}{Z'}$$

/1/

gdzie:

- S - optymalna liczba narciarzy,
- D - zdolność przewozowa wyciągu turystycznego /os/godz/,
- Z - różnica wzniesień wyciągu turystycznego,
- Z' - określona empirycznie różnica wzniesień, którą pokonują w ciągu godziny narciarze,

zalecane wartości:

- Z' = 500-600 m/godz. dla dobrych narciarzy,
- Z' = 300 m/godz. dla narciarzy średnich,
- Z' = 200 m/godz. dla początkujących

Metoda druga zakłada obliczanie wg wzoru:

$$S = \frac{D \times L}{L'}$$

/2/

gdzie:

- S - optymalna liczba narciarzy,
- D - zdolność przewozowa wyciągu turystycznego /os/godz./,
- L - długość wyciągu turystycznego,
- L' - określona empirycznie długość trasy, którą pokonują narciarze w ciągu godziny,

zalecane wartości:

- L' - 2.000 m/godz. dla dobrych narciarzy,
- L' - 1.200 m/godz. dla narciarzy średnich,
- L' - 800 m/godz. dla początkujących.

Zdolność przewozową wyciągu turystycznego określić można na podstawie następujących danych technicznych:

Obliczenie przepustowości istniejących i projektowanych nartostrad oraz przepustowości wyciągów turystycznych pozwala ustalić globalną wielkość terenów narciarskich ośrodka wczasowego, inaczej terenów wolnych od zabudowy i zadrzewień. Aby ustalić wielkość obszaru całej stacji /ośrodka/, do powierzchni tych terenów dodać należy wziętą z inwentaryzacji powierzchnię terenów zielonych /leśnych/ i skalnych położonych wewnątrz terenów narciarskich i stanowiących poszukiwany element w krajobrazie, zwłaszcza w sezonie letnim. Dodać także należy powierzchnię terenów zabudowanych stacji. Wielkość tych ostatnich wynika z pojemności części mieszkalnej ośrodka i jest konsekwencją przyjętego sposobu zabudowy /rozwiązania architektonicznego/. Maksymalną pojemność stacji narciarskiej jako funkcję potencjalnych możliwości terenów narciarskich ustalamy wg wzoru^{1/}:

$$K = \frac{D / 100 - S_w}{S_h} \quad /3/$$

gdzie:

- K - pojemność maksymalna ośrodka w miejscach noclegowych,
- D - ogólna różnica wysokości terenów zjazdowych w obrębie stacji odpowiadająca liczbie narciarzy,
- S_w - procent narciarzy weekendowych w ogólnej liczbie narciarzy,
- S_h - procent narciarzy w ogólnej liczbie wczasowiczów.

1/ Wzory obliczeń od 1 do 3 podano na podstawie pracy "Metodika i normatywy sozdanija morskich i gornych turistskich kompleksow". N.R.B., Komitet po Diełam Otdycha i Turizma, Sofija 1974 /maszynopis/.

Należy dodać, że obserwowany w krajach alpejskich procent nienarciarzy w małych stacjach waha się w granicach 5-10%, w dużych sięga 60%^{1/}. Procent narciarzy weekendowych zależy od oddalenia stacji od większych ośrodków miejskich /aglomeracji miejsko-przemysłowych/ i dostępności terenu. Jako graniczną przyjmuje się izochronę 1-1,5 godzinnego dojazdu z miejsca zamieszkania do stacji /miejsca uprawiania sportów zimowych/.

Prostsza jest metoda ustalania wielkości ośrodka wczasowego o funkcji stacji klimatycznej. W kraju stosuje się wskaźniki wczasowiczów na ha terenu brutto mieszczące się w granicach: 75-115 os/ha czyli 85-130 m² na osobę. Wyższe wskaźniki - od 170 do 200 os/ha mają wykształcone już ośrodki o charakterze wyraźnie miejskim /Busko, Zakopane^{2/}.

Wielkość zdrojowisk i ośrodków typu leczniczego opartych na miejscowych złożach mineralnych limituje wydajność źródeł i złóż mineralnych. Stosowane przy projektowaniu wskaźniki powierzchniowe brutto wahają się w granicach 50-80 os/ha czyli 125-200 m² na kuracjusza^{3/}. Wyjątek negatywny stanowi Krynica, gdzie wymieniony wskaźnik sięga 200 os/ha^{4/}.

1/ Wg A.Ziemilskiego: "Stacje sportów zimowych w krajach alpejskich". Instytut Turystyki, W-wa 1973.

2/ Wg T.Pieli, W.Pemcakowskiej i H.Boczarowej: "Problemy urbanistyczne miejscowości uzdrowiskowych, wypoczynkowych i turystycznych". OITEB, W-wa 1964.

3/ Wg T.Pieli j.w.

4/ Szerzej o problemie przeinwestowania Krynicy pisze w artykule pt. "Zamykamy Krynice" A.Strońska - "Polityka" nr 12/942/ Warszawa 1975.

Naszkiecowane tu w dużym skrócie metody postępowania pozwalają na wstępne określenie wielkości terenów, które ze względu na ukształtowanie, wartości klimatyczne i lecznicze oraz powiązania komunikacyjne postanawiamy przeznaczyć pod inwestycje budownictwa wczasowego. Dalsze, precyzyjne określenie wielkości terenów wg sposobów ich użytkowania nastąpi w trakcie sporządzania koncepcji planu zagospodarowania przestrzennego. Pomocną przy tym być może znajomość przedstawionych tu sposobów zabudowy stosowanych na świecie i kierunków rozwoju budownictwa wczasowego w górach.

BIBLIOGRAFIA

1. "Architektura" /Błg./ 6/7/8/72, 6/73.
2. "L'Architecture" 34/72.
3. "L'Architecture française" 337-338/70.
4. "L'Architecture d'aujourd'hui" 115/64, 162/72.
5. "Architektura" /Pol./ 2/3/69, 12/73.
6. "Arhitektura" /Rum./ 2/73, 3/74.
7. "Architektur der DDR" oct/74.
8. "Arp. - Revue" 911/73.
9. "Baumeister" 6/74.
10. "Biuletyn - Budownictwo turystyczne" 14/15.
11. Baza i ruch turystyczny w regionie krakowskim 1970-72. Wojewódzki Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 1973.
12. CHMIELEWSKI J. Problemy planowania przestrzennego w regionie Tatr i Podtatrza. "Architektura" 8/130/-58.
13. "DBZ" 8/71, 7/73.
14. DĘBSKI L.A.: Miejskie zakłady hotelarskie - elementy kształtowania architektonicznego - Instytut Turystyki, W-wa 1975.
15. DĘBSKI L.A.: Nadmorskie aglomeracje wczasowe /cz. I Budownictwa wczasowego/ - Instytut Turystyki, W-wa 1974.
16. DĘBSKI L.A.: Programowanie i lokalizacja urządzeń turystycznych. Instytut Turystyki, W-wa 1974.
17. Dokumentacja projektowo-kosztorysowa dzielnicy leczniczo-rehabilitacyjnej w Ustroniu /Zawodzie/ - Pracownia Projektowa Budownictwa Ogólnego Przedsiębiorstwa Wojewódzkiego w Katowicach.

18. "Domus" 532/74.
19. "Fundamenty" 49/938/74.
20. Hotels, Feriendörfer - Callwey, München 1966.
21. Hotel und Restaurantbauten Callwey - München.
22. Jausiers. Regide, Paris.
23. JÜLG F.: Die Seilbahnen Österreichs und ihre Auswirkungen auf die Wirtschaft. Wien 1966.
24. KACZMARSKA G.: Wieś turystyczna w planach zagospodarowania przestrzennego. "Aura" 9/74.
25. MALISZ B.: Zarys teorii kształtowania układów osadniczych. Arkady 1966.
26. "Miasto" 12/240/70.
27. Metodika i normativ sozdanija morskich i gornych turistskich kompleksow. NRB, Komitet po Dielam Oddycha i Turizma, Sofija 1974 /materiały powielane/.
28. MURCZYŃSKI S.: Gospodarka przestrzenna w Karpatach Polskich a rozwój stosunków ekonomiczno-społecznych - Politechnika Krakowska - Zeszyty Naukowe 12 - Kraków 1973.
29. PIELA T., PENCAKOWSKA W., BOCZAROWA H.: Problemy urbanistyczne miejscowości uzdrowiskowych wypoczynkowych i turystycznych. OITEB, W-wa 1964.
30. Polska stacja sportów zimowych - koncepcja modularna - /O.Chmielewski, B.Kulicz, W.Lechowicz, A.Ziemilski/ Instytut Turystyki, W-wa 1976.
31. "Problemy uzdrowiskowe" 1/38/68, 11/12 77/78/-73.
32. RZĄD GÓRNICKI B.: Dylematy zagospodarowania rejonu Śnieżnika. "Inwestycje i Budownictwo" 4/74.
33. SCHNEIGERT Z.: Mini-rail. "Horyzonty Techniki" 9/74.
34. SKOCZEK A.: Niektóre problemy organizacji przestrzennej ruchu wypoczynkowego na terenach atrakcyjnych pod względem krajobrazowym. Teka Komisji Urbanistyki i Architektury t.II, Kraków 1968.

35. STROŃSKA A.: Zamykamy Krynice. "Polityka" 12/942/75.
36. Studium zasad przestrzennego zagospodarowania tras turystyki zmotoryzowanej na obszarze województwa wrocławskiego. TUP, Wrocław 1971.
37. "Technique et Architecture" 4/69, 1/71.
38. "Turizm Polski" IV/38.
39. Urządzenia turystyczne. Arkady, W-wa 1974.
40. "Werk" 1/71, 7/73, 8/74.
41. ZIEMILSKI A.: Stacje sportów zimowych w krajach alpejskich. Instytut Turystyki, W-wa 1973.

